

ΑΙΜΙΛΙΑ ΖΟΛΑ

Ο Ιατρός Παγκάλ

ΚΟΣΜΟΣ

“ΚΟΣΜΟΣ,”

ΜΕΓΑΛΗ ΕΒΔΟΜΑΔΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΙΣ
ΕΤΟΣ Α' ΑΡΙΘ. 2 ΚΥΡΙΑΚΗ 14 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1935

Ν. ΘΕΟΦΑΝΙΔΗΣ & ΣΠ. ΛΑΜΠΑΔΑΡΙΔΗΣ ΕΚΔΟΤΑΙ—ΜΕΤΑΞΑ 2—ΑΘΗΝΑΙ
ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ ΕΤΗΣΙΑΙ: Έσωτερικού δρχ. 260.—Έξωτερικού σελ. 33.—Αμερικής δολ. 7

Τὸ πρῶτον τεύχος τοῦ «ΚΟΣΜΟΥ» πωλεῖται εἰς τὸ βιβλιοπωλεῖο Μιχ. Ζη-
κάκη, Περσματζόγλου—Πανεπιστημίου

ΤΑΞΕΙΔΙΩΤΙΚΕΣ ΕΝΤΥΠΩΣΕΙΣ

Η ΝΤΟΥΝΤΟΥ

ΤΟΥ ΡΑΟΥΛ ΜΠΑΡΙΓΙΑΚ

Ἡ Μαρτινική—ὅπως εἶναι γνωστὸ—ἀνήκει στὶς Ἀντίλλες.

Μὰ δὲν πρὶνκεῖται νὰ κάμω ἐδῶ ἓνα μάθημα γε-
ωγραφίας. Ἀκόμη λι-
γώτερο θὰ ἤθελα νὰ
ἐπιμείνω σὲ λεπτομέ-
ρειες ἀποικιακῆς οἰκο-
νομίας, τονίζοντας τὰ
κυριώτερα προϊόντα
τοῦ παραδεισιακοῦ αὐ-
τοῦ νησιοῦ, πὺ εἶναι
τὸ ζαχαροκάλαμο, τὸ
ροῦμι πὺ βγαίνει ἀπ’
τὸ ζαχαροκάλαμο, καὶ
ὁ πιὸ ἀρωματισμένος
καφὲς τοῦ κόσμου.

Ἐχει ὁμως καὶ ἓνα
ἄλλο ἀξιόλογο προϊόν
ἢ Μαρτινική, ἄγνωστο
γιὰ πολὺν καιρὸ σ’ ὅλο
τὸν ἄλλο κόσμον, καὶ
πὺ μόνον τώρα τελευ-
ταῖα ἀρχίσει ἢ ἐξαγω-
γὴ του.

Ἡ Ντουντού.

Οἱ Εὐρωπαῖοι, πὺ
θέλουν νὰ θώσουν μιὰ
γρήγορη ἐξήγησι, γιὰ
τὸ τί ἀκριβῶς εἶναι
τὸ προϊόν αὐτὸ τῆς
Μαρτινικῆς, μεταχει-
ρίζονται μιὰ κακόφη-
μη λέξι.

—Ντουντού; Εἶναι
ἢ Μαρτινικαίζα... κο-
κόττα!

Τίποτα πιὸ ἀνα-
κριβὲς ἀπὸ αὐτό.

Οἱ Εὐρωπαῖοι βλέπουν μὲ τὰ μάτια τους, πὺ τὰ
ἔχει ἀκφυλίσαι ὁ πολιτισμὸς τους καὶ μιλοῦν στὴ
γλῶσσα τους, πὺ κ’ τάντησε ἐσ’ ἄρρη

Ἡ Ντουντού, εἶναι κάτι πολὺ διαφορετικὸ ἀπ’

αὐτὸ πὺ λέμε ἐμεῖς : κοκόττα.

Δὲν εἶναι ἢ περιφρανημένη ὑπαρξίς, πὺ γνω-
ρίζουμε στὸ πρόσωπο
κάθε γυναίκα πὺ ζῇ
στὸν ὑπόκοσμον καὶ στὸ
κοινωνικὸ περιεχόμενον.

Δὲν εἶναι ἢ γυναῖκα
πὺ πουλεῖ τὸ σῶμα
της, ὅπως σ’ ἐμᾶς οἱ
κοκκόττες.

Καὶ οὐτε πάλι ὁ-
ποια γυναῖκα τῆς Μαρ-
τινικῆς θέλει μπορεῖ
νὰ γίνῃ Ντουντού.

ὑποτίθεται, ὅτι μιὰ
Ντουντού, ἐκρημάτισε
πρῶτα μαθητευομένη
γι’ αὐτὴν τὴ δουλειά,
πὺ δὲν εἶναι ἐπάγ-
γελμα, ἀλλὰ μάλλον
μιὰ ἀποστολή. Στὴν
Ἀρχαία Ἑλλάδα, ὁ-
πῆρχαν σχολαί—περί-
φημοὶ κάποτε, ὅπως
ἐκείνη στὴ Μήλητ’ ἢ
στὴ Λέσβ’—ὅπου φοι-
τοῦσαν τὰ κορίτσια
πὺ ἤθελαν νὰ δια-
πρέσουν ὡς Ἐταῖρες.
Ἡ Μαρτινική δὲ γνώ-
ρισε ποτὲ τέτοια πο-
λυτέλεια. Τὸ κορίτσι
πὺ προορίζεται γι’
αὐτὸ τὸ στάδιο—καὶ
πολὺ συχνὰ τὸ προο-
ρίζουν οἱ ἴδιοι οἱ γο-
νεῖς του—μαθητεύει

πρῶτα ἐπὶ ἀρκετὰ χρόνια, καὶ ἡλικίας ἐπτά ἐτῶν
πολλὰς φορές, στὸ σπῆτι μιᾶς «φθασμένης» Ντε-
ντού.

Στὰ δεκαπέντε του χρόνια τὸ πολὺ, τὸ κορίτσι

αυτό, πρέπει να έχει ντεμπούταρε αν θέλη να προκόψη σ' ένα στάδιο, όπου μόλις φθάσει τα τριάντα της χρόνια, ή γυναίκα θεωρείται άπομαχος.

Η μαθητεία αυτή περιορίζεται λίγο πολύ στο ρόλο της υπηρετριάς της Ντουντού, και εδρώνεται ως τη δικαιοδοσία της αντικαταστάσεώς της, όταν ή ίδια ή Ντουντού, είναι απασχολημένη.

Έξ άλλου, ο ρόλος της υπηρετριάς δεν είναι διόλου βαρύς, έφ' όσον το σπιτικό της «κυρίας» είναι απλούστατο.

Σε λίγο μακρυνώτερα χρόνια, ή Ντουντού κατοικοδοσάει όπως και οι άλλες συμπατριώτισσές της σε γραφικές καλύψεις από κλαδιά χουρμαδιάς.

Σήμερα ή Ντουντού έχει το σπιτάκι της. Είναι κατά κανόνα, ένα μονόπατο, δόλοσπρο σπιτάκι, με ένα και μοναδικό δωμάτιο, επιπλωμένο απλούστατα με ένα χαμηλό κρεβάτι, πού ο σκελετός του είναι από ξαχαροκάλαμο, και πού χρησιμεύει και για διάφορες άλλες χρήσεις. Όπως λόγου χάριν το δικόμας το ντιδάνι.

Έξ άλλου, με τό να είναι στερεό το κρεβάτι αυτό, δεν σημαίνει διόλου ότι είναι βαρύ, και δυσκολομετακίνητο. Απ' έναντίας πολλές φορές, δλομόναχη ή Ντουντού, τό μετακινεί και τό μεταφέρει. Και είναι ανάγκη να είναι έτσι, γιατί τό κρεβάτι αυτό τόν περισσότερο καιρό του είκοσι-τετραώρου μένει έξω από τό άσπρο σπιτάκι, δίπλα στο κατώφλι της εξώπορτας και σύρριζα στον τοίχο όπου κουδαιλιέται απ' τό πρωί.

Η Ντουντού, κάθε πρωί θά, πλεί να κόμη τό λουτρό της στον ποταμό. Και έπειδή είναι πολλές σαν κι αυτήν τό θέαμα είναι—όπως τό φαντάζεται κανείς—γραφικώτατο.

Μετά απ' τό λουτρό, ή Ντουντού, θά ξαπλωθή στο γρασίδι για να την σταγυνώση ο ήλιος, κάνοντας έτσι τό ήλιόλουτρό της, όχι γιατί της είπαν πως τά ήλιόλουτρα πρέπει, αλλά γιατί της άρέσει τό χάζι του ήλιου.

Στό άναμεταξύ ή υπηρετριάς έτοιμάζει τό γεύμα.

Πηγαίνει δηλαδή απλούστατα στους άγρους, και φέρνει ξαχαροκάλαμο, μπανάνες, καρύδες, άρμέγει την κασίκα, και μαζεύει τ' αυγά απ' τό κοτέτσι.

Η Ντουντού δεν έχει ν' απασχοληθή διόλου μ' αυτά.

Θά καθήση στο ντιδάνι της, έξω απ' την πόρτα του σπιτιού της, και θ' άρχισή τον καλλωπισμό της.

Άλλη φορά ή Ντουντού, δεν μεταχειρίζεται παρά ένα μεταλλίνο καθρέπτη. Τώρα της έχουν φέρει απ' την Εύρώπη καθρέπτες γυάλινους ή κρυστάλλινους.

Σ' αυτόν απέναντι, πού τον άκουμπά συνήθως στη γωνιά του σπιτιού της, άρχίζει τον καλλωπισμό του σώματός της, των μελών της, του κεφαλιού της και τέλος του προσώπου της.

Κανένα εύρωπαϊκό λουστούτο καλλονής, δέ διαθέτει τά μέσα καλλωπισμού της Ντουντού.

Δεν έννοώ φυσικά, τά μηχανικά μέσα πού είναι άγνωστα και άνώφελα στη Ντουντού. Αυτή δεν

έχει ανάγκη από πολύπλοκες και επικίνδυνες μηχανές για περνανάντ. Τά μαλλιά της είναι από φυσικό τους σγουρά. Δεν έχει ανάγκη από βαφές των μαλλιών, γιατί τά μαλλιά αυτά είναι πιο μαύρα κι απ' την έδεννο.

Όλα και όλα τά έργαλεία της, περιορίζονται σ' ένα είδος περιεργό μικρό σουγιάδάκι, πού μοιάζει μάλλον σά σουβλί και πού κόβει σαν ξυράφι. Μ' αυτό, κόβει, καθαρίζει, σιδάζει τά 20 νύχια, πού έχει στα είκοσι της δάχτυλα—χέρια και πόδια—και κάνει και την πεντικιούρ της.

Λίγα φύλλα, από ένα είδος φλισκούνη πού τά μαζεύει ή υπηρετριάς, καταλλήλως δεμένα, χρησιμεύουν ως «πολισσούρα» των νυχιών.

Διαθέτει όμως άλλα ή Ντουντού, πού θά τά εξήλεις ή πιο κοκέττα παριινή. Με τό έσωτερικό της φλούδας της άγριομπανάνας καθαρίζει τά δόντια της, πού από φυσικό τους άλλως τε είναι κατάρυκα, με τό χυμό του νονό, πού είναι περίεργο άγριο φρούτο, άρωματίζει τό στόμα της και τό άρωμα αυτό είναι διαρκείας, δίνει δέ και μία διαρκή φρεσκάδα στο στόμα. Λίγα φύλλα μιας έξωτικης παπαρούνας πού τά πιπιλά, της κοκκινίζουν σαν φυσικά τά χείλη, έτσι όπως δεν τό επιτυγχάνει τό καλλίτερο ρουζ των εύρωπαϊκών έργοστασίων.

Τά ίδια φύλλα της παπαρούνας, ξηραμένα στον ήλιο και κοπανισμένα, δίνουν ένα φτιασίδι, με γλυκυτάτη απόχρωση, πάνω στα μεγάλα μάγουλα της Άραπινάς.

Ιδιαίτερη περιποίηση, έχουν τά τριχωτά μέρη του δέσματος. Με κάποιο ξυραμένο δότανο, πού τό μεταχειρίζονται ως άποτριχωτικό οι Ντουντού, περιποιούνται δλο τους τό σώμα. Άλλά εκείνο πού καταναί πραγματική ιεροτελεστία είναι τό μύρωμα του κορμιού.

Προηγείται πάντα μία έντριδη πού έμποδίζει τις επιβρώσεις. Και έπειτα, λίγο άπόσταγμα λουλουδιού, δίχως άλλες ούσιες, δίνει τά πιο μεθυ-

ΤΟ ΣΕΞ-ΑΠΗΛ ΕΙΣ ΕΝΑ...ΜΑΘΗΜΑ

ΜΙΑ ΔΙΑΛΕΞΙΣ ΤΟΥ ΠΟΛ ΜΑΛΟ

Μιά γυναίκα, πού ο έραστής της την είχε αγαπήσει δύο τρεις ώρες πιο πριν, κυττάζοντας απ' τό παράθυρό της τό... κοτέτσι της αύλης έλεγε στον καλό της.

—Βλέπεις αγαπούλη μου!... Ο κόκκορας δεν χορταίνει ποτέ, αιδός...

—Ναι! Άνταποκρίθηκε ο «αγαπούλης». Αυτό συμβαίνει γιατί κάθε φορά... αλάζει κόττα αυτός!

Κυρίες και... δεσποινίδες!

Όταν έχουν πιά περάσει οι μεγάλες νύχτες των πρώτων μεθυσιών, κατά την διάρκεια των

σινικά μύρα, με τά όποια ή Ντουντού άρωματίζεται.

Όλ' αυτή ή απασχόληση, παίρνει τον καιρό της Ντουντού ως τό μεσημέρι, όποτε ή υπηρετριάς της σερβίρει τό γεύμα : φρούτα, γάλα και αυγά, αν όχι άποτς και ψάρι.

* * *

Απ' τό άπόγευμα ή Ντουντού, πρέπει ν' άρχίσει την εργασία της.

Η «εργασία» αυτή συνίσταται, στο να μένη ξαπλωμένη σό κρεβάτι της και να τραγουδή. ή πάλι να σηκώνεται και να χορεύη πλαστικούς και ξωτικούς χορούς, δίχως να ενδιαφέρεται για τή «γαλαρία».

Η «γαλαρία» αυτή σχηματίζεται μόνη της.

Περαστικοί ή άργόσχολοι, σταματούν, καμαρώνουν και... περιμένουν.

Περιμένουν να διαλέξη έναν απ' αυτούς ή Ντουντού, και πού θά είναι ο έραστής της ήμέρας εκείνης.

Αν τό πλικάρι, μένει εύχαριστημένο απ' τά χάδια της, θά πάη έπειτα να της φέρει φρούτα, ή γάλα, ή αυγά. Αν είναι πλούσιο, θά της χαρίσει κανένα εύρωπαϊκό κόσμημα. Αν όχι, ή Ντουντού δεν είναι άπαιτητική.

* * *

Με την έκταση πού πήρε ή έξαγωγή των άποικιακών προϊόντων, ή Μαρτινική εξαγει τώρα και Ντουντού στην Εύρώπη.

Στό Παρίσι, υπάρχουν αρκετά καμπαρέ με τέτοιες Μαρτινικαίξες.

Και οι άπλοϊκοί Παριανοί, ή οι ακόμη άπλοϊκότεροι ξένοι, νομίζουν πως μπορούν με ένα ταξί της κρύδας, να πάνε εις την Μονμάρτη για να έρωδν τά έξωτικά αυτά φρούτα.

Ότι είναι ή μπανάνα πού μεταφέρεται στα εύρωπαϊκά μέρη, έν σέσσει με τή μπανάνα πού τρέει κανείς κάτω απ' τίς μπανανιές, άλλο τόσο είναι και ή ξεριζωμένη Ντουντού, έν σέσσει με τή Ντουντού, πού όταν φύγει απ' τό έξωτικό της περιβάλλον χάνει πιά τή γοητεία και τό άρωμα του σπανίου αυτού φρούτου.

όποιων, δλο τό σεξ-άπηλ σας συνίστατο εις τό ότι είσατε απλούστατα επιθυμητές εκ μέρους του καλού σας.

Αυτός σάς ήθελε, σάς λαχταρούσε, σάς έπαιρνε.

Και σεις νομίζατε,—είχατε την άγνοια ή την άπλοϊκότητα να νομίζατε—ότι αυτό θά διαρκούσε πάντα.

Την άγνοια ή την πλάνη αυτήν, πάσες από σάς δεν την έπληρωσαν παρά πολύ άκριβά, με άπαγορεύσεις, πού είχαν βαθύτατο αντίκτυπο, όχι μόνο στη συναισθηματική ζωή, αλλά και γενικώτερα στον οικογενειακό βίο.

Η βάση της πλάνης αυτής συνίσταται εις μίαν πρωταρχικήν λησμοσύνην.

Ξεχνούμε πολύ συχνά, ότι στην σημερινή μας εποχή, καλά ή άγχημα, ο έρωας δεν έχει σκοπόν άλλο παρά την απόλαυση και όχι άπλώς την τυφλή ικανοποίηση του τυφλού επίσης ένστικτου της αναπαραγωγής του είδους.

Πρώτον και άμεσον συμπέρασμα όλων αυτών, είναι ότι, εκείνο πού σκοτώνει τον έρωτα είναι ή όμοιομορφία, ή διάρκεια, πάντα ο ίδιος και άπαράλλακτος τύπος.

Όσο περισσότερο γρήγορα έρχεται ο κόρος τόσο λιγώτερο περιθώριον μένει για τον έρωτα.

Είναι πλάνη, τό να νομίζη μία γυναίκα ότι άρκει να είναι καλοφτιαγμένη, για να συγκρατήσει κοντά της, έπ' άπειρον, τον άντρα. Την σκληράν διάψευση στην πλανερή αυτήν ιδέα, την βρίσκει συχνά κυρίες και... δεσποινίδες μου, στο γεγονός, πού μ' όλον ότι συχνό, τό βρίσκετε περίεργον.

—Καλέ άφησε, την τόσο ωραία γυναίκα του και... πήγε μ' αυτήν την κασίκα!

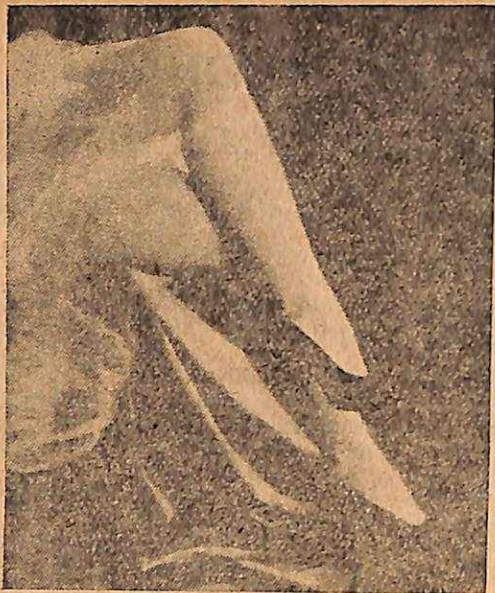
Έτσι δεν σάς συμβαίνει να λέτε ή να σκέπτεσθε, ή και τά δύο μαζί, όταν βλέπετε να εξαλειφείται μία ωραία γυναίκα, προς χάριν μιας άλλης, πού δεν έχει τίποτα από τή χάση της εύκαταλειμμένης; Άλλά, πού λοιπόν έγκειται ή αρχή της σοφίας αυτής του σεξ-άπηλ;

Εις την βάσιν όλων των σοφιών: εις τό... Γνωθι σ' αυτόν!

Προσέχετε, πάντα τις στάσεις σας, και τους τρόπους σας!

Την ήμέρα, ή και τό έσπέρας, πού θά άντιληφθήτε ότι ο κύριός σας, δεν κάνει πιά τον κόπο να σάς χρησιμοποιή ως καμαριέρης. και ότι περιμένει ύπομονητικά τό καλό πού σάς θέλω να πετό σας, άποφύγετε τό καλό πού σάς θέλω να περιμένετε μοιρολατρικά την επάνοδο ενός ξήλου πού έχει έκλειψει.

Κατορθώσατε, από σάς και από την έφευρετικότητα σας έξαρτάται, δίχως να γίνετε βαρετές, να κεντήσετε την άνυπομονησία του άνδρα.

Μή άρκεισθε εις τὸ νὰ θέλετε μόνο σεις τὸν ἄνδρα σας. Προσπαθήσατε νὰ τὸν κάμετε νὰ σᾶς θέλει καὶ ὅταν ἀκόμη σᾶς ἔχει. . χοριτάση.

Φυσικά, δὲν θὰ περιμένετε ἀπὸ μένα νὰ σᾶς πῶ τὰ χίλια δύο μέσα πὺν μπορεῖ νὰ μεταχειρισθῇ πρὸς τὸν σκοπὸν αὐτὸν ἡ κάθε ἐφευρετικὴ γυναικα.

Ἐκεῖνο ὅμως πὺν μπορῶ νὰ σᾶς πῶ πολὺ πῶς θετικά, εἶναι τοῦτο.

Μὴ ξεχνάτε ποτέ, πῶς γιὰ νὰ εἰσθε ἡ καλὴ σύζυγος, πρέπει ἀπαραιτήτως νὰ παραμένετε ἡ καλὴ ἑρωμένη.

Τὸ μόνο σταθερὸ καὶ ἀπαράλλακτο στὸ ὄλο σας αὐτόν, θὰ εἶναι ἡ διαρκὴς καὶ ἀδιάκοπος φροντίδα σας γιὰ τὴ καθημερινή σας τοιαυτέτα.

Πολλὲς γυναικες—οἱ περισσοτέρες—φροντίζουν γιὰ τὸν ἑαυτοῦς, μόνο ὅταν πρόκειται νὰ βγοῦν ἔξω.

Μάθετε, νὰ ντύσεσθε καὶ ὅταν ἀκόμη εἰσθε «νεγκλιζέ».

Μὴν κάνετε ποτέ τὴ τοιαυτέτα σας μπρὸς τὸν σύζυγόν σας. Προ παντὸς ἀποφεύγετε πάντοτε νὰ πλένεσθε μπροστά του· ἔστω καὶ στὸ πρόσωπο ἔστω καὶ τὸ χέριά σας.

Ἀλλά... Ὅταν εἰσθε στὴ μπανιέρα, φωνάζετε τὸν πότε πότε γιὰ νά... σᾶς σαπουνίσῃ.

Ἀλλάζετε συχνὰ τὰ ἀρώματά σας. Δὲν φαντάζομαι νὰ εἶναι ἀνάγκη νὰ ἐπιμένω στὸν ὄλο, πὺν παίζει ἡ ὁσφρησις στὸ σαιξ—ἀπὴλ.

Ἄν εἰσθε μελαχροινὴ, στὸ σινεμά, στὸ θέατρο ἢ στὸ δρόμο, θὰ συμβῇ ὁ ἄνδρας σας, νὰ γυρίσῃ νὰ δῇ μίαν ξανθὴν. Ἄν εἰθε ξανθὴ, θὰ γυρίσῃ μοιρολόι νὰ θαυμάσῃ μίαν μελαχροινὴν ἢ μίαν κοκκινομάλλα.

Αὐτὸ εἶναι... λογικὸ καὶ ἀναπόφευκτο καὶ ἂν ἀκόμη ὁ ἄνδρας σας, σᾶς ἀγαπᾷ. Δὲν πρόκειται νὰ ἐπιμένω ἐδῶ ἐν τῇ πολυγαμίας τῶν ἀνδρῶν.

Ἄν σᾶς τὰ θύμῃσα αὐτὰ, εἶναι γιὰ νὰ σᾶς πῶ, πῶς, δὲν πρέπει νὰ περιφρονεῖτε, τὴν τέχνην τοῦ κουρέως, καὶ οὔτε νὰ σᾶς φαίνεται πῶς θὰ χαλάσῃ ὁ κόσμος· ἂν πότε πότε ἀλλάζουν χρῶμα τὰ μαλλιά σας ἢ καί... ἡ ἐπιδερμὶς σας.

Τὸ μυστικὸ ὄλο κυρία μου, εἶναι νὰ μπορεῖτε νά... πολλαπλασιάζεσθε ἡ ἰδία. Προσπαθήσατε νὰ δώσετε στὸν ἄνδρα σας τὴν ἐντύπωση ὅτι δὲν ἔχει μίαν γυναῖκα ἀλλά... χαρῆμι ὁλόκληρο.

Προσπαθήσατε νὰ μὴν εἰσθε ποτέ κάθε μέρα ἡ ἰδία.

Τὴν μίαν μέρα ξέβγαλτε παρθένος, καὶ τὴν ἄλλη... Μεσσαλίνα.

Ἐξ ἄλλου, ὑπάρχει τὸ κλασσικὸ κόλπο, τῆς προκαλουμένης ζήλειας, τοῦ ὁποῖου φυσικά δὲν θὰ πρέπει νὰ γίνεται κατάχρησις.

Ὁ· τόσο, καλὸ κάνει, πότε πότε, νὰ ἀφίνετε στὸν σύζυγόν σας νὰ καταλάβῃ ἢ νὰ μαντεύσῃ ὅτι ἂν θέλετε, δὲν θὰ εἴχατε παρὰ τὴν ἄμνησιν τῆς ἐκλογῆς!

Μερικοί, ὑποχρεωτικοὶ φίλοι, θὰ σᾶς ἔκαμαν τὴ γὰρ νὰ μὴ σᾶς ἀρνηθοῦν ἕνα διακριτικὸν μὲν ἀλλά... πὺν νὰ φαίνεται καλὰ—φλέρετ.

Ἐνα μέσον ἐλπίσης καλὸ, εἶναι νὰ κεντᾶτε ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τὴν ἀμιλλαν.

Νὰ διηγῆσθε λόγου χάριν, πότε πότε, ἄνδρα γαθήματα τοῦ συζύγου ἢ τοῦ ἑραστοῦ κάποιας φίλης σας, πὺν ὑποτίθεται ὅτι σᾶς τὰ ἔχει ἐμπιστευθῇ.

Ὁ σύζυγος ἢ ὁ ἑραστής σας, ἐνδέχεται νὰ σᾶς ἀκούῃ τὴν σαιγμὴν ἐκείνην μὲ ἀφηρημένο αὐτί.

Σὲ δεδομένην ὁμῶς στιγμὴν, δὲν θὰ παραλείψῃ νὰ δείξῃ καὶ αὐτὸς ὅτι ξεύρει νὰ ἀνδραγαθῇ.

Κυρίες, Δεσποινίδες!

Πολὺ φοβοῦμαι ὅτι δὲν σᾶς ἔμαθα δὲ καὶ τίποτα τὸ νέο, ὅτι στήν πραγματικότητά δὲν ἔκαι μα παρὰ νὰ παραβιάσω... ἀνοιχτὲς πόρτες. Τὸ κακὸ βέβαια δὲν εἶναι πολὺ μεγάλο. Ἴσως νὰ βρισκεται καὶ μεταξὺ σας καμμιὰ ἐντελὴς ἡμάθητη. Ὅσο γιὰ τίς πολυπείρες... ἔ! δὲν χάνουν τίποτα ἂν διαπιστώσῃν ὅτι αἱ μέθοδοι τῶν εἶναι αἱ κοινῶς παραδεδεγμέναι...

ΤΟ ΑΝΤΙΔΡΩΝ ΤΟΥ ΛΑΣΚΑΡΑΤΟΥ

Οἱ ἐχθροὶ τοῦ Λασκάρτου, τὸν ἔστειλαν μίαν μέρα ὡς δῶρον ἕνα πανέρι... τραγία κέρατα.

Ὁ Λασκάρτος ἦταν σιὸν κήπο του, ὅταν ὁ μικρὸς γαβριᾶς τοῦ ἔφερε τὸ «δῶρον».

Εἶπε τότε στὸ παιδί νὰ περιμένῃ.

Ἀδειασε τὸ πανέρι καὶ τὸ γέμισε μὲ ὠραιώτατα τριαντάφυλλα τοῦ κήπου του.

Ἐπειτα εἶπε στὸ μικρό.

—Πάρτο, παιδί μου, καὶ πήγαινε το σ' αὐτοὺς τοὺς κυρίους. Καὶ νὰ τοὺς πῇς νὰ μὲ συμπαθοῦν γιὰτὶ δὲν ἔχω κι' ἐγὼ κέρατα νὰ τοὺς στείλω.

Ὅτι ἔχει κανεὶς ἐκεῖνο... εἶναι 1

ΠΛΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΣΚΕΨΕΙΣ ΚΑΙ ΠΑΡΑΤΗΡΗΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΟ ΧΟΡΟ

Τὰ «Διεθνή Ἀρχεῖα τῆς Χορογραφίας», πὺν ἔδρυσεν ὁ Ρόλφ ντὲ λὰ Μάρ, εἰς τὸ μουσεῖον τοῦ Χοροῦ τῆς ὁδοῦ Βιτζλ στὸ Παρίσι, παρέχουν ὄντως πολὺτιμη ἐξυπηρέτησι· ἔχει μόνο σ' ὅσους σπουδάζουν τὴν χορογραφία, ἀλλὰ ἐπίσης καὶ στοὺς ζωγράφους, στοὺς γλύπτας, στοὺς παντὸς εἶδους καλλιτέχνας.

Ἡ μελέτη τῆς κινήσεως εἰς τὰς πλαστικὰς τέχνας, εἶναι κάτι πὺν δὲν ἐνθουσιάζει κατὰ τὸ παρελθόν τοὺς ζωγράφους ἢ τοὺς γλύπτας. Καὶ τοῦτο διότι ἐπεκράτει ἡ περίφημος ἀρχὴ τοῦ Μποντελαίρ:

«Μισὸ τὴν κίνησι πὺν χαλᾷ τίς γραμμές...» Ἀπεδείχθη ὁμῶς ἀπὸ τότε, ὅτι αἱ ὥραιαι γραμμαὶ δὲν ἔχουν νὰ φοβηθοῦν τίποτε ἀπὸ τὴν κίνησιν. Ἡ ἑποία κάθε ἄλλο παρὰ... μισητὲς μπορεῖ νὰ τίς καταστήσῃ.

Ὁ αἰὼν μας, αἰὼν κινήσεως, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ μὴν ἐπιρρεάσῃ καὶ τίς πλαστικὰς τέχνας.

Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς, σήμερα, ἡ χορογραφία θεωρεῖται ὡς ἡ σύνθεσις ὅλων τῶν πλαστικῶν τεχνῶν. Αὐτὸ ἀκριβῶς θέλουν νὰ δείξουν καὶ τὰ «Διεθνή Ἀρχεῖα τοῦ Χοροῦ».

Πρόκειται φυσικά, περὶ καθαρᾶς χορογραφίας, περὶ ἀτομικοῦ χοροῦ, πὺν παρουσιάζουν αἱ ἀκαδημαῖαι χοροῦ δεκαπέντε χωρῶν, εἰς ὥραια δείγματα μὲ θαυμάσιες φωτογραφίες.

Τὸ πολὺ πλέον ἐνδιαφέρον εἶναι ὅτι, τὰ ἴδια αὐτὰ ἀρχεῖα, διδουν πλῆθυσιν στοιχεῖα ἀπὸ λαογραφικῆς ἀλλὰ καὶ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Ἐκεῖνο ὅμως πὺν φαίνεται περιεργον εἶναι ὅτι, συμφῶνως μὲ τὰ ἀρχεῖα αὐτά, τὸ καλλιτεχνικὸν ἑνωτικὸν τῆς χορογραφίας δὲν ἀποκαλύπτεται μόνο, εἰς τοὺς ἐξ ἐπαγγέλματος χορευτὰς καὶ χορευτρίδας, σὲ μπαλερίνες καὶ σὲ γκέρλες, ἀλλὰ καὶ στοὺς πρῶτους τυχόντας ἢ στὰς πρῶτας τυχεύσας, πὺν θὰ ἔμεναν κατὰ πληκτοὶ ἂν τοὺς ἔλεγε κανεὶς ὅτι θὰ γινόντανε ἀστέρες τῆς χορογραφίας.

Εἰς, ἂν ἤθευραν νὰ ἐκμεταλλευθοῦν τὰ σωματικὰ των χαρίσματα.

Εἶναι κανεὶς, ἡ δὲ, ἡ κατὰ τοῦ χοροῦ. Σήμερα δὲν ὑπάρχουν πιά οὐδέτεροι.

Παρευρέθημεν μίαν ἡμέραν, εἰς ἕνα στῦντιο χοροῦ ὅχι ὡς μαθητῆς, ἀλλὰ ὡς μάρτυς. Ἡ χορογραφία, εἶχε καλέσει μερικοὺς κριτικούς, διὰ νὰ παραστοῦν κατὰ τὰς δοκιμὰς ἑνὸς νέου χοροῦ.

Παρατεταγμένοι μὲ στρατιωτικὴν πειθαρχίαν, μαθηταὶ καὶ μαθητρίαι, μόλις ἀκούσθησαν τὰ κελεύσματα τοῦ καθηγητοῦ, ἀρχίσαν ἕνα εἶδος ἀριθμητικῆς, βηματικῆς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν φυσικά, δὲν ἦτο δυνατόν νὰ καταλάβουν τίποτα οἱ μὴ μεμυημένοι.

Ἐνας φίλος σκιτσογράφος, πὺν παρευρίσκειτο ἐκεῖ, ἔπαρνε σκίτσα.

Ἡ κριτικὴ ἀπεφάνθη, ὅτι ὁ νέος χορὸς θὰ ἐπικρατήσῃ. Δὲν ἔμενε παρὰ νὰ τυπωθοῦν τὰ σπαρτίτα καὶ νὰ διανεμηθοῦνε στὰ διάφορα ντάνσιγκ.

Αὐτὸ θὰ ἐγίνετο πολὺ σύντομα, ὅταν ὁ ἴδιος ὁ συνθέτης τοῦ χοροῦ, ἀπὸ ὑπερβολικὴν καλλιτεχνικὴν εὐσυνείδησιν, θέλησεν νὰ δοκιμάσῃ πρῶτα τὴ σύνθεσιν τοῦ σ' ἕνα ντάνσιγκ.

Ὅταν ἐμπήκαμε ἐκεῖ μέσα εἶδαμε ζευγαράκια ἀγκαλιασμένα, σὺν λιποθύμῃ, ὁ ἕνας στὴν ἀγκυλιά τοῦ ἄλλου. Ἀλλὰ ζευγαρία, δίχως νὰ νοιάζονται γιὰ τοὺς γείτονές των, ἀκολουθοῦσαν τὸ νανουριστικὸ ρυθμὸ τῆς μουσικῆς, μάγουλο μὲ μάγουλο καὶ σφιγτοδεδεμένα σώματα.

Ὁ συνθέτης, δὲν ἔδωκε τὸ σπαρτίτο του.

—Γιατί;

Τοῦ εἶπα. Καὶ αὐτὸς μὲ μίαν μεγάλη ἀπογοήτευσιν μοῦ ἀπήντησε:

—Ποιὸς ἀπὸ αὐτοὺς καὶ ποῖα ἀπὸ αὐτῆς εἶναι πραγματικοὶ χορευταὶ;

Τοῦ φάνηκε πῶς κανεὶς των, δὲν ἔχει τὸ νοῦ τοῦ στοῦ χοροῦ.

Καὶ ἀποτέλεσμα ἦτο νὰ μὴ δῶσῃ τὸ χορὸ του.

—Ἐχει δίκιο!

ΤΟ ΜΑΘΗΜΑ ΤΟΥ... ΑΜΑΘΟΥ

ΤΗΣ ΞΕΝΙΑΣ ΕΠΣΤΑΙΝ

«Μπέρτ ντ' Οπάλ, πίστευε σοβαρά πως ήταν μια δυστυχισμένη γυναίκα, προωρισμένη να ζήσει δίχως έρωτα, για τον οποίο λές και είχε γεννηθεί. Ίσως η πεποίθηση της αυτή, να μην ήταν άδικαιολόγητη.

Στην εξάσκηση του επαγγέλματός της έπαιξε ρόλους γυναικών άστερος στο Γκραν Καζινό» έμφανιζόταν μ' όλη την αίγλη της δημοφιλίας της, και εθάρμυνε κυρίως το κοινό, με τα υπέροχα πολύτιμα φτερά στρουθοκαμήλου, που στόλιζαν τα μαλλιά της, με τις πανάκριβες αμφιέσεις της, που σπινίσταντο σε μικρά κοιροελάκια μετάξι, κεντημένα με πουλιές και με φανταχτερά πετράδια. Την όλη τουαλέτα αποτελούσαν τα γοβάκια, που ήταν θαύμα τέχνης και γούστου, τα οποία όμως δεν συντελούσαν και πάρα πολύ, στο να καλύψουν την γύμνια του σώματός της.

«Η Μπέρτ ντ' Οπάλ, διάλεγε τους έραστές της, με τόσο περισσότερη ευκολία, όσο λιγότερη ήταν η ευχαρίστηση που έλπιζε να της δώσουν.

Υπηρετούσε τον έρωτα, δίχως ζήλο και δίχως ένθουσιασμό.

Κατά κανόνα, όταν το σώμα της, κάπως λιγότερο γυμνό, απ' ότι ήταν όταν έπαιζε αυτή στη σκηνή—βρισκότανε στην άγκαλιά κάποιου έραστού περαστικού, το μυαλό της έτρεχε πολύ μακριά.

Συλλογιζότανε τη δουλειά της στο θέατρο, τις

Μου είπε ο ζωγράφος, που μάς συνόδευε.

—Δέν έχει καθόλου δικιο!

«Επέβαινα και επίμενυ ακόμη. Το δικιο είναι ασφαλώς με το μέρος του συνθέτου. «Πραγματικοί χορευτά» δέν είναι μόνο οι μαθητά και οι μαθήτριες των στούντιο. Είναι βέβαια και αυτοί. Επίσης όμως πραγματικοί χορευτά είναι και τα ζευγαράκια, που χορεύουν όπουδήποτε, ακόμη και στα ντάνσιγκ. Με μόνη την διαφορά ότι, άλλος ο χορός δια τους μέν, και άλλος ο χορός δια τους δέ.

Αυτό ακριβώς δέν θέλουν να καταλάβουν οι συνθέται του χορού.

Και γι' αυτό πέρασαν τόσα χρόνια δίχως να εμφανισθώ ή τουλάχιστον να επικρατήση κανείς χορός.

—Γιατί, τα ζευγαράκια στα ντάνσιγκ—έρωτες κάποιος μίαν χορεύτρια—έχουν όλα των ένα τόσο σοβαρό θρος; «Αν ο χορός δέν τους ευχαριστεί, τότε γιατί χορεύουν;

—Κύριε, του είπα, ή πραγματική απόλαυση είναι κάτι το πολύ σοβαρό. Ακριβώς γιατί απολαμβάνω βαθειά το χορό, ακριβώς γι' αυτό, δέν σκέπτομαι ούτε να χαμογελάσω, αλλά ούτε και να τοιχοκολλήσω την απόλαυσή στο πρόσωπό μου...

ΖΟΡΖ ΓΚΡΟΣ

φασαρίες με τις αντίξηλές της, τους λογαριασμούς της, τις μικροποθέσεις της.

—«Ε, λοιπόν, χρυσό μου φαντάσου...—έλεγε, ενώ ο έραστής κολλούσε τα λαιμάργα χείλη του στο ώριμο στήθος, που του πρόσφερε—φαντάσου πως αυτός ο βλάκας ο σκηνοθέτης με φούρκισε πάλι ψές βράδυ Αχού; Και μουβάλει και πρόστιμο πεντακάσια φράγκα... Με τη σημερινή ακριβεία της ζωής, χρυσό μου... στην τιμή που είναι το ριμμέλ... Πάρε, χρυσό μου, και τ' άλλο στη θήκη μου, γιατί αυτό κουράστηκε!.. Φαντάσου και κείνη την άπρησσοχού μου...

«Ο έραστής, μετάφερε υπάκουα, το στόμα του, στο άλλο στήθος.

Και ή Μπέρτ εξακολουθούσε:

—Και κείνη ή κατσικά ή Κλοκλό... άκου; Μα πότε θα την άρπάξω απ' τα μαλλιά έ,ώ!.. Να με πη... λέει... γαννιτούρα για λουκάνικα! Ακου; άκου; χρυσό μου; Αυτή ή μπαγιάτικη μπριτζόλα!.. Πρόσεχε, χρυσό μου, μην έννευρίζεις! έτσι, θα μου ξεσκίσης το σεντόνι, και ξαίρεις σήμερα, με την ακριβεία της ζωής, με την τιμή όπου είναι τα σεντόνια...

Για όλα αυτά δέν έφταιγε δά και τόσο ή Μπέρτ ντ' Οπάλ.

Στην πραγματικότητα, οι έραστές της δέν την κατακυλούσαν παρά με καταγισμό χαρτονομισμάτων, πράμα που είναι μόν άποτελεσματικό για την κατάντη της γυναικείου σώματος, έλάχισα όμως συντελεστικό για την κατάντη της γυναικείας καρδιάς.

Κανείς απ' τους έραστές εκείνους, μιά και την κατακυλούσε με τέτοιο τρόπο, δέν έκρινε αξιο να της κάμει έστω και λίγο κόρτε. Ίσως να έφταιγε σ' αυτό το ότι δέν πρόφθαιναν να την ιδούν ποτέ ντυμένη.

«Όταν συναντιό ένας άντρας μίαν ολόγυμνη γυναίκα, ντρέπεται, ταρρείς να της μιλήση, για πράματα σεμνά.

Ίσως να έχουν άδικο οι τόσο «ντροπαλοί» άντρες, γιατί ξεχνούν πως ντυμένο ή γυμνό, ένα γυναικείο σώμα, έχει πάντα μιά καρδιά, που αν την άφήση να μουνιάση και να παγώσει μέσα στην άδιαφορία, τότε το σώμα εκείνο μεταβάλλεται σε πτώμα.

Και ή Μπέρτ δέν βρήκε κανένα ακόμη που να ένδιαφευγθώ και για την διψασμένη από έρωτα καρδιά της.

Οι άντρες την άντίκρυζαν με τη βεβαιότητα πως είναι δική τους, έφ' όσον την πληρώνουν, καθόντανε δίπλα της, την φιλούσαν στο στόμα, της χαίδευαν το σώμα, λέγοντάς της:

—Λοιπόν χρυσή μου! Θα φάμε άπόψε μαζί; Και φυσικά, αυτή ήξαιρε καλά τί έσήμαινα,

ΞΕΝΑ ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΗΜΑΤΑ

ΤΟ «ΦΙΛΜ», ΤΟΥ ΚΛΕΜΑΝ ΒΟΤΕΛ

«Ο πρεσβυτής της Γερμανίας δέν βρήκε άρκετά άστεία την έκθεση των Παρισίων χιουμοριστών.

«Η Αυτού Έξοχότης, διετύπως παράπονα εις το Υπουργείο των Έξωτερικών και έζήτησε την άμση επέμβαση της άστυνομίας, διότι εις ένα έργο του Αντρέ Γκαλάν παριστάνεται ο Χίτλερ, κρατών από το ένα χέρι ένα τοσκασίρι, και από το άλλο τα δύο κεφάλια των γυναικών που είχαν καρατομηθώ ως κατάσκοποι.

«Η «λεζάντα» της γελοιογραφίας, αναφέρει: «Ο άγαπημένος των γυναικών».

Πραγματικά, ο κ. Υπουργός επανέβη και ή άστυνομία προέβη στην κατάσχεση της καρρικατούρας.

«Έτσι έχουν τα πράματα, και μου φαίνεται πως δέν πηγαίνουν καθόλου καλά.

Τι να πρωτοθαυμάση κανείς, και γιατί να εκπλαγώ;

«Η Α. Ε. ο κ. Πρεσβυτής της Γερμανίας ή κάθ' άλλης χώρας, ξεχνά κατά πρώτον ότι όπως ο καρβουιάρης είναι νοικοκύρης στο σπιτικό του, έτσι τουλάχιστον και ο Γαλλικός λαός, είναι κύριος να κρίνη τις πράξεις των γαιτόνων του, πολύ παραπάνω μάλιστα όταν αυτές είναι αξιοκατάκριτες.

Ζήτημα που άφορά το Γερμανικό λαό είναι το να μπορεί να γελά όπως θέλει.

Μά ζήτημα δικό μας είναι να γελούμε κι' έμεις για ότι κρίνουμε αξιο για γέλια.

Αυτά όλα φαίνεται να έχουν λησμονηθώ από τον κύριο άντιπρόσωπο.

Μά εκείνο που είναι πολύ πιο άκατάληπτο, είναι ή νοοτροπία του κ. Υπουργού των Έξωτερικών.

Μπορεί βέβαια ο κύριος αυτός να έχει τας πολιτικές του κατευθύνσεις. Αλλά, δέν είναι δυνατόν αι κατευθύνσεις αυτές, να φθάσουν μέχρι σημείου του να μάς επιβállουν την σιωπήν και την λογοκρισίαν εκ μέρους τρίτων.

Τέλος, εκείνο που φαίνεται να μην θέλη να καταλάβη ο ήμετερος ύπουργός είναι ότι με την άπαγόρευση αυτή προσφέρει τας άντιστάφους απ' εκείνας που θέλει υπηρέτας στον... άπρονδο φίλο του και δικτάτορα της γειτονικής χώρας.

Γιατί, είναι έλάχιστη ή άναλογία εκείνων που ως επισκέπται της εκθέσεως, θα έδλεπαν τη γελοιογραφία του Χίτλερ, έμπρό στο μεγάλο πλήθος του Γαλλικού λαού αλλά και του κοινού των άλλων χωρών, που μαθαίνει τώρα μέχρι τίνος σημείου ο δικτάτωρ της Γερμανίας, φοβάται την σάτυραν και την κριτική των πράξεών του.

ΚΛΕΜΑΝ ΒΟΤΕΛ

κείνα τα λόγια.

Μιά μέρα ένώ ήταν στο καμαρίνι της και προσπαθούσε να σιερώση στα μαλλιά της, τα τεράστια φτερά στρουθοκαμήλου, ή καμαριέρα της, την πληροφορούσε την επίσκεψη ενός «καινούργιου».

—«Ας έμνη μέσα!.. Είπε με μιά μηχανική προθυμία. Και δέν γύρισε καν να δη ποιός είναι. Ένοιωσε μάλλον παρά άκουσε, ότι ή πόρτα είχε κλείσει, και πως αυτός που μπήκε στο καμαρίνι της δέν της είχε ακόμη βάλει χέρι.

—Είμαι στη διάθεσή μας!.. άμέσως!..

Ξαφνικά, έτσι όπως κοιτάζε στον καθρέφτη της, έμεινε σαν ζαλισμένη, σά να μην πίστευε ούτε τα ίδια της τα μάτια. Αυτό που έβλεπε, ήταν άλήθεια πρωτοφανές.

«Ο καινούργιος φερμένος ήταν ένας νεαρός, ξανθός, καλοντυμένος, φαινότανε καλοαναθρεμένος, αλλά και καλοθρεμένος. Νέος οικογενείας τέλος πάντων. Δέν φαινόανε διόλου ζιγκολό. Όμως ή διαγωγή του πρό παντός φαινότανε περιεργή στη Μπέρτ ντ' Οπάλ.

Το καμαρίνι είχε δύο μεγάλους καθρέστες, ο ένας κατόνικου στον άλλο τους, έτσι που να μπορεί να βλέπη ταυτόχρονα και τα όπισθια της. Και να τώρα που ή εικόνα του άλλου καθρέφτη, χρησίμευε στο νέο ως είδωλο, για να έκφραση αυτός τη λατρεία του.

Διακριτικός, υπομονητικός, ευχαριστημένος ίσως μπρός στο ένδαλμά του νομίζοντας πως ή άριτία δέν τον έβλεπε, άκουμπούσε τα χείλη του πάνω στο κρύσταλλο του καθρέφτη. Έκει ακριβώς, όπου φαινότανε τα χείλη της γυναικας.

Και στο ψυχρό γυαλί έβαζε το πιο θερμό ίσως φίλημα, το πιο παθιασμένο, το πιο... σεμνό!

Ξαφνιάστηκε τώρα κι' αυτός, άνατινάχθηκε, κι' άρχισε να ψελλίζει λόγια άκατάλυτα, σά γιά να ζητούσε συγγνώμη. Τέλειος βλάκας δηλαδή.

Σε μιά στιγμή, που τα είχε χάσει, γύρισε ξωπίσω, έτοιμος να φύγη.

Τότε εκείνη, δίχως να συλλογισθώ πιά, ότι ο καιρός περνούσε και ότι σε λίγο θα ήν φώναζαν γιά τη σκηνή, τον άρπαξε απ' τους ώμους, τον γύρισε προς το μέρος της, και κόλλησε τα χείλη της στο στόμα του.

Σε λίγο το κουδούνι χτύπησε. Την καλούσαν. —Μην κουνήσης απ' έδω!.. Του είπα σχεδόν άγριο.

—Περίμενε να τελειώση ή παράσταση. Έφυγε, κλειδώνοντας το καμαρίνι της.

Κι' όταν ή καμαριέρα της τη ρώτησε τι τρέχει, εκείνη, σφίγγοντας το κλειδί στη χούφτα της, είπα:

—Τί μάθημα! Τί μάθημα!..

—Τί μάθημα;—την ρώτησε κατάπληκτη εκείνη.

—Μάθημα έρι τος!.. —της έκμυστηρέυθηκε αυτή.

—Έπρεπε βλέπεις, ναρθώ αυτός ο νεαρός άμαθος, για να μου μάθη τί είναι τό... φιλή!

ΖΗΤΕΙΤΑΙ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ

—'Ε λοιπόν; Πρώτησε ή 'Αλίκη μόλις τόν ει-
δε να έρχεται.

—'Ελείωσε!

Είπεν εκείνος.

—Δηλαδή;

—Δηλαδή πρόκειται να έχω μισθό ώρισμένο,
ποσοστά στις προμήθειες, και ποσοστά στα κέρ-
δη!

—'Από πότε;

—'Ε! Μή βιάζεσαι... Θέλω να πω δηλαδή, ό
κ. ντε Ρουά δε βιάζεται. Και με το δίκιο του ό
άνθρωπος.

Θέλει πρώτα να με γνωρίσει καλά, να δη άν
είμαι στο ύψος της δουλειάς και...

—Και τι άλλο;..

—Ναι! Σχεδόν ό ίδιος μου είπε πώς ήθελε να
σέ γνωρίση.

—Νά με γνωρίση έμένα; Και γιατί;..

—Μου είπε δηλαδή πώς ήθελε να δη το σπίτι
μου, τη γυναίκα μου, τη ζωή που κάνω... Πολύ
σωστά όλα αυτά.

—Και σὺ τί τὸν είπες;

—Τὸν κάλεσα για αύριο τὸ βράδυ νὰ φῶμε
μαζὺ ἐδῶ... Θὰ ἔχει ὅλον τὸν καρὸ νὰ μᾶς γνω-
ρίση νὰ ἀποφασίσῃ ἂν πρέπει νὰ μὲ κἀνῃ ἀντι-
πρόσωπο τοῦ.

Ὁ κ. Ντὲ Ρουά ἦταν ἕνας σαρανταπεντάρης
γλεντζῆς εὐδιάθετος καὶ γλυκομίλητος.

Τὸ γεῦμα προχωροῦσε μὲ μεγάλη διάθεσι.

Κατὰ τὰς ἑνδεκα ἡ ὥρα ὁ «ἐργοστασιάρχης»
σηκώθηκε.

—Πρέπει νὰ πηγαίνω—εἶπε.—'Ατυχῶς δὲν
εἶμαι μόνος.

—Δὲν εἰστε μόνος; 'Η κυρία μήπως;

—'Αχ!..

'Αναστéναξε μὲ πόνο.

Καὶ μὲ βουρκωμένα μάτια, ἀπεκάλυψε, ὅτι
εἶναι χήρος.

—Μὰ ἔχω δύο παιδάκια! Τὸ ἕνα ἑνδεκα
χρονῶν καὶ τὸ ἄλλο ἐπτά. Καταλαβαίνετε, θέλω
βέβαια ἕναν ἀντιπρόσωπο γιὰ μὲνα καὶ γιὰ τίς
δουλειές μου, θέλω ὅμως κ' ἕναν ἀντιπρόσωπο
γιὰ τὴ ...μακαρίτισσα.

Κ' ἔπειτα ἄλλαξε ὕψος ἀπότομα.

—'Ας τὰ ποῦμε καθαρά, φίλοι μου. 'Αφοῦ οἱ
καλοὶ λογαριασμοὶ κάνουν τοὺς καλοὺς φίλους.
'Η ἀντιπροσωπεία εἶναι διπλή. Θέλω ἄντρα καὶ
γυναικὶ ἂ Σὰς συμφέρει;

Οἱ δύο σύζυγοι κυττάχθηκαν.

'Εκεῖνος σηκώθηκε ἀγριεμένος.

'Εκείνη ὅμως εἶπε στὸν ἐργοστασιάρχη.

—Δός τε μᾶς μιὰν προθεσμία κύριε...

—Ναί! μ.ἀ προθεσμία ὡς αὐριο... εἶπε καὶ
ὁ σύζυγος!

Ὁ ἐργοστασιάρχης κατάλαβε.

—Βέβαια! Βέβαια! 'Αλλως τε δὲν πρόκειται
νὰ ἀναλάβετε ἀπὸ ἀπόψε!

ΦΡΕΙΔΕΡΙΚΟΣ ΜΠΟΥΡΛΙΕ

ΣΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΤΗΣ ΕΡΧΟΜΕΝΗΣ ΕΒΔΟΜΑΔΟΣ

ΒΙΚΤΟΡ ΜΑΡΓΚΕΡΙΤ

ΤΟ ΣΩΜΑ ΣΟΥ...ΕΙΝΑΙ ΔΙΚΟ ΣΟΥ!

Δὲν εἶναι μόνον ἡ «Γκαρσόν» καὶ ἡ «Κομπανιδόν» τὰ ἔργα ποὺ
ἔκαμαν ἑνδοξὸν τὸν Μαργκκερίτ καὶ τὸν κατέταξαν μεταξὺ τῶν μεγα-
λειτέρων λογοτεχνῶν τῆς ἐποχῆς μας.

Πολὺ συγκλονιστικώτερον, μὲ τὸ θέμα ποὺ ἀναπτύσσει ὁ Μαργκκε-
ρίτ, εἶναι «ΤΟ ΣΩΜΑ ΣΟΥ... ΕΙΝΑΙ ΔΙΚΟ ΣΟΥ!».

Στὸ βιβλίον αὐτὸ μὲ τόλμη τίθεται καὶ τὸ συνταρακτικὸ ἐρώτημα:

Ἂμπορεῖ νὰ υπάρξῃ πολιτισμὸς δίχως τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς γυναῖκος;

Ἂμπορεῖ ἡ γυναῖκα νὰ θεωρηθῇ ἐλεύθερο μέλος μιᾶς κοινωνίας;

ἐφ' ὅσον δὲν λύεται τὸ κοινωνικὸν πρόβλημα τῆς μητρότητος;

Ὁ συγγραφεὺς δὲν ὀπισθοχωρεῖ πρὸ τῆς τολμηρᾶς ἀλλὰ σαφοῦς ἀπαν-
τήσεως στὸ ἐρώτημα αὐτό.

Θὰ δημοσιευθῇ ὁλόκληρον

ΑΙΜΙΛΙΟΥ ΖΟΛΑ

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΤΖΟΓΙΑΣ

ΙΑΤΡΟΣ

ΚΥΡΙΑΤΟΥ ΤΟΥ ΕΝ ΑΤΟΝΙ ΠΑΝΕΡΙΣΤΗΡΙΟΥ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Ο ΙΑΤΡΟΣ ΠΑΣΚΑΛ

ΤΟΜΟΣ Β'

ΜΕΤΑΦΡΑΣΙΣ
ΠΕΤΡΟΥ ΠΙΚΡΟΥ

Ο ΙΑΤΡΟΣ ΠΑΣΚΑΛ

Με μὴν τρελλή χειρονομία, προσπα-
θοῦσε ἐκεῖνος ἀνώφελα νὰ τῆς κλείσῃ τὸ
στόμα. Αὐτὴ ὅμως ἀποτελείωσε μὲ μιὰν
κραυγὴν :

—Καὶ σένα θέλω !

—Ὁχι ! Ὁχι ! Σῶπα. Μὲ τρελλαίνεις !
Ἀρραβωνιάστηκες μ' ἕναν ἄλλο, ἔδωσες
τὸ λόγο σου, ὅλη αὐτὴ ἡ τρέλλα εἶναι
εὐτυχῶς πιά ἀδύνατη !

—Τὸν ἄλλο... τὸν σύγκρινα μὲ σένα !.
Καὶ σὲ διάλεξα ἐσένα... Τὸν ἔδιωξα, ἔ-
φυγε, δὲν θὰ ξανάρθῃ πιά ποτέ... Δὲν εἴ-
μαστε παρὰ μόνο ἐμεῖς οἱ δύο, καὶ σένα
ἀγαπῶ, καὶ μ' ἀγαπᾷς καὶ σὺ, τὸ ξαίρω
καλά, σοῦ δίνουμαι...

Τὸν συνεκλόνησε ἕνα ρίγος. Δὲν ἀγω-
νιζότανε πιά, συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν αἰώ-
νια ἐπιθυμία ν' ἀγκαλιάσῃ, νὰ ἀναπνεύ-
σῃ σ' αὐτὴν ὅλη τὴ λεπτότητα καὶ τὸ μῦρο
τῆς μεστωμένης γυναίκας.

—Πᾶρε με λοιπόν, ἀφοῦ σοῦ δίνουμαι !

Δὲν ἦταν κατάπτωσι ! Ἡ θριαμβευτικὴ
ζωὴ τοὺς συνέπαιρνε. Δόθηκαν ἕνας στὸν
ἄλλο τοὺς μὲ χαρά. Ἡ μεγάλη κάμαρα
συνένοχη, μὲ τὰ παλιά της ἐπιπλα, γέμισε
λὲς φῶς.

Καὶ δὲν ὑπῆρχε πιά σ' αὐτοὺς οὔτε φό-
βος, οὔτε πόνος, οὔτε τῦψις...

Ἦταν ἐλεύθεροι.

Ἐκείνη δινότανε ἐν ἐπιγνώσει τῆς, μὲ
τὴ θέλησὶ τῆς, κι' αὐτὸς δεχότανε τὴν ὑ-
πέρτατη προσφορά, εἰς τὸ πῶς πολὺτιμο
ἀγαθό, ποὺ εἶχε κερδίσει μὲ τὴ δύναμι τοῦ
ἔρωτά του.

Ὁ τόπος, ὁ χρόνος, αἱ ἡλικίες εἶχαν
ἐξαφανισθῇ.

Δὲν ἔμενε παρὰ ἡ ἀθάνατη φύση, ποὺ
παίρνει καὶ ποὺ δημιουργεῖ, ἡ εὐτυχία
ποὺ θέλει νὰ ὑπάρχῃ.

Ἐκείνη θαμπωμένη καὶ ἡδονικὴ, δὲν
ἔβγαλε τὴ γλυκεῖα κραυγὴ τῆς χαμέ-
νες παρθενιάς τῆς. Κι' αὐτὸς σ' ἕνα ἀνα-

φυλλιτὸ γοητείας, τὴν ἀγκάλιασε ὁλόκληρη,
τὴν εὐχαριστοῦσε αὐτὴν, ποὺ δὲν καταλά-
βαινε πῶς τὸν εἶχε ξανακάμῃ ἄντρα....

Ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη ἔμειναν
στὴν ἀγκαλιά ὁ ἕνας τοῦ ἄλλου. Τοὺς ἔ-
λουζε μιὰ ἔκτασι, κι' ἦταν θεσπέσια, χα-
ρούμενη καὶ θριαμβικὴ.

Ὁ νυκτερινὸς ἀέρας ἦταν γλυκύς, ἡ
σιγὴ εἶχε μιὰ ἡρεμία γεμάτη τρυφερό-
τητα.

Ὡρες καὶ ὥρες πέρασαν, μέσα σ' αὐτὴ
τὴν εὐτυχία, ἀπολαμβάνοντας κι' οἱ δύο
τὴ χαρὰ τοὺς. Εὐθὺς ἀμέσως, ἐκείνη εἶχε
μουρμουρίσῃ στ' αὐτὸ του, μὲ χαϊδευτικὴ
φωνὴ λόγια νωχελικά, ἀπέραντα.

—Μαίτρο ! Ὁ μαίτρο...μαίτρο...

Κι' ἡ λέξις αὐτὴ, ποὺ τὴν ἔλεγε κατὰ
τὴ συνήθεια ἄλλη φορὰ, ἔπαιρνε τὴ στιγ-
μὴ ἐκείνη μιὰ βαθεῖα σημασία, πλάτυνε,
μεγάλωνε σὰ γιὰ νὰ ἐκφράσῃ ὅλη τὴν προ-
σφορὰ τοῦ εἶναι τῆς.

Τὴν ἐπανελάμβανε μὲ μιὰν ἑξαρσι γε-
μάτη εὐγνωμοσύνη, σὰ γυναῖκα ποὺ κατα-
λάβαινε καὶ ποὺ εἶχε ὑποταχθῇ. Τάχα δὲν
ἦταν ἡ μυστικόπαθῃ γυναῖκα, ἡ νικημένη
ἡ πραγματικότητα ποὺ συγκατάνευε, ἡ ζωὴ
ποὺ δοξαζότανε μὲ τὸν ἔρωτα, ποὺ ἐπὶ τέ-
λους τὸν γνώρισε καὶ ποὺ τὴν ἱκανοποιοῦσε ;

—Μαίτρο !...μαίτρο, αὐτὸ ἔρχεται ἀπὸ
μακρυνά. Πρέπει νὰ σοῦ τὰ πῶ, νὰ ξεμο-
λο-ηθῶ... Ἀλήθεια, πηγαίνω στὴν ἐκκλη-
σία, γιὰ νὰ εἶμαι εὐτυχισμένη. Ἡ δυστυ-
χία ἦταν πῶς δὲν μποροῦσα νὰ πιστέψω.
Ἦθελα νὰ καταλάβω πάρα πολλά. Τὰ
δόγματά τοὺς ἔκαναν τὸ λογικὸ μου νὰ
ἐπαναστατῇ, ὁ παράδεισός τοὺς μοῦ φαι-
νότανε ἕνα ἀπίθανο παιδιάρισμα... Ὡς τό-
σο πιστὸ νὰ πῶς ὁ κόσμος δὲν σταματᾷ
στὶς αἰσθήσεις, ὅτι πρέπει νὰ πάρῃ κανεῖς
ὅπ' ὅψι του ὁλόκληρο ἕναν ἄγνωστο κό-
σμο ποὺ ὑπάρχει, κι' αὐτό, μαίτρο, τὸ πι-
στεύω ἀκόμη, εἶναι ἡ ἰδέα τοῦ ὑπερ - πέ-

ραν πού, κι' αὐτὴ ἡ εὐτυχία πού βρῆκα στὴν ἀγκαλιά σου δὲ θὰ μπορέση νὰ τὴ σβύση. Ὅμως αὐτὴ ἡ ἀνάγκη τῆς εὐτυχίας, αὐτὴ ἡ ἀνάγκη νὰ γίνω ἀμέσως εὐτυχισμένη, νὰ ἔχω μιὰ βεβαιότητα... ὦ πῶς μ' ἔκανε νὰ ὑποφέρω!

Ἄν πῆγαινα στὴν ἐκκλησία, αὐτὸ τὸ ἔκανα, γιατί μοῦ ἔλειπε κάτι κι' ἔψαχνα νὰ τὸ βρῶ. Ἡ ἀγωνία μου προερχότανε ἀπὸ τὴν ἀκατανίκητη ἐπιθυμία νὰ ἱκανοποιήσω τὸν πόθο μου... Θυμᾶσαι, ἔκείνο πού δνόμαζες, αἰώνια δίψα μου γιὰ αὐταπάτες καὶ γιὰ ψέμμα, μιὰ νύχτα, στὸν κάμπο, κάτω ἀπ' ἓνα μεγάλο ξάστερο οὐρανό;.. Θυμᾶσαι; Ἀποτροπιαζόμενα τὴν ἐπιστήμη σου, θύμονα, γιατί σκορπᾷ ἐρεῖπια, ἀπόστρεφα τὰ μάτια μου ἀπὸ τὶς φρικαλέες πληγὲς πού ξεσκεπάζει. Καὶ ἤθελα, μαίτρο, νὰ σὲ πάρω νὰ φύγουμε σὲ μιὰ μοναξιά, οἱ δύο μας ἀγνοημένοι, μακριὰ ἀπ' τὸν κόσμο, γιὰ νὰ ζήσουμε μέσα στὸ Θεό... Ἀχ, τί μαρτύριο νὰ διψᾷ κανεὶς καὶ νὰ παραδέρνη, καὶ νὰ μὴ βρίσκη τὴν ἱκανοποίηση.

Σιγὰ σιγὰ, δίχως νὰ βγάζη αὐτὸς μιὰ, τὴ φίλησε στὰ μάτια.

—Κι' ἔπειτα, μαίτρο, θυμᾶσαι ἀκόμη, ἐξακολούθησε μὲ τὴ φωνή της, πού ἦτον ἀνάλαφρη σὰν ἄχνα. Ἐπειτα ἦταν τὸ μεγάλο ἠθικὸ χτύπημα, ἐκείνη τὴ νύχτα τῆς καταιγίδας, ὅταν ἄδειαζες μπροστά μου τοὺς φακέλους σου.

Μοῦ τὸ εἶχες κιόλας πεῖ :

«Γνώρισε τὴ ζωὴ, ἀγάπησε τὴν, ζῆσε τὴν, τέτοια πού πρέπει νὰ τὴ ζῇ κανεὶς».

Μὰ τί φοβερὸς κι' ἀπέραντος ποταμός, πού κυλᾷ ὁλόκληρος πρὸς τὸ ἀνθρώπινο πέλαγος, ὅλο καὶ μεγαλώνει πρὸς τὸ ἀγνωστο μέλλον... Καὶ βλέπεις, μαίτρο; Τὸ σαράκι μέσα μου ἀπ' αὐτοῦ ξεκίνησε. Ἀπ' αὐτοῦ γεννήθηκε, στὴν καρδιά μου μέσα, στὴ σάρκα μου, ἡ πικρὴ δύναμη τῆς πραγματικότητας.

Στὴν ἀρχὴ ἔμεινα σὰν ἐξουθενωμένη! Τόσο ἦταν δυνατὸ τὸ χτύπημα. Δὲν εὗρισκα τὸν ἑαυτό μου, ἔμεινα σιωπηλή, γιατί δὲν εἶχα τίποτα τὸ ὁλοκάθαρο νὰ πῶ.

Ἐπειτα, σιγὰ σιγὰ ἔγινε ἡ ἐξέλιξη, καὶ ἔκαμα τὶς τελευταῖες ἀνταρσίες, γιὰ νὰ μὴν ὁμολογήσω τὴν ἥττα μου... Ὡς τόσο, κάθε μέρα καὶ περισσότερο, ἡ ἀλήθεια γεννιό-

τανε μέσα μου. Ἐνιωθα καλὰ πῶς ἦσουν ὁ κύριος μου, καὶ πῶς δὲν ὑπῆρχε εὐτυχία ἔξω ἀπὸ σένσ, ἔξω ἀπ' τὴν ἐπιστήμη σου καὶ τὴν καλοσύνη σου.

Σὺ ἦσουν ἡ ἴδια ἡ ζωὴ, ἡ ἀνεκτικὴ καὶ ἡ πλατεία, λέγοντας τὸ πᾶν, δεχόμενος τὸ πᾶν, στὸ μοναδικὸ ἔρωτα σου πρὸς τὴν ὕγεια καὶ πρὸς τὴν προσπάθεια, πιστεύοντας στὸ ἔργο τοῦ κόσμου, βιάζοντας τὴν ἔννοια τοῦ πεπρωμένου, στὴν ἐργασία ὅπου συντελοῦμε ὅλοι, μὲ πάθος ἐπιμένοντας νὰ ζοῦμε, νὰ ἀγαποῦμε, νὰ ξανακάνουμε ζωὴ, καὶ πάλι ζωὴ, παρὰ τὶς συχαμερότητές μας, καὶ τὶς ἀθλιότητές μας... ὦ! νὰ ζῇ, νὰ ζῇ κανεὶς, αὐτὸ εἶναι ἡ μεγάλη ἐργασία, εἶναι τὸ συνεχιζόμενο ἔργο...

Σιωπηλός, χαμογελοῦσε καὶ τὴ φίλησε στὸ στόμα.

—Καί, μαίτρο, ἂν σ' ἀγάπησα ἀπὸ τὴ βάρη τῆς νειότης μου, νομίζω ὅμως πῶς ἔγινε δική σου ἀπὸ τὴ φοβερὴ ἐπείνη νύχτα, πού μοῦ ἔκαμες σημάδια καὶ μεπῆρες... Θυμᾶσαι μὲ τί βίαιο ἀγκάλιασμα μὲ εἶχες πνίξει; Μοῦ ἔμεναν οἱ μελανιὲς καὶ αἷμα στοὺς ὤμους. Ἦμουν μισόγυμνη. Τὸ σῶμα σου, σὰ νὰ εἶχε μπῆ μέσα στὸ δικό μου. Παλαίψαμε, ἐσὺ ἦσουν ὁ πιὸ δυνατός, κ' ἔπειτα ἀπ' αὐτὸ ἔννοιωσα τὴν ἀνάγκη γιὰ ἓνα στήριγμα. Στὴν ἀρχή, νόμισα πῶς εἶχα ταπεινωθῇ, ἔπειτα εἶδα πῶς ἦταν μιὰ ὑποταγὴ ἀπειρὴ γλυκειά... Πάντα σ' ἔνοιωθα μέσα μου. Ἡ χειρονομία σου, ἀπὸ μακριὰ μ' ἔκαμε νὰ νοιώθω οἶγος, γιατί μοῦ φαινότανε πῶς μ' ἄγγιζε, λαχταροῦσα νὰ μὲ ξαναπάρης στὴν ἀγκαλιά σου, νὰ μὲ ξανασφίξεις, νὰ μὲ νοιώσης μέσα σου γιὰ πάντα. Καὶ ἤμουν καλὰ πληροφορημένη, μάντευσα πῶς ἡ ἐπιθυμία σου ἦταν ἡ ἴδια, πῶς ἡ βία πού μὲ εἶχε κάμει δική σου σὲ εἶχε κάνει δικό μου, πῶς ἀγωνιζόσουν γιὰ νὰ μὴ μὲ πιάσης στὸ πέρασμα καὶ νὰ μὲ φυλάξης... Ἦδη, ὅταν σὲ περιποιούμουν σὰν ἦσαν ἀρρωστος, εἶχα ἱκανοποιηθῇ.

Ἀπ' τὴ στιγμὴ ἐκείνη εἶχα καταλάβει. Δὲν πῆγα πιά στὴν ἐκκλησία, ἀρχίζα νὰ εἶμαι εὐτυχισμένη κοντά σου, γινόσουν γιὰ μένα ἡ βεβαιότητα...

Θυμήσου! Σοῦ εἶχα φωνάξει στὸν κάμπο, πῶς ἔλειπε κάτι στὴ τρυφερότητά μας. Ἦταν ἄδεια, καὶ εἶχα τὴν ἀνάγκη νὰ τὴ

γεμίσω. Τί μποροῦσε τάχα νὰ μᾶς λείπη ἂν ὄχι ὁ Θεός, ὁ ἀποχρῶν λόγος τοῦ κόσμου; Καὶ πραγματικά, ἐκείνο πού μᾶς ἔλειπε ἦταν ἡ θεϊκότητα ἡ πράξη τοῦ ἔρωτα καὶ τῆς ζωῆς...

Κατάντησε νὰ μὴ μπορῇ πιά παρὰ νὰ ψελλίξῃ.

Γελοῦσαν γιὰ τὴ νίκη τους, καὶ ξαναθυμήθηκαν ἓνας στὸν ἄλλο τους.

Ἡ νύχτα ὁλόκληρη ἦταν μιὰ μακαριότητα μέσα στὸ εὐτυχισμένο δωμάτιο, τὸ μυρωμένο ἀπὸ νειότη καὶ πάθος. Ὅταν γλυκοχάραζε, ἀνοιξαν δοθάνοιχα τὰ παρὰθυρα, γιὰ νὰ μπῇ ἡ ἀνοιξη. Ὁ γόνιμος ἥλιος τοῦ Ἀπρίλη, ἀνέτελε στὸν ἀπέραντο οὐρανὸ τὸν ἀγνό, δίχως κηλίδα καὶ ἡ γῆ, πού τὴν ἀναστάτωνε τὸ οἶγος τῆς σπορᾶς, τραγουδοῦσε χαρούμενα τοὺς γάμους.

VIII

Τοὺς ἦταν τὸ εὐτυχισμένο ἀπόκτημα, τὸ εὐτυχισμένο εἰδύλλιο. Ἡ Κλοτίλδη ἦταν ἡ ἀνοιξη ποῦ ἐρχότανε στὸν Πασκάλ ἀργά, στὴ δύση τῆς ἡλικίας.

Τοῦ ἔφερνε τὸν ἥλιο καὶ τὰ λουλούδια, μὲ γεμάτη τὴν ποδιά της, σὰν ἐρωμένη του. Καὶ τὴν νειότη αὐτὴ τοῦ τὴν ἔδινε, ἔπειτα ἀπὸ τὰ τριάντα χρόνια τῆς ἐργασίας του, ὅταν ἦταν κι' ὅλας κουρασμένος καὶ χλωμιάζε, γιατί κατέβηκε μέσα στὶς ἀνθρώπινες πληγές.

Ξανάνεινε μὲ πρὸς στὰ μεγάλα καθάρια μάτια, στὴν ἀγνὴ ἄχνα τῆς ἀναπνοῆς της.

Ἦταν ἀκόμη ἡ πίστη στὴ ζωὴ, στὴν ὕγεια, στὴ δύναμη, στὸ αἰώνιο ξανάρχισμα.

Τὸ πρῶτο ἐκείνο πρωτὶ, ἔπειτα ἀπὸ τὴ νύχτα τῶν γάμων, ἡ Κλοτίλδη βγῆκε πρῶτη ἀπὸ τὸ δωμάτιο μόνο κατὰ τὶς δέκα ἡ ὥρα.

Στὴ μέση τῆς σάλλας, εὐθὺς ἀμέσως εἶδε τὴ Μαρτίνη στητὴ στὰ πόδια της, καὶ σὰ νὰ τὰ εἶχε χαμένα.

Τὴν παραμονή, ὁ γιατρός, ἀκολουθώντας τὴ νέα εἶχε ἀφίσει ἀνοιχτὴ τὴν πόρτα, καὶ ἡ ὑπηρετρία πού εἶχε μπῇ ἐλεύθερη, εἶχε παρατηρήσει, πῶς τὸ κρεβάτι δὲν ἦταν κἂν χαλασμένο.

Ἐπειτα, ἀκουσε κατάπληκτη, ἓνα ψίθυρο, φωνές, πού ἔβγαινε ἀπὸ τ' ἄλλο δωμάτιο. Τέτοιο ἦταν τὸ ξάφνισμά της,

πού γινότανε κωμικὴ.

Καὶ ἡ Κλοτίλδη γελώντας, ἔτσι ὅπως ἀκτινοβολοῦσε ἀπὸ εὐτυχία, σὲ μιὰν ὁρμὴ τῆς χαρᾶς της, πού τὰ συνέπαιρνε ὅλα, εἶχθηκε πᾶνω της καὶ τῆς φώναξε :

—Μαρτίνα δὲ φεύγω! Ὁ μαίτρο κ' ἐγὼ παντρευτήκαμε...

Ἡ γοιὰ ὑπηρετρία, τρέκισε.

Ἐνα ξέσχισμα, ἓνας φρικαλέος πόνος. Πάνιασε τὴν ὄψη της, πού τὴν εἶχαν φθεῖρει καλογριήστικες στερήσεις. Δὲν εἶπε λέξη, γύρισε ξωπίσω, πῆγε καὶ σωριάστηκε στὸ βᾶθος τῆς κουζίνας, μὲ τοὺς ἀγκῶνες πᾶνω στὸ ξύλο τοῦ κυμᾶ, ὅπου ἄρχισε νὰ κλαίῃ ἀνάμεσα στὶς δεμένες χοῦφτες της.

Ἡ Κλοτίλδη ἀνήσυχη, πλανταγμένη, τὴν εἶχε ἀκολουθήσει. Καὶ προσπαθοῦσε νὰ καταλάβῃ καὶ νὰ τὴν παρηγορήσει.

—Τί εἶναι αὐτά! Εἶσαι ἀνόητη! Τί σ' ἔπιασε; Ὁ μαίτρο κι' ἐγώ, θὰ σ' ἀγαποῦμε ὡς τόσο, θὰ σὲ κρατήσουμε πάντα... Δὲν εἶναι γιατί παντρευτήκαμε, πού ἐσὺ θὰ εἶσαι δυστυχισμένη Ἀπεναντίας, τώρα τὸ σίτι θὰ εἶναι εὐθυμο ἀπὸ τὸ πρῶτ' ὡς τὸ βράδυ.

Ὅμως ἡ Μαρτίνα, ἔκλαιγε ὅλο καὶ πιὸ δυνατά, ἀπελπισμένα.

—Ἀποκρίσου μου τοῦλάχιστον! Πές μου γιατί εἶσαι θυμωμένη καὶ γιατί κλαῖς; Δὲν θὰ σὲ εὐχαριστήσῃ λοιπὸν νὰ μάθης ὅτι ὁ μαίτρο εἶναι τόσο εὐτυχισμένος, τόσο εὐτυχισμένος... Θὰ τὸν φωνάξω τὸ μαίτρο, κι' αὐτὸς θὰ σ' ἐξαναγκάσῃ νὰ ἀπαντήσης.

Στὴν ἀπειλὴ αὐτὴ, ἡ γοιὰ ὑπηρετρία ξαφνικὰ σηκώθηκε καὶ οἶχθηκε στὸ δωμάτιό της, πού ἡ πόρτα τοῦ ἔδινε στὴν κουζίνα.

Καὶ ἔκλεισε τὴν πόρτα μὲ μιὰ φουρκισμένη χειρονομία καὶ κλειδώθηκε βίαια. Μάταια ἡ νέα, φώναξε, χτυποῦσε τὴν πόρτα, ἐξαντλήθηκε.

Ὁ Πασκάλ, ἀκουσε τέλος τὸ θόρυβο καὶ κατέβηκε.

—Ἐ λοιπόν, τί τρέχει;

—Νά, αὐτὴ ἡ πεισματάρικη ἡ Μαρτίνα. Φαντάσου πῶς ἄρχισε νὰ κλαίῃ, ὅταν ἔμαθε τὴν εὐτυχία μας. Καὶ ὀχυρώθηκε τώρα καὶ δὲν κουνιέται πιά.

Πραγματικὰ θὰ κουνιότανε.

Χτύπησε κι' ὁ Πασκάλ. Θύμωσε, μα-

λάκωσε. "Ο ένας μετά τον άλλο τους ξανάρχιζαν. Τίποτε δεν απαντούσε. "Απ' το μικρό δωμάτιο δεν έρχότανε παρά μία νεκρική σιγή.

— "Αχ! τόσο το χειρότερο! Είπε επί τέλους η Κλοτίλδη, στον έγωισμό της ευτυχίας της. "Ας κακιώση.

"Επειτα, πιάνοντας τον Πασκάλ ανάμεσα στα δροσερά της χέρια, σηκώνοντας προς αυτόν το γοητευτικό κεφάλι της, όπου έκαιγε ακόμη όλη η φλόγα της προσφοράς της και της ύποταγής της, είπε:

— Δέν ξαίρεις, μαίτρο! "Εγώ θα είμαι η υπηρέτριά σου σήμερα.

Τη φύλησε στα μάτια, συγκινημένος από ευγνωμοσύνη. Και άμέσως αυτή άρχισε να άσχολείται για το πρόγευμα. "Αναστάτωσε την κουζίνα.

Είχε τυλιχθή μέσα σε μία πελώρια ποδιά άσπρη, ήταν γοητευτική με τα μανίκια άνασκηωμένα, δείχνοντας τα λεπτά της μπράτσα, σαν για να κάνη μία τεράστια δουλειά. "Ακριβώς ύπήρχαν εκεί κοτολίτες, που τις έψησε πάρα πολύ καλά. Πρόσθεσε αβγά μπρουίγγε, και έπέτυχε μάλιστα να τυγανίση και πατάτες.

Και ήταν υπέροχο εκείνο το γεύμα, που είχε διακοπή καμμία είκοσαριά φορές χάρη στο ζήλο της νέας, που έτρεχε να φέρη, ψωμί, νερό, ή κάποιο πειρουίνι.

"Αν το το είχε επιτρέψει εκείνος, αυτή θα γονάτιζε για να τον ύπηρετήσει.

"Αχ! τι άμορφα ήταν, οι δύο τους, μονάχα σ' αυτό το μεγάλο σπίτι, μακριά απ' τον κόσμο, και με την έλευθερία να γελούν και ν' αγαπούνται ήσυχα-ήσυχα.

"Όλο το άπόγευμα, το περάσαν κάμνοντας το νοικοκυριό, σκούπισαν, έφτιαξαν το κρεβάτι.

"Εκείνος ήθελε να την βοηθήση.

"Ηταν παιχνιδι, και διασκεδάσανε σαν παιδιά χαρούμενα. Και από καιρό σε καιρό, έρχόνταν και χτυπούσαν στην πόρτα της Μαρτίνης.

Μα τι λοιπόν! Αυτό ήταν τρέλλα. Δέ θ' άφιντε βέβαια τον έαυτό της, να πεθάνη της πείνας!

Πρίν πλαγιάσουν, καμαν μία έτελευταία άπόπειρα, φοβέρισαν πώς θ' άσπαναν την πόρτα, δίχως όμως να άντιληφθούν την παραμικρήν άνάσα, μ' όλο που είχαν

κωλλίσει τ' αὐτί τους στον τοίχο.

Και την άλλη μέρα, σαν ξύπνησαν, άρχισαν ν' άνησυχούν πολύ, γιατί είδαν πώς στο άναμεταξύ δέν είχε σαλέψει τίποτα, και πώς ή πόρτα έμενε θεόκλειστη.

Είκοσι τέσσερες ώρες που η ύπηρέτρια δέν είχε δώσει σημεῖα ζωής!

"Επειτα, καθώς γυρνούσαν στην κουζίνα, απ' όπου είχαν βγῆ μία στιγμή, ή Κλοτίλδη κι' ό Πασκάλ έμειναν κατάπληκτοι, βλέποντας τη Μαρτίνη καθισμένη μπρός στο τραπέζι και άπασχολημένη να καθαρίζει ξυνίθρες για το μαγειρέμα της.

Ξανσείχε πάρει άθόρυβα τη θέση της ή ύπηρέτρια.

— Μα τι έπαθες; ξεφώνησε ή Κλοτίλδη, θα μιλήσης τώρα;

"Ανασήκωσε το θλιβερό της πρόσωπο που το είχαν προίξει τα κλάματα. "Ός τόσο επικρατούσε τώρα στο πρόσωπο αυτό μία μεγάλη ήρεμία, και δέ φαινότανε πια άλλο από τα θλιβερά γεροντάματα μέσα στη καρτερικότητά του.

Με ύφος άπειρα επιτιμητικό, κοίταξε τη νέα, κ' έπειτα έσκυψε πάλι το κεφάλι δίχως να μιλήση.

— Μήπως μās έχθρεύεσαι;

Και μπρός στη θλιβερή σιωπή, ό Πασκάλ μπῆκε στη μέση:

— Μās έχθρεύεσαι, καλή μου Μαρτίνη;

Τότε ή γριά ύπηρέτρια, τον κοίταξε αυτόν με τη λατρεία που τον είχε άλλοτε, σά να τον αγαπούσε τόσο, ώστε να τα υπέφερε όλα και να μείνη ως τόσο κοντά του.

Τέλος μίλησε:

— "Όχι! Δέν έχθρεύομαι κανένα... "Ο κύριος είναι έλεύθερος. "Όλα πᾶν καλά, αν είναι εύχαριστημένος!

"Από τη στιγμή εκείνη, άποκαταστάθηκε ή νέα ζωή.

Τα είκοσιπέντε χρόνια της Κλοτίλδης που είχε μείνει για πολλόν καιρό σαν παιδί, άνοιξαν σαν ένα ώραίο λουλούδι. "Από τότε πια είχε χτυπήσει ή καρδιά της, το έξυπνο άγοροκόριτσο με το στοργγυλό του κεφάλι, με τα κοντά μαλλιά, έκαμε θέση στη γυναίκα τη γοητευτική, που αγαπά και που θέλει να την αγαπούν.

"Η μεγάλη της γοητεία, παρά τις γνώσεις που είχε μαζέψει απ' έδω κι' απ' εκεί, ήταν ή παρθενική της άπλοϊκότητα. Βέ-

βαια είχε δοθεῖ τόσο από ευγνωμοσύνη, κι' από θαυμασμό, όσο και από τρυφερότητα, εύτυχισμένη που τον έκανε εύτυχισμένο.

"Ηταν εύτυχισμένη, που τον έκανε εύτυχισμένο, και δέν ήθελε να είναι παρά ένα μικρό παιδί μέσα στα χέρια του, ένα άντικείμενο δικό του, που να το λάτρευε αυτός, ένας πολύτιμος θησαυρός που να τον φιλούσε γονατιστός, στην έξαρση μίας λατρείας.

"Από τη θρησκοληψία του άλλοτινού καιρού της έμενε ακόμη ή ύποταχτική άυταπάρνηση στα χέρια ενός κυρίου της, ήλικιωμένου και παντοδύναμου, άντλούντας απ' αυτόν την παρηγορία της και τη δύναμη της, κρατώντας πέρα απ' τις αίσθήσεις, το ιερών ρίγος της πίστης πιστής, γιατί πιστή είχε παραμείνει.

"Όμως αυτή ή έρωμένη, τόσο γυναίκα, τόσο ήδονικιά, πρόσφερε την εύχάριστη περιήγηση να είναι μία ύγιής, μία εύθυμη, τρώγοντας με όρεξη, έχοντας λίγο από την άνδρειαν του παπού της του στρατιώτη, γεμίζοντας στο σπίτι με τη λυγερή πτήση των μελών του κορμιού της, με τη δροσιά της επιδερμίδας της, με τη χάρη της μέσης της, του λαιμού της, όλόκληρου του κορμιού της, που ήταν νεανικό και θεσπέσια δροσερό.

Κι' ό Πασκάλ, αυτός είχε ξαναγίνει ώραιος μέσα στον έρωτα, με την ήρεμη άμορφία του άντρα που έμεινε γερός, κάτω απ' τα άσπρα του μαλλιά.

Δέν είχε πια την πονετική του όψη, που είχε κατά τους μήνες της θλίψης και του πόνου του.

Ξανάπαιρνε το καλό του πρόσωπο ξανάχε τα μεγάλα ζωηρά μάτια ακόμη παιδιάστικα, τα χαρακτηριστικά του, όπου γελούσε ή καλοσύνη, ενώ τα άσπρα του μαλλιά, τα άσπρα του γένεια, ακόμη πιο πυκνά, σά χαίτη λιονταριού, τον ξανάδειναν.

Είχε φυλαχθεῖ αρκετά στη ζωή την ξεμοναχιασμένη, δίχως βίτσια, δίχως διαφθορά, και εύρισκε τώρα τον άνδρισμό του ξανανειομένο, και βιαζότανε πια να τον άπολαύση.

Τόν συνέπαιρνε ένα ξύπνημα, μία όρμη παλλικαριού ξεσπούσε στις κινήσεις του, στις φωνές του, στην άδιάκοπη άνάγκη

να ξεδέψη τις δυνάμεις του και να ζήση.

Τό πᾶν, που ξαναγινότανε νέο και γοητευτικό, ή παραμικρή γωνιά του άπέραντου ορίζοντα τον γέμιζε θαυμασμό, ένα άπλό λουλούδι τον έβριχνε σε μίαν μυροφανή έκταση, μία λέξη καθημερινής τρυφερότητας, που την άδυνατίσε ή συνήθεια, τον συγκινοῦσε με τα δάκρυα, σά να επρόκειτο για μία νεώτερή έφεύρεση της καρδιάς, που εκατομμύρια στόματα δέν την είχαν μαράνει.

Τό «σ' αγαπῶ» της Κλοτίλδης, ήταν ένα άπειρο χάδι, που κανείς στον κόσμο δέν ήξαιρε την υπεράνθρωπη γνώσι του!

Και με την υγεία, με την καλωσύνη, με την εύθυμία επίσης του είχε ξανάρθει εκείνη ή ήρεμη χαρά, που τη χρωστοῦσε άλλωστε στον έρωτά του προς τη ζωή, και που σήμερα έλουζε με ήλιο το πάθος του, δίνοντάς του όλους τους λόγους να βρίσκη τη ζωή ακόμη καλλίτερη.

Οί δύο τους ένωμένοι, είχαν την άνθισμένη ναιότητα, την ήρεμη δύναμη, την υγεία, τη χαρά, την εύτυχία, κι' έκαναν κι' οί δύο μαζί ένα φεγγοβόλο ζευγάρι.

"Επί ένα όλόκληρο μήνα, έμειναν κατάκλειστοι και δέ βγήκαν ούτε μία φορά απ' τη Σουλειάδα.

Στις αρχές μάλιστα, τους άρκοῦσε το ένα δωμάτιο, ή κάμαρά εκείνη ή ταπεταρισμένη με τα παλιά μαλακά χρώματα, με τα έπιπλα της μόδας της άυτοκρατορίας, με την εύρύχωρη σαίξ-λόγκ, με το μεγάλο μνημειώδη καθρέφτη.

Δέν μπορούσαν να κυττάζουν δίχως χαρά το ρολόι, που παρᾶσταινε ένα μπρούτινο όρόσημο όπου ό έρωας γελαστός κύτταζε το Χρόνο που κοιμώτανε.

Τάχα δέν ήταν συμβολικό αυτό; Κάποτε μάλιστα χοράτευαν.

"Ετσι και τα παραμικρά άντικείμενα γινότανε συνένοχοί τους.

"Ενα βράδυ, όρκίσθηκε αυτή, πώς είδε μέσα στον καθρέφτη μίαν κυρία πολύ όμορφη, που ντυότανε και ποῦ άσφαλώς δέν ήταν αυτή ή κυρία.

"Επειτα την είχε ξαναπιάσει ή άνάγκη να ξῆ σε χεῖμαιρες, όνε ρεύτηκε με δυνατή φωνή, πώς θα φαινότανε έτσι και μετά εκατό χρόνια, σαν έρωμένη του άλλου αἰῶνα το βράδυ κάποιας εύτυχισμένης

νύχτας.

Εκείνος, γοητευμένος, λάτρευε το δωμάτιο αυτό, όπου εύρισκε το κάθε τι της αγαπημένης του, ακόμη ως και τὸν ἀέρα πὺ ἀνάπνεε αὐτή. Καὶ ζούσε στὸ δωμάτιο αὐτό· δὲν κατοικοῦσε πιά στὴ κάμορή του τὴ μαύρη, τὴν παγωμένη, πὺ ὅταν ἔμπαινε βιαζότανε νὰ βγῇ, σὰν νὰ ἦταν ὑπόγειο. Ἐπειτα, ἐκεῖ ὅπου εὐχαριστιότανε νὰ μένουν κ' οἱ δύο, ἦταν ἡ εὐρύχωρη σάλλα γεμάτη ἀπ' τὶς συνήθειες τους, κ' ἀπ' τὸ παρελθὸν τῆς ἀγάπης τους.

Ἐμεναν ἐκεῖ, μέρες ὁλόκληρες, δίχως ὡς τόσο νὰ ἐργάζονται. Ἡ μεγάλη δρυὶνὴ τουλάπα κοιμότανε μὲ κλειστὲς τὶς πόρτες τῆς. Τὸ ἴδιο καὶ οἱ βιβλιοθήκες.

Στὸ τραπέζι, σπιθαζότανε τὰ χαρτιά καὶ τὰ βιβλία, δίχως νὰ τὰ πειράξη κανεὶς. Ὅπως οἱ νιόπατροι, ἦταν παραδομένοι στὸ πάθος του τὸ μοναδικό, ἔξω ἀπ' τὶς παλιές τους ἀσχολίες, ἔξω ἀπ' τὴ ζωὴ.

Οἱ ὥρες τοὺς φαινότανε παρὰ πολὺ μικρές, μέσα σ' ἐκείνη τὴ γοητεία, ὃ ἕνας κοντὰ στὸν ἄλλο τους, συχνὰ καθισμένοι στὴν ἴδια εὐρύχωρη πολυθρόνα, εὐτυχισμένοι στὴ γλύκα νὰ εἶναι κάτω ἀπ' τὸ ἴδιο ψιλὸ ταβάνι, σ' αὐτὸ τὸ κτῆμα πὺ ἦταν δικό τους, δίχως λοῦσο καὶ δίχως τάξη γεμάτο ἀπὸ γνώριμα ἀντικείμενα, χαρούμενο ἀπ' τὸ πρῶτ' ὡς τὸ βράδι, χάρις στὴ καλὴ θαλπωρὴ τοῦ ἀνοιξιάρχου ἡλίου.

Ὅταν ἐκεῖνος, ἀρχίζε νὰ μετανοιώνη, καὶ μιλοῦσε γιὰ ἐργασία, αὐτὴ τοῦ ἔδενε τὰ μπράτσα μὲ τὰ δικά της λιγερά μπράτσα, τὸν κρατοῦσε γιὰ τὸν ἑαυτὸ της γελώντας, μὴ θέλοντας νὰ τὸν δῇ πάλι ἄρρωστο ἀπὸ ὑπερκόπωση.

Καὶ κάτω, ἀγκυποῦσαν ἐπίσης τὴν τραπέζια, τόσο εὐθυμὴ μὲ τὰ ἐπιπλά της ἀπὸ παλιὸ ἀκαζοῦ, μὲ τὰ μεγάλα ἀνθισμένα παστέλ, μὲ τὴν μπρούντζινη κρεμαστὴ λάμπα, πὺ στραφτοκοποῦσε πάντα.

Ἐτρώγαν μὲ πολλὴν ὄρεξη, καὶ δὲν ἔβγαιναν ἀπ' ἐκεῖ μέσα, ἔπειτα ἀπὸ κάθε γεῦμα τους, παρὰ μόνο γιὰ νὰ ξαπνέβουν στὴν ἀγαπημένη τους μοναξιά.

Ἐπειτα, ὅταν τὸ σπῆτι, τοὺς φάνηκε πάρα πολὺ μικρό. εἶχαν τὸν κῆπο, τὴν Σουλειάδα ὁλόκληρη.

Ἡ ἀνοιξὴ προχωροῦσε μὲ τὸ ἥλιο, καὶ ἔτσι ὅπως τέλειωνε ὁ Ἀπρίλιος, ἀρχίζαν

ν' ἀνοίξουν τὰ τριαντάφυλλα.

Τὶ χαρά, αὐτὸ κτῆμα, τόσο καλὰ περιτοχισμένο, ὅπου τίποτα ἀπ' ἔξω δὲν μποροῦσε νὰ τοὺς ἀνησυχῇ! Ἐσχνιόντανε ὥρες ὁλόκληρες στὴν ταράτσα, κατάντικρα στὸν ἀπέραντο ὁρίζοντα.

Συχνὰ ἔκαναν περιπάτους μέσα στὸν πατῶνα.

Ὅς τὰ μέσα τοῦ Μαΐου, ὃ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη ἔμεναν ἔτσι κλεισμένοι, δίχως νὰ βγοῦν ἔξω ἀπ' τὸ κτῆμα τους.

Ἐνὰ πρῶτ', καθὼς ἀργοποροῦσε αὐτὴ ἀκόμη στὸ κρεββάτι της, ἐκεῖνος ἐξαφανίστηκε, γύρισε μιὰν ὥρα πῶ ὕστερα, καὶ βρίσκοντάς τὴν ξαναπλαγιασμένη μέσα στὴν ὥραια ἀκαταστασία, μὲ γυμνὰ μπράτσα, μὲ γυμνοὺς ὤμους τῆς φόρεσε στ' αὐτιά του μπριγιάντια, πὺ εἶχε πάλι τρέχονια νὰ τ' ἀγοράσῃ, θυμίζοντάς της πῶς εἶχε τὰ γενέθλιά της.

Λάτρευε τὰ κοσμήματα. Αὐτὴ ξαφνίστηκε καὶ γοητεύθηκε· δὲν ἤθελε πιά νὰ σηκωθῇ ἀπ' τὸ κρεββάτι της, τόσο εὐρίσκε τὸν ἑαυτὸ της ὥρατ'ο, μὲ τὰ στραφτερά ἐκεῖνα ἀστέρια, πὺ πλαισιόταν τὰ μάγουλά της.

Ἀπ' τὴ στιγμὴ ἐκείνη, δὲν πέρασε ἔβδομάδα, δίχως νὰ τὸ σκάη αὐτός, μιὰ ἢ δύο φορὲς τὸ πρῶτ', γιὰ νὰ τῆς φέρῃ κάποιον δῶρο.

Οἱ παραμικρὲς ἀφορμές, τοῦ φαινότανε βίσιμες: μιὰ ἐπιθυμία, μιὰ ἀπλὴ χαρά. Συνήθιζε νὰ ἐποφελεῖται τὶς μέρες ὅπου τευπέλιαζε αὐτὴ στὸ κρεββάτι κ' ἔκανε ἔτσι ὥστε νὰ βρίσκεται πάλι πίσω πρὶν ξυπνήσῃ αὐτὴ, καὶ τὴ στόλιζε μόνος του στὸ κρεββάτι.

Ἦταν ἀλλεπάλληλλα δαχτυλίδια, βραχιόλια, ἕνας κολλιές, ἕνα λεπτὸ διάδημα.

Ἐβγαζε καὶ τ' ἄλλα κοσμήματα, καὶ ἔπαιζε φορόντας της ὅλα, ἐνῶ ξεκαρδίζοντανε καὶ οἱ δύο.

Αὐτὴ ἦταν σὰν εἰδωλο, μὲ τὴ ράχη ἀκουμπιστὴ στὸ μαξιλάρι, φορτωμένη χρυσάφι, μὲ μιὰ χρυσὴ ταινία στὰ μαλλιά της, μὲ χρυσάφι στὸ γυμνὸ της στῆθος, ὁλόγυμνη, θεσπεσία, λουσμένη ἀπὸ χρυσάφι καὶ πετράδια.

Ἡ γυναικεία της φιλαρέσκεια ἦταν πλέρια ἱκανοποιημένη, δεχόταν τὴ λατρεία πὺ τῆς πρόφερε γονατιστός, νιώθοντας

καλὰ, πῶς τὸν συνέπαιρνε ὃ ἐνθουσιασμός.

Ὅς, τόσο, εἶχε ἀρχίσει νὰ τὸν μαλῶνῃ νὰ τοῦ κἀν γνῶστι· ἐς παρατηρήσεις, γιὰ αὐτὸ καταντοῦσε ἀνόητο;

Ἐπὶ τέλους, τὰ δῶρα αὐτά, ἔπρεπε νὰ τὰ κρῖβῃ ἔπειτα στὸ βάθος κάποιου συρταριοῦ, μιὰ καὶ δὲν τήγαινε πούθενά. Ἐσχνιόντανε, ὅλα αὐτὰ τὰ κοσμήματα, ἔπειτα ἀπὸ τὴ στιγμὴ τῆς χαρᾶς πὺ τοὺς ἔδιναν.

Ὅμως ἐκεῖνος δὲν τὴν ἄκουε, συνεπαρμένος ἀπὸ τὴν στιγμιτικὴ ἐκείνη μανία στὴν ἀνάγκη ν' ἀνορίσῃ τὸ κόσμημα, μόλις τοῦ ἔπαινε ἡ σκέψι στὸ κεφάλι.

Ἐπειτα ἀπ' τὰ κοσμήματα ἀρχισε νὰ τῆς παίρνῃ φυντάνια, ὑφάσματα, ἀντικείμενα τουαλέτας.

Τὸ δωμάτιο γέμιζε, τὰ συρτάρια ξεχείλιζαν.

Ἐνὰ πρῶτ', ἐκείνη εἶχε θυμώσει. Τῆς εἶχε φέρεῖ ἕνα καινούργιο δαχτυλίδι.

Μὰ ἰφοῦ, δὲν τὰ φορῶ ποτέ! Καὶ κύττα, ἂν τὰ φοροῦσα, θὰ εἶχα ἴσαμε μὲ τὶς ἄρες τῶν δαχτύλων μου... Σὲ παρακαλῶ! Γίνου γνωστικός...

Ἐκεῖνος τὰ εἶχε χάσει.

—Το λοιπόν! Δὲ σ' εὐχαρίστησα;

Ἀναγκάστηκε νὰ τὸν πᾶρῃ στὴν ἀγκαλιά της, νὰ τοῦ ὀρκισθῇ πῶς ἦταν εὐτυχισμένη, μὲ βουρκωμένα μάτια.

Δειχνότανε τόσο καλός, ξεδουλότανε τόσο ἀσυλλόγιστα γι' αὐτήν.

Καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνο τὸ πρῶτ', πλεουσῶσε νὰ ἐπιδιορθώσῃ τὸ δωμάτιο, νὰ ταπετσαρῇ τοὺς τοίχους μὲ ὑφασμα, νὰ βάλλῃ ἕνα χαλί, ἐκείνη τὸν ἰκέτευε καὶ πάλι.

—ὦ! ὦχι! ὦχι! Νὰ χαρῆς!.. Μὴν ἀγγίξῃς τὸ παλιὸ μου δωμάτιο, πὺ εἶναι γεμάτο ἀναμνήσεις, ὅπου μεγάλωσα, ὅπου ἀγαπηθήκαμε. Θὰ μοῦ φαινότανε, πῶς δὲν εἴμαστε πιά στίτι μας.

Στὸ σπῆτι μέσα, ἡ ἐπίκουρη σιωπὴ τῆς Μαρίνης, κιταδίκιζε αὐτὰ τὰ ὑπερβολικά καὶ ἀνώφελα ἔξοδα.

Εἶχε πάρεῖ τώρα μιὰ στάσι λιγώτερο ἐπιστήθεια, ὡς ἂν, ἀπὸ τὴ νέα κατάστασι κ' ἔδω, εἶχε πέσει ἀπὸ τὸ ρόλο τῆς φίλης γκουβερνάντας στὴν τάξι τῆς ὑπηρετίας. Πρὸ παντὸς μὲρὸς στὴν Κλοτίλδη ἄλλιξε· τῆς φερνόνταν σὰ σὲ νέα κυρία, σὰν σὲ οἰκοδόστουνα, πὺ δὲν τὴν ἀγαποῦσε, ἀλλὰ τὴν ὑπάκουε.

Ὅταν τοὺς σερβίριζε στὸ κρεβάτι καὶ τοὺς δύο, τὸ πρόσωπό της εἶχε τὸ ἄρος τῆς καρτερικῆς ὑποταγῆς· σὲ διαρκὴ πάντα λατρεία μὲρὸς στὸν κύριό της, ἀδιάφορη σ' ὅλα τ' ἄλλα.

Δυὸ τορεῖς φορὲς ὡς τόσο τὸ πρῶτ', παρυσιάστηκε μὲ ὄψι ἀναττατωμένη, μὲ μάτια πνιγμένα στὰ δάκρυα, δίχως νὰ θέλῃ ν' ἀπαντήσῃ ἀπ' εὐθείας στὶς ἐρωτήσεις, λέγοντας πῶς δὲν ἦταν τίποτα, πῶς εἶχε συναχωθῇ.

Καὶ ποτὲ δὲν ἔβγαζε μιὰ γιὰ τὰ κοσμήματα πὺ γέμιζαν τὰ συρτάρια· ἔκανε σὰ νὰ μὴ τὰ βλεπε κἀν, τὰ σκουπίζε, τὰ σιγύριζε, δίχως νὰ πῇ λέξι οὔτε θαυμασμοῦ, οὔτε κατηγορίας. Ὅμως, ὁλόκληρο τὸ εἶναι της ἐπαναστατοῦσε ἐνάντια σ' αὐτὴ τὴ μανία τῶν δώρων, πὺ δὲν μποροῦσε τὸ δίχως ἄλλο νὰ τὴ χωρέσῃ τὸ μυαλό της.

Διαμαρτυρότανε κατὰ τὸ δικό της τρόπο, σπρώχνοντας στὸ ἔπακρο τὴν οἰκονομίζ, περιορίζοντας τὰ ἔξοδα τοῦ νοικοκυριοῦ, ἔτσι, πὺ εὗρισκε τρόπο νὰ ἐξοικονομῇ καὶ πάνω στὰ πῶ ἀπαισιότητα ἔξοδα.

Ἐτσι, κατάργησε κατὰ ἕνα τρίτο τὸ καθημερινὸ γάλα καὶ δὲν ἔκανε πιά γλύκισμα, παρὰ μόνο τὴν Κυριακή.

Ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη, δίχως νὰ τολμοῦν νὰ παραπονέθουν, γελούσαν μόνο ἴσως γι' αὐτὴ τὴν ἐξωφρενικὴ τσιγκουνιά, ξανἀρχίζαν τὰ χωριτά, πὺ τοὺς διασκέδαζαν πὺ νὰ δέκα χρόνια, λέγοντας, πῶς ὅταν ἔβριζε βούτυρο στὴ λαχινικιά, τὰ ξανάστιβε πάλι στὴ τρυτηρή, γιὰ νὰ ξαναπάρῃ πίσω τὸ βούτυρό της.

Ὅμως, στὴ τριτηνία, ἐκείνη ἐπέμενε νὰ δώσῃ λογαριασμό. Κατὰ τὴ συνήθειά της, πῆγαινε κ' ἔπαινε αὐτὴ τῆς ἀπὸ τὸν Γκρανγιὸ τὰ χίλια πεντακόσια φράγκα εἰσόδημα, πὺ τὰ ἔδουσε ἔπειτα κατὰ τὴν ὁρεξί της, γράφοντας τὰ ἔξοδα σ' ἕνα τεφτερο, πὺ ὃ γι' αὐτὸς δὲν τὸ κοίταζε πιά, ἀπὸ χρόνια τώρα.

Τοῦ ἔφερε τὸ τεφτερο, καὶ ἀπαίτησε νὰ ρίξῃ ὕτὸς μιὰ ματιά. Ἐκεῖνος ἀρνιότανε καὶ εὐρίσκε πῶς πάνε ὅλα καλὰ.

—Εἶναι γιὰτὶ, κύριε, τούτῃ τὴ φορὰ μπόρεσα νὰ βάλλω κατὰ μέρος λεπτὰ. Τριακόσια φράγκα... Νὰ τα!

Τὴν κοίταξε ξαφνιασμένος.

Κατὰ τὴ συνήθειά, μόλις τὰ κατὰ-

φερε αυτή να τα φέρη βόλτα. Με τί θαύμα τσιγκουνιάς κατάφερε να εξοικονομήσει τέτοιο ποσό;

Στό τέλος, εκείνος γέλασε.

— "Αχ! Μαρτίνη μου, Γι' αυτό λοιπόν, φάγαμε τόσες πατάτες; Είστε θαύμα οικονομίας όμως, αλήθεια, χαλαστε μας και λίγο..."

Η διακριτική αυτή επιτίμηση, την πλήγωσε τόσο βαθιά, ώστε στο τέλος, τόλμησε να κάνει έναν υπαινιγμό:

— Τί λέτε κύριε! Όταν από τη μια μεριά πετιούνται τόσα λεπτά απ' το παράθυρο, απ' τη άλλη θα πρέπει να είναι και νεις γνωστικός.

Κατάλαβε. Δέ θυώσε. Άπεναντίας τον διασκέδασε το μάθημα.

— "Α, α! Ξεπαχνίζετε τους δικούς μου λογαριασμούς! Όμως πρέπει να ξαίσετε, Μαρτίνη, ότι έχω κ' εγώ οικονομίες που κοιμούνται.

Μιλούσε για τα λεφτά, που του έδιναν ακόμη κάποτε οι άρρωστοί του και που τάρριχνε σ' ένα συρτάρι του γραφείου του. Από δεκαέξη χρόνια τώρα, έβαζε έτσι κάθε χρόνο κάπου τέσσερες χιλιάδες φράγκα, πράγμα που στο τέλος σχημάτιζε ένα μικρό θησαυρό, Χρυσάφι και χαρτονομίσματα ανακατεμένα, αν δεν τραβούσε απ' εκεί όλο και κάθε μέρα, αλογόριαστα, ποσά άρκετά σημαντικά για τα πειράματά του και για τα καπρίτσια του.

Όλα τα λεφτά των δώρων, έβγαιναν απ' αυτό το συρτάρι, που το άνοιγε διαρκώς τώρα τελευταία. Έξ άλλου, το ένόμιζε ανεξάντλητο, συνηθισμένος να παίρνει πάντα ότι του χρειαζότανε, δίχως το φόβο να βρῃ ποτέ τον πάτο.

— Μπορεί κανείς να απολαύσει λίγο τις οικονομίες του εξακακολούθησε χαρούμενα. Αφού έσεις ή ίδια πηγαίνετε στο συμβολαιογράφο Μαρτίνη, δεν άγνοείτε ότι έχω έξωρα τα εισοδήματά μου.

Τότε εκείνη του είπε με τη άτονη φωνή των τσιγκουνήδων, που το'ς βρυκολιάζει πάντα τη σκέψη ό φόβος μίας καταστροφής.

— Κι' αν κάποτε δεν τᾶχετε πιά τα εισοδήματά σας αυτά;

Σά χάχας, ό Πασκάλ την καμάρωσε: άρκεσθηκε να άπαντήσει με μίαν άόριστη χειρονομία, γιατί ή πιθανότητα μίας

καταστροφής δεν του έρχότανε πιά στο μυαλό.

Σκέφθηκε πώς ή τσιγκουνιά της γυνούσε τα μυαλά, και το βράδυ διασκέδασε μ' όλα αυτά, λέγοντάς τα στην Κλοτίλδη.

Στό Πλασσάν, τα δώρα έγιναν άφορημῃ για άτέλειωτα κουτσομπολιά.

Αυτό που γινότανε στη Σουλειάδα, ή πυρκαϊά εκείνη του έρωτα, τόσο άσυνήθιστη και τόσο φλογερή, είχε διαδοθῇ, είχε ξεπεράσει τους τοίχους, κανείς δεν ξαίρει καλά το πώς, χάρη σ' αυτή τη δύναμη της έξωτερίκευσης, που τροφοδοτεί την περιέργεια στις μικρές πόλεις.

Η ύπηρετρια, το δίχως άλλο δέ μιλούσε. Όμως ίσως να ήταν άρκετο το ύφος της. Ως τόσο τα λόγια πετιούσαν. Ίσως να είχαν παραμονέψει τους δυο έραστές πάνω απ' τον τοίχο του φράχτη. Και τότε, μεσολάβησε ή άγορά των κοσμημάτων, που άπόδειξε όλα και τα χειροτέρεψε.

Όταν ό γιατρός πρωτῶ - πρωτῶ έτρεξε στους δρόμους και έμπαινε στα κοσμηματοπωλεία, οι άσπρορουχοῦδες, οι μοδίστρες, άλλα μάτια κολλούσαν στο παράθυρο. Τα παραμικρά ψώνια τα παραμόνευαν, ή πόλη δλόκληρη ήξαιρε το βράδυ, ότι αυτός είχε δώσει ακόμη μιά μεταξωτή καπελλίνα, πουκάμισσα με δαντέλλες, ένα βραχιόλι με ζαφείρια.

Κι' αυτά όλα, καταντούσαν σκάνδαλο: ό θεϊός αυτός που είχε διαφθείρει την άνεψιά του, που έκανε γι' αυτήν τρέλλες νεανικές, που τη στόλιζε σαν Παναγία. Οι πιο έξωφρενικές ιστορίες κυκλοφορούσαν και στο πέραςμά τους οι διαβάτες έδειχναν τη Σουλειάδα με το δάχτυλο.

Όμως πρό πάντων ή γρηά μαντάμ Ρουγνόν έξοργίστηκε τρομερά. Είχε πάψει να πηγαίνει στοῦ γιουῦ της, σαν έμαθε πώς χάλασε ό γάμος της Κλοτίλδης με το γατρό Ραμόν. Την κορόϊδευαν λοιπόν, και δεν έκτελούσαν καμμία της επιθυμία.

Έπειτα, σαν πέρασε δλόκληρος ένας μήνας, δίχως να καταλάβη στο άναμεταξύ τίποτα απ' το συμπονετικό ύφος, άπό τα διακριτικά συλλυπητήρια, άπό τα άόριστα χαμόγελα που την ύποδεχόντανε παντού, τα έμαθε ξαφνικά, της ήρθε σαν να δέχτηκε ρόπλο κατακέφαλα. Αυτή πού, όταν ό Πασκάλ είχε άρρωστήσει, κατατρώμαζε μὴν

πέση στα στόματα του κόσμου.

Τῇ φορά αυτή ήταν πολὺ χειρότερα. Το κορύφωμα του σκανδάλου, μιά περιπέτεια με γυναικοδουλειά, που γέμιζε του κόσμου τα στόματα

Και πάλι ό θρύλος των Ρουγκνόν βρισκόταν σε κίνδυνο. Ό δύστηνος ό γιός της, δεν ήξαιρε αλήθεια τί να βρῃ για να καταστρέψη ή δόξα της οικογενείας, που κατακτήθηκε με τόσο κόπο. Γι' αυτό στην συγκίνηση, πάνω της όργης της, αυτή που είχε γίνει φρουρός μίας τέτοιας δόξας, άποφασισμένη να αποκαθήρη το θρύλο με κάθε τρόπο, φόρεσε το καπέλλο της κ' έτρεξε στη Σουλειάδα, με την νεανική ζωηρότητα των όγδόντα της χρόνων.

Ήταν έκα το πρωί.

Ό Πασκάλ, ένθουσιασμένος για τη διακοπή των σχέσεών του με τη μητέρα του, δεν ήταν ευτυχώς στο σπίτι. Είχε βγει να ψωνίση μιά άσημένα πόρπη για τη ζώνη της Κλοτίλδης.

Και ή Ευτυχία έπεσε πάνω στη Κλοτίλδη, τὴν ώρα που αυτή άποτελείωνε την τουαλέττα της, φορώντας ακόμη την πουκαμισσα της με τα μπράτσα γυμνά, τα μαλλιά ξέμπλεγα, με μίαν ευθυμία και ρόδινη χαρά.

Η πρώτη σύγκρουση ήταν τραχεία.

Η γρηά κυρία, άδειασε τη καρδιά της, θυώσε, μίλησε με έξαρση για τη θρησκεία και την ήθική.

Τέλος συμπέρανε:

— Άπακρίσου μου!.. Γιατί κάματε αυτό το φρικαλέο πράμα, που είναι μιά πρόκληση κατά του Θεού και κατά των ανθρώπων;

Με χαμόγελο, και με πολὺ σεβασμό εξ άλλου, ή νέα την είχε άκούσει.

— Μά γιατί έτσι μᾶς άρεσε, γιαγιά; τάχα δεν είμαστε ελεύθεροι; Δεν χωστάμε τίποτε κανενός!

— Δεν χωστάτε τίποτα; Και σ' έμένα λοιπόν; Και στην οικογένεια; Να που θα μᾶς ξανασύρουν και πάλι στο βόρβορο. Άν νομίζεις πώς αυτό μ' ευχαριστεῖ.

Έξαφνα, κατευνάσθηκε.

Τὴν κύτταξε, την εύρισκε γοητευτική. Κατά βάθος, αυτό που είχε γίνει δεν την ξάφνιζε δόλου. Το ίδιο της έκανε. Έπιθυμούσε μόνο, να τελειώση αυτό με καθῶς πρέπει τρόπο, για να σωπάσουν οι κακές

γλώσσες. Και συμβιβαστικά πρόσθεσε:

— Τότε παντρευθῇτε! Γιατί δεν παντρεύεστε;

— Τάχα θα γίνουμε πιο ευτυχισμένοι, γιαγιά;

— Δεν πρόκειται για σᾶς. Πρόκειται άκόμη μιά φορά για μένα και για τους δικούς σας...

Πώς μπορείς, αγαπητό μου παιδί, να παίξεις με τα ιερά αυτά πράματα; Έχασες λοιπόν κάθε ντροπή;

Όμως ή νέα, δίχως άνταρσία, πάντα πολὺ ήπια, έκαμε μίαν χειρονομία, σαν για να πῇ πώς δεν μπορούσε να ντρέπεται για την πράξη της αυτή.

— Αχ. Θεέ μου!.. Όταν ή ζωή έσερνε τόση διαφθορά και τόση άδυναμία, τί κακό είχαν κάμει αυτά, κάτω απ' το λαμπερό ουρανό, με το να βροῦν την ευτυχία, παίρνοντας ό ένας τον άλλο τους;

— Βαίαι θα παντρευθούμε, άφού το επιθυμῆς, γαγιά. Εκείνος θα κάνει ότι θέλω... Όμως άργότερα... Τίποτα δέ βιάζει.

Και διατηρούσε τη χαρούμενη ήρεμία της. Αφού ζούσαν έξω απ' τον κόσμο, γιατί να άνησυχήσουν για τον κόσμο;

Η γρηά μαντάμ Ρουγκνόν άναγκάσθηκε να φύγη και περιορίστηκε στην άόριστη αυτή ύπόσχεσι.

Άπ' τη στιγμή εκείνη, προσποιήθηκε στα μάτια του κόσμου, ότι έκοψε κάθε σχέση με τη Σουλειάδα, το μέρος αυτό της διαφθοράς και της ντροπῆς.

Δεν ξαναπατούσε πιά αυτοῦ, και έφερνε με ευγένεια, το νέο αυτό πάθος.

Ός τόσο όμως δεν άφοπλιζότανε, παραμένοντας εν επιφυλακή, έτοιμη να έπωφεληθῇ απ' το παραμικρό, για να ξαναβρῇ τη θέσι της, με την επιμονή εκείνη που της είχε φέρει πάντα τη νίκη.

Τώρα ό Πασκάλ και ή Κλοτίλδη είχαν παύσει να κλειδώνονται. Δεν το έκαναν άπό πρόκλησι! Δεν ήταν για να άπαντήσουν στα αίσχρά κουτσομπολιά, που λέγονταν για την ευτυχία τους. Αυτό έγινε, σαν ένα φυσικό ξεχείλισμα της χαράς τους.

Σιγά σιγά ό έρωτας τους, άρχισε νᾶχη άνάγκη για μιά πλατύτερη έκτασι, πρώτα έξω απ' το δωμάτιο, έπειτα έξω απ' το σπίτι, τώρα έξω απ' τον κήπο, στην πόλι, στον

ἀπέφταντο ορίζοντα.

Τώρα, ὁ ἔρωτάς τους τὰ γέμισε ὄλα, τοὺς ἔδινε ἕναν ὁλόκληρο κόσμο.

Ὁ γιατρός ξανάρχισε λοιπὸν ἡσυχὰ ἡσυχὰ τὶς ἐπισκέψεις του, κ' ἐπαίρινε μαζί του τὴ νέα, καὶ πῆγαιναν μαζί περὶπατο στοὺς δρόμους, ἐκεῖνη στὸ μπράτσο, μὲ ἀνοιχτὸ φοιστάνι μ' ἕνα καπέλλο, γεμάτο λουλούδια, ἐκεῖνος κομπιμπωμένος στὴ ρεντικότα του καὶ τὸ καπέλλο του μὲ μεγάλο μπόρο.

Ἐκεῖνος ὁλόλευκος, αὐτὴ ολόξανθη.

Περπατοῦσαν μὲ τὸ κεφάλι ψηλά. Ἴσοι καὶ γελαστοί, μέσα σὲ μιὰ τέτοιαν ἀκτινοβολία εὐτυχίας, σὰ νὰ περπατοῦσαν μέσα στὴν αἴγλη τῆς δόξας.

Στὴν ἀργή, ἡ συγκίνησι πού εἶχε προκληθῇ ἦταν τεράστια, οἱ μαγαζάτορες ἐβγαίνουν σὲ πόρτες τους, οἱ γυναῖκες ἐσκυβαν ἀπ' τὰ πιράθιουρα, οἱ περαστικοὶ στεκόντανε γιὰ νὰ τοὺς παρακολουθήσουν μὲ τὸ βλέμμα.

Ψιθύριζαν, γελοῦσαν, τοὺς ἔδειχναν μὲ τὸ δάχτυλο Φαινότανε ἀρκετὰ ἐπ' φοβῶ, μὴ καὶ αὐτὴ ἡ ἐξογκωμένη ἐχθρική πειρώγεια κάνει στὸ τέλος τὰ χαμίνια νὰ τοὺς πάρουν μὲ τίς τέρες.

Μὰ ἦταν τόσο ὠραῖοι, ἐκεῖνος ὑπέροχος καὶ θριαμβικός, ἐκεῖνη τόσο νέα, τόσο ὑποτακτική, τόσο περήφανη, ὥστε σιγὰ σιγὰ ὁ κόσμος ὅλος κ' ἐτακτῆθη ἀπὸ μίαν ἀκατανίκητη ἐπιείκεια. Ἀνάδιναν μιὰ γοητεία, πού μύλαζε τὶς καρδιές.

Ἡ νέα συνοικία, μὲ τοὺς ἀστούς της, τοὺς δημοσίους ὑπαλλήλους, τοὺς νεοπλούς τους, κ' ἐτακτῆθη τελευταία Ἡ συνοικία τοῦ Ἀγίου Μάρκου, παρὰ τὰ αὐστηρά της ἦθη φάνηκε αὐέσως καταδεχτική, μὲ μιὰ διακριτικὴ ἀνεκτικότητά, ὅταν αὐτοὶ βάρδιζαν σιὰ ἐρημικά της πεζοδρόμια, στοὺς δρόμους, ὅπου ἦταν ἐγκατεσπαρμένα τὰ μέγαρα.

Πρὸ παντὸς ὅμως ἡ παλιὰ συνοικία, τοὺς ὑποδέχθηκε μὲ πανηγύρι ὁλόκληρο, ἡ συνοικία ἐκεῖνη, ὅπου ὁ λαουτζίκος, ἀπὸ ἐνστικτο, ἔνοιωσε τὸ θρύλο τὸ χαριτωμένο, τὸ μῦθο τοῦ ζευγαριοῦ: τὴν ὠραία κόρη, πού στήριζε τὸ Δάσκαλό της τὸ βασιλικό, καὶ τὴν ξανανειομένο.

Ἐκεῖ, ὅπου ὅλοι λάτρευαν τὸ γιατρό, γιὰ τὴν καλωσύνη του, χαιρετοῦσαν τὴ συ-

νοδό του, πού εἶχε γίνει δημοφιλής, μὲ χειρονομίες θαυμασμοῦ καὶ μὲ ἐπαίνου, μὲ αὐτὴ ξεπρόβαλλε.

Αὐτοί, ὥστόσο, ἂν φάνηκαν ὅτι ἀγνοῦσαν τὴν πρώτη ἐχθρότητα, μάντευαν τώρα τὴ συγγνώμη καὶ τὴ φιλία, πού τοὺς περιέβαλλε, κ' αὐτὸ τοὺς ἔκανε ἀκόμη πιὸ ὠραίους.

Ἡ εὐτυχία τους γελοῦσε μέσα σ' ὁλόκληρη τὴν πόλι.

Ἐνα ἀπόγευμα, ἔτσι ὅπως ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη ἔστριβαν τὴ γωνιά τῆς ὁδοῦ Μπαίν, εἶδαν στὸ ἀπέναντι πεζοδρόμιο τὸν γιατρὸ Ραυόν. Ἀκριβῶς τὴν παραμονὴν εἶχαν μάθει ὅτι ἀποφάσισε νὰ παντρευτῇ τὴν κόρη τοῦ δικηγόρου, τὴ δεσποινίδα Δεβέκ. Ἦταν τὸ δίχως ἄλλο ἢ πιὸ γνωστικὴ ἀπόφασι, γιὰ τὸ συμφέρον τῆς δουλειᾶς του, δὲν τοῦ ἐπέτρεπε νὰ περιμένη περισσότερο καὶ ἡ νέα, ἀρκετὰ ὠραία καὶ ἀρκετὰ πλουσία, τὸν ἀγαποῦσε.

Ὁ ἴδιος, τὸ δίχως ἄλλο, θὰ τὴν ἀγαποῦσε κ' αὐτὸς κάποτε.

Γι' αὐτό, ἡ Κλοτίλδη, ἦταν πολὺ εὐτυχισμένη πού τοῦ χιμογελοῦσε γιὰ νὰ τὸν συγχαρῇ, σὰν φίλη καρδιακή.

Γιὰ μιὰ στιγμή, ὁ Ραυόν, πού τᾶχασε λίγο ἀπὸ τὴ συνάντησι, ἔμεινε σὲ ἀμηχανία. Εἶχε κάμει μιὰ κουτὴ κίνησι, γιὰ νὰ περάσῃ στὸ ἄλλο πεζοδρόμιο.

Ἐπειτα ὅμως ἀπὸ λεπτότητα σκέψης καὶ πῶς θὰ ἦταν βάνασο νὰ χαλάσῃ τὴν ὄνειροπόλῃσι τῶν δυό τους, ἀκόμη καὶ στὴ μέση τοῦ δρόμου, καὶ περιορίστηκε σ' ἕνα φιλικὸ χαιρετισμό, σ' ἕνα χαμόγελο, ὅπου συγχωροῦσε τὴν εὐτυχία τους.

Αὐτὸ καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς τους, ἦταν πολὺ πιὸ εὐχάριστο.

Κατὰ τὸν καιρὸ ἐκεῖνο, ἡ Κλοτίλδη ἐδιασκέδασε πολλὰς μέρες μ' ἕνα μεγάλο παστέλ, ὅπου ἀναπαράστανε τὴ σκηνὴ τοῦ γέρου βασιλῆα Δαυὶδ καὶ τῆς Ἀβισαῖγ, τῆς νεαρῆς Συναμίτιδος.

Καὶ ἦταν, μιὰ ἀναπόλησι ὄνειρου, μιὰ ἀπὸ τὶς συνθέσεις ἐκεῖνες, πού ἀνάβλιζαν ἀπὸ τὸν ἄλλο της τὸν ἐντὸς, ἀπ' τὴ χειμαιρική καὶ ὄνειροπόλα Κλοτίλδη, πού τὴν συνέπαινε τόσο μυστήριον.

Σ' ἕνα φόντο οὐγμένα λουλούδια, λουλούδια σὰν βροχὴ ἀπὸ ἄστρα, μ' ἕνα βάρο λοῦσο, ὁ γηραλέος βασιλεὺς παρουσια-

ζότανε κατάφατσα μὲ τὸ χέρι ἀκουμπισμένο στὸν γυνὸ ὥμο τῆς Ἀβισαῖγ. Καὶ τὸ κορίτσι, πολὺ ἄσπρο, ἦταν γυνὸ ὥς τὴ μέση.

Ἐκεῖνος, ντυμένος μεγαλόπρεπα μὲ μ' ὁλότσια ῥόμπα βαρεῖα ἀπ' τὰ πολύτιμα πετράδια της, φοροῦσε τὸ βασιλικὸ διαδημαστὰ ὁλόασπρα μιλιά του.

Ὅμως ἐκεῖνη ἦταν ἀκόμη πιὸ μεγαλόπρεπη, μόνο μὲ τὸ κρινένιο μετὰξι τοῦ δέρματός της, τὴν λεπτὴ καὶ ψηλὴ της μέση, τὰ τορνευτὰ της μπράτσα μὲ τὴ θεσπέσια χάρη τους.

Βασίλευε, ἀκουμποῦσε σὰν κύριος δυνατὸς καὶ ἀγαπημένος, πάνω σ' αὐτὴν τὴν ἐκλεκτὴ ἀνάμεσα σ' ὅλες ὑπὴκοό του, πού ἦταν τόσο περὶφανη, γιὰ τὴν εἶχε διαλέξει, τόσο γοητευμένη γιὰ τὴν ἔδινε στὸ βασιλιά της, τὸ ζωονόνο αἶμα τῆς νεότητος της.

Ὅλη ἡ γύμνια της, ὁλόαγνη καὶ θριαμβική, ἐξέφραζε τὴν ἡρεμία τῆς ὑποταγῆς της, τὴν ἡσυχὴ, τὴν ἀπόλυτη προσφορὰ τοῦ εἶναι της πρὸς τὸ συναγμένο λαὸ στὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Καὶ ἦταν μεγάλος, καὶ ἦταν ὁλόαγνη, καὶ ὀναδίνανε καὶ οἱ δυό τους, σὰν μιὰ αἴγλη ἄστρου.

Ὡς τὴν τελευταία στιγμή ἡ Κλοτίλδη εἶχε ἀφίσει τὰ πρόσωπα ἀτέλειωτα, σ' ἕνα εἶδος σύννεφο μέσα.

Ὁ Πασκάλ, πού καμάρωνε πίσω της τὸ ἔργο, χωράτεψε, ματεῦντας τί σκεπτότανε νὰ κάνῃ αὐτὴ.

Καὶ πραγματικὰ ἔτσι ἔγινε, σὰν ἀποτέλειωσαν τὰ πρόσωπα, μὲ μερικὲς μολυβιές. Ὁ γέρο βασιλεὺς Δαυὶδ ἦταν αὐτός, καὶ ἦταν αὐτὴ ἡ Ἀβισαῖγ.

Ὅμως ἔμειναν καὶ οἱ δυό τους σκεπασμένοι μὲ μιὰ λάμψη ὄνειρου, μὲ χαρακτηριστικά, πού τὰ ἐξαύλωνε ἡ ἔκστασις ἡ ἀνυψωμένη ὥς τὴν μακαριότητα τῶν ἀγγέλων, μὲ ἕνα βλέμμα καὶ ἕνα χαμόγελο ἀθάνατου ἔρωτα.

— Ἀχ! ἀγαπημένη, φώναξε. Μὰς κάνει πάρα πολὺ ὁμορφους. Νὰ πού ρίχθηκες καὶ πάλι στὸ ὄνειρο. Ναί! Θυμᾶσαι τίς μέρες πού σὲ μάλωνα γιὰ τὴν ἔβαλες ἐκεῖ ὅλα τὰ χιμαιρικά λουλούδια τοῦ μυστηρίου;

Καὶ μὲ τὸ χέρι ἔδειχνε τοὺς τοίχους, ὅπου βρισκότανε ὁ φανταστικὸς ἀνθρῶν, τὰ παλιὰ παστέλ, ἡ ἀναδημιουργικὴ αὐτὴ χλωρίδα, πού βλάστησε λὲς καταμεσῆς στὸν

παράδεισο.

Ὅμως ἐκεῖνη διαμαρτυροῦταν εὐθυμᾶ.

— Πάρα πολὺ ὁμορφοί! Δὲν εἶναι δυνατό νὰ εἶμαστε πάρα πολὺ ὁμορφοί! Σὲ βεβαίῳ, ἔτσι νοιώθω τὸν ἑαυτό μας. Ν! Κύττα νὰ δῆς ἂν αὐτὸ δὲν εἶναι ἡ καθαρή πραγματικότητα.

Εἶχε πάρει τὴν παλιὰ βίβλο τοῦ 15ου αἰῶνα, καὶ ἔδειχνε τὴν ἀπλοϊκὴ ξυλογραφία.

— Βλέπεις καλὰ, πού εἶναι ἀπαράλλαχτη. Ἐκεῖνος σιγὰ, σιγὰ ἄρχισε νὰ γελᾷ, ἐμπρὸς σ' αὐτὴν τὴν ἀτάραχη βεβαίωση.

— ὦ! γελᾷς!.. Σταματᾷς σὲ λεπτομέρειες, τοῦ σχεδίου. Στὸ πνεῦμα πρέπει νὰ ὑπεισέλῃς...

Καὶ κῦτταξε καὶ τὶς ἄλλες εἰκόνες, τί ὠραῖες εἶναι κ' αὐτές! Θὰ φτιάξω τὸν Ἀβραάμ καὶ τὴν Ἀγάθ. Θὰ φτιάξω τὸν Ρουθ καὶ τὸν Βοόξ. Θὰ τοὺς φτιάξω ὅλους τοὺς προφήτας, τοὺς ποιμένες, τοὺς βασιλεῖς, πού τὰ ταπεινὰ κορίτσια, οἱ συγγενίσσες καὶ οἱ δοῦλες, τοὺς ἔδωσαν νειάτα.

Ὅλοι τους εἶναι πρᾶοι καὶ εὐτυχισμένοι, τὸ βλέπεις καλὰ καὶ μόνος σου!

Τότε, σταμάτησαν τὰ γέλια τους, σκυμμένοι πάνω ἀπ' τὴ βίβλο τὴ παλιὰ, πού τὴν ἐφύλλιζε ἐκεῖνη, μὲ τὰ λεπτά της δαχτυλίδια.

Καὶ κεῖνος, πίσω της, εἶχε τὰ ἄσπρα του γένεια, ἀνακατεμένα μὲ τὰ ξανθὰ μαλλιά τοῦ παιδιοῦ.

Τὴν ἐνωθε ὁλόκληρη, ὅλο τὴν ἀνάπνεε. Εἶχε τὰ χεῖλη του στὸ σβέρκο της τὸ λεπτό, φιλοῦσε τὴν ἀνθισμένη νεότητῃ της, ἐνῶ ἐξακολουθοῦσε νὰ παρελαύνῃ στὶς ἀπλοϊκὲς ξυλογραφίες, ὁ βιβλικὸς ἐκεῖνος κόσμος μέσα στὶς κιτρινωπὲς σελίδες αὐτὴ ἡ ἐλεύθερη βλάστησι μᾶς δυνατῆς καὶ δραστήριας ῥάτσας, πού τὸ ἔργο της ἔμελλε νὰ κατακτήσῃ τὸν κόσμο, αὐτοὶ οἱ ἄντρες πού δὲν ἔσβυνε ποτὲ ὁ ἀνδρισμός τους, αὐτὲς οἱ γυναῖκες, οἱ πάντα γόνιμες κ' αὐτὲς ὁ πολλαπλασιασμός τῆς ῥάτσας, ἀνάμεσα σ' ἐγκλήματα, σ' αἱμομιξίες, σὲ ἔρωτες, ἔξω ἀπὸ ἡλικία καὶ ἔξω ἀπὸ λογικὴ.

Καὶ τὸν κυοῖε κ' αὐτὸν μιὰ συγκίνησι, πὺρ ἀπειρη εὐγνωμοσύνη, γιὰ τὴν καὶ τὸ δικό του ὄνειρο εἶχε πραγματοποιηθεῖ, ἡ δική του Ἀβισαῖγ, ἔμπαινε τώρα στὴ ζωὴ του, πού ἔδνε καὶ τὴν ξανάνωνε τὴ ζωὴ

αυτή και την ἐμύρωνε.

—Επειτα, πολὺ σιγανά, στ' αὐτί της, τὴν ρώτησε, δίχως νὰ πᾶψη νὰ τὴν κατέχη ὁ λόκληρη δική του.

—Ὡ! ἡ νειότη σου!.. ἡ νειότη σου, ποὺ εἶμαι ἀχόρταγος γι' αὐτὴν καὶ ποὺ μὲ τρέφει!.. Μὰ ἐστὶν τόσο νέα, δὲν εἶσαι λοιπὸν ἀχόρταγη γιὰ νειότη, καὶ μὲ πῆρες ἐμένα τὸ γέρο, ἐμένα ποὺ εἶμαι γέρος, ὅπως ἡ πλάση!..

Ἐκείνη ἀναπῆδησε ξαφνιασμένη, γύρισε τὸ κεφάλι, τὸν κοίταξε:

—Ἐστὶν γέρος;.. Ἐ, ὄχι! Εἶσαι νέος. Πιὸ νέος ἀπὸ μένα.

Καὶ γελοῦσε, μὲ δόντια τόσο στραφτερά ὥστε δὲν μπόρεσε νὰ μὴ γελάσῃ κι' ὁ ἴδιος. Ὅμως, ἐπέμενε λίγο, τρέμοντας.

—Δὲν μ' ἀπαντᾷς!.. Αὐτὴ τὴν ἀχόρτασιά της νειότης, δὲν τὴν ἔχεις τάχα ἐσύ, ποὺ εἶσαι τόσο νέος;

Τώρα αὐτὴ τέντωσε τὰ χεῖλη της καὶ τὸν φίλησε, λέγοντάς του σιγανά:

—Γιὰ ἓνα πρᾶμα εἶμαι ἀχόρταγη καὶ διψασμένη: νὰ νοιώθω τὴν ἀγάπη, τὴν ἀγάπη ἔξω ἀπ' ὅλα, πάνω ἀπ' ὅλα, ὅπως μ' ἀγαπᾷς ἐσύ!

Τὴν ἡμέρα ὅπου ἡ Μαρτίνη εἶδε τὸ παστὲλ κρεμασμένο στὸν τοῖχο, τὸ καμάρωσε γιὰ μιὰ στιγμή σιωπηλά, ἔπειτα ἔκαμε τὸ σταυρὸ της, δίχως νὰ μάθῃ κανεὶς, ἂν εἶδε μπροστά της, νὰ περνᾷ ὁ Θεὸς ἢ ὁ Διάβολος.

Λίγες μέρες πρὶν ἀπ' τὸ Πάσχα, εἶχε ζητήσει ἀπὸ τὴν Κλοτίλδην νὰ τὴν συνοδεύσῃ στὴν ἐκκλησία, κ' ἐπειδὴ ἐκείνη τῆς εἶχε πῆ ὄχι, ἐγκατέλειψε γιὰ μιὰ στιγμή τὸν ἀπέναντί της σεβασμό.

Ἀπ' ὅλα ποὺ τὴν ξάφνιζαν περισσότερο ἦταν ἡ ἀνευλάβεια τῆς κόρης. Γι' αὐτὸ τολμήσε νὰ ξαναπάρῃ τὸ ὕψος τοῦ παλιοῦ καιροῦ, ὅταν τὴν μίλωνε σὰν δὲν ἔκανε αὐτὴ τὴν προσευχή της.

Δὲν εἶχε λοιπὸν πιά τὸ φόβο τοῦ Κυρίου;

Δὲν ἔτρεμε λοιπὸν στὴν σκέψι πὼς θὰ πῆγαινε ὁλοῖσια στὴν κόλασι καὶ θάβραζε ἐκεῖ αἰώνια;

Ἡ Κλοτίλδην δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ ἓνα χαμόγελό της.

—Ὡ! ἡ κόλαση, ξαίρεις, δὲν μ' ἐφόβησε ποτέ!.. Ὅμως, γελιέσαι ἂν νομίζεις πὼς

δὲν ἔχω πιά θρησκεία. Ἄν ἔπαψα νὰ πηγαίνω πιά στὴν ἐκκλησία, εἶναι γιατί, ἐκτελῶ κάπου ἄλλου τὰ θρησκευτικά μου καθήκοντα. Αὐτὸ εἶναι ὅλο.

Ἡ Μαρτίνη, σὰ χάχας, τὴν κοίταζε δίνοντάς της μιὰ καταλαβιάνη. Τελείωσε! Ἡ δεσποινὶς εἶχε πιά κολαστῇ. Καὶ ποτὲ πιά δὲν τῆς ξαναζήτησε νὰ τὴν συνοδεύσῃ στὴν ἐκκλησία τοῦ ἁγίου Σατουρνίνου. Μόνο ποὺ ἡ δική της ἡ θρησκοληψία τώρα αὐξήθηκε καὶ παρ' ὀλίγο νὰ τῆς γυρνοῦσε στὴν τρέλλα.

Δὲν τὴν ἀντάμωναν πιά, ἔξω ἀπ' τὴν ὥρην τῆς ὑπηρεσίας της, περιφέροντας τὴν αἰώνια κάλτσα, ποὺ τὴν ἔπλεκε ἀκόμη κι' ὅταν περπατοῦσε.

Μόλις εἶχε ἐλεύθερη μιὰ στιγμή, ἔτρεχε στὴν ἐκκλησία, ἔμενε βυθισμένη σὲ προσευχὴς ἀτέλειωτες.

Μιὰ μέρα, ἡ γρηὰ μαντάμ Ρουγκόν, ποὺ παραμόνευε πάντα, τὴν εἶχε βρῇ πίσω ἀπὸ μιὰν κολῶνα, μιὰν ὁλόκληρη ὥρα, μετὰ ποὺ τὴν εἶχεν ξαναδῇ. Τότε κοκκίνησε ἡ Μαρτίνη, σὰν ὑπηρετρία ποὺ τὴν τσίγκωναν νὰ τεμπελιάζῃ, καὶ εἶπε, σὰ νὰ ζητοῦσε συγγνώμη:

—Προσευχόμουν γιὰ τὸν κύριο.

Ὡς τότε ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδην, πλάτυναν ἀκόμη περισσότερο τὴν ἔκτασι τοῦ περιπάτου τους.

Κι' ἓνα ἀπόγευμα, ποὺ πῆγαιναν στὴν Σεγκυράν, συγκινήθηκαν, περνώντας ἔξω ἀπὸ τὰ ἐκχερσώμενα χωράφια τοῦ Παρραντοῦ.

Τὸ ὄραμα τῆς Ἀλμπίνης εἶχε ὑψωθῇ μπροστά τους κι' ὁ Πασκάλ τὸν εἶδε ν' ἀκτινοβολῇ σὰν τὴν ἀνοιξι.

Ἡ Κλοτίλδην, ποὺ ἐννοίωσε τὸ ὄραμα αὐτὸ νὰ περνᾷ ἀπ' ἀνάμεσά τους, σήκωσε πρὸς αὐτὸν τὸ πρόσωπό της, μὲ τὴν ἀδιάκοπη ἀνάγκη τῆς τρυφερότητας του.

Ἦταν ἡ Ἀλμπίνη, ἡ αἰώνια ἐρωμένη.

Τὴ φίλησε στὸ στόμα, καὶ δίχως ν' ἀνταλλάξουν μιὰ λέξη, ἓνα ῥίγος λὲς καὶ δόνησε τὰ χωράφια ἐκεῖνα, τὰ σπαρμένα μὲ στάρι καὶ κριθάρι.

Ἐπειτα, ἀνάμεσα στὸν ξερὸ καὶ γυμνὸ κάμπο, ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδην περπατοῦσαν στὴν σκόνῃ ποὺ ἔτριζε κάτω ἀπ' τὰ πόδια τους. Τὴν ἀγαποῦσαν τὴ φλογερὴ ἐκείνη φύση, τοὺς ἀγροὺς αὐτοὺς μὲ τὴς

ἀμυγδαλιὲς τὴς λεπιές, μὲ τὴς κοντοῦλες ἐλιές, τὴς φαλακρὲς πλαγιές.

Ἐκείνη, προστατευόμενη λίγο ἀπὸ τὴν ὁμπρόελλα της, ἦταν εὐτυχισμένη σ' αὐτὸ τὸ φυτόλουτρο, σὰ βλαστάρι στὸ μεσημεριάτικο ἥλιο.

Ἐνῶ ἐκεῖνος ξανάνιωθε, ἐνοιῶθε τὸν καυτερὸ χυμὸ τοῦ ἐδάφους, νὰ τοῦ ἀνεβαίνει στὰ μέλη σ' ἓνα κῆμα ἀνδρικῆς χαρᾶς.

Αὐτὸς ὁ περίπατος στὴ Σεγκυράν, ἦταν μιὰ σκέψη τοῦ γιατροῦ, ποὺ εἶχε μάθει ἀπὸ τὴ θεὰ Θεοδότῃ τὴν προσεχῇ γάμο τῆς Σοφίας, μ' ἓνα παληκάρι, ἓνα μυλωνᾷ στὰ περὶχωρα.

Καὶ ἤθελε νὰ δῇ ἂν ὅλοι ἦταν καλὰ καὶ γεροί.

Ὅταν ἔφθασαν κοντὰ στὸ σπίτι, ἔπесαν ἴσα ἴσα πάνω στοὺς ἐρωτευμένους, στὴ Σοφία καὶ στὸ μυλωνᾷ της, ποὺ φιλοῦτανε στόμα μὲ στόμα κοντὰ στὸ πηγάδι.

Τὸ ζευγάρι τὰ εἶχε χάσει, καὶ οἱ δυὸ νέοι ἦταν κατακόκκινοι.

Ὅμως ὁ γιατρὸς καὶ ἡ συντροφισσά του γελοῦσαν, γελοῦσαν καλὸκαρδα, καὶ οἱ ἐρωτευμένοι ποὺ εἶχαν καθησυχάσει, διηγῆθηκαν τὸ πὼς ὁ γάμος τους εἶχε ὀριστῇ γιὰ τ' Ἀϊ Γιαννιοῦ.

Βέβαια, ἡ Σοφία εἶχε μεστῶσει καὶ εἶχε ὁμορφάινει, σωσμένη ἀπ' τὸ κληρονομικὸ κακό, γερὴ τώρα σὰν τὰ δέντρα, μὲ τὰ πόδια στὸ γρασιδί, μὲ τὸ κεφάλι ἑσκέπαστο στὸν ἥλιο.

Ἀ! Αὐτὸς ὁ φλογερὸς καὶ ἀπέραντος οὐρανός, τί ζωὴ ἐμφυσῶσε στὰ πλάσματα καὶ στὰ ἀντικείμενα. Δὲν εἶχε παρὰ μόνον ἓναν πόνο, καὶ τῆς βούρκωσαν τὰ μάτια, σὰν εἶπε γιὰ τὸν ἀδελφὸ της τὸ Βαλεντίνο, ποὺ ἴσως δὲ θάβγαζε πιά οὔτε τὴν ἐβδομάδα.

Εἶχε πληροφορηθῇ τὴν παραμονή, πὼς ἦταν πιά χαμένος. Καὶ ὁ γιατρὸς ἀναγκάστηκε νὰ πῇ λίγα ψέμματα, γιὰ νὰ τὴν παρηγορήσῃ, γιατί κι' ὁ ἴδιος περιέμενε ἀπ' ὥρα σ' ὥρα τὴν ἀναπότρεπτη λύση.

Ὅταν ἄφησαν τὴ Σεγκυράν, ἡ Κλοτίλδην κι' αὐτὸς ξαναγύρισαν στὸ Πλασσάν, μὲ βῆμα ποὺ ἀργοποροῦσε, συγκινημένοι ἀπ' τοὺς ὑγιεῖς ἔρωτας, ποὺ τοὺς συγκλόνιζε τὸ ῥίγος τοῦ θανάτου.

Ὅταν περνοῦσαν τὴν Παλιὰ Συνοικία, μιὰ γυναῖκα, ποὺ τὴν κουράριζε ὁ Πασκάλ,

τοὺς εἶπε πὼς ὁ Βαλεντίνος εἶχε ξεψυχήσει. Δυὸ γειτόνισσες βρέθηκαν στὴν ἀνάγκη νὰ πάρουν τὴ Γκιρόν, ποὺ εἶχε γραπωθῇ στὸ πτώμα τοῦ γιοῦ της σὰν τρελλή.

Ἐκεῖνος μῆκε, ἀφίνοντας τὴν Κλοτίλδην στὴν πόρτα.

Τέλος ξαναπῆραν σιωπηλοί, τὸ δρόμο γιὰ τὴ Σουλειάδα.

Ἀπὸ τότε ποὺ ξανάρχισε τὴς ἐπισκέψεις του, φαινότανε πὼς τὴς ἔκανε ἀπὸ ἐπαγγελματικὸ καθῆκον, δίχως νὰ ἐκθειάζῃ πιά τὰ θαύματα τοῦ γιατρικοῦ του.

Ἐξ ἄλλου, ἦταν κι' ὁ ἴδιος κατάπληκτος γιὰ τὸ πόσο εἶχε ἀναβληθῇ αὐτὸς ὁ θάνατος τοῦ Βαλεντίνου, μιὰ καὶ πῖστευε ὁ ἴδιος πὼς εἶχε παρατείνει μὲ τὸ γιατρικὸ του ἐπὶ ἓνα χρόνον τὴ ζωὴ τοῦ ἀρρώστου.

Ὅμως ἐκεῖ ὅπου τὸν περιέμενε μιὰ νέα συγκίνηση, εἶναι ὅταν ἀναγνώρισε ἔξω, κάτω ἀπ' τὰ πλατάνια ὅπου ἡ Μαρτίνη τὸν ἔβαλε νὰ κάτῃ, τὸν Σαρτέρ, τὸν κάπελλα, ποὺ ἦταν στὸ φρενοκομεῖο τῆς Τυλλέτ, καὶ ποὺ τοῦ ἔκαμε τόσο καιρὸ ἐνέσεις.

Τὸ πείραμα ποὺ ἔκαμε μὲ τόσο πάθος, φαινότανε πὼς εἶχε ἐπιτύχῃ, αἱ ἐνέσεις ἔδιναν θέληση, ἀφοῦ ὁ τρελλὸς ἦταν αὐτοῦ, καὶ εἶχε βγῇ τὸ πρῶτ' ἀπ' τὸ φρενοκομεῖο. Ὅρκιζότανε πὼς δὲν εἶχε πιά κρίσεις, πὼς εἶχε ὅλος διόλου γιαιτρονική ἀπ' τὴν ξαφνική ἐκείνη λύσσα τῆς ἀνθρωποκτονίας, ποὺ θὰ τὸν ἔκανε νὰ ριχτῇ πάνω στὸν πρῶτο τυχόντα περαστικὸ καὶ νὰ τὸν στραγγαλίσῃ.

Ὁ γιατρὸς τὸν κοίταζε, κοντούλη, πολὺ μελαχροινὸ, μὲ τὸ πρόσωπό ποὺ ἔμοιαζε σὰ ράμφος πουλιοῦ, μ' ἓνα μάγουλο αἰσθητὰ πρὸ φουσκωτὸ ἀπ' τ' ἄλλο.

Εἶχε συγκινήθῃ, τὸν ξαπέρστελε μὲ τρυφερότητα, συμβουλευόντάς τον νὰ ξαναρχίσῃ τὴν ἐργατικὴ του ζωὴ, πρᾶμα ποὺ ἦταν ἡ καλλύτερη φυσικὴ καὶ ἡθικὴ ὑγιεινὴ.

Ἐπειτα ἠρέμησε, κάθισε στὸ τραπέζι, μιλώντας εἴθιμα γιὰ ἄλλα πρᾶματα.

Ἡ Κλοτίλδην τὸν κοίταζε ξαφνισμένη, μάλιστα δὲ καὶ λίγο ἐπαναστημένη.

—Τί λοιπὸν, μαῖο! Δὲν εἶσαι πιά εὐχαριστημένος ἀπ' τὸν ἑαυτὸ σου;

—Ὡ! Ἀπ' τὸν ἑαυτὸ μου, δὲν εἶμαι ποτὲ εὐχαριστημένος!.. Κι' ὅσο ἀπ' τὴν ἐπιστήμῃ ξαίρεις... Ἀναλόγως οἱ μέρες.

Τὴ νύχτα ἐκείνη στὸ κρεβάτι, τσακώ-

θηκαν για πρώτη φορά.

Είχαν σβύσει το κερί, ήταν μέσα στο απόλυτο σκοτάδι, στην άγκαλιά ο ένας του άλλου, εκείνη τόσο λεπτοίλα, στριμωγμένη επάνω του, ακουμπώντας το κεφάλι της στην καρδιά του. Και θύμωσε τώρα γι' τι δεν τον έβλεπε πια περήφανο, για τηνθεραπεία του Σαρτέρο, ακόμη και για τη μακρόχρονη αγωνία του Βαλεντίνου.

Αυτή τώρα είχε το πάθος της δόξας του. Του ξαναθύμιζε τις κοίρες που είχε κάμει. Τάχα δεν είχε γιατρευθεί κι' ο ίδιος; Μπορούσε να άρνηθι την αποτελεσματικότητα της μεθόδου του;

Τόν έπιανε ρίγος, μόνο που συλλογιότανε τώρα το απέραντό του όνειρο, να πολεμήση την αδυναμία, τη μοναδική αιτία του χαμού, να θεραπεύση την πάσχουσα ανθρωπότητα, να την κάνει υγιή και ανώτερη, να επισπύση την ευτυχία, να προετοιμάση τη μελλούμενη κοινωνία, την τελεία και την ευτυχισμένη, επεμβαίνοντας, δίνοντας υγεία σ' όλους.

Και κρατούσε τώρα στη διάθεσή του το θανατονογόνό υγρό, την παγκόσμια πανάκεια που έδνε απέραντες ελπίδες.

Ο Πασκάλ σώπαινε, έχοντας τα χείλη του στους λευκούς ώμους της Κλοτίλδης. Έπειτα μουρμούρισε:

— Άλήθεια! Γιατρεύτηκα εγώ! Γιατρεύσα άλλους και πιστεύω πάντα ότι οι ενέσεις μου είναι αποτελεσματικές σε πολλές περιπτώσεις... Δεν αρνιούμαι την Ιατρική. Η μετάνοια για ένα οδυνηρό δυστύχημα σαν κι' εκείνο του Λαφουάς, δε με κάνει αδικό... Έξ' άλλου η εργασία μου είχε γίνει πάθος, η εργασία με καταβρόχθισε ως σήμερα. Θελοντας ν' αποδειξω τη δυνατότητα της αναδημιουργίας της γερασμένης ανθρωπότητας, τη δυνατότητα να ξαναειώση αυτή και να δυναμώση, κοίταξα να πεθάνω τώρα τελευταία... Ναι ένα όνειρο, ένα ωραίο όνειρο!

Με τα δυό λυγερά της μπράτσα τον άγκάλισε ολόκληρο, ανακατεμένη πια μ' αυτόν, μπασμένη στο σώμα του.

— Όχι! Όχι! Πραγματικότητας, μαίτρε! Πραγματικότητας της μεγαλοφυΐας σου!

Τότε, έτσι όπως ήταν μπλεγμένοι κι' οι δυό τους, εκείνος χαμήλωσε τη φωνή και τα λόγια του δεν ήταν πια παρά μια όμολογία,

που ακουγότανε μόλις σ'α μια ανάλαφρη ανάσα.

— Άκουσε! Θα σου πω κάτι που δεν θα πω ποτέ σε κανένα στον κόσμο, κάτι που δεν λέω φωναχτά ούτε στον ίδιο τον έαυτό μου... Το νύ διορθώση καιεις τη φύση, να επεμβαίνη, να την τροποποιή, να την εναντιώνεται, είναι τάχα αξιέπαινη εργασία αυτό; Το να θεραπεύουμε, να άργοπορούμε το θάνατο του όντος, για την προσωπική του ευχαρίστησι, να παρατείνουμε την ατομική ζωή προς ζημιά δίχως άλλο του είδους, δεν είναι τάχα αυτό σ'α να χαλούμε εκείνο που θέλει η φύση; Και έχουμε τάχα το δικαίωμα να όνειρευόμαστε μίαν ανθρωπότητα, π' ό γερή, π' ό δυνατή, πλασμένη κατά τη δική μας αντίληψη της υγείας, τη δική μας αντίληψη για τη δύναμι;

Τί πάμε να κάνουμε αυτού, σε τί πάμε ν' ανακατευτούμε στο έργο της ζωής, που τα μέσα της και οι σκοποί της, μάς είναι ξένοι; Ίσως όλα να είναι πολύ καλά έτσι... Ίσως να κινδυνεύουμε με τον τρόπο αυτό να σκοτώσουμε τον έρωτα, τη μεγαλοφυΐα, την ίδια τη ζωή... Άκούς; Στην έξομολογούμαι σ' εσένα μόνο, την άμφιβολία που μ' έκυρίεψε, τρέμω στη σκέψη της άλχημίας μου αυτού του είκοστού αιώνα. Καταντώ να πιστεύω πώς είναι μεγαλείτερο και υγιέστερο το ν' αφίνουμε ελεύθερη την εξέλιξη.

Σταματήσε, κ' έπειτα πρόσθεσε τόσο σιγά που και η ίδια μόλις τον άκουσε:

— Ξαίρεις πώς τώρα τους κάνω ενέσεις με σκέτο νερό; Έσ' ό ίδια έκαμες την παρατήρησι. Δε μ' άκούς πια να κοπινίζω στο γουδί. Και σου έλεγα ότι είχα παρακαταθήκη υγρού...

Τό σκετο νερό τους δίνει ξαλάφρωσι. Αυτό σημαίνει πώς το δίχως άλλο υπάρχει αυτού, ένα μηχανικό αποτέλεσμα. "Α' το να ξελαφρώνω, να έμποδιζω τον πόνο, αυτό το θέλω ακόμη. Είναι ίσως η τελευταία μου αδυναμία, αλλά δεν μπορώ να βλέπω να υποφέρουν. Ο πόνος με κάνει έξω φρενών. μου φαίνεται σ'α μια σκληρότητα ανώφελη, που έχει η φύσι... Δεν τους περιποιούμαι πια παρά για να έμποδιζω τον πόνο.

— Μαίτρε! του είπε τότε εκείνη. "Αν δεν θέλης πια να θεραπεύής, δεν πρέπει να τα

λές όλα, γιατί η φρικαλέα ανάγκη να δείχνη καιεις πληγές δεν έχει άλλη δικαιολογία, έξ' όν και αν θέλει να κλείση τις πληγές αυτές.

— Ναί! ναί! Πρέπει να ξαίρουμε, να ξαίρουμε ως τόσο, και να μην κρύβουμε τίποτα, και να τα όμολογούμε όλα τα σχετικά με τα πλάσματα, με τα πράματα. Καμιά ευτυχία δεν είναι δυνατή μέσα στην άγνοια.

Η βεβαιότητα μόνη, κάνει την ήρεμη ζωή. Όταν θ'α γνωρίζουμε περισσότερα, τότε το δίχως άλλο θα τα παραδεχόμαστε όλα... Δεν καταλαβαίνεις λοιπόν, ότι το να θέλουμε όλα να τα θεραπεύουμε, όλα να τα αναδημιουργήσουμε, αυτό είναι μια μοίρα δεξιά του εγωΐσ' όυ μας, μια άνταρσία έπειτα στη ζωή, π' ό την κρίνουμε από την άποψι του συμφέροντός μας;

Νοιώθω καλά, πώς η ήρεμία μου η ψυχική είναι μεγάλη, είναι ό τι πλατύ και άνυπολόγιστο το μυαλό μου, από τότε που σέβομαι την εξέλιξη. Θριαμβεύει τώρα το πάθος που έχω για τη ζωή και φθάνω ως που να παρατώ τους δικολαβισμούς πάνω στο σκοπό της ζωής, ως το σημείο να έμπιστεύομαι σ' αυτό, να χάνομαι ολοκληρωτικά μέσα της, δίχως να θέλω να την αναδημιουργήσω, άναλόγα με τη δική μου αντίληψη για το καλό και για το κακό.

Αυτή και μόνη είναι ό υπέρτατος κύριος. Αυτή και μόνη ξαίρει τί κάνει και ποϋ τραβά. Δεν μπορώ να κάνω άλλο παρά να έξαναγκαστώ να τη γνωρίσω, για να ξαίρω, πώς αυτή θέλει να τη ζω... Και βλέπεις; Την καταλαβαίνω μόνο, από τότε που σ' έχω μέσα μου. Όσο δε σε είχα έψαχνα να βρω την άλήθεια άλλου. Παράδεχνα, μέσα στην έμμονη σκέψη να σώσω τον κόσμο. Ηρθεσ' εσύ, και η ζωή τώρα είναι γεμάτη, ό κόσμος σώζεται σε κάθε στιγμή χάρι στον έρωτα, με την τεραστία και άδιάκοπη εργασία, που καταβάλλει το κάθε τι που ζή και που παράγεται άνάμεσα στο διάστημα... Η ζωή η άναμάρτητη, η ζωή η παντοδύναμη, η ζωή η άθάτατη!

Τα λόγια αυτά, δεν ήταν πια πάνω στα χείλη του, παρά το ρίγος ενός Πιστεύω, μια έγκατάλειψη στις ανώτερες δυνάμεις.

Όυτε και κείνη έκαμε πια συλλογισμούς. Και δινότανε κι' αυτή.

— Μαίτρε! Δε θέλω τίποτα έξ' από τη θέλησή σου! Πάρε με, κάνε με δική σου, κι' άς έξαφανιστώ, κι' άς αναδημιουργηθώ σμιγμένη σ' εσένα! Δόθηκαν έ'ας στον άλλο τους.

Έπειτα, ξαναόχισαν πάλι τα μουρμουρητά. Σ' αυτό το άπλό αποτέλεσμα είχε καταλήξει όλη η πείρα του γιατροϋ.

Καταριότανε τώρα τις πόλεις. Δεν μπορεί να είναι καιεις υγιής, παρά μέσα στους απεράντους κάμπους, στον άνοιχτό ήλιο, υπό τον όρο να άρνηθι καιεις το χοήμα, τη φιλοδοξία, άκμ'η και την άλαζόνα έπερβολή της διανοητικής εργασίας.

Να μην κάνει καιεις άλλο παρά να ζή και ν' αγαπά, και νάχη ωραία παιδιά.

— "Α! είπε σιγά σιγά, το παιδί, το παιδί μας που θαρθ' μια μέρα... Και δεν άποτέλειωσε. Τόσο η συγκίνηση στην ιδέα αυτή της άργοπορημένης πατρότητας, τον άνατάριζε.

Άπόφευγε να μιλήση γι' αυτό.

Ρυνοϋσε άλλου τα μάτια, τα υγρά μάτια, όταν στους περιπάτους τους κάποιον κοριτσάκι ή κάποιον τσαχπίνης τους χαμογελούσε.

Εκείνη τότες, άπλά, με μίαν ήσυχη βεβαιότητα είπε:

— Μα θαρθή!..

Ήταν γι' αυτήν η φυσική και άπαραίτητη συνέπεια της συνουσίας. Έπειτα από το κάθε τέτοιο τους άγκάλιασμα, έρχότανε η σκέψη του παιδιοϋ. Γιατί κάθε έρωτας που δεν είχε το παιδί ως σκοπό, της φαίνότανε ανώφελος και χυδαίος.

Σ' αυτό μάλιστα διήρχε και μια άπ' τις αιτίες που την έκαμαν να μην της άρέσουν τα μυθιστορήματα. Δεν ήταν σ' όν την μητέρα της μερακλωμένη με το διάβασμα. Το φτερούγισμα της φαντασίας της, της έφθανε.

Και εϋθύς όμέσως, άρχιζε να άνι'α, με τις φτιαστές ιστορίες. Προ πάντ' όμως η διαρκής κατάπληξή της, ό άδιάκοπος θυμός της, σ'α διαβάζε μυθιστορήματα, ήταν που έβλεπε να μη άσχολούνται αυτά με το παιδί. Το παιδί αυτού μέσα δεν το προβλέπανε κ' αν και όταν κατά τύχη έπεφτε μέσα στις αισθηματικές περιπέτειες, τότες αυτό άποτελούσε καταστροφή κι' έφερνε την άμηχανία.

Ποτέ οι έραστές, όταν παραδινόντανε ό ένας στην άγκαλιά του άλλου, δέν φαινότανε νά αντιλαμβάνονται ότι έκαναν αυτόν ένα έργο ζωής και ότι ένα παιδί θά γενιότανε άπ' την προάξι εκείνη.

Ός τόσο οι μελέτες της φυσιογνωσίας, πού είχε κάμει, της είχαν δείξει πώς ό καρπός ήταν ή μόνη φροντίδα της φύσης. Αυτός μόνο ενδιέφερε, αυτός μόνο γινότανε σκοπός. Όλες οι προφυλάξεις περνοντανε για νά μή χαθή ή σπορά για νά γεννοβολήση ή μάνα.

Και ό άνθρωπος απεναντίας, έμπολιτίζοντας και αποκαθαρίζοντας τόν έρωτα, απομάκρυνε άπ' αυτόν άκόμη και τη σκέψη του καρπού.

Τό φύλο των ήρώων, στά πιό ονομαστά μυθιστορήματα, δέν ήταν πιά παρά μιá μηχανή για τό πάθος.

Λατρευόντανε, παίρναν ένασ τόν άλλον τους, έγκαταλείποντανε, υπέφεραν χίλια βάσανα, φιλιόντανε, σκοτωνόντανε, δημιουργούσαν κοινωνικές πληγές, κι' όλα αυτά για την ήδονή. Έξω άπό τους φυσικούς νόμους, δίχως καν νά φαινόταν ότι θυμούνται πώς με τη συνουσία γίνονται τά παιδιά. Ήταν βρωμερό αυτό και ήλίθιο.

Γέλασε, και με χωμένο στό λαιμό του τό κεφάλι της, είπε με μιάν ώραία τόλμη έρωμένης, κάπως συγχισμένη:

—Θαρθή... Άφού κάνουμε ότι πρέπει γι' αυτό, γιατί τάχα νά μήν έρθη;

Αυτός δέν της αποκρίθηκε άμέσως.

Τόν ένοιωθε μέσα στην άγκαλιά της, σάν νά τόν είχε πιάση κρύο, κυριευμένος όπως ήταν από μετάνοια και άμφισβολία.

Έπειτα μουρμούρισε σιγά σιγά:

—Όχι! Όχι! Είναι πάρα πολύ άργά. Σκέψου λοιπόν, άγαπημένη, την ήλικία μου!

—Μά είσαι νέος! Ξαναφώναξε πάλι αυτή, συνεπαρμένη από πάθος και τον ξαναζέστανε, γεμίζοντάς τον φιλία.

Έπειτα αυτό τους έκανε νά γελάσουν κι' αποκοιμήθηκαν άγκαλιά, εκείνος ανάσκελα σφίγγοντάς την με τό άριστερό του μπράτσο, εκείνη σφίγγοντάς τον ανάλαφρα μ' ολόκληρο τό κορμί της, με τό κεφάλι της άκουμπισμέν, στό στήθος του και με τά ξεπλεκα μαλλιά της, άνακατεμένα στά γένεα του.

Ή Συναμίτις κοιμότανε με τό μάγου-

λο άκουμπισμένο πάνω στην καρδιά του βασιλέα της.

Και μέσα στη σιωπή, μέσα στο μεγάλο δωμάτιο, τό θεοσκότεινο, τό τόσο τρυφερό στους έρωτές τους, δέν υπήρχε πιά παρά ή γλύκα της άναπνοής τους.

IX

Έξακολουθούσε λοιπόν ό γιατρός τις ιατρικές του επισκέψεις στην πόλι και στην έξοχή. Και σχεδόν πάντα είχε στό μπράτσο του την Κλοτίλδη, πού έμπαινε μαζί του στα φτωχόσπιτα.

Όμως, όπως τό είχε εκμυστερευθή μιá νύχτα, οι επισκέψεις αυτές, δέν είχαν πιά άλλο σκοπό παρά νά ξελαφρώνουν τόν πόνο και νά παρηγορούν.

Ήδη τόν παλιό καιρό, άν έπαυσε νά έξασκή τό επάγγελμά του αυτό τό έκανε γιατί είχε συχαθή τό κενό και μάταιο της θεραπευτικής. Ό έμπειρισμός τόν απογοήτευε.

Άπ' τη στιγμή πού ή έπιστήμη δέν ήταν μιá πειραματική έπιτήμη αλλά μιá τέχνη αυτός άνησυχούσε πάντα μπρός στην άπειρία, την έπιπλοκή της άρρώστειας και του φαρμάκου αναλόγως τόν άρρωστο.

Τά γιατρικά, άλλαζαν μαζί με τις ύποθέσεις. Πόσους ανθρώπους είχαν σκοτώσει άλλοτε οι μέθοδοι πού είχαν έγκαταλείφθ ή σήμερα.

Ή διαίσθηση του γιατρού γινότανε τό πών ό θεραπευτής δέν μπορούσε νά είναι πιά άλλο παρά ένας μάντης, προικισμένος με έμπνεύσεις, προχωρώντας ό ίδιος με πασπατέματα και δίνοντας γιατρικά στην τύχη.

Κι' αυτό έξηγούσε τό γιατί, έπειτα από καμμιá δωδεκαριά χρόνια επαγγελματική έξάσκηση είχε σιγά σιγά έγκαταλείψει την πελατεία του, για νά ριχθ ή στην καθαρή μελέτη.

Έπειτα, όταν οι μεγάλες έργασίες του για την κληρουομικότητα τόν είχαν σιγά σιγά ξαναφέρει στην έλπίδα, ότι μπορεί νά έπεμβαίν η, νά θεραπεύη με ύποδεσμικές ένσεις, τότε πάλι τόν ξανάπιασε τό πάθος του, ως την ήμέρα όπου ή πίστη του στη ζωή, πού τόν έσπρωχνε στό νά διευκολύν η τη ζωική λειτουργία, επιδιορθώνοντας τις

ζωικές δυνάμεις, είχε εύρυνθ ή τόσο ώστε του έδωσε την άνώτερη βεβαιότητα ότι ή ζωή άρχούσε στον έαυτό της, ότι αυτή ήταν ή μοναδική δημιουργός της υγείας και της δύναμης.

Και δέν έξακολουθούσε τις επισκέψεις του με τό ήρεμο χαμόγελο του, παρά μόνο στους άσθενείς πού τόν ζητούσαν επίμονα, πού ως εκ θαύματος έπαυαν νά ύποφέρουν άκόμη και όταν τους έκανε ένέσεις με σκέτο νερό.

Τώρα, ή Κλοτίλδη, τολμούσε κάποτε ν' άστειύεται.

Κατά βάθος, αυτή είχε μείνει πιστή του μυστηρίου, και του έλεγε, πώς άν πραγματικά έκανε με τόν τρόπο αυτό θαύματα, αυτό έσήμαινε, ότι είχε μέσα του τη δύναμη, και τόν ίδιο τό Θεό.

Κατά τη γνώμη πάλι εκείνου, τό γεγονός πού περιέφεραν τόν έρωτα τους, αυτό ξελάφρωνε τη μικρή εκείνη γωνία της πονεμένης ανθρωπότητας.

—Ό θάνατος, δέν είναι τίποτα, έλεγε συχνά ό Πασκάλ. Είναι μέσα στη φύση. Μά γιατί ό πόνος; Είναι άπαίσιό αυτό και ήλίθιο.

Ένα άπόγευμα, ό γιατρός είχε πάει μαζί με τη νέα νά δ ή ένα άρρωστο στό χωριουδάκι, την Άγία Μάρθα.

Και καθώς έπαιρναν τό σιδηρόδρομο για νά μήν κουράση τό χορατατζή, είχαν στό σταθμό μιá συνάντηση,

Τό τραίνο πού περιέμεναν, έσχότανε άπ' την Τουλώνη. Ή Άγία Μάρθα ήταν ό πρώτος σταθμός στην αντίθετη κατεύθυνση προς τη Μασσαλία.

Και όταν τό τραίνο έφθασε, αυτοί βιάστηκαν, άνοιξαν μιá θυρίδα, μπήκαν μέσα, και στό διαμέρισμα πού τό νόμιζαν άδειό, είδαν ξαφνικά νά κατεβαίν η ή γρηά μαντάμ Ρουγκόν.

Δέν τους μιλούσε πιά αυτή. Κατέβηκε με ένα ανάλαφρο σάλτο, παρά την ήλικία της κι' έπειτα έφυγε, ξερακιανή και πολύ άξιόπρεπη.

—Είναι ή πρώτη Ίουλίου, είπε ή Κλοτίλδη όταν τό τραίνο ξανάβαλε μπρός, ή γιαγιά έρχεται άπ' την Τουλώνη. Έκανε την έπίσκεψη της πού κάνει κάθε χρόνο στη θεία Ντίντ... Είδες τό βλέμμα πού μάς έριξε;

Κατά βάθος, ό Πασκάλ ήταν ένθουσιασμένος με τό κάκιομα της μάνας του, γιατί έτσι γλύτωνε άπ' τις διαρκείς ένοχλήσεις της παρουσίας της.

—Μαρί! είπε. Όταν δέν τά μονιάζει κανείς, πιό καλά είναι ό χωρισμός

Όμως ή νέα, έμεινε άνήσυχη και είπε:

—Τ ή βοήκα άλλαγμένη. Τό πρόσωπο της χλώμιασε. Αυτή, πού είναι τόσο προσεχτική στό ντύσιμό της, δέν φορούσε παρά μόνο τό ένα της γάντι, στό δεξί της χέρι, ένα πράσινο γάντι... Δέν ξαίρω γιατί, μου έσφιξε την καρδιά.

Τότε και εκείνος ταραγμένος, έκανε μιá άόριστη χειρονομία.

Ή μητέρα του, θά γερούσε στό τέλος, όπως όλοι. Ήταν παρά πολύ άνήσυχοι. Τους είχε π ή πώς σκόπευε ν' άφήση την περιουσία της στό Δήμο του Πλασάν, για νά χτίση, ένα γηροκομείο, πού θά έφερε τό όνομα των Ρουγκόν.

Είχαν ξαναρχίσει νά χαμογελούν κι' οι δύο τους όταν εκείνος είπε ξαφνικά.

—Νά! Άύριο πάμε κι' έμεις στην Τολέτ για τους άρρώστους μας. Και ξαίρεις πώς ύποσχέθηκα νά πάω τόν Κάρολο στό θείο Μακάρο.

Ή Εύτυχία, πραγματικά, γυρούσε την ήμέρα εκείνη άπ' τη Τολέτ, όπου πήγαινε ταχτικά κάθε μήνα, για νά πάρ η νέα της θείας Ντίντ. Από χρόνια τώρα, ένδιαφερότανε με πάθος για την υγεία της θείας Ντίντ κατάπληκτη πού την έβλεπε νά ζ ή άκόμη. Έξω φρενών γιατί εκείνη επέμενε νά ζ ή, έξω άπ' τό κοινό μέτρο, σ' ένα πραγματικό ρεκόρ μακροβιότητας.

Τί ξελάφρωμα θά ένοιωθε, τό ώραίο εκείνο προάι πού θά έθαβε τόν όχληρό αυτό μάρτυρα του παρελθόντος!

Και όταν τόσες άλλες είχαν φύγει, αυτή την τρελλή, πού δέν είχε παρά μιá σπίθα ζωής στα μάτια της, λες και την είχε ξεχάσει ό χάρος.

Την ήμέρα εκείνη, την είχε πάλι ξαναβοή στην πολυθρόνα της, άποστραγγισμένη, ξερή, άκούνητη.

Όπως της είχε π ή φύλαξ, δέν υπήρχε πιά φόβος νά πεθάν η ή γυναίκα αυτή, πού είχε φθάσει έτσι στα εκατόν πέντε χρόνια της.

Όταν βγήκε άπ' τό Άσυλο, ή Εύτυχία

ήταν έξω φρενών. Συλλογίστηκε το θείο Μακάρο. 'Ακόμη ένας πού την στεναχωρούσε και πού ήταν κορακοζώιτος. 'Αν και δέν ήταν παράλογοντα τεσσάρων χρονών, δηλαδή κατά τρία έτη μεγαλύτερός της, της φαινότανε γελοιωδέστατος γέρος, και πώς είχε πιά περάσει τὰ επιτερόμενα όρια.

Και μάλιστα, ένας άνθρωπος πού ζούσε μέσα στις καταχρήσεις, πού ήταν κάθε βράδυ στοιπί στο μεθύσι.

Οί φρόνιμοι, οί έγκρατεϊς έφευγαν Αὐτός άνθιζε, άκτινοβολούσε, έσκαγε από ύγεια και από κέφι. Άλλοτε, όταν είχε έρθει και έγκατασταθί στη Τολέιτ, αὐτή τοῦ έκαμε δώρο κρασί, ποτά, σπρίτ, με την έλπίδα την άνομολόγητη, να ξεφορτώσει την οικογένεια, από έναν τέτοιο μασκαρά, βρωμιάρη, πού μόνο μπελλάδες και ντροπή μπορούσε να περιμένει ή οικογένεια από μέρος του. Όμως αντίληφθηκε γρήγορα πώς όλο έκείνο τὸ άλκοόλ φαινότανε σά να τοῦ συντηρούσε τὸ κέφι και την όρεξη.

Τοῦ κρατούσε φοβερή κοκα, θά τον είχε σκοτώσει αν τολμούσε, κάθε φορά πού τον ξανάβλεπε πιό γερό, πιό μεκρηγ, λέγοντας της κατάμουτρα όσα τοῦ ερχόντανε, και περιμένοντας άνυπόμονα τὸ θανατό της, θριαμβεύοντας γιατί δέν της έδινε τή χαρά να τον θύψει, θάβοντας μαζί του και τὰ παλιά άπλυτα, τὸ αίμα και τὸ βόρβορο τών δύο κατακτήσεων τοῦ Πλασσάν.

— Βλέπετε, Εὐτυχία! — έλεγε συχνά με τὸ φοβερό σαρκασμό του — είμαι έδω για να φυλάω τή γρηά μητέρα, και την ήμερα πού θ' αποφασίσουμε να πεθάνουμε και οί δυό θά τὸ κάνουμε από καλωσύνη για σάς. Ναι! άπλούστατα, για να σάς απαλλάξουμε άπ' τον κόπο να τρέχετε να μάς βλέπετε, έτσι καλόκαρδα κάθε μήνα.

Κατά συνήθεια, άπάφευγε τώρα την άπαγοήτηση να τον βλέπει, και ρωτούσε γι' αὐτόν στο φρενοκομείο.

Όμως αὐτή τή φορά, επειδή είχε μάθει πώς περνούσε αὐτός μιὰ φριναλέα κρίση άλκοολισμού, ξεμεθώντας έδω και δεκαπέντε μέρες, μεθυσμένος σέ βαθμό πού δέν μπορούσε να πάρει τὰ πόδια του, την έπιασε ή περιέργεια να δῇ μόνης της, σέ τι κατάσταση είχε καταντήσει.

Και γυρνώντας στο σταθμό, πήγε και τον είδε.

Ή μέρα ήταν υπέροχη. Μιά ζεστή και φωτοβολη καλοκαιρινή μέρα. Μα δέν τον έβλεπε ποιήνα, δέν άκουε τίποτε πιά μέσα στο σπίτι. Τότες μέσα σ' εκείνη τή μοναξιά, μέσα σ' εκείνη τή χαρά τοῦ ήλιου, την έπιασε ένα περίεργο ρίγος και φώναξε:

— Μακάρο!. Μακάρο!.

Ή έξόπορτα, κάτω άπ' τις μουριές ή όρθάνοιχτη, μα δέν τολμούσε να μπῇ σ' αὐτό τὸ άδειο και σιωπηλο σπίτι.

Και ξανοφώνεζε πάλι:

— Μακάρο! Μακάρο!

Οὔτε ό παρσμηκός κρότος, οὔτε άνάσα. Τέλος νιράπηκε αὐτή για τὸ φόβο της και μπῆκε θαρρειά.

Αριστερά στην είσοδο ή πόρτα τῆς κοιζίνας, όπου έμενε κατά συνήθεια ό θείος, ήταν κλειστή.

Τὴν έσπρωξε, δέν διέκρινε στην άρχή τίποτα, γιατί εκείνος είχε κλείσει τὰ παντζούρια για να έμποδίσουν τή κάψα.

Ή πρώτη εντύπωση ήταν μόνο σά να την έπιανε άπ' τὸ λαγῦγι ή μυρουδιά τοῦ σπρίτου πού γέμιζε τὸ διαμέρισμα.

Έπειτα, έτσι όπως συνήθιζον τὰ μάτια της στο μαντίρισμα, είδε τέλος τὸ θείο.

Καθότανε δίπλα στο τραπέζι, όπου ήταν ένα ποιήρι και μιὰ μπουκάλα κονιάκ. Ολόαδα σ' Στριμωγμένος στην καρέκλα του κοιμότανε ξερός άπ' τὸ μεθύσι.

Σάν τον είδε την έπιασε πάλι ή φοίρα της και ή περιφρόνησι πού τοῦ είχε.

— Μακάρο! Είνοι τρέλλα και αίσχος, να καταντὰ κανείς σ' αὐτήν την κατάσταση... Ευπνήστε είναι ντροπή.

Ό ύπνος τον ήταν τόσο βαρὺς πού δέν άκουγότανε και ή άνάσα του.

Ματαια φώναζε εκείνη και χτυπούσε τὰ χέρια της δυνατά.

— Μακάρο... Μακάρο... Μακάρο! Αἶ στο καλό. Είστε οίχαμενος, φίλε μου.

Και τίν παρατηρούσε δέν πήρε πιά καμιά προσήλωση: συλάταρε έλεύθερα, σκόνταψε στα έπιπλα.

Σάν έβγαине άπ' τὸ φρενοκομείο την είχε πιάσει μιὰ φοβερή δίψα.

Τὰ γάντια της τή στενοχωρούσαν και τὰ έβγολε. Τὰ είχε άκουμπήσει τώρα στην άκρη τοῦ τραπέζιού. Έπειτα είχε την τύχη να βρῇ τή σιμνα, έπλυνε ένα ποιήρι πού

τὸ γέμισε κατόπι ὡς τὰ χείλια και έτοιμάζονε να τ' άδειάσει, όταν ένα άπρόσμενο θέαμα την τάραξε σέ τέτοιο βαθμό, ὡς τε τὸ ξαναπαράτησε κοντὰ στα γάντια της, δίχως να πῇ

Έβλεπε ὅλο και πιό καθαρά τώρα στο δωμάτιο πού τὸ φωτίζαν άμυδρά μερικές άχτίδες άπ' τις χαρμαίδες

Έβλεπε καθαρά τὸ θείο, παστρικοντυμένο πάντα, με τὸ γαλάζιο ὕφασμα και την αίώνια γουνένια τραγιάσκα του, πού φορούσε χειμῶνα-καλοκαίρι. Είχε παχύνει έδω και πέντε έξη χρόνια. Είχε παρατηρήσει ὅτι τον πήρε ὕπνος καπνίζοντας την πίπα του, μιὰ κοντη μαύρη πίπα, πού είχε πέσει στο γόνάτι του.

Έπειτα έμεινε κοκκαλισμένη.

Ό καπνός πού έκαιγε είχε ξαπλωθῇ, τὸ ὕφασμα τοῦ παντιλονιού είχε πάρει φωτιά και από την τρύπα τοῦ ρούχου, πού ήταν κίχας σάν τάλληρο φαινότανε τὸ γυμνὸ μπουτι, ένα κόκκινο μπουτι, πού ανάδινε μιὰ μικρὴ γαλάζια φλογίτσα.

Στην άρχή ή εὐτυχία νόμισε πὼς ήταν τ' άσπορόρουχα, τὸ πουκάμισο ή τὸ σῶβρακο πού καίγότανε.

Όμως δέν της επιτερότανε πιά άμφιβολία, έβλεπε καθαρά τή γυνή σάρκα και ή μικρὴ γαλάζια φλογίτσα έβγαине, άνάλαφρη, χοροπηδώντας, σά φλόγα πού είναι πάνω στην ὄψη τοῦ οίνοπνεύματος. Δέν ήταν άκούη παρὰ σάν τή φλογίτσα τῆς καντήλας, γλυκειά, σιωπηλή, τόσο άστατη πού ή παραμικρὴ πνοή τοῦ αέρα την μετατόπιζε.

Όμως μεγάλωνε, άπλωνότανε γρήγορα και τὸ δέμα έσκαγε και τὸ λίπος άρχιζε να λυώνη.

Μιὰ άθελη κραυγή τῆς ξεφυγε άπ' τὸ λαγῦγι.

— Μακάρο!. Μακάρο!.

Έκείνος έξακολουθοῦσε να μην κουνιέται. Ή άναισθησί του έπρεπε να είναι τέλεια και θά είχε παραιλήσει ὅλως διόλου ή αίσθησί του. Ως τόσο ζούσε. Αὐτὸ φαινότανε γιατί μιὰ άνάλαφρη άνάσα τοῦ άνασήκωνε τὸ στήθος.

— Μακάρο!. Μακάρο!.

Τώρα τὸ λίπος, έταξε άπ' τὰ σκασίματα τῆς πέτσας, ζωογονώντας τή φλόγα, πού άπλωνότανε πρὸς την κοιλιά.

Και ή Εὐτυχία κατάλαβε πὼς ό θείος κόρωνε αὐτοῦ, σάν σφουγγάρι μουσκεμένο σέ οινόπνευμα. Τὸ δίχως άλλο σέ λίγο θάκόρωνε άπ' τὰ πόδια ὡς τὸ κεφάλι.

Τότε έπαψε πιά να λήη να τὸ ξυπνήσει, αφού αὐτὸς κοιμότανε τόσο καλά.

Για κάμποσο άκούη τόλμης να τον καμαρώσει σὴ χάσας, και σιγά σιγά έπαιρνε την άπόφασι.

Ω τόσο, τὰ χέρια της είχαν άρχίσει να τρέμουν, μιὰ μικρὴ τρεμουλά πού δέν μπορούσε να την συγκρατήσει. Σά να πνιγότανε άπ' τή δίψα. Πῆρε με τὰ δυό της χέρια τὸ ποτήρι και τὸ άδειασε μονομιᾶς.

Κ' έφυγε στις άκρες τών ποδιών της, όταν θυμήθηκε τὰ γάντια της. Ξαναγύρισε πίσω, νόμισε πὼς τὰ πήρε και τὰ δυό από κάτω άπ' τὸ τραπέζι, με μιάν άνήσυχη χειρνομία, ψαχουλεύοντας.

Τέλος βγῆκε, ξανάκλεισε την πόρτα προσεχτικά, με τέτοια γλύκα, λές και φοβότανε να μην άνησιγήσει κανένα.

Όταν βρέθηκε στην ταράτσα, στο χαρούμενο ήλιο, σ' εν καθαρόν αέρα, κατάντικρα στον άφραντο ὀρίζοντα, πού τον περεχούσε τὸ μαβι τοῦ οὐρανοῦ, τότε αναστέναξε σά να ελαφρώσει.

Ή έξοχή ήταν έσημη: κανείς τὸ δίχως άλλο δέν την είχε δῇ οὔτε πού εμπαινε οὔτε πού βγῆκε. Δέν ήταν εκεί παρὼ ό κιτριναρόν ό μοῦργος πού δέν καταδεχθηκε καν να σηκώη τὸ κεφάλι του, ξαπλωμένος καθῶς ήταν.

Κι' έφυγε με τὰ μικρὰ βιαστικά της βήματα, με τὴν άνάληφο άνεμισμὸ τοῦ κοιτιστικου κορμιού της.

Και μιὰ έκατοστή βήματα παρακάτω, μιὰ ὅλο πού αντίστίθηκε με άκατανίκητη δύσναμη, την έκανε να γυρίσει και να κυτάξει πίσω της μιὰ τελευταία φορά τὸ σπίτι τόσο ήρεμο, τόσο χαρούμενο, στην πλαγιά επάνω, μέσα στο ήλιοβασιλέμα.

Στο τραῖνο μόνο μέσα, όταν θέλησε να φορέσει τὰ γάντια της, είδε πὼς τῆς έλειπε τὸ ένα της γάντι. Όμως ήταν σίγουρη πὼς τῆς είχε πέσει στο στήθος τὸ ὡρα πού άνέβαινε στο βαγόνι.

Πίστευε πὼς ήταν πολὺ ήρεμη, κι' ὡς τόσο έμεινε γαντωμένη μόνο στο ένα χέρι, πρῶμα πού σ' αὐτήν μαρτυρούσε μιὰ μεγάλη ταραχή.

Τὴν ἄλλη μέρα, ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη πῆραν τὸ τραῖνο γιὰ νὰ πᾶνε στὴν Τολέττ. Ἡ μητέρα τοῦ Κάρλου, ἡ σαμαρτζοῦ, τοὺς εἶχε φέρεи τὸ μικρό, μιὰ καὶ ἠθελαν νὰ κάμουν τὸν κόπο νὰ τὸν πᾶνε στὸ θείο του, ὅπου θάμενε καμμιά βδομάδα.

Νέοι καβγάδες πάλι ἀναστάτωσαν τὸ σπιτικό τοῦ συζύγου, πὺν ἀρνιότανε ὀριστικά τούτῃ τῇ φορᾷ νὰ ἀνχθῇ περισσότερο σπῖτι του, τὸ παιδί τοῦ ἄλλου, αὐτὸν τὸ γιό τοῦ προίγκηπα, τὸν τεμπέλαρο καὶ τὸ βλάκα. Ἐπειδὴ τὸν εἶχε ντύσει παλι ἡ γιαγιά Ρουγκόν, φοροῦσε καὶ τούτῃ τῇ φορᾷ ἓνα κοστούμι ἀπὸ μαῦρο βελούδο μὲ μιὰ χρυσοῦ πόρπη, κι' ἔμοιαζε σὰ μικρὸς ἀβλικὸς τοῦ ἀλλοτινοῦ καιροῦ, πὺν πῆγαινε στὸ παλάτι.

Ἐπὶ ἓνα τέταρτο πὺν βάσταξε τὸ ταξίδι ἡ Κλοτίλδη διασκεδάσε βγάζοντάς του τὸν κούκο του καὶ χτενίζοντάς του τὰ μετὰξίνα βασιλικά μαλλιά του πὺν οἱμποῦκλες τοὺς πέφταν γύρω ἀπ' τὸ κεφάλι του στοὺς ὤμους του ἐπάνω. Ὅμως, φοροῦσε αὐτὴ ἓνα δαχτυλίδι, καὶ ἔτσι ὅπως τοῦ χάιδευε τὸ σβερκο, ξαφνίστηκε γιὰ εἶδε πὺς τὸ χᾶδι τῆς ἄφινε ἓνα κοκκινωπὸ σημάδι.

Δὲν μποροῦσε νὰ τὸν ἀγγίσῃ κανεῖς, δίχως νὰ κοκκινήσῃ ἀμέσως τὸ δέσμα του. Ἦταν ἓνα ξέφτισμα τῶν ἰσθῶν, πὺν εἶχε προχωρίσει τόσο ἀπ' τὸν ἐκφυλισμὸ ὥστε τὸ παραμικρὸ τσαλάκωμα προκαλοῦσε αἱμορραγία.

Εὐθὺς ὁ γιατρὸς ἀνησύχησε καὶ τὸν ρωτοῦσε ἂν ἔτρεχε συχνὰ ἡ μύτη του αἷμα.

Κι' ὁ Κάρλος μόλις μπόρεσε νὰ δώσῃ μιὰν ἀπόκριση. Στὴν ἀρχὴ εἶπε, ὅχι, κι' ἔπειτα θυμῆθηκε, καὶ εἶπε πὺς ἔτρεξε πολὺ αἷμα τὴν περασμένη μέρα.

Φαινότανε πραγματικά πολὺ πιὸ ἀδύναμος καὶ ξαναμωραίνονταν, ὅσο προχωροῦσε ἡ ἡλικία του, μ' ὅλο πὺν ἡ ἀντίληψή του ποτὲ δὲ βρέθηκε ξύπνια. Τὸ μεγάλο αὐτὸ ἀγόρι τῶν δεκαπέντε χρονῶν, δὲν φαινότανε οὔτε κἂν δέκα χρονῶν παιδί, ἦταν τόσο ἔτσι ὁμορφο, μοιάζοντας τόσο μὲ κοριτσάκι, μὲ τὸ χρῶμα ἐκεῖνο τοῦ προσώπου του πὺν θύμιζε τὰ λουλούδια, πὺν ἀνθίζαν στὸ σκοτάδι.

Συγκινημένη, μὲ σφιγμένη καρδιά, ἡ Κλοτίλδη, πὺν τὸν εἶχε κρατήσῃ στὰ γόνα-

τά τῆς, τὸν ξανάφησε στὸ κᾶθισμα, ὅταν ἀντιλήφθηκε πὺς αὐτὸς προσπ. θοῦσε νὰ χῶσῃ τὸ χέρι του ἀπὸ τὴ σχισμάδα τοῦ κορσαζοῦ τῆς, μὲ μιὰ πρῶιμη καὶ ψυχρόρητη μανία μικροῦ διεφθαρμένου κτήνους.

Στὴν Τολέττ, ὁ Πασκάλ, ἀποφάσισε νὰ τὸ πᾶνε πρῶτα τὸ παιδί τοῦ θείου του. Κι' ἀνέβηκαν τὴν πλαγιά μὲ τὸν ἀρκετὰ τραχὺ ἀνήφορο τῆς. Μιὰ γοητευτικὴ ἡρεμία, ἔλουζε ἐκεῖνη τὴ μοναχικὴ γωνιά, αὐτὸ τὸ ἀναχωρητήριο, ὅπου δὲν ἀκουγόντανε παρὰ οἱ μέλισσες γύρω ἀπ' τοὺς λαλέδες.

— Ἀχ! Αὐτὸς ὁ μασκαρατζῆκος ὁ θεῖος!.. — μουρμούρισε ὁ Πασκάλ, χαμογελώντας — Τὸν ζηλεύω!

Ὅμως, τὸν ξάφνιζε πολὺ, γιὰτὶ δὲν τὸν ἔβλεπε, ὁλόρθο κιόλας στὴ ταράτσα.

Καὶ καθὼς εἶχε ἀρχίσει νὰ τρέχῃ ὁ Κάρλος τραβώντας μαζύ του τὴν Κλοτίλδη, γιὰ γιὰ πᾶν νὰ δῇ τὰ κουνέλια, ὁ γιατρὸς ἐξακολούθησε ν' ἀνεβαίνει μόνος, κι' ὅταν βρέθηκε πᾶνω, ξαφνίστηκε πάλι, γιὰτὶ δὲν εἶδε ψυχὴ.

Τὰ παντζούρια ἦταν κατάκλειστα, κι' ἡ πόρτα ὁρθάνοιχτη. Μόνον πὺν στὸ κατόφλι ἦταν ὁ μούργος μὲ σηκωμένη τρίχα καὶ οὐρλιαζε ὁλοένα ἀδιάκοπα καὶ πονετικά. Ὅταν εἶδε νᾶρχεται ὁ ἐπισκέπτης αὐτὸς, πὺν τὸ δίχως ἄλλο τὸν εἶχε γνωρίσει, σῶπασε γιὰ μιὰ στιγμή, πῆγε κι' ἀπλωσε λίγο πιὸ ἐκεῖ, κι' ἄρχισε πάλι τὸ σιγανὸ οὐρλιαχτό του.

Ὁ Πασκάλ, πὺν τὸν κυρίεψε κάποιος φόβος, δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ τὴν ἀνήσυχη κραυγὴ, πὺν τοῦ ξέφυγε ἀπ' τὸ στόμα.

— Μακάρι!.. Μακάρι!

Κανεῖς δὲν ἀποκρίθηκε, τὸ σπῖτι ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι χωμένο στὴν νεκρικὴ σιγή, μὲ μόνη ὁρθάνοιχτη τὴν ἐξώπορτα, πὺν ἄνοιγε λὲς μιὰ μεγάλη μαύρη τρύπα. Ὁ σκύλος ὁλοένα οὐρλιαζε:

Κ' ἔχασε τώρα τὴν ὑπομονή του ὁ Πασκάλ, καὶ φώναξε πιὸ δυνατὰ.

— Μακάρι!.. Μακάρι!..

Τίποτα δὲ σάλεψε. Τὸ μελίσσι βούιζε, ἡ μεγάλη ἡρεμία τοῦ οὐρανοῦ περεχοῦσε αὐτὴ τὴ γωνιά τῆς μοναξιάς.

Τέλος ἀποφάσισε.

Ἰσως ὁ θεῖος νὰ κοιμότανε. Ἀλλὰ μόλις προχώρησε κι' ἔσπρωξε ἀριστερὰ τὴν πόρ-

τα τῆς κουζίνας — μιὰ φορικαλέα μυρουδιά ἀναδινότανε ἀπ' ἐκεῖ, μιὰ ἀνυπόφορη τσίχνα σὰ νὰ εἶχαν καεῖ κόκκαλα καὶ σάρκες σ' ἀναμένη φωτιά.

Σὰ βρέθηκε στὴν κουζίνα μέσα, μόλις μπόρεσε νὰ ἀνασάνῃ, πνιγμένος, ἀποτυφλωμένος ἀπὸ ἓναν πυκνὸ ἀχνὸ ἀπὸ μιὰ μπόχα πὺν τοῦ ἔφευγε ἀναγούλα.

Οἱ ψιλὲς κλωστοῦλες τὸ φῶς πὺν προβάλλαν ἀπ' τῆς χαρμαῖδες δὲν τοῦ ἐπέτρεπαν νὰ δῇ καλὰ. Ὡς τόσο εἶχε ὁρμήσει πρὸς τὸ τζάκι, ἐγκαταλείποντάς τὴν πρῶτη του σκέψη ὅτι εἶχε πιάσει πυρκαϊά, γιὰτὶ δὲν ὑπῆρχε ἐκεῖ φ. ω. ι. α., κι' ὅλα τὰ ἐπιπλα γύρω του φαινότανε ἀνέπαφα.

Καὶ μὴν καταλαβαίνοντας, νοιώθοντας μιὰ λιποθυμία μέσα σ' ἐκεῖνον τὸ δηλητηρημένο ἄερα, ἔτρεξε κι' ἄνοιξε μ' ὁρμή τὰ πατζούρια.

Ἐνας χεῖμαρρος φῶς χύθηκε μέσα.

Τότε ἐκεῖνο πὺν εἶδε ὁ γιατρὸς τὸν ἄφησε ἐκστατικό.

Τὸ κάθε τι βρισκότανε στὴ θέση του. Τὸ ποτήρι κι' ἡ ἄδεια ἡ μπουκάλια τοῦ κοινὰ ἦταν πᾶνω στὸ τραπέζι.

Μόνον ἡ καρέκλα, πὺν ἔπρεπε νὰ εἶχε καθίσῃ ὁ θεῖος, εἶχε ἵχνη φωτιάς. Τὰ μπροστινά τῆς πόδια μαυρισμένα κι' ἡ ψάθα μισοκαμμένη.

Τί εἶχε γίνει ὁ θεῖος; Ποῦ νὰ εἶχε πάη ἄραγε;

Καὶ μὲρὸς στὴν καρέκλα, στὰ πλακάκια, πὺν εἶχαν ἓνα μεγάλο λεκὲ ἀπὸ λίγδα, δὲν ἦτανε παρὰ μιὰ μικρὴ στίβα στάχτη, κι' ἐκεῖ δίπλα κοιτότανε ἡ πῆπια ἡ μαύρη, πὺν δὲν εἶχε κἂν σπάσει πέφτοντας.

Ὁλος ὁ θεῖος ἦτανε κεῖ, μέσα σ' αὐτὴν τὴ χούφτα τῆς λεπτῆς στάχτης, κι' ἦτανε ἐπίσης μέσα στὸ πυρὸ σύγνεφο πὺν ἔφευγε ἀπ' τὴ παράθυρο τὸ ἀνοιχτό, καὶ μέσα στὴν καπνιά, πὺν εἶχε καθίσει σ' ὁλόκληρη τὴν κουζίνα.

Ἦταν ἡ πιὸ ὥραία περίπτωσις αὐτοπυρακτώσεως, πὺν διαπίστωσε ποτὲ ἓνας γιατρός. Εἶχε βέβαια διαβάσει καταπληκτικὲς περιπτώσεις μέσα σὲ διάφορα ὑπομνήματα καὶ μεταξὺ ἄλλων τὴν περίπτωσις μιᾶς γυναίκας κάποιου παπουτσή, μιὰ μπεκροῦ πὺν εἶχε ἀποκοιμηθῇ πᾶνω στὴ σωφερέττα, καὶ πὺν δὲν τῆς βρέθηκαν ἔπειτα παρὰ ἓνα πόδι κι' ἓνα χέρι.

Ὁ ἴδιος ὡς τὴ στιγμή ἐκεῖνη, ἦτανε πολὺ δὺσπιστος γιὰ ὅλα αὐτά, καὶ δὲν μποροῦσε νὰ παραδεχτῇ, ὅπως οἱ παλιοί, πὺς ἓνα κορμὶ μουσκεμένο ἀλκοὸλ, ἀναδίνει ἓνα ἄγνωστο ἄεριο, ἱκανὸ νὰ αὐτοπυρακτωθῇ καὶ νὰ καταβροχθίσῃ τὴ σάρκα καὶ τὰ κόκκαλα.

Ὅμως τώρα πᾶ δὲν μποροῦσε ν' ἀρνηθῇ κι' ἐξ ἄλλου τὰ ἐξηγοῦσε ὅλα, ἀναπαριστάνοντας τὰ γεγονότα.

Τὸ νάρκωμα τῆς μέθης, ἡ ἀπόλυτη ἀναισθησία, ἡ πῆπια πὺν εἶχε πέσει στὰ ροῦχα καὶ πῆραν φωτιά, ἡ σάρκα ἡ μουσκεμένη στὸ ἀλκοὸλ, καὶ πὺν ἔσκαε, τὸ ξίγκι πὺν ἔλιωνε καὶ πὺν ἓνα μέρος του ἔσταζε χάμω, ἐνῶ τὸ ἄλλο μέρος ἀναζωγωνοῦσε τὴ φωτιά, καὶ στὸ τέλος, οἱ μῦς, τὰ σπλάχνα, τὰ κόκκαλα, στὸ κόμμα τοῦ κορμιοῦ ὁλόκληρου.

Ὁλος ὁ θεῖος ἦταν ἐκεῖ, μὲ τὸ μπλε κοστούμι του, μὲ τὴ γουνένια τραγιάσκα του, πὺν φοροῦσε χεῖμῶνα καλοκαῖρι.

Τὸ δίχως ἄλλο, μόλις εἶχε ἀρχίσει νὰ κορόνη σὰν πυροτέχνημα, φαίνεται πὺς θὰ εἶχε πέσει μπρός, πρᾶμμα πὺν ἐξηγοῦσε τὸ πὺς βρέθηκαν μαυρισμένα μόλις τὰ πόδια τῆς καρέκλας. Καὶ τίποτα δὲν ἔμεινε ἀπ' αὐτόν: Οὔτε ἓνα κόκκαλο, οὔτε ἓνα δόντι, οὔτε ἓνα νῦχι, τίποτ' ἄλλο ἀπὸ τὴ μικρὴν ἐκεῖνη στίβα τὴν γκριζὰ στάχτη, πὺν τὸ ρεῦμα τῆς πόρτας ἀπειλοῦσε νὰ τὴ σαρώσῃ.

Ὡς τόσο, ἡ Κλοτίλδη εἶχε μπῆ, ἐνῶ ὁ Κάρλος ἔμενε ἔξω, παρακολουθώντας μὲ πολὺ ἐνδιαφέρον τὸ ἀδιάκοπο οὐρλιαχτὸ τοῦ σκύλου.

— Ἀχ! Θεέ μου, τί μυρωδιά εἶπε. — Τί τρέχει;

Καὶ ὅταν ὁ Πασκάλ τῆς ἐξήγησε τὴν ἐξωφρενικὴ καταστροφὴ, ἐκεῖνη ἀνατρίχιασε.

Εἶχε κιόλας πάρει τὴ μπουκάλια γιὰ νὰ τὴν ἐξετάσῃ, ὅμως τὴν ξανάφησε μὲ ἀποτροπιασμὸ, νοιώθοντάς τῆς ὑγρὴ καὶ καπνισμένη, ἀπ' τὴ σάρκα τοῦ θείου.

Δὲν μποροῦσαν ν' ἀγγίξουν τίποτα. Τὰ παραμικρὰ πράματα, ἦτανε σὰ πασαλειμένα μ' αὐτὴν τὴν κίτριναρική καπνιά, πὺν κόλλαγε στὰ χέρια.

Ἐνας ῥίγος, γεμάτο τρομάρα καὶ ἀηδία τὴν ἀναστάτωσε, κι' ἔκλαψε, τραυλίζοντας:

—Τί θλιβερός θάνατος! Τί φοικαλέος θάνατος!

Ο Πασκάλ άρχισε νά συνέχευται από την πρώτη του κατάπληξη και τώρα σχεδόν χαμογ λούισε:

—Φοικαλέος; Γιατί;... Ήταν ογδόντα εσσάρων χρονώ και δέν υπόφρε.. Έγώ τον βρίζω υπέροχο αυτόν τον θάνατο γι' αυτόν τον γέρο ληστή, το θείο, που έκανε ως αυτήν τη στιγμή, Θεέ μου, μια ζωή κάθε άλλο παρά άσκητη.. Θυμάσαι το φάκελλό του Είχε στη συνείδησί του πράματα φοικαλά και οίσχυρί, κι' αυτό δέν τον έυπόδισε νά νοικοκυρευτή άιγότερα, νά γεράση άνάμεσα σ' όλες τις χαρές, σάν καλός άνδρωπος, όλο κέφι, ως άμουβή για τις άρετές που δέν είχε. Και νά τον τώρα

που πεθαίνει βασιλικά, σάν ποιήγησ των μπεκοήδων, κορόνοντας ολουόναχος σάν φωτιά του Άη Γιαννιού, ως το τελευταίο του κοκκαλάκι.. "Ε; Βλέπεις το θείο, που έφυγε προς το διάστημα, σπαρμένος πρώτα στις τέσσερες γωνίες αυτής της κουζίνας, λυωμένος στον άέρα, και πλένοντας και λούζοντας όλα τα πράματα που ήταν δικά του, κι' έπειτα, πετώντας σάν ένα σύγνεφο σκόνη απ' αυτό το παράθυρο, όταν τ' άνοξα, πετώντας ψιλά στον ούρανό και γεμίζοντας τον ορίζοντα.

Μά, είναι θάνατος θαυμάσιος! Νά έξαφανίζεται κανείς, νά μην άφήνη τίποτα απ' τον ένοτό του, νά μη μένη παρά μια μικρή στίβα στάχτη και δίπλα σ'αυτήν μια πίπα.

Και άξεψε την τίπα, για νά κρατήση όπως είπες, ένα κειμήλιο του θείου.

Στο άναμεταξόν η Κλοτίλδη που είχε νοιώσει λίγο πικρό σαρκασμό στον λυρικό θανμασμό αυτόν του θείου, έκλαιγε άκόμη, μ' ένα ρίγος την τρομάρα και την κακία του.

Όμως, κάτω απ' το τραπέζι, είχε πάρει το μάτι της κάτι: "Ίσως κάποιον λείψινο.

—Κύττα λυπόν, τούτο κεϊ το κουράλλι! Έκείνος έτρεψε και ξιφνισμένος άξεψε ένα γυναικείο γάντι, ένα πράσινο γάντι.

—"Ε! φώναξε αυτή. Τούτο είναι το γάντι της γιαγιάς. Θυμάσαι; Το γάντι που της έλειπε πές βράδυ!

Κοιτάχτηκαν κι' οί δύο τους. "Η ίδια έξηγήση τους έρχότανε στο στόμα.

"Η Εύτυχία την παραμονή είχε έλθει το δίως άλλο. Και ξαφνικά, στο μυιλό του γιατρού, σχηματοζότανε η πεποίθηση ότι η μητέρα του είχε δει το θείο, που καγότανε, και δέν τον έσβυσε.

Αυτό, προέκυπτε κατά τη γνώμη του, από πολλές ένδειξεις: το ότι η κουζίνα ήτανε τέλεια ψυχρή, ο ύπολογισμός που έκανε για το πόσες ώρες θα χρειαζόντανε για νά αποτλειώση η καύση.

Κατάλαβε καλά, πως η ίδια σκέψη, ξεποόβιλλε βαθείά, στα τρομαγμένα μάτια της νύκας.

Όμως, έπειδή φαινότανε άδύνατο, νά μαθευτή ποτέ η αλήθεια, γι' αυτό σοφίστηκε μιάν ιστορία, και είπε δυνατά:

—Τό δίχως άλλο η γιαγιά σου, θά ήλθε νά χαιρετήση το θείο, γυρνόντας απ' το φρενοκομείο, πριν άρχίση αυτός νά πίνη.

—Αίντε, νά φύγουμε! Αίντε ν' έφύγουμε! Φώναξε η Κλοτίλδη. Πνίγηκα. Δέν μπορώ π'ά νά μείνω εδώ!

Έξ άλλου ο Πασκάλ ήθελε νά πάη νά δηλώση το θάνατο. Έφυγε κατόπι της, έκλεισε το σπίτι κι' έβαλε το κλειδί στη τσέπη του. Κ' έξω, άκουσε πάλι το μούρογο, που δέν είχε πάψει νά ούρλιαζε Είχε καταφύγει τώρα άνάμεσα στα σκέλια του Κάβλου, και το παιδί, διασκεδάζοντας τον έσπρωχνε με το πόδι κι' άκουε το ούρλιαχτό του, δίχως νά καταλαβήνη.

Ο γιατρός πήγε κατ' ευθείαν στού κ. Μωρέν, το συμβολαιογράφου της Τυλέττ, που ήταν και πρόεδρος της Κοινότητος.

Χήρος, από καινού άσκαριά χρόνια, ζώντις με την κόρη του που ήταν κι' αυτή χήρα και δίχως παιδί βρισκότανε σε πολύ καλές σχέσεις με το γείτονά του το Μακάρο και τότε ποτέ κρατούσε σπίτι του τον Κάρολο μέρες ολόκληρες, γιατί η κόρη του είχε ένδιαφεροθ' γι' αυτό το παιδί που ήταν τόσο όμορφο και τόσο άξιο για λύπητη.

Ο κ. Μωρέν, τάχασε σάν τ' άκουσε, και θέλησε νά ξανακιτεβη μαζί με το γιατρό για νά διαπιστώση το δυστύχημα και υποτιθέμεν νά συντάξη μια κανονική δήλωσι θανάτου.

Όσο για την κηδεία, φαινότανε πολύ δύσκολη αυτή. Γιατί σάν απήκταν μέσα στην κουζίνα, ο άέρας απ' την πόρτα, είχε σαρώσει τις στάχτες και σάν προσπάρσταν

νά τις ξαναμαζεύσουν εύλαβικά δέν κατάφεραν νά συνάξουν παρά ξυστρίδια απ' τα πλακάκια και μια παλιά βρωμα, που μέσα σ' αυτήν θα είχε μείνει πολύ λίγο πράμα απ' το θείο.

Τότε, νά θάψουν, τί;

Πιο καλά θα ήταν νά τα παρατούσαν. Και τά παρατήσαν. Έξ άλλου, ο θεός δέν πατούσε το πόδι του στην εκκλησία. Και η οικογένεια περιορίστηκε νά δώση τρισάγιο για την ψυχή του.

Όστόσο, ο συμβολαιογράφος το ξεφώνισε άμέσως, πως ύπληρε μια διαθήκη, κατατεθειμένη σ' αυτόν.

Κάλεσε το γιατρό για τη μεθεπαύριο και για νά του ανακοινώση επίσημα τη διαθήκη, όμως δέ νόμισε περιττό νά του πη πως ο θεός τον είχε διαλέξει αυτόν ως εκτελεστή της διαθήκης του.

Και τέλος, σάν καλός άνδρωπος που ήτανε, του είπε νά του άφίση ως τότε τον Κάρολο, καταλαβαίνοντας πόσο ο μικρός, που τον απόπαιναν τόσο στις μητέρας του, γινότανε όκληρος άνάμεσα σ' όλες αυτές τις ιστορίες.

Ο Κάρολος φάνηκε ένθουσιασμένος κι' έμεινε στην Τολέττ.

Μόνο πολύ άργά η Κλοτίλδη κι' ο Πασκάλ μπόρεσαν νά επιστρέψουν στο Πλασάν, αφού ο γιατρός έπεσκέφθηκε πρώτα τους δύο άρρώστους του στο φρενοκομείο.

Όμως δύο μέρες άργότερα, έτσι όπως γυρνούσαν, από τη συνέντευξη που τους είχε δώσει ο κ. Μωρέν, είχαν τη δυσάρεστη έκπληξη, νά βρούν σπίτι τη γρηά μαντάμ Ρουγκόν.

Είχε φυσικά μάθει αυτή το θάνατο του Μακάρο κι' έτρεξε τιτιβίζοντας με ένα υπεβολικό ξεχείλισμα λύπης.

Η έπίσημη άνάγνωση της διαθήκης είχε γίνει απλούστατα και δίχως έπισόδιο. Ο Μακάρο διάθετε ότι μπορούσε νά ξοδέψη απ' την περιουσία του για νά του φτιάξουν έναν υπέροχο τάφο από μάρμαρο με δυό άγγέλους μνημειώδεις που νά κλείνουν τά φτερά τους και νά κλαΐν.

Ήταν δική του η ίδια αυτή, από άνάμνηση κάποιου τάφου, που είχε δ'η στο έξωτερικό, ίσως στη Γερμανία όταν ήταν στρατιώτης.

Και έπεφόρτιζε τον άνεψιόν του τον

Πασκάλ νά επαγρυπνήση στην εκτέλεση του μνημείου γιατί αυτός μόνος—έλεγε—είχε γούστο μέσα σ' όλη την οίκογένεια.

Κατά την άνάγνωση η Κλοτίλδη είχε μείνει στον κήπο του Συμβολαιογράφου στη σκιά κάποιας παλιάς άγριοκαστανιάς.

Όταν ο Πασκάλ και η Εύτυχία ξανασυναντήθηκαν βρέθηκαν κι' οί δύο τους σε μεγάλη στεναχώρια, γιατί από μήνες τώρα δέν μιλούσανε.

Έξ άλλου, η γριά κυρία, με προσποιητή άδιαφορία δέν έκαμε κανένα υπαινιγμό στη νέα κατάσταση, δίνοντας έτσι νά καταλάβουν, ότι μπρός στον κόσμο μπορούσαν νά μένουν ένωμένοι, κι' ως μ'ην είχαν έξηγηθ'η ούτε συμφιλωθ'η.

Όμως αυτή είχε το άδικο, νά έπιμείνη υπεβολικά πάνω στη δόλη, που της προξένησε ο θάνατος του Μακάρο.

Ο Πασκάλ, που ήξαιρε την άπειρη χαρά της για το θάνατο αυτό, στήλωσε άδελα το βλέμμα του στα γάντια της μητέρας του, που ήταν μαύρα.

Ακριβώς την στιγμήν εκείνη, αυτή έβαξε τις μεγάλες κλάψες.

—Αχ!.. Ήταν γνωστικό αυτό που έκανε στην ηλικία του, νά θέλη νά ζή ολουόναχος σάν το λύκο; "Αν τουλάχιστον, είχε κοντά του μιάν υπηρέτρια!..

Κι' ο γιατρός τότε, μίλησε, δίχως νά έχη ακριβή συναίσθηση του τι έλεγε. Τον είχε κυριέψει μια άκατανίκητη άνάγκη, και ξαφνισμένος κι' ο ίδιος άκουε τα ίδια του τα λόγια:

—Μά σεις μητέρα μου, αφού είσαстан εκεί, γιατί δέν τον σβύσατε;

Η γριά μαντάμ Ρουγκόν, έγινε κατάχλωμη.

Πώς μπορούσε νά το ξαίρη ο γιός της; Τον κοίταξε μια στιγμή σαστισμένη, ενώ η Κλοτίλδη χλώμιαζε, όπως αυτή, με τη χειροπιαστή πια τώρα βεβαιότητα του έγκλήματός της.

Ήταν μια όμολογία αυτή η τρομαχτική σιωπή που είχε πέσει άνάμεσα στη μητέρα, στο γιό και στην έγγονή.

Αυτή η άνατριχιαστική σιωπή, μέσα στην όποία οί οικογένειες θάβουν τις σπιτικές τους τραγωδίες.

Οί δύο γυναίκες δέν εύρισκαν τίποτα. Ο γιατρός άπελπισμένος που μίλησε αυ-

τὸς πού ἀπόφευγε μὲ τόση φροντίδα τὶς ὀδυνηρὲς καὶ ἀνώφελες ἐξηγήσεις, ἔψαχνε τώρα ἀπελπισμένα νὰ διορθώσῃ τὰ λόγια του, ὅταν μιὰ νέα καταστροφή τοὺς ἐβγαλε ἀπ' τὴ φορικτὴν ἐκείνη στεναχώρια.

Ἡ Εὐτυχία εἶχε ἀποφασίσει νὰ ξαναπάρῃ τὸν Κάρλο, μὴ θέλοντας νὰ ἐπιβαρύνῃ περισσότερο τὸν κ. Μωρέν. Κ' ἐπειδὴ αὐτὸς εἶχε στείλῃ τὸ παιδί, νὰ περάσῃ καμμιὰν ὥρα στὸ φρενοκομεῖο μαζὺ μὲ τὴν θεία Ντίν, ἡ γριὰ εἶχε στείλῃ τὴν ὑπηρέτριά της, μὲ τὴν διαταγὴ νὰ ξαναφέρῃ ἀμέσως πίσω τὸν Κάρλο.

Τὴ στιγμὴ λοιπὸν ἐκείνη, ἡ ὑπηρέτρια, πού τὴν περιέμεναν στὸν κήπο ξαναφάνηκε, μούσκεμα στὸν ἴδρω, λαχανιασμένη, ἄνω—κάτω, φωνάζοντας ἀπὸ μακριά:

—Θέ μου!... Θέ μου! Ἐλάτε γρήγορα! Ὁ κύριος Κάρλος εἶναι μέσ' τὸ αἷμα. Τρομάξαν καὶ ξεκινούσαν καὶ οἱ τρεῖς τοὺς γιὰ τὸ φρενοκομεῖο.

Τὴν ἡμέρα ἐκείνη ἡ θεία Ντίν, ἦτανε στίς καλὲς της, ἡρεμότατη, γλυκειά, ὀρθοστεκούμενη, στὸ βάθος μιᾶς πολυθρόνας, ὅπου περνοῦσε τὶς ὥρες, τὶς ἀτέλειωτες ὥρες, ἐδῶ καὶ εἴκοσι δύο χρόνια, κοιτάζοντας ἐπίμονα τὸ κενό.

Φαίνότανε σὰ νὰ εἶχε ἀκόμη λιγνέψει, οἱ μὺς καὶ τὰ χέρια της δὲν ἦταν πιά παρὰ σκέτα κόκκαλα, σκεπασμένα μὲ τὴν περγαμινὴ τοῦ δέρματος.

Ὅταν τῆς πῆγαν τὸν Κάρλο, ἡ φύλαξ τὸν ἔβαλε ἀμέσως μπρὸς στὸ μικρὸ τραπέζι, κατάντικρα στὴν προμάμμη του. Τοῦ εἶχε φυλάξει ἓνα πακέτο ζωγραφιῆς, στρατιῶτες, ἀξιωματικούς, βασιλιάδες, ντυμένους στὰ χρυσὰ καὶ στὰ κόκκινι καὶ τοῦ ἔδωσε ἐπίσης κ' ἓνα ψαλλίδι.

—Νά! Παίξτε τώρα καὶ νὰ εἶστε φρόνιμοι!... Βλέπετε, σήμερα ἡ γιὰ εἶναι πολὺ καλὴ. Γι' αὐτό, πρέπει νὰ εἶστε καὶ σεῖς καλός.

Τὸ παιδί εἶχε ὑψώσει τὰ μάτια πρὸς τὴν τρελλὴ καὶ οἱ δύο μαζὺ ἄρχισαν νὰ καμαρώνονται. Τὴ στιγμὴ ἐκείνη φάνηκε ἀκόμη πιὸ καθαρὰ ἡ ὁμοιότης τους. Δὲν εἶχαν χαμόγελα, οὔτε ὁ ἓνας οὔτε ἡ ἄλλη, ἀλλὰ μόνον κοιταζόντουσαν κατὰματα μ' ἓνα ὕφος γεμάτο σοβαρὴ βλακεία.

—Ἄ καλὰ! ξανάπε ἡ φύλαξ, πού εἶχε πάρει τὴ συνήθεια νὰ μονολογῇ δυνατά.

Δὲν μποροῦν ν' ἀρνηθοῦν ἓνας τὸν ἄλλο τους. Ὅποιοι ἔκαμε τὸν ἓνα, ἔκαμε καὶ τὸν ἄλλο... Χαλκομανία!... Ἐλάτε, γελάστε λίγο, εὐχαριστηθῆτε, ἀφοῦ σὰς εὐχαριστῶ νὰ εἰσθε μαζί.

Ὅμως, ἡ παραμικρὴ ἔμμομη προσοχὴ κούραζε τὸν Κάρλο, καὶ χαμήλωσε πρῶτος τὸ κεφάλι. Φάνηκε νὰ ἐνδιαφέρεται στίς εἰκόνας του, ἐνῶ ἡ θεία Ντίν, πού εἶχε μιὰν καταπληκτικὴ δύναμη νὰ στυλῶνῃ τὸ βλέμμα της, ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸν κοιτάζῃ ἀόριστα, δίχως νὰ παίζουν τὰ μάτια της.

Μιὰ στιγμὴ ἡ φύλαξ, ἀσχολήθηκε μέσα στὸ δωμάτιο, πού ἦταν γεμάτο ἥλιο καὶ χαρῶπὸ μὲ τὴ λουλουδένια ταπετσαρία του.

Ξανάκαμε τὸ κρεβάτι πού ἀεριζότανε, κ' ἔσαξε τ' ἀσπρόρουχα μέσα στὴ ντουλάπα. Κατὰ συνήθεια ἡ παρουσία τοῦ μικροῦ, τῆς ἔδινε τὴν εὐκαιρίαν νὰ κοιτάζῃ καὶ δικές της δουλειές. Ποτὲ δὲν ἔπρεπε νὰ ἐγκαταλείπῃ τὴν ἄρρωστη, ὅταν ὅμως ὁ μικρὸς ἦταν ἐκεῖ, τολμοῦσε νὰ τοῦ τὴν ἐμπιστευταί...

—Ἀκοῦστε καλὰ!... τοῦ εἶπε. Ἐγὼ πρέπει νὰ βγῶ, κ' ἂν αὐτὴ κουνηθῇ, ἂν μὲ θέλῃ γιὰ τίποτα, χτυπᾶτε τὸ κουδοῦνι καὶ μὲ φωνάζετε ἀμέσως. Ἐ:

Καταλαβαίνετε; Εἶστε ἀρκετὰ μεγάλο ἀγόρι, γιὰ νὰ ξαίρετε νὰ φωνάξετε κάποιον.

Εἶχε σηκώσει τὸ κεφάλι καὶ τῆς ἔκαμε νόημα, σὰ νὰ εἶχε καταλάβει. Κι' ὅταν βρέθηκε μόνος μὲ τὴ θεία Ντίν, ξανάρχισε φρόνημα-φρόνημα νὰ ψαλλιδίζει τὶς ζωγραφιές του.

Αὐτὸ βάσταξε ἓνα τέταρτο τῆς ὥρας.

Ὅμως τὸ θερμὸ ἐκεῖνο ἀπόγευμα, τὸ παιδὶ κουράστηκε φαίνεται γρήγορα καὶ τὸ πῆρε ὕπνος. Εἶχε ἀκουμπήσει τὸ μάγουλό του πάνω στοὺς χρυσοὺς καὶ πορφυροὺς βασιλιάδες. Καὶ ἡ θεία Ντίν τὸν κοίταξε μὲ τὸ κενὸ τῆς βλέμμα, ὅπου δὲν ὑπῆρχε οὔτε θλίψη, οὔτε χαρά.

Ὡστόσο, ἔπειτα ἀπὸ μερικὰ λεπτά, λὲς καὶ τὰ μάτια της στράψανε ἀπὸ κάποιον ξαφνικὸ ἐνδιαφέρον. Ἐνας κόκκινος κόμπος ἔτρεχε τώρα ἄκρη-ἄκρη στὸ ρουθόυνι τοῦ μικροῦ. Ἦταν τὸ αἷμα πού ἔσταζε δίχως κανένα χτύπημα, δίχως κανένα τσαλάκωμα τοῦτῃ τῇ φορὰ Ἐβγαίνει μόνον τοῦ κ' ἔφυγε, χάρη στὴ φθορὰ τοῦ ἐκφυλισμοῦ. Οἱ σταγόνες ἔγιναν σὰν ψιλὴ κλωστή κ' ἔτρε-

χαν πάνω στίς χρυσαφένιες ζωγραφιές. Μιὰ μικρὴ δεξαμενὴ τὶς ἔπνιγε σιγὰ-σιγὰ ὅλες του, κ' ἔπειτα ξεχείλισε πρὸς τὴ γωνία τοῦ τραπεζιοῦ, κ' ἔπειτα ἀκόμη πιὸ πολὺ τὸ αἷμα ἄρχισε νὰ στάζῃ στὰ πλακάνια. Καὶ τὸ παιδί ἐξακολουθοῦσε νὰ κοιμάται, ἡρεμὸ σὰν ἀγγελοῦδι, δίχως καν νὰ ἔχῃ συναισθήσει πὼς τοῦ ἔφευγε ἡ ζωὴ. Ἡ τρελλὴ ἐξακολουθοῦσε νὰ τὸ κοιτάζῃ ὅλο καὶ μὲ πιὸ πολὺ ἐνδιαφέρον, ἀλλὰ δίχως τρομάρα, μᾶλλον διασκεδάζοντας, νὰ καθηλώνῃ τὸ βλέμμα της, ὅπως ἔκανε ὅταν παρακολουθοῦσε ἐπὶ ὥρες τὶς μῦγες πού πέταγαν.

Πέρασαν ἀκόμη ἀρκετὲς στιγμές: τὸ μικρὸ κόκκινο ποταμάκι εἶχε πλατύνει, οἱ κόμποι ἔπεφταν πιὸ γρήγορα, μὲ ἓνα ἀδύνατο μονότονο πιτσίλισμα.

Κι' ὁ Κάρλος σὲ μιὰ στιγμὴ ταράχθηκε, ἄνοιξε τὰ μάτια, ἀντελήφθηκε πὼς ἦταν μέσ' τὸ αἷμα.

Ἀλλὰ δὲν τρόμαξε, ἦταν συνηθισμένος σ' αὐτὴν τὴν βρῦση τοῦ αἵματος, πού ἀνάβλιζε μὲ τὸ παραμικρὸ σκόρσο.

Μόνον πού στεναχωρέθηκε ἀπ' τὸ αἷμα, πού ἔσταζε κ' ἔβγαλε ἓνα παραπονιάρικο στεναγμό.

Ὡς τόσο τὸ ἔνστικτο τὸν προειδοποίησε, ἔπειτα τᾶχασε, ἄρχισε δυνατὲς κλάψες καὶ μουρμούρισε συγχισμένα:

—Μαμά!.. Μαμά!

Ἡ ἀδυναμία του ἦταν κι' ὅλας πάρα πολὺ μεγάλῃ, γιατί τὸν ξανάπιανε μιὰν ἀκατανίκητη νάρκη, κ' ἔρριξε τὸ κεφάλι του ξανά.

Τὰ μάτια του ξανάκλεισαν, φάνηκε πὼς τὸν ξαναπῆρε ὕπνος, σὰ νὰ ἐξακολουθοῦσε νὰ ὀνειρεύεται τὸ παράπονό του, ἓνα γλυκὸ βογγητὸ ὅλο καὶ πιὸ ἀδύναμο, πού ἀκουγότανε μέσ' ἀπ' τὴ νάρκη του:

—Μαμά!.. Μαμά!..

Οἱ ζωγραφιές εἶχαν πλημμυρίσει, τὸ μαῦρο βελούδο τοῦ κοστουμιοῦ του ἦταν γεμάτο λεκέδες ἀπὸ αἷμα.

Μιὰ δυνατὴ κραιγὴ τῆς τρελλῆς, ἓνα τρομαγμένο ξεφωνητό, θὰ ἔφθανε. Ὅμως αὐτὴ δὲ φώναζε, δὲν ἄνοιγε τὸ στόμα της, ἀκίνητη, μὲ τὰ προγονικά της μάτια κοιτάζοντας νὰ συντελεῖται ἡ μοῖρα.

Κι' ὡς τόσο, τὸ θέαμα τοῦ μικροῦ κόκκινου ποταμοῦ, ἄρχισε νὰ τὴν ἀναταράξῃ. Ἦταν φανερὴ ἡ συγκίνησί της. Ἐνα ρι-

γος περνοῦσε στὴν νεκρὴ ὄψι της, κ' ἓνας πυρετὸς ἀνέβαινε στὴν ὄψι της. Τέλος ἓνα στεγνὸ παράπονο, τὴν συγκλόνισε ὀλόκληρη.

—Μαμά! Μαμά!..

Τότε, φάνηκε, πὼς μέσα της ἡ θεία Ντίν ἐνοιώθε ἓναν φορικτὸ πόλεμο.

Σήκωσε τὰ σκελετωμένα χέρια της, κ' ἔπιασε τὰ μελλίγγια της, σὰ νὰ ἦταν νὰ σκάσῃ τὸ καύκαλό της.

Τὸ στόμα της εἶχε ἀνοίξει ὀρθάνοιχτο, ὅμως δὲν ἔβγαине καμμιὰ φωνή.

Προσπαθοῦσε νὰ σηκωθῇ, νὰ τρέξῃ, μὰ δὲν εἶχε πιάμυς κ' ἔμεινε σὰν καρφωμένη. Ὁλόκληρο τὸ δύστυχο κορμὶ της ἔτρεψε, σὲ μιὰν ὑπεράνθρωπη προσπάθεια, πού ἔκανε τώρα ἔτσι γιὰ νὰ φωνάξῃ βοήθεια, δίχως νὰ μπορῇ νὰ σπάσῃ τὴ φυλακὴ της, τὰ γεροντάματα καὶ τὴν τρέλλα.

Μὲ ὄψη ταραγμένη, μὲ μνήμη πού εἶχε ξυπνήσει, τὰ εἶχε παρακολουθήσει ὅλα.

Καὶ ἦταν μιὰ ἀγωνία σιγανή, μὰ πολὺ γλυκειά, πού τὸ θέαμα της κράτησε ἀκόμη ἀρκετὰ.

Ὁ Κάρλος, σὰ νὰ ξανακοιμήθηκε, σιωπηλὸς πιά τώρα, ἔχανε τὸ τελευταῖο αἷμα ἀπ' τὶς φλέβες του, πού ἀδειάζαν σιγὰ σιγὰ δίχως θόρυβο.

Ἀσπρη σὰν τὸ κοῖνο ἡ ὄψι του, ὅλο καὶ αὔξανε κι' ἄς γινότανε σὰν τὴ γλωμάδα τοῦ χάρου. Τὰ χεῖλη εἶχαν ξεκολλήσει, ἔπαιρναν ἓνα ἄχνὸ ροῦ χρώμα κ' ἔπειτα ἔγιναν κατάσπρα.

Καὶ κοντὰ νὰ ξεψυχήσῃ, ἄνοιξε τὰ μεγάλα του μάτια, τὰ στήλωσε στὴν προπομάμμη του, πού ἔτσι μπόρεσε νὰ παρακολουθήσῃ τὴν τελευταία ἀναλαμπή τους.

Ὅλη ἡ κερένια ὄψι ἦταν κι' ὅλας νεκρή, ὅταν τὰ μάτια εἶχαν ἀκόμη ζωὴ. Κοίταξαν διαυγέστατα καὶ φωτερὰ.

Ξαφνικὰ ἀδειασαν κι' αὐτὰ, κι' ἔσβυσαν.

Ἦταν τὸ τέλος, ὁ θάνατος τῶν ματιῶν. Κι' ὁ Κάρλος πεθαμένος, δίχως τὸ παραμικρὸ σπαστάρισμα, εἶχε στερέψει σὰ μιὰ βρῦση πού τῆς εἶχε σωθῇ τὸ νερό.

Ἡ ζωὴ δὲν χτυποῦσε πιά στίς φλέβες του, κάτω ἀπ' τὸ λεπτό του δέρμα. Δὲν ὑπῆρχε πιά παρὰ ὁ ἴσκιος, πού ἔρριχναν τὰ ματόκλαδα, στὴν ἄσπρη του ὄψη. Ὅμως

έμενε, θεσπέσια ώρα το παιδί αυτό, με το κεφάλι ξαπλωμένο στο αίμα και τα βασιλικά του μαλλιά ξέπλεγα.

Το παιδί είχε ξεψυχίσει, όταν ο γιατρός Πασκάλ μπήκε μαζί με την Εύτυχία και την Κλοτίλδη.

Και μόλις είδε το αίμα στα πλακάκια, ξεφώνησε:

— "Αχ! Θεέ μου! Αυτό που φοβόμουν... Τον καυμένο το μικρούλη! Κανείς δεν ήταν εδώ... τελείωσε!

Όμως έμειναν κοκκαλιασμένοι κ' οι τρεις τους, μπρος στο απρόσμενο θέαμα.

Η θεία Ντίντ, που είχε ψηλώσει, κατάφερε σχεδόν να σηκωθεί. Και τα μάτια της στυλωμένα πάνω στο πεθαμένο παιδί, που ήταν κάτασπρο και γλυκύτατο ανάμεσα στο σκόρπιο αίμα, που άρχιζε να πήξει, τα μάτια της γοιᾶς άναβαν τώρα σαν από μια σκέψη έπειτα από είκοσι δυό χρόνια.

Η τρέλλα αυτή, η πάθηση, δεν είχε συντελεσθεί άρκετά ίσως, άφου μια μακρυνή ανάμνηση αποθηκευμένη μπόρεσε ξ' φνικιά να ξυπνήσει κάτω απ' το φοβερό χτύπημα.

Και η απολησμονημένη ξανάρχιζε πάλι να ζή, βγαίνοντας απ' την άνυπαρξία, όλόρθη, σακατεμένη, σαν ένα φάντασμα τρόμου και πόνου.

Για μια στιγμή λαχάνιασε. "Έπειτα μέσα σε μιάν ανατριχίλα μπόρεσε να ψελλίσει ένα μόνο λόγο:

— "Ο χωροφύλακας!... Ο χωροφύλακας!

Ο Πασκάλ, η Εύτυχία και η Κλοτίλδη είχαν κα αλάβει. Κοιταχτήκανε άθελα κι' ανατριχίασαν. Ήταν όλόκληρη η βιαία ιστορία της γοιᾶς μητέρας, της μητέρας όλων τους που ξαναζοίσε.

Ήδη, δυό ήθικα χτυπήματα την είχαν συγκλονίσει τρομαχτικά. Το πρώτο, πάνω στη φλόγα της ζωής της όταν ένας χωροφύλακας είχε σκοτώσει με μια πιστολιά, σά σκύλο, τον έραστή της, το λαθρέμπορο Μακάρο. Το δεύτερο, έπειτα από πολλά χρόνια, όταν πάλι ένας χωροφύλακας με μια πιστολιά είχε ανοίξει το κεφάλι του έγγόνου της Σιλβέστρου, του έπαναστάτη του θύματος των οικογενειακών αγώνων, των τόσο αιματηρών.

Διαρκώς την πιτσιλούσε το αίμα, το άδυνατισμένο εκείνο αίμα της ράτσας της

και που τόβλεπε τώρα χάμω, ενώ το βασιλόπουλο όλόφυκο, με άδειες φλέβες και άδεια καρδιά κοιμότανε.

Τρεις φορές άπανωτά ξαναβλέποντας όλόκληρη τη ζωή της, τη ματωμένη από πάθος κι' από βάσανα, που την καταπίεζε το φάσμα του έξιλαστήριου νόμου, τραύλισε: — "Ο χωροφύλακας... ο χωροφύλακας,...

ο χωροφύλακας!...

Και σωριάστηκε στην πολυθρόνα της. Την νόμισαν πεθαμένη, κεραυνόπληκτη.

Τέλος γύρισε η φύλαξ, ζητώντας συγγνώμη. Ήταν σίγουρη για την άπόλυσή της.

Όταν τέλος ο Πασκάλ την βυήτησε να την ξαναβάλουν στο κρεβάτι της τη γοιᾶ πιστοποιήσε ο ίδιος πώς δεν ήταν πεθαμένη.

Και τότε άμέσως στη μητέρα του.

— Δε θα βαστάξει ούτε είκοσι τέσσερες ώρες... αύριο θα πεθάνει... "Α! ο θεός, κ' έπειτα αυτή, και τουτό το κακόμοιρο παιδί. Ένας πάνω στον άλλο τους... πόση άθλιότητα και πόση θλίψις.

Σε λίγο ξανά είπε πιο σιγανά:

— "Η οίκιγένεια άραιώνει. Τα παιδιά δέντρα πέφτουν και τα νέα μα αίνωνται όρθη.

Η Εύτυχία νόμισε πώς ήταν κι' αυτό τίποτα νέος ύπαινιγμός.

Την είχεν ειλικρινά άναστατώσει ο θάνατος του μικρού. Μά ως τόσο πάνω απ' την ανατριχίλα της, έννοιωθε τώρα μια μεγάλη ξαλάφρωση μέσα της.

Την έρχομένη βδομάδα όταν θα παύανε πιά τα δάκρυα, τι μεγάλη εύτυχία τώρα που θάλειπε όλη αυτή η προστυχία της Τυλέττ, τώρα που η δόξα της οικογενείας θα μπορούσε τέλος να ύψωθεί και να λάμψη στν θοήλο.

Τότε θυμήθηκε πώς όταν ήταν στού συμβολαιογράφου δεν είχαν άπαντήσει στην άθελη κατηγορία του γιου της.

Και ξαναμίλησε για τον Μακάρο:

— Βλέπετε καλά πώς κι' ύπηρέτησε δεν αξίζον τίποτα. Κι' ο θεός όσο κι' αν θάθελε να τον φυλάγουν, πάλι θα είχε γίνει στάχτη.

Ο Πασκάλ το παραδέχτηκε με το συνηθισμένο σεβασμό του.

— Έχετε δίκιο, μητέρα μου!

Η Κλοτίλδη είχε πέσει στα γόνατα. Οι καθολικές της πεποιθήσεις ξυπνούσαν

πάλι μέσα της, μέσα σ' αυτό το δωμάτιο, το γεμάτο αίμα, τρέλλα και θάνατο.

Τα μάτια της τρέχανε δάκρυα, είχε σταυρώσει τα χέρια της και προσευχότανε θεομά, για τις ψυχές των αγαπημένων που δε ζούσαν πιά.

— "Ω! Θεέ μου! "Ας ήταν να τέλιωναν πιά οι πόνοι τους!... να τους συχωρεθούν οι άμαρτίες τους... να μην άναστηθούν παρὰ μόνο για μιάν άλλη ζωή, γεμάτη αιώνια εύτυχία!...

Και παρακαλούσε μ' όλη τη θερμότητα της, στὸν τρόπο μιᾶς κολάσεως, που έπειτα από την άθλια ζωή θα διαιώνιζε τὸν πόνο.

Από τη θλιβερή εκείνη μέρα ο Πασκάλ κ' η Κλοτίλδη έξακολουθούσαν πολύ πιο τρυφερά σφιχταγγαλιασμένοι να επισκέπτονται τους άρρώστους.

Ίσως στη σκέψη εκείνου, η συναίσθησις της άδυναμίας του μπρος στην άρρώστια να είχεν άκόμη αύξήση. Η μοναδική σοφία ήταν να άφίση τη φύσι να ξεελιχθῇ, να άποκαθαρίση τὰ επικίνδυνα στοιχεία, να εργάζεται προς τὸν τελικό της σκοπό, τη δύναμι και την ύγεια.

Μα οι συγγενείς που χάνουμε, οι συγγενείς που ύποφέρουν και που πεθαίνουν, άφίνουν στην καρδιά μιάν πικρία ενάντια στο κακό, μιάν άκατανίκητη άνάγκη να το πολεμήσουμε και να το νικήσουμε.

Και πότε ο γιατρός δεν είχε δοκιμάσει μιάν τόσο μεγάλη χαρά, όταν κατάφερε με μιάν ένεση να κατευνάξει και να ναρκώνη.

Εκείνη στὸν γυρισμό, τὸν λάτρευε πολύ περήφανη, ως αν ο έρωτάς τους να ήτανε τὸ ξελάφρωμα που έδιναν ως βοήθεια στὸν κόσμο τὸν κακομοίρη.

X

Η Μαρίνη ένα πρωί, όπως κάθε τριμηνία, ζήτησε μιάν άπόδειξη από το γιατρό για να πάη στο συμβολαιογράφο Γκρανγκιγιά, και να πάρη αυτό που δνόμαζε: τὰ εισοδήματά τους.

Ο Πασκάλ ξαφνιαστηκε, γιατί ηρθε έτσι γρήγορα η προθεσμία. Ποτέ δεν είχε άδιαφορήση τόσο για τα χρηματικά ζητήματα, άφίνοντάς τα στην φροντίδα της ύπηρετριάς.

Και ήταν μαζί με την Κλοτίλδη κάτω

από τα πλατάνια, στη μοναδική χαρά της ζωής. δροσισμένοι άπολαυστικά με τὸ άδιάκοπο τραγούδι της βρυσούλας, όταν η ύπηρέτρια ξαναγύρισε ταργαμένη.

Δε μπόρεσε να μιλήση άμέσως, τόσο της είχε κοπή η άνάσα.

— "Αχ! Θεέ μου! Θεέ μου!... Ο κύριος Γκρανγκιγιά έφυγε...

Ο Πασκάλ δεν κατάλαβεν άμέσως.

— "Ε! κορίτσι μου, τίποτα δε βιάζει. Θα ξαναπαῖτε μιάν άλλη μέρα.

— Μά όχι, όχι! Έφυγε καταλαβαίνετε... Έφυγε για πάντα!...

Και σὰ να είχε σπάση φράγμα ποταμού τὰ λόγια ξεχείλησαν απ' τὸ στόμα της: — Πάω στην όδό του και βλέπω κόσμο μπρος στην πόρτα του... Τότες με πιάνει ανατριχίλα... Νοιώθω πώς έχει γίνει κάποιος κακός... Και τὸ σπίτι κλειστό, ούτε ψυχή μέσα. Σὰ σπίτι πεθαμένου... Άμέσως ο κόσμος μου είπε πώς τὸ είχε σκάσει... Πώς δεν άφισε πεντάρα... Πώς ήταν η καταστροφή για τις οικογένειες...

"Άφισε την άπόδειξη πάνω στο μαρμάρινο πάγκο.

— Νά! Πάρτε τὸ χαρτί σας! Τελείωσε. Δεν έχουμε πιά πεντάρα. Θα πεθάνουμε της πείνας!

Την είχαν πάρει τὰ δάκρυα κ' έκλαιε με βουερό άναφυλλητό, στην άπελπισία μέσα της τσιγγουνιάς της, σαν τρελή τώρα μπρος σ' αυτήν την άπώλεια της περιουσίας, και τρέμοντας μπρος τὸ σκιάχτρο της της φτώχειας.

Η Κλοτίλδη έμεινε σαν άπολιθωμένη, με τὰ μάτια πάνω στὸν Πασκάλ, ενώ εκείνος φαινότανε σὰ να μην πίστευε την πρώτη στιγμή. Προσπάθησε να καθησυχάση τη Μαρίνη. Μὰ τί λοιπόν; Δεν πρέπει να χολοσκάνη κανείς έτσι. "Αν δεν είχε πληροφορηθῇ τὰ πράματα παρὰ απ' τὸν κόσμο, φυσικά δεν θα είχε άκούσει παρὰ κουτσομπολιός.

Ο κ. Γκρανγκιγιά, κλέφτης... ο κ. Γκραγκιγιά δραπετής... αυτό τὸ φαινότανε σαν κάτι τερατώδες... σαν άδύνατο...

"Ανθρωπος τόσο τίμιος, σπίτι τόσο άγαπητό και τιμημένο!... Έδω κ' έναν αιώνα... όλοι λέγανε πώς τὰ λεφτά ήταν εκει πιο σίγουρα παρὰ στην Τράπεζα της Γαλλίας.

—Σκεφθήτε, Μαρτίνη! Μια τέτοια καταστροφή δεν είναι δυνατόν να πέση σάν κεραυνός Θ' ακουγόντανε πρώτα πολλά και διάφορα... Τί δαίμονα! Μια τόσο παλιά τιμιότητα δεν καταρρέει σε μια νύχτα μέσα.

Τότε εκείνη έκαμε μιαν απελπιστική χειρονομία :

—“Ε, κύριε! Έκείνο που με κάνει δυστυχισμένη είναι ότι τώρα τελευταία άρχίζω να βάζω γνώση... Έγώ, να εβδομάδες τώρα που άκούω να γίνεται λόγος. Ένώ έσείς οι άλλοι φυσικά δεν άκούτε τίποτα! έσείς σά να μη ζητε στον κόσμο...

“Ο Πασκάλ και η Κλοτίλδη χαμογέλασαν.

Γιατί ήταν αλήθεια πώς αγαπιόντανε έξω απ' τον κόσμο.

Τόσο μακριά, τόσο ψηλά, που ούτε ένας θόρυβος απ' τον έξω κόσμο δεν έφθανε ίσα μ' αυτούς.

—Μόνο που επειδή ήταν πολύ αίσχρες αυτές οι ιστορίες δεν ήθελα να σάς τις πω. Θάρρεψα πώς τά λένε ψέμματα. Τέλος είπε πώς άλλοι μὲν κατηγορούν τον Γκρανγκιγιά, ότι άπλως έπαιξε στο χρηματιστήριο, άλλοι βεβαίωναν πώς είχε γυναίκες στη Μασσαλία.

Τέλος ντροπής πράματα !

—Θέ μου, Θέ μου! Τί θαπογίνουμε! Θα πεθάνουμε το λοιπόν της πείνας!

“Ο Πασκάλ προσπάθησε να συγκεντρώσει τις σκέψεις του και να θυμηθῇ ορισμένα πράματα.

“Αλλοτε, στα χρόνια όπου εξασκούσε επαγγελμα στο Πλασάν, είχε σε πολλές δόσεις καταθέσει στον κ. Γκρανγκιγιά τις εκατόν είκοσι χιλιάδες φράγκα, που το εισόδημά τους του άρκοῦσε να ζῇ επί δεκαέξη χρόνια τώρα. Και κάθε φορά ο συμβολαιογράφος του έδινε μιαν απόδειξη. Αυτό φυσικά θα του επέτρεπε να κανονίσει τη θέση του ως πιστωτού.

“Επειτα όμως του ήρθε στο νου μια άοριστη ανάμνησις:

Δίως να θυμάται καλά καλά πότε, είχε κάνει ένα πληρεξούσιο στο συμβολαιογράφο, για να διαθέσει το όλο ή ένα μέρος απ' τα χρήματά του σε διάφορες τοποθετήσεις. Και ήταν μάλιστα βέβαιος, ότι στο πληρεξούσιο αυτό είχε αφήσει λευκό το όνομα του εξουσιοδοτούμενου. Όμως άγνοῦσε, αν είχε γίνει χρήση του χαρτιού και

δεν είχε ποτέ ασχοληθεῖ με το πώς μπορούσαν να τοποθετηθουν τα κεφάλαιά του.

Και πάλι η τσιγκουνιά της Μαρτίνας ξέσπασε:

—“Α, κύριε! Τιμωριθήκατε ίσα ίσα απ' αυτού που άμαρτάνετε! Έπιτρέπεται ν' άφίνη κανείς έτσι τα λεφτά του: Έγώ, άκούτε, ξαίρω το λογαριασμό μου ως το μόνολεφτο κάθε τριμηνία. Και μπορώ να σάς πω απ' έξω κι' ανακατωτά τα νούμερα και τους τίτλους.

Στη χολόσκασή της, ένα άσυναίσθητο χαμόγελο φώτισε την όψη της. Σκέφθηκε τα δικά της τετρακόσια φράγκα, που επέμενε να τα τοποθετηῇ όπως ήξαισε καλλίτερα, και που είχαν φθάσει τώρα στο τεράστιο ποσό των είκοσι χιλιάδων. Και άκτινοβολούσε όλη από χαρά. Έξ' άλλου απέφυγε να επιμένη περισσότερο.

“Ο Πασκάλ τώρα της αντιμίλαγε.

—“Ε! Ποιός σάς λέει πώς χάθηκαν όλα μας τα λεφτά; “Ο κ. Γκρανγκιγιά είχε μιαν άτομική περιουσία. Δεν πήρε, κ' έφυγε φαντάζουμαι μαζί του τα κτήματά του; Θα δοῦμε! Θα ξεκαθαριστούν τα πράματα. Δεν μπορώ να πιστέψω πώς είναι ένας άπλως κλέφτης... Το μόνο που με στενοχωρεί είναι ότι θα πρέπει να περιμένουμε.

Τάλεγε αυτά για να καθησυχάση την Κλοτίλδη, γιατί έβλεπε πώς η άνησυχία της όλοένα μεγάλωνε. Τον κοίταξε τώρα αυτή, κοίταζε την Σουλειάδα, όλόγουρα της, άπασχολημένη μόνο για την ευτυχία τη δική του, με μόνη τη φλογερήν επιθυμία να ζήσει εκεί όπως στο παρελθόν, να τον αγαπά πάντα στο βάθος της γλυκιῆς εκείνης μοναξιάς.

Κι' αυτός πάλι θέλοντας να την ήσυχάση, ξαναβρήκε την ώραία του άξενοιασία, μὴν έχοντας ζήσει ποτέ για το χρήμα, μὴ βάζοντας με το νου του πώς θα μπορούσε να το στερηθῇ κανείς και να υποφέρη γι' αυτό.

—Μά έχω ἐνὼ λεφτά! Τί μᾶς τσαμπουνά αυτού ή Μαρτίνη... πώς θα πεθάνουμε της πείνας;

Και εύθυμα σηκώθηκε και τις ανάγκασε και τις δυο να τον ακολουθήσουν.

—“Ελάτε! έλάτε!.. Θα σάς δείξω ἐγὼ τώρα λεφτά. Και θα δώσω της Μαρτίνης για να μᾶς κἀνῃ ένα καλὸ γεῦμα απόψε.

Έπάνω, στο δωμάτιό του, μπροστά

τους άνοιξε το συρτάρι του γραφείου. Έκεί μέσα σ' αυτό έρχονταν τους παράδες και τα χαρονομίσματα που του φέρνανε οι τελευταίοι του πελάτες, δίχως ποτέ αυτός να τους ζητή τίποτα. Και ποτέ του επίσης δεν ήξαισε τί λεφτά είχε εκεί, για χαρτίλκι του, για τα πειράματά του, για τις αγαθοεργίες, για τα δώρα.

Από κάμποσους μήνες έκανε στο γραφείο συχνές και σοβαρές επισκέψεις. Μά ήταν τόσο συνηθισμένος να βρίσκει διαρκώς λεφτά εκεί μέσα, ώστε στο τέλος κατήντησε να θεωρηῇ το ταμείο αυτό ανεξάντλητο.

Γι' αυτό και γελοῦσε τώρα χαρούμενα.

—Θά δῆτε! Θά δῆτε!

“Εμεινε όμως σά χαζός, όταν άνοιγοντας το συρτάρι, κι' άφου έψαξε ταραγμένος, ανάμεσα σε χαρτιά και σε λογαριασμούς, μὴ βρίσκοντας παρὰ ένα ποσό εξακόσια δεκαπέντε φράγκα: δυο χάρτινα εκατοστάρικα, τετρακόσια φράγκα σε χρυσάφι και δεκαπέντε φράγκα ψιλά.

Τίναξε τ' άλλα τα χαρτιά, έψαχνε στis χαρμάδες του συρταριού και ξεφώνησε:

—Μά δεν είναι δυνατό! Μά ύπῆρχαν πάντα λεφτά ἐδῶ! Στίβα όλόκληρη αυτές τις μέρες... Θα είναι αυτοί οι παλιολογασμοί που με ξεγέλασαν. Σας βεβαιῶ, πώς την περασμένη βδομάδα είχα δῆ πολλά λεφτά ἐδῶ πέρα.

Η καλή του πίστις ήταν τόσο κωμική, ξαφνιζότανε με τέτοια ειλικρίνεια παιδιού, που η Κλοτίλδη δεν μπόρεσε να μη γελάση.

“Αχ! αυτός ο μαίτρο. Τί αξιοθρήνητος άνθρωπος του παρὰ.

“Επειτα, καθώς παρατήρησε τη δυσареστημένη όψη της Μαρτίνης, την απόλυτη απελπισία της, μπρός σ' αυτά τα τόσο λίγα λεφτά, που αντιπροσώπευαν τη ζήση και των τριών τους, συγκινήθηκε, τα μάτια της άδάρκυσαν και είπε σιγανά:

—Θέ μου! Για μένα τα ξόδεψες αυτά τα λεφτά! Έγώ είμαι η καταστροφή, η μοναδική αιτία, αν δεν έχουμε πια τίποτα.

Πραγματικά είχε ξεχάσει αυτός τα λεφτά, που είχε πάρει για τα δώρα. Γι' αυτό είχαν ξεδευτῇ. Κ' επειδή εκείνη στον πόνο επάνω, έλεγε να πάη να τα ξαναπουλήση στους εμπόρους, αυτός θύμωνε.

Αυτά που σουδάσσα να τα ξαναπουλή-

σης; Μά θα ήταν σά να πουλούσες λίγο από την καρδιά μου! “Οχι! όχι! θα πεθάνω της πείνας δίπλα σ' αυτά, μά σε θέλω όπως σε ήθελα!

“Επειτα, με περισσότερη έμπιστοσύνη, βλέποντας μπροστά του ένα άπέραντο μέλλον, είπε:

“Εξ' άλλου δεν πρόκειται να πεθάνουμε απόψε της πείνας. Ψέμματα, Μαρτίνη; Μ' αυτά θα τραβήξουμε για πολύ...

Η Μαρτίνη κούνησε το κεφάλι της. “Επαιρνε επάνω της να πᾶνε δυο μήνες μ' αυτά, ίσως και τρεις, αν όμως ήταν γνωστικοί. Μά όχι παραπάνω.

“Άλλη φορά το συρτάρι έμπαζε λεφτά. “Ομως τώρα ο κύριος είχε εγκαταλείψει τους άρρώστους του. Οι εισπράξεις δεν ήταν πια τίποτα.

Δεν έπρεπε το λοιπόν να περιμένουν πια απ' έξω βοήθεια. Και συμπέρανε λέγοντας :

—Δόστε μου τα δυο εκατοστάρικα. Θα πολεμήσω να τα κάνω να βαστάξουν ένα μήνα. “Επειτα θα δοῦμε... Μά να είστε τώρα πια γνωστικός. Μὴν άγγίζετε διόλου τ' άλλα τετρακόσια φράγκα. Να κλείσετε το συρτάρι και να μὴν το ξανανοίξετε πια.

—“Ω! “Όσο γι' αυτό είπεν ο γιατρός, να είστε ήσυχη. Καλλίτερα να μου κοπῇ το χέρι.

“Ολα κανονίστηκαν έτσι.

Η Μαρτίνη ανέλαβε την ελεύθερη διάθεση των ξεόδων. Και μπορούσαν να βασίζονται στην οικονομία της. Αυτῇ θακοβίε ακόμη. “Όσο για την Κλοτίλδη, που δεν είχε προσωπικό της ταμείο, αυτή δε θαπρεπε κᾶν να καταλάβη πια τίποτα. Μόνος ο Πασκάλ θα υπέφερε τώρα, μὴν έχοντας πια τον ανεξάντλητο θησαυρό του, για να τραβά όλοένα λεπτά άμέσρητα. “Ομως τώρα πια έδινε το λόγο του, πώς όλα στο έξης θα τὰ πλήρωνε η ύπηρεσία.

—Ούφ! Να κοπιώδης δουλειά! είπε ξελαφρωμένος, εύτυχισμένος, σά να είχε σιάξει μιαν κολοσιαία επιχείρησι, σά να είχε εξασφαλίσει όλα του τα χρόνια.

Πέρασε μιᾶ βδομάδα σά να μὴν είχε αλλάξει τίποτα στη Σουλειάδα. Στη γοητεία μέσα της τουφερότητάς τους, ούτε ο Πασκάλ ούτε η Κλοτίλδη φαινότανε να καταλαμβάναν πώς τους άπειλούσεν η δυ-

στυχία.

Και ένα πρωί που είχε βγῆ μαζί με την Κλοτίλδη ἡ ὑπηρετρία γιὰ νὰ πάνε στὴν ἀγορά, ὁ γιατρός που ἦταν μόνος δέχτηκε μιὰν ἐπίσκεψι, πού στὴν ἀρχὴ τὸν εἶχε τρομάξει. Ἦταν ἡ ἐμπόρισα πού τοῦ εἶχε πουλήσει ἐκείνην τὴ θαυμασία δαντέλλα μετὰ πουνάν τῆς Ἀλανσόν, τὸ θαῦμα ἐκεῖνο τὸ πρῶτο δῶρο. Αἰσθανόταν τὸν ἑαυτό του τόσο ἀδύναμο, σ' αὐτὸν τὸν πιθανὸ πειρασμό, ἔτσι πού ἔτρεμε δλόκληρος. Πρὶν ἀκόμη τοῦ πῆ τίποτα ἡ ἐμπόρισα, αὐτὸς ἄρχισε νὰ φωνάζει :

—Ὁχι! Ὁχι! Δὲν μποροῦσε, δὲν ἤθελε ν' ἀγοράσῃ τίποτα.

Καὶ μετὰ ἀπλωμένα τὰ χέρια τὴν ἐμπόδιζε τώρα ν' ἀνοίξῃ τὸ δερμάτινο σάκκο της.

Ἐκείνη ὥς τόσο πολὺ εὐχαρις χαμογελοῦσε μ' ὅλα της τὰ ἀχύντα, σίγουρη ὅπως διόλου γιὰ τὴ νίκη της. Μετὰ γλυκόλαλη φωνή, ἄρχισε νὰ τοῦ λέῃ δλόκληρη μιὰ ἱστορία : μιὰ κυρία πού δὲν μποροῦσε νὰ τὴν ὀνομάσῃ, βρισκότανε σὲ μεγάλην ἀνάγκη καὶ ἤθελε νὰ θυσιάσῃ ἕνα της κόσμημα. Ἡ εὐκαιρία ἦταν μοναδική. Εἶχε στοιχίσει τὸ κόσμημα παραπάνω ἀπὸ χίλια διακόσια φράγκα καὶ τ' ἄφινε τώρα μόνο γιὰ πεντακόσια.

Δίχως βία εἶχε ἀνοίξει τὸ σάκκο της καὶ παρὰ τὴ σαστιμάρα τοῦ γιατροῦ, ἔβγαλε ἀπὸ μέσα μιὰν λεπτὴ ἀλυσσιδίτσα τοῦ λαιμοῦ, γαρνιρισμένη στὸ μπρὸς μετὰ μόνον ἑπτὰ μαργαριτάρια, μὰ πού εἶχαν τέτοια στρογγυλότητα, τέτοια λάμψι, τέτοια διαύγεια !...

Εἶχε μιὰν ἑκτακτὴ φινέτσα, μιὰν ὑπέροχη δροσιά τὸ κόσμημα.

Ἐκεῖνος τὸ φαντάστηκεν ἀμέσως στὸ τῆς Κλοτίλδης, σὰν τὸ πιὸ φυσικὸν κόσμημα τῆς μετέπειτα ἐκείνης σάρκας.

Ὡς τόσο ἐξακολουθοῦσε νὰ ἀρνιέται καὶ νὰ δοκίμεται πὼς δὲν ἔχει πεντακόσια φράγκα, ἐνῶ ἡ ἐμπόρισα μετὰ τὴν ἡρεμὴ πάντα φωνὴ της ἐξακολουθοῦσε νὰ ἐκθειάζῃ τὴ φτήνια τοῦ κοσμήματος.

Ἐπειτα ἀπὸ ἕνα τέταρτο τῆς ὥρας, ὅταν ἦταν πιὰ σίγουρη αὐτὴ πὼς τὸν κρατοῦσε, δέχτηκε νὰ τοῦ τ' ἀφίση γιὰ τριακόσια μόνον φράγκα. Καὶ ὑπέκλυσε αὐτὸς, γιατί ἡ μανία τῶν δώρων τὸν εἶχε ξαναπιάσει, πὺ δυνάτῃ ἀπὸ κάθε ἄλλῃ φορὰ, νοιώθοντας

ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη νὰ στολίσῃ τὸ εἶδωλό του

Λοιπὸν μόλις ὁ Πασκάλ βρέθηκε μόνος μετὰ τὸ κόσμημά του, περιμένε ἀνυπόμονα νὰ ξαναγυρίσῃ ἡ Κλοτίλδη, ἐτοιμάζοντάς της τὴ μικρὴ του ἐκπληξι.

Κι' ὅταν τὴν εἶδε ἡ καρδιά του χτύπησε. Καψωνότανε πολὺ αὐτὴ μέσα στὸν αὐγουσιaticὸ ἥλιο. Γι' αὐτὸ ἤθελε τώρα ν' ἀλλάξῃ φουστάνι, εὐτυχισμένη ὥς τόσο ἀπ' τὸν περίπατό της, λέγοντας τὴν καλὴν ἀγορὰ πού εἶχε κάμει ἡ Μαρτίνη : δυὸ πιτσούνια γιὰ ὀγδόντα λεφτά.

Ἐκεῖνος πνιγμένος ἀπ' τὴ συγκίνησι, τὴν εἶχε συνοδεύσει στὸ δωμάτιό της. Καὶ τὴ στιγμὴ πού δὲ φοροῦσε πάνω της παρὰ τὴν πουκαμίσσα της, μετὰ γυμνὰ μπράτσα, μετὰ γυμνοὺς ὤμους, προσποικίθηκε πὼς παρατήρησε κάτι στὸ λαιμό της :

—Ἐ! Τί ἔχεις λοιπὸν ἐκεῖ ; Στάσου νὰ δῶ !...

Ἐκρυβε τὸν κολλιὲ στὰ χέρια του, καὶ καμωνότανε πὼς πασπατεύει μετὰ τὰ δάχτυλά του, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ πὼς δὲν εἶχε τίποτα...

Ἐκείνη τοῦ εἶπε μετὰ γέλια :

—Ἐλα πάψε! Τὸ ξαίρω πὼς δὲν ἔχω τίποτα... Ἐ!... τί μοῦ μαγειροῦεις πάλι ;... Τί ἔχεις αὐτοῦ πού μετὰ γαργαλᾷ ;

Μένα ἀγκάλιασμα, τὴν ἄρπαξε, τὴν πῆγε μπρὸς στὸ μεγάλο καθρέφτη. Ἐκείνη πάλι εἶδε δλόκληρο τὸ κορμί της.

Στὸ λαιμό της ἡ ἀλυσσιδίτσα φαινότανε σὰν κλωστή, καὶ τὰ ἑπτὰ μαργαριτάρια πού λαμποκοποῦσαν, λές κι' ἀναβλύζανε ἀπ' τὴ μεταξένια σάρκα της.

Εὐθὺς ἀμέσως τῆς ἤρθε ἕνα χάχανο, χαρωπὸ, σὰν τὸ γκλουγκλοῦ τῆς περιστέρας πού κορδώνεται.

—Ὡ! μαίτρο !... Τί καλὸς πού εἶσαι ! Δὲν συλλογιέσαι λοιπὸν παρὰ μόνον ἐμένα πὼς νὰ με εὐχαριστήσης. Ὡ! Τί εὐτυχισμένη πού εἶμαι !

Καὶ ἡ χαρὰ πού εἶχε στὰ μάτια της, ἡ χαρὰ ἐκείνη τῆς γυναίκας καὶ τῆς ἐρωμένης, πού εἶναι γοητευμένη νοιώθοντας πὼς εἶναι ὁμορφῇ, τὸν ἀντάμοιβε γιὰ τὴ τρέτου.

Ἐκείνη, εἶχε ρίξει πίσω τὸ κεφάλι της καὶ τοῦ ἔδινε τὰ χεῖλη της. Ἐσκυψε αὐτὸς καὶ φιλήθηκαν.

—Εἶσαι εὐχαριστημένη ;

—Ὡ ναί ! μαίτρο !... Εὐχαριστημένη ! Εὐχαριστημένη !...

Εἶναι τόσο γλυκό, τόσο χαϊδευτικὸ τὸ μαργαριτάρι ! Κι' αὐτά, μοῦ πηγαίνουν τόσο ὠραία !...

Μιὰ στιγμὴ ἀκόμη, κοιτάχτηκε μετὰ θαυμασμό στὸν καθρέφτη. Ἐπειτα, νοιώθοντας τὴν ἀνάγκη νὰ δειχθῇ, κι' ἀκούοντας τὴν ὑπηρετρία νὰ πηγαινοέρχεται στὸ διπλὰνὸν δωμάτιο, ἔτρεξε, πῆγε μετὰ τὴν κουκάμια καὶ μετὰ γυμνὸν στῆθος :

—Μαρτίνη ! Μαρτίνη ! Κοίτα λοιπὸν τί μοῦδωσε ὁ μαίτρο !...

Ὅμως μόλις εἶδε τὴν αὐστηρὴ ὄψιν τῆς ὑπηρετρίας, πού εἶχε πανιάσει ξαφνικῶς, ἡ χαρὰ της χάλασε. Ἰσως νὰ ἀντιλήφθηκε τὸ ζηλότυπο σπαραγμό, πού προκαλεσε στὴ γοῖά αὐτὴ ἡ φρεσκοδα τῆς νεότητος της. Ἐξ ἄλλου, αὐτὸ δὲ βάσταξε παραπάνω ἀπὸ ἕνα δευτερόλεπτο. Καὶ κεῖνο πού ἔμενε τώρα ἦταν ἡ ἐξόφθαλμη ἀποδοκιμασία τῆς ὑπηρετρίας, τῆς οἰκονόμας, πού λοξοκοίταξε τώρα τὸ κόσμημα καὶ τὸ καταδίκασε.

Τῆς ἤρθε ρίγος τῆς Κλοτίλδης.

—Μόνο— εἶπε— ὁ μαίτρο θὰ ἔψαξε πάλι στὸ συρτάρι του ! Ἐ ; Εἶναι πολὺ ἀκριβὰ πράγματα τὰ μαργαριτάρια ψέμματα ;...

Ὁ Πασκάλ, στεναχωρημένος τώρα κι' αὐτός, ἄρχισε νὰ διαμαρτίζεται, γιὰ τὴ μοναδικὴν εὐκαιρία, καὶ διηγήθηκε μετὰ χείμαρρο λόγια τὴν ἐπίσκεψιν τῆς ἐμπόρισσας.

Δὲν ἦταν δυνατό νὰ μὴν κἀνῃ τὴν ἀγορὰ αὐτὴν ;

—Πόσο ; ρώτησε ἡ νέα μετὰ πραγματικὴ στενοχώρια.

—Τριακόσια φράγκα !

Καὶ ἡ Μαρτίνη, πού δὲν εἶχε ἀνοίξει ἀκόμη τὸ στόμα της, τρομερὴ στὴ σιωπὴ της, δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ αὐτὴ τὴν κραυγὴ :

—Ὑψιστε Θεέ μου ! Ὅσο μᾶς χρειάζονται γιὰ νὰ ζήσουμε τρεῖς βδομάδες !... Καὶ δὲν ἔχουμε ψωμί !

Χοντρά δάκρυα ἀνάβλυσαν ἀπ' τὰ μάτια τῆς Κλοτίλδης. Θὰ εἶχε τραβοῦσε τὸ κολλιὲ ἀπ' τὸ λαιμό της, ἂν ὁ Πασκάλ δὲν τὴν ἐμπόδιζε. Νὰ τοῦ δώσουν ἀμέ-

σως πίσω, τραύλιζε πλαντόμην. —Ἀλήθεια ! Ἡ Μαρτίνη εἶχε δίκιο... ὁ Μαίτρο τρελλάθηκε ! Καὶ εἶναι τρελὸς κι' ἐγὼ ἡ ἴδια κρατῶντας τὸ πάντα μου αὐτό, στὴ θέσιν ὅπου βρισκόμαστε. Ὅθι μού ἔκαιγε τὴ σάρκα. Σὲ ἰκστεύω ! Ἀφισέ με νὰ τὸ πάω πίσω.

Ἐκεῖνος δὲν τὸ παραδεχότανε μετὰ κανένα τρόπο. Χολόσκανε καὶ μετὰ τὴς δυό τους, ἀναγνώριζε τὸ σφάλμα του, φώναζε πὼς ἦταν ἀδιόρθωτος καὶ πὼς θ' ἄπρεπε νὰ τοῦ τὰ εἶχαν πάρει ὅλα τὰ λεφτά. Κ' ἔτρεξε στὸ γραφεῖο του, ἔφερε τὰ ἑκατὸ φράγκα πού ἔμεναν καὶ ἀνάγκασε τὴ Μαρτίνη νὰ τὰ πάρῃ.

—Σὰς λέω, πὼς δὲ θέλω πιά νάχω οὔτε μιὰ πεντάρα... Ὅθι τὴ ξοδέψω ! Νά, Μαρτίνη, εἶσαι ἡ μόνη γνωστικὴ ! θὰ τὸν φτουρίσετε τὸν παρὰ, εἶμαι σίγουρος... Ὅς πού θὰ φτιάξουν οἱ ὑποθέσεις μας !... Καὶ σὺ ἀγαπημένη μου, φύλαξτο αὐτό. Φίλησέ με, καὶ πῆγαινε νὰ ντυθῇς.

Δὲν ἔγινε πιά λόγος γιὰ τὴν καταστροφὴ αὐτὴ.

Μὰ ἡ Κλοτίλδη, εἶχε φυλάξει τὸ κόσμημα κάτω ἀπ' τὴ ρόμπα της, κι' αὐτὸ ἦταν γοητευτικὰ διακριτικὸ.

Τὸ κοσμηματάκι ἐκεῖνο, τόσο λεπτὸ, τόσο ὁμορφὸ, ἀγνοημένο ἀπ' ὅλους τὸ ἔνωθε μόνον αὐτὴ ἐπάνω της. Κάποτε, σὰν ἦταν μονάχοι, ἔβγαζε δίχως μιὰ τὸ κολλιὲ ἀπ' τὸν κόρφο της, γιὰ νὰ τοῦ δείξῃ τὰ μαργαριτάρια καὶ μετὰ ἴδια γρήγορη χειρονομία τὰ ξανάβαζε πάλι, ἀνάμεσα στὰ ζεστά καὶ ἀναστατωμένα ἀπ' τὴ συγκίνησιν στή-θι της.

Ποτὲ πιά δὲν τ' ἄβγαζε ἀπὸ πάνω της.

Μιὰ ζωὴ στενάχωρη, γλυκερὰ ὥς τόσο, εἶχε ἀρχίσει ἀπ' ἐκείνη τὴ στιγμὴ. Ἡ Μαρτίνη εἶχε κἀνῃ ἕνα ἀκριβέστατο προὔπο-λογισμό γιὰ τὰ ἔσοδα τοῦ σπιτιοῦ. Ἦταν ἀλήθεια, ἀποκαρδιωτικὸ. Μόνο ἡ παρακαταθήκη τῆς πατάτας ἔδινε ἐλπίδες πὼς θὰ βαστοῦσε ἀρκετὰ.

Κατὰ κακὴ σύμπτωση, τὸ πυθάρκι τὸ λάδι κόντευε στὸν πάτο, καὶ τὸ τελευταῖο βαρέλλι κρασί ἦτανε στὸ σῶμα.

Ἡ Σουλιάδα, μὴν ἔχοντας πιά οὔτε λιόδενδρα, οὔτε κλίματα, δὲν ἔδινε παρὰ μερικὰ μπιστανικά καὶ λίγα φρούτα, ἀγλάδια, πού δὲν ἦταν ὄριμα σταφύλια τῆς δρό-

νας, πού θά ἦταν τώρα τὸ μοναδικό τους γλύκισμα.

Τέλος, θάπρεπε κάθε μέρα, ν' αγοράζουν τὸ ψωμί καὶ τὸ κρέας.

Γι' αὐτά, ἀπ' τὴ πρώτη μέρα ἡ ὑπηρεσία εἶχε βάλει τὸν Πασκάλ καὶ τὴ Κλοτίλδη σὲ σιτηρέσιο, καταργώντας τὰ παλιά γλυκά, τὶς κοφίνες, τὶς πάστες καὶ περιορίζοντας τὶς πιατέλες σὲ ἱσχνὲς μερίδες.

Εἶχε ἀναλάβει καὶ πάλι, ὅλη της τὴν ἀλλοτινὴ αὐταρχικότητα, τοὺς μεταχειριζότανε σὰν παιδιὰ, πού δὲν τὰ ρωτοῦσε πιά οὔτε γιὰ τίς ἐπιθυμίες τους, οὔτε γιὰ τὰ γούστα τους.

Αὐτὴ τώρα κανόνιζε τὰ γεύματα, ξαίροντας, καλλίτερο ἀπ' αὐτοὺς τί τοὺς χρειάζονταν, ἐξ ἄλλου ὅμως τοὺς περιέβαλλε μὲ μητρικὲς φροντίδες, κάνοντας τὸ θαῦμα νὰ τοὺς ἔχη ἀκόμη στὴν ἄνεσι, σχετικὰ μὲ τὰ λίγα τους λεφτά, κι' ἀγρίευσε τότε πότε πρὸς τὸ συμφέρον τους, ὅπως κάνουν στὰ παιδιὰ, πού δὲ θέλουν νὰ φᾶνε τὴ σοῦπα τους.

Φαινότανε μάλιστα, πὼς αὐτὲς ὅλες οἱ φροντίδες καὶ ὅλα τὰ βάσανα, αὐτὴ ἡ ὑστάτη θυσία τὴν ἀποτραβοῦσε κι' αὐτὴ ἀπὸ τὸ κρυφὸ σαράκι πού τὴν ἔτρωγε.

Ἀπὸ τότε πού ἄρχισε ν' ἀγρυπνᾷ πάνω τους, εἶχε ξαναβοῇ τὴν ἄσπρη καλογριῦστικὴ ὄψη της, τὰ ἥρεμα γκρίζα της μάτια.

Ὅταν ἔπειτα ἀπὸ τὶς αἰώνιες πατάτες, τὴ μικρὴ κοτολέτα τῶν εἴκοσι λεπτῶν, χαμμένη μέσα στὰ ζαχαβατικά, κατάφερνε μερικὲς μέρες, δίχως νὰ ἐκδέσῃ τὸ προϋπολογισμό της, νὰ τοὺς σεοβίση καὶ δίπλες, τότε θριαμβεῖ καὶ γελοῦσε κι' αὐτὴ μὲ τὰ γέλια τους.

Ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη τὰ βρίσκαν ὅλα θαυμάσια, πράγμα πού δὲν τοὺς ἐμπόδιζε νὰ τὴν κοροϊδεύουν ὅταν αὐτὴ δὲν ἦταν μπροστά.

Τὰ παλιά πειράγματα γιὰ τὴ τσιγκουνιά της ξαναρχίζανε, ὑποστηρίζανε πὼς μετροῦσε τὰ κουκιά, τὸ πιπέρι, τόσα κουκιά σὲ κάθε φαγητό, γιὰ νὰ κἀνὲ οἰκονομία· ὅταν οἱ πατάτες δὲν εἶχαν λάδι, ὅταν οἱ κοτολέτες καταντοῦσαν νὰ εἶναι τῆς μπουνκιᾶς, τότε ἔκαναν τὸ μάτι ὁ ἓνας στὸν ἄλλο καὶ περίμεναν νὰ βγῇ ἐκείνη ἀπὸ τὴν τραπεζαρία, γιὰ νὰ πνίξουν τὰ γέλια τους στὴν πετσέτα τους.

Διάσκεδαζαν μὲ ὅλα, γελοῦσαν μὲ φτώχεια τους.

Στὸ τέλος τοῦ πρώτου μηνὸς ὁ Πασκάλ θυμῆθηκε τὸ μισθὸ τῆς Μαρτίνης. Κατὰ συνήθεια, ἔπαιρνε μόνη της τὰ σαράντα της φράγκα ἀπ' τὸ κοινὸ ταμεῖο πού κρατοῦσε.

— Καϋμένη μου κυρὰ—τῆς εἶπε—πὼς θὰ κάνετε γιὰ τὸ μισθὸ σας, ἀφοῦ δὲν ὑπάρχουν πιά χρήματα;

Αὐτὴ ἔβαινε γιὰ μιὰ στιγμὴ μὲ συντριβή, κοιτάζοντας χάμω, κ' ἔπειτα εἶπε:

— Τί θὰ κάνουμε κύριε!.. Ἀνάγκη νὰ περιμένουμε...

Ὅμως ἐκεῖνος ἔβλεπε πὼς δὲν ἔλεγε καθαρά τὴν σκέψι της, πὼς εἶχε κάποια ἰδέα πού δὲν ἤξειρε πὼς νὰ τὴν πῇ.

Ἐκεῖνος τῆς ἔδωσε θάρρος.

— Τὸ λοιπὸν ἀπ' τὴ στιγμὴ πού ὁ κύριος θὰ τὸ παραδεχότανε θὰ προτιμοῦσα νὰ μοῦ ὑπογράψῃ ἓνα χαρτί.

— Πῶς; Τί χαρτί;

— Naί, ἓνα χαρτί ὅπου ὁ κύριος κάθε μῆνα, νὰ λέῃ πὼς μοῦ χρωστᾷ σαράντα φράγκα.

Ἀμέσως ὁ Πασκάλ τῆς ἔκαμε χαρτί κ' ἐκείνη τόκουσε μὲ προσοχή, εὐτυχισμένη, σὰ νὰ ἦτανε καλὸ καὶ γερὸ χρήμα.

Αὐτὸ φυσικὰ τὴν καθυσόχασε.

Ὅμως τὸ χαρτί αὐτὸ ἔγινε γιὰ τὸ γιὰ τὸ καὶ γιὰ τὴ συντροφισιά του, νέα ἀφορμὴ νὰ καταπλαγοῦν καὶ νὰ ξαναρχίσουν τὰ ἀστεῖα.

Ποιὰ ἦταν λοιπὸν ἡ ἀπίστευτὴ αὐτὴ δύναμις τοῦ χρήματος πάνω στὶς ψυχές; Αὐτὴ ἡ γριὰ γεροντοκόρη, πού τοὺς ὑπηρετοῦσε γονατιστή, πού πρὸ παντὸς τὸν λάτρευε ἐκεῖνον σὲ βαθμὸ νὰ τοῦ δώσῃ τὴ ζωὴ της, ἔπαιρνε τώρα αὐτὴν τὴν ἐγγυήσι τὴ βλακώδη, πού δὲν εἶχε καὶ καμμιά ἀξία, ἐφ' ὅσον δὲν θὰ μπορούσε νὰ τὴν πληρώσῃ!

Ἐξ ἄλλου οὔτε ὁ Πασκάλ οὔτε ἡ Κλοτίλδη εἶχαν κάποια ἀξία κρατώντας τὴν ἡρεμία τους μέσα στὴ δυστυχία. Γιατὶ κἀν δὲν τὴν αἰσθανόντανε. Αὐτοὶ ζοῦσαν πρὸς ψηλά, πρὸ μακρὰ, μέσα στὸ πάθος τους. Στὸ τραπέζι ἀγνοοῦσαν τὸ τί ἔτρωγαν, μπορούσαν νὰ ὀνειρεύονται, ὅτι τρῶνε βασιλικά σὲ χρυσὰ πιάτα μέσα.

Δὲν εἶχανε συναίσθησι τῆς τραγωδίας πού τοὺς περίμενε, πὼς ἡ ὑπηρετρία δὲν

ἔτρωγε παρὰ μόνον ἀπὸ τὰ ψίχουλά τους.

Καὶ πηγαινοερχόντανε μέσα στὸ ἄδειο σπιτί σὰ νὰ περπατοῦσαν σὲ παλάτι. Ἦταν τὸ δίχως ἄλλο ἡ ἐποχὴ ἡ πρὸ εὐτυχισμένη τοῦ ἔρωτά τους. Ἡ γῆς, ὁλόκληρη ἦταν δική τους, καὶ οἱ θησαυροὶ της καὶ τὰ βασίλεια, ἀπ' τὴ στιγμὴ, πού ὁ ἓνας ἦταν τοῦ ἄλλου τους.

Ὡς τόσο κατὰ τὰ τέλη τοῦ Αὐγούστου τὰ πράματα χάλασαν ἀκόμη πρὸς πολὺ. Ἐμπνοῦσαν κάποτε ἀνήσυχτα μέσα ἀπὸ τ' ὄνειρο τους, μέσ' ἀπ' τὴ ζωὴ τους τὴν δίχως καθήκοντα, δίχως δεσμούς, δίχως ἐργασία, πού τὴν νοιώθανε τόσο γλυκεῖα, κι' ὅμως πού δὲν ἦταν δυνατό νὰ ἐξακολουθήσῃ.

Ἐνα βράδυ ἡ Μαρτίνη τοὺς εἶπε ὅτι δὲν εἶχε πιά παρὰ πενήντα φράγκα, καὶ πὼς θὰ ζοῦσαν ἄσκημα δεκαπέντε μέρες δίχως κρασί. Ἐξ ἄλλου οἱ εἰδήσεις πού ἔπαιρναν τώρα ἦσαν σοβαρές. Ὁ συμβολαιογράφος Γρανγκιγιό, ἦταν ὀριστικὰ ἀφερέγγυος καὶ οὔτε κἀν οἱ προσωπικοὶ του πιστωτὲς θὰ παίρνανε πεντάρια. Στὴν ἀρχὴ μπορούσαν νὰ ἐλπίζουν στὸ σπιτί καὶ στὶς δυὸ γυναῖκες, πού ἄφινε φεύγοντας ὁ Γρανγκιγιό. Μὰ τώρα ἦταν σίγουρο ὅτι καὶ τὰ δυὸ κτήματα ἦταν στ' ὄνομα τῆς γυναίκας του· καὶ ἐνῶ ἐκεῖνος ἦτανε στὴν Ἑλβετία, ὅπως λέγανε καὶ ἀπολάμβανε τὴν ὁμορφιὰ τῶν βουνῶν, αὐτὴ κατεῖχε μιὰν ἔπαυλι, πού ἔπαιρνε τὰ εἰσοδήματά της, πολὺ ἥσυχη καὶ μακρὰ ἀπὸ τὴ φασαρία τῆς καταστροφῆς τους.

Τὸ Πλασσάν, ἀνάστατο, εἶχε νὰ πῇ πὼς ἡ γυναῖκα αὐτὴ ἀνεχόντανε τὶς μουρτιariές τοῦ ἀντρα της σὲ βαθμὸ μάλιστα νὰ τοῦ ἐπιτρέπῃ δυὸ ἐρωμένες, πού τὶς εἶχε πάρει μαζύ του στὶς λίμνες τῆς Ἑλβετίας.

Καὶ ὁ Πασκάλ μὲ τὴν ἀφροντισιὰ του ἀμελοῦσε ἀκόμη νὰ πᾶν νὰ δῇ τὸν εἰσαγγελέα, γιὰ νὰ μιλήσῃ μ' αὐτὸν γιὰ τὴν περιπτώσιν του. Περιοριζότανε στὰ ὅσα ἄκουε κι' ἔλεγε, τί τ' ὄφελος, νὰ ἀνασκαλίσῃ αὐτὴν τὴ θλιβερὴ ἱστορία, μιὰ καὶ δὲ μπορούσε πιά νὰ ὠφεληθῇ τίποτα τὸ παστρικό οὔτε τὸ χρήσιμο.

Τότες, στὴ Σουλειάδα, τὸ μέλλον ἄρχισε νὰ φαίνεται ἀπειλητικό. Σὲ λίγο, θὰ πὸν ἔπνιγε ἡ μαύρη φτώχεια.

Καὶ ἡ Κλοτίλδη, πολὺ γνωστικὴ κατὰ βάθος ἦταν ἡ πρώτη πού ἄρχισε νὰ τρέμῃ. Εἶχε τὴ ζωηρὴ τῆς εὐθυμία, ὅταν ὁ Πασκάλ ἦταν μπροστά, ἀλλὰ, πρὸ προβλεπτικῆς ἀπ' αὐτόν, μὲ τὴ γυναικεία της τρυφερότητα, ἔπεφτε μέσα σὲ πραγματικὸ τρόμο, εὐθύς ὡς τὴν ἄφιν' ἐκεῖνος μιὰν στιγμὴ, κι' ἀναρωτιότανε τί ἤθελε ἀπογεῖν αὐτός, στὴν ἡλικία του καὶ μὲ τὸ βάρος ἑνὸς τέτοιου σπιτιοῦ. Ὁλόκληρο ἓνα σχέδιο, τὴν ἀπασχόλησε γιὰ πολλὰς φορὲς: νὰ δουλέψῃ, καὶ νὰ κερδίσῃ χρήματα, πολλὰ χρήματα μὲ τὰ παστὲλ της.

Τῆς εἶχαν πῇ τόσα γιὰ τὸ ταλέντο της, τὸ τόσο ἐξαιρετικὸ καὶ τόσο προσωπικό, ὥστε ἐκμυστηρεύτηκε τὴν ἀπόφασή της στὴ Μαρτίνη, καὶ τὴν ξαπέστειλε ἓνα πρωτὶ, νὰ πᾶν νὰ προσφέρει πολλὰ ἀπ' τὰ φανταστικά της λουλούδια, στὸ Χρωματοπώλῃ τῆς πλατείας Σωβιέρ, πού ἦταν ὅπως λέγανε σὲ συγγενικὲς σχέσεις μ' ἓνα ζωγράφον τοῦ Παρισιοῦ.

Ὁ ρητὸς ὁρος ἦταν νὰ μὴν πλασσάρῃ τίποτα στὸ Πλασσάν, νὰ τὰ στείλῃ ὅλα μακρὰ.

Μὰ τὸ ἀποτέλεσμα ἦταν ἀποκαρδιωτικό. Ὁ ἔμπορος ἔμεινε κατὰπληκτος ἐμπρὸς στὸν ἐξωτισμὸ τῶν σχεδίων στὴν ὁρμὴ τῆς ἐκτελέσεως καὶ δήλωσε πὼς ποτὲ δὲ θὰ πουλιόντανε αὐτά.

Ἐκείνη ἀπελπίστηκε καὶ ἔκλαιγε πύρινα δάκρυα.

Σὲ τί λοιπὸν μπορούσε νὰ ὀφελήσῃ; Ἦταν θλίψη καὶ ντροπὴ της νὰ εἶναι ἔτσι ἀνώφελη.

Ἡ Μαρτίνη ἀναγκάστηκε νὰ τὴν παρηγορήσῃ, ἐξηγώντας της, πὼς τὸ δίχως ἄλλο ὅλες οἱ γυναῖκες δὲν εἶναι γιὰ δουλειά, πὼς ἄλλες βλασταίνουν σὰν τὰ λουλούδια στὸν κήπο γιὰ νὰ μοσχοβολοῦν, ἐνῶ ἄλλες εἶναι ὅπως τὸ στάρι τῆς γῆς, πού τὸ τσακίζουν καὶ τρέφονται μ' αὐτό.

Ὡς τόσο ἡ Μαρτίνη, εἶχε στὸ νοῦ της ἓνα ἄλλο σχέδιο; Νὰ καταφέρῃ δηλαδὴ τὸ γιὰ τὸ νὰ ξαναπιάσῃ τὴν πελατεία του.

Μίλησε τέλος στὴν Κλοτίλδη, πού ἀμέσως τὶς ἔδειξε τὶς δυσκολίες, τὸ σχεδὸν ἀδύνατο μὲς τέτοιας ἀπόπειρας.

Ἀκριβῶς εἶχε μιλήσει γι' αὐτό μὲ τὸν Πασκάλ.

Κι' αὐτὸς ἐπίσης τὸ εἶχε στὸ νοῦ του

νά εργασθῇ, σὰν μόνη ἐλπίδα νὰ σωθοῦν. Πρῶτα-πρῶτα σκέφθηκε ν' ἀνοίξῃ ἕνα ἱατρεῖο.

Μὰ ἦταν ἀπὸ τόσον καιρὸ ὁ γιατρὸς τῶν φτωχῶν! Πῶς νὰ τολμήσῃ νὰ ζητήσῃ ἀμοιβή, ὅταν ἐδῶ καὶ τόσα χρόνια τὴν ἑρράτευε δωρεάν!

Ἐπειτα, δὲν ἦταν πολὺ ἀργὰ γιὰ τὴν ἡλικία του νὰ ξαναρχίσῃ μιὰν καρδερά ;

Δίχως νὰ λογαριάσῃ κανεὶς, τίς ἀνόητες ἱστορίες, ποὺ διαδιδόντονε εἰς βάρος του, ὅλος ἐκείνος ὁ θρόλος τῆς τρελλῆς ἰδιοφυΐας, ποὺ τοῦ καταλογίζανε.

Δὲν θάβρισκε οὔτε ἕναν πελάτη, καὶ θὰ ἦταν πολὺ σκληρὸ νὰ τὸν ἐξαναγκάσῃ κανεὶς στὴ μάταια αὐτὴν προσπάθεια.

Ἡ Κλοτίλδη ἀπεναντίας ἔκαμε ὅτι μποροῦσε γιὰ νὰ τὸν μεταπείσῃ. Καὶ ἡ Μαρτίνη κατάλαβε, καὶ ἦταν κι' αὐτὴ τῆς γνώμης νὰ μὴν τὸν ἀφίσουν νὰ ριψοκινδύνευσέ σὲ μιὰ τόσο παράτολμη καὶ ὀδυνηρὴ ἀπογοήτευση.

Ἐξ ἄλλου, κουβεντιάζοντας τῆς εἶχε ἔλθει ἡ σκέψη ἐνὸς παλιοῦ κατὰστιχου, ποὺ τὸ εἶχεν ἀνακαλύψει μέσα σὲ μιὰ ντουλάπα, καὶ ὅπου ἄλλη φορὰ, εἶχε καταγράψει τίς ἐπισκέψεις τοῦ γιατροῦ.

Πολλοὶ ἦταν ἐκεῖνοι ποὺ δὲν εἶχαν πληρώσει, ἔτσι ποὺ τὰ ὀνόματά τους, γέμιζαν δυὸ κατεβατὰ στὸ κατὰστιχο.

Γιατί λοιπὸν τώρα, ποὺ εἶχαν δυστυχίσει, νὰ μὴ ζήτησαν ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους αὐτοὺς τὰ ὅσα τοὺς ἠθελαν ;

Θὰ μποροῦσαν πολὺ καλὰ νὰ ἐνεργήσουν δίχως νὰ ποῦν τίποτα στὸν κύριο, ποὺ εἶχε πάντα ἀρνηθῇ γιὰ νὰ εἰσπράξῃ αὐτὰ τὰ χρέη, νὰ καταφύγῃ στὴ δικαιοσύνη. Κι' αὐτὴ τὴ φορὰ, ἡ Κλοτίλδη τὴ δικαίωσε. Ἐγινε ὁλόκληρη συνομοσία. Ἡ ἴδια ἐτοίμασε τοὺς λογαριασμούς, ποὺ τοὺς πῆγε καὶ τοὺς παρουσίασε ἡ ὑπηρέτρια.

Ὅμως ἀπὸ πουθενὰ δὲν πῆρε πεντάρα. Τῆς λέγανε, ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα, πῶς θὰ δοῦν, θὰ ἐξετάσουν, θὰ περάσουν νὰ μιλήσουν μὲ τὸν γιατρό.

Δέκα μέρες πέρασαν, κανεὶς δὲν ἦλθε. Δὲν ὑπῆρχαν πιά σπῆτι παρὰ μόνο ἕξη φράγκα, ὅσο δηλαδὴ γιὰ νὰ ζήσουν δύο ἢ τὸ πολὺ πολὺ τρεῖς μέρες.

Ἡ Μαρτίνη, τὴ δευτέρα μέρα, ἔτσι ὅπως

γυρνοῦσε ἀπὸ κάποιον ὀφειλέτη, ποὺ τῆς εἶχεν ἀρνηθῇ, εἶπε στὴ Κλοτίλδη πῶς εἶχε συναντήσει στὸ δρόμο τὴν κυρία Εὐτυχία.

Ἐκείνη, τὸ δίχως ἄλλο, θὰ τῆς εἶχε στήσει καρτέρι. Ἐξακολουθοῦσε νὰ μὴν πατᾷ στὴ Σουλειάδα, Ἀκόμη, οὔτε καὶ τὸ δυστύχημα, ποὺ εἶχε βρῇ τὸ γυό της, αὐτὴ ἡ ξαφνικὴ ἀπώλεια τῆς περιουσίας του, γιὰ τὴν ὁποία μιλοῦσαν ὅλοι στὴ πόλη, οὔτε κι' αὐτὸ δὲν τὴν ἔκαμε νὰ ἐπαναλάβῃ τίς σχέσεις της.

Καρτεροῦσε ὅμως, συνθηκολογώντας μὲ ὀρισμένα λάθη τοῦ γιοῦ της, στὸ τέλος νὰ τὸν κάμῃ αὐτὴ ὅ,τι ἠθελε.

Ὅταν δὲ θὰ εἶχε πιά πεντάρα, καὶ θὰ χτυποῦσε τὴν πόρτα της, θὰ τοῦ ὑπαγόρευε τίς θελήσεις της: τὸ γάμο του μὲ τὴν Κλοτίλδη, ἡ ἀκόμη καλλίτερα θ' ἀπαιτοῦσε νὰ φύγῃ αὐτὴ.

Ὡς τόσο οἱ μέρες περνοῦσαν καὶ δὲν τὸν ἐβλεπε νᾶρχεται.

Καὶ γι' αὐτὸ εἶχε τώρα σταματήσει τὴ Μαρτίνη, παίρνοντας ὅψη πλανταγμένη, ζητιώντας νέα, ξαφνισμένη, γιατί δὲν προσφεύγανε στὸ βαλάντιό της, δίνοντας ὥς τόσο νὰ καταλάβῃ ἡ ἄλλη, πῶς ἡ ἀξιοπρέπεια της, δὲν τῆς ἐπέτρεπε νὰ κάμῃ πρῶτη αὐτὴ τὸ διάβημα.

—Θὰ πρέπει νὰ μιλήσετε στὸν κύριο καὶ νὰ τὸν πείσετε!—συμπέρανε ἡ ὑπηρέτρια.

Πραγματικά! Γιατί τάχα νὰ μὴν ἀποταθῇ στὴ μητέρα του;

Θὰ ἦταν τόσο φυσικὸ αὐτό.

Ἡ Κλοτίλδη, ἐξεγέρθηκε.

—ὦ! Ποιέ! Δὲν παίρνω πάνω μου νὰ τοῦ πῶ τέτοιο πρᾶμα... Ὁ μαῖτρο θὰ θυμῶνε καὶ θὰ εἶχε δίκιο. Πιστεύω πῶς θὰ προτιμοῦσε νὰ πεθάνῃ, παρὰ νὰ φάῃ τὸ ψωμὶ τῆς γιαιγιάς.

Τότες, τὴν μεθεπαύριο, κατὰ τὸ γεῦμα, ἐνῶ ἡ Μαρτίνη τοὺς σερβίριζε ἀπομεινάρια ζωμοῦ, τοὺς προειδοποίησε:

—Δὲν ἔχω πιά λεφτὰ κύριε, κι' αὐριο δὲ θάχουμε παρὰ πατᾶτες δίχως λάδι καὶ δίχως βούτυρο... Νὰ τρεῖς βδομάδες τώρα ποὺ πίνετε σκέτο νερό. Τώρα θὰ πνὰ στερηθῆτε καὶ τὸ κρέας.

Ἐκεῖνοι γέλασαν καὶ ἄρχισαν πάλι νὰ χορατεύουν.

—Ἐχετε ἄλως, καλὴ μου Μαρτίνη ;

—ὦ! ὅσο γι' αὐτό, μάλιστα, κύριε. Ὑπάρχει λίγο ἀκόμη.

—Ἐ λοιπόν! Πατᾶτες μὲ τ' ἀλάτι, εἶναι πολὺ καλὸ ὅταν πεινᾷ κανεὶς.

Αὐτὴ ξαναπῆγε στὴν κουζίνα της, καὶ κείνοι ξανάρχισαν τίς εἰρωνίες τους γιὰ τὴν τσιγκουνιά της. Ποτέ, δὲ θὰ πρότεινε νὰ τοὺς δαιεῖσῃ δέκα φράγκα, οὐτὴ ποὺ εἶχε τὸ μικρὸ της θησαυρὸ κρυμμένο κάπου, σὲ μέρος σίγουρο, ποὺ κανεὶς δὲν τὸ ἤξαιρε.

Ἐξ ἄλλου γελοῦσαν μ' αὐτό, δίχως κὰν νὰ τῆς κρατοῦν κακία γι' αὐτό, γιατί ἡ-ξαιραν πῶς ἦταν τὸ ἴδιο σὰ νὰ τῆς ζητοῦσαν νὰ κατεβάσῃ τ' ἄσπρα γιὰ νὰ τοὺς τὰ σερβίρῃ.

Τὴ νύχτα ὥς τόσο, μόλις πλάγιασαν ὁ Πασκάλ ἐνοιῶθε τὴ Κλοτίλδη μὲ πυρετὸ καὶ τὴν ἀνατάραξε ἡ ἀϋπνία.

Κατὰ συνέπειν, ἔτσι, στὴ θαλπωρὴ τοῦ σκοταδιοῦ, τὴν ἔπαιρνε στὴν ἀγκαλιά του καὶ τὴν ξεμολογοῦσε. Καὶ τόλμησε αὐτὴ νὰ τοῦ πῇ τὴν ἀνησυχία της, γι' αὐτὸν τὸν ἴδιο, γιὰ κείνην, γιὰ τὸ σπῆτι ὁλόκληρο.

Τί θ' ἀπογινόντανε, δίχως κανένα πόρο ;

Σὲ μιὰ στιγμὴ, λίγο ἀκόμη καὶ θὰ τοῦ μιλοῦσε γιὰ τὴ μητέρα του.

Ἐπειτα δὲν τόλμησε, καὶ περιορίστηκε νὰ τοῦ πῇ, τὰ διωβήματα ποὺ εἶχαν κάνει, ἡ Μαρτίνη κι' αὐτὴ, τὸ παλιὸ κατὰστιχο, τοὺς λογαριασμούς, τὰ χρέη ποὺ ζητοῦσαν ἀνόμελα ἀπὸ παντοῦ.

Σὲ ἄλλη περίστασι, ἡ ὁμολογία αὐτὴ θὰ τοῦ προξενοῦσε μεγάλη θλίψη, μεγάλη ὀργή, καὶ θὰ τοῦ κακοφαινότανε, γιατί εἶχαν ἐνεργήσει δίχως νὰ τοῦ τὸ ποῦν.

Τώρα, ἔμεινε πρῶτα σιωπηλός, πολὺ συγκινημένος, κι' αὐτὸ ἔφθασε γιὰ νὰ φανῇ, πόση ἦταν ὥρες ὥρες ἡ στενοχώρια του ἡ μυστικὴ, κάτω ἀπ' αὐτὴν τὴν ξενοιασία τῇ: εὐτυχίτῃ ποὺ φανέρονε.

Ἐπειτα συχώρεσε τὴ Κλοτίλδη σφίγγοντας τὴν ἑξάλλος στὴν ἀγκαλιά του, τῆς εἶπε τέλος πῶς κολὰ ἔκανε, καὶ πῶς δὲν ἦταν δυνατό νὰ ζήσουν περισσότερο κατ' αὐτὸν τὸν τρόπο.

Εἶχαν πάψει νὰ μιλοῦν, ὅμως ἡ νέα τὸν ἐνοιῶθε ποὺ δὲν κοιμότανε, ζητώντας ὅπως κι' αὐτὴ, ἕναν νάποιο τρόπο νὰ βροῦν τὰ χρήματα ποὺ θέλανε γιὰ νὰ ζή-

σουν.

Τέτοια ἦταν ἡ πρώτη δυστυχισμένη τους νύχτα, μιὰ νύχτα κοινῶς πόνου, ὅπου ἡ νέα ἦταν ἀπελπισμένη γιατί τὸν ἐνοιῶθε νὰ βασανίζεται ἔτσι, μιὰ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ ὑποφέρει αὐτός, βλέποντάς τὴν, δίχως ψωμί.

Τὴν ἄλλη μέρα τὸ μεσημέρι, δὲν φάγανε παρὰ μόνο φρουτὰ. Ὁ γιατρὸς εἶχε μείνει σιωπηλός, ὁλόκληρο τὸ πρωῒ, καὶ φαινότανε πῶς τὸν ξέσχιζε ἑναεξωτερικὸς ἀγῶνας. Μόνο κατὰ τίς τρεῖς, εἶχε πάρα τὴν ἀπόφαση.

—Μπρός! Πρέπει νὰ κουνηθοῦμε!... —εἶπε στὴ συντροφισσά του. Δὲ θέλω νὰ νηστεύῃς κι' ἀπόψε!... Πήγαινε νὰ φορέσῃς ἕνα καπέλλο. Θὰ βγοῦμε μαζύ.

Ἐ εἶναι τὸν κοίταξε, περιμένοντας νὰ καταλάβῃ.

—Ναί! Ἀφοῦ μᾶς χρωστᾷν λεφτὰ, καὶ δὲ θέλουν νὰ μᾶς τὰ δώσουν, θέλω νὰ δῶ ἂν θὰ μοῦ τὰ ἀρνηθοῦν καὶ σ' ἐμένα.

Τὰ χέρια του τρέμανε. Ἡ σκέψη αὐτὴ νὰ πληρωθῇ κατὰ τέτοιο τρόπο ἔπειτα ἀπὸ τόσα χρόνια, θὰ τοῦ στοίχιζε τρομερά. Ὅμως προσπαθοῦσε νὰ χαμογελάσῃ, καὶ προσποιότανε τὸ γενναῖο. Κι' αὐτὴ ποὺ ἐνοιῶθε στὸ τραῦλισμα τῆς φωνῆς του τὸ βάθος τῆς θυσίας του, αἰστάνθηκε μιὰ δυνατὴ συγκίνηση.

—Ὅχι! Ὅχι! Μαῖτρο! Μὴν πᾶς, ἂν αὐτὸ σοῦ κἀν κακό. Ἡ Μαρτίνη θὰ μποροῦσε νὰ ξαναπᾶ.

Ὅμως ἡ ὑπηρέτρια ποὺ ἦταν ἐκεῖ, ἐπεδοκίμαζε ἀπεναντίας τὸν κύριο.

—Γιατί; Γιατί λοιπὸν νὰ μὴν πᾶ ὁ κύριος ; Δὲν εἶναι ποτές ντροπὴ νὰ ζητᾷ κανεὶς αὐτὰ ποὺ τοῦ χρωστοῦν... Ψέμμα-τα ; Ὁ καθεὶς τὰ δικά του... Ἐγὼ τὸ βρίζω αὐτὸ πολὺ καθὼς πρέπει. Τοῦλάχιστον, ἂς δεῖξῃ ὁ κύριος πῶς εἶναι ἀντράς!

Τότες, ὅπως κι' ἄλλη φορὰ, στὶς εὐτυχισμένες μέρες, ὁ γέρος βασιλεὺς Δανιὲλ, ἔτσι ὅπως ὀνόμαζε τὸν ἑαυτό του ὁ Πασκάλ καμμιά φορὰ, βγήκε στὸ μπράτσο τῆς Ἀβισαίγ.

Οὔτε αὐτός, οὔτε ἐκείνη, φοροῦσαν ἀκόμη κουρέλια. Αὐτὸς εἶχε πάντα τὴν ρετιγκόττα του ἀψογα κουμπωμένη, ἐνῶ ἐκείνη φοροῦσε τὸ ὠραῖο μεταξωτὸ της φου-

στάει με τις κόκκινες κουτικίδες. "Ομως ή συναίσθηση τὸ δίχως ἄλλο τῆς ἀθλιότητάς τους, τοὺς ἐμείωνε τοὺς ἔκαμε νὰ πιστεύουν πὼς δὲν ἦταν πιά παρὰ μόνο δυὸ φτωχοί.

"Ἐπιαναν λίγη θέση, καὶ πήγαιναν βιαστικοί, σύρριζα στὸ πεζοδρόμιο.

Οἱ ἡλιολουσμένοι δρόμοι, ἦταν σχεδὸν ἔρημοι. Μερικὰ βλέμματα τοὺς στεναχώρεσαν, καὶ δὲν ἐβίαζαν πιά τὸ βῆμα τους, γιατί τὴν ἔσφιγγε ἡ καρδιά τους.

Ο Πασκάλ θέλησε ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ ἓναν παλιὸ δικαστικὸ, ποὺ τὸν εἶχε κουράρει γιὰ νεφριτικόν. Ἐμπῆκε σπῖτι του, ἀφοῦ ἄφισε τὴν Κλοτίλδη σ' ἓναν πάγκο τῆς πλατείας Σωβέρ.

"Ομως, ἐνοιωσε μεγάλο ξελάφρωμα, ὅταν ὁ δικαστικὸς, προλαμβάνοντάς τον, τοῦ εἶπε πὼς ἔθιγε τὰ εἰσοδήματά του τὸν "Οκτώβριο καὶ τότε θὰ τὸν πλήρωνε. Σὲ μιὰν γοιὰ κυρία, μιὰν ἑβδομηντάρρα παραλυτικὴ ἔγινε κατὶ ἄλλο. Ἐκείνη εἶχε προσβληθῇ, γιατί τῆς ἔστειλαν τὸ λογαριασμὸ μὲ μιὰν ὑπερέτρια ποὺ δὲν στάθηκε καὶ εὐ,ενικά μαζί της, καὶ γι' αὐτὸ ὁ γιατρὸς ἔσπευσε νὰ τῆς ζητήσῃ συγγνώμη, ἀφίνοντάς της, ὅσον καιρὸ ἐπιθυμοῦσε γιὰ νὰ τὸν πληρώσῃ. "Ἐπειτα, ἀνέβηκε τὰ τρία πατώματα ἐνὸς ὑπαλλήλου τῆς Ἐφορίας, ποὺ τὸν βοήθη ἀκόμη ἄρρωστο, τόσο φτωχὸ ὅσο ἦταν κι' ὁ ἴδιος, σὲ σημεῖο μάλιστα ποὺ δὲν τολμοῦσε νὰ διατυπώσῃ τὴν ἀπαίτησή του.

"Ἀπὸ αὐτοῦ πήγαν σὲ μιὰν ποὺ εἶχε ἓνα ἐμπορικὰ κι' ἔπειτα στὴ σύζυγο ἐνὸς δικηγόρου, σ' ἓνα λαδέμπορο, σ' ἓνα φούρναρη. "Ολοι τοὺς εἶχαν τὸν τρόπο τους. Κι' ὅλοι τοὺς ἀρνήθηκαν, ἄλλοι μὲ κάποια πρόφαση, κι' ἄλλοι δίχως καὶ νὰ θέλουν νὰ τοὺς δεχτοῦν.

"Ἦταν μάλιστα κι' ἓνας, ποὺ καμώθηκε πὼς δὲν καταλάβαινε.

"Ἐμενε ἡ μαρκησία ντὲ Θαλκευρά, ἡ μοναδικὴ ἐκπρόσωπος μιᾶς παλῆας οἰκογένειας, ἀρκετὰ πλούσια, μὰ διάσημη τοιγούνα, χήρα, μ' ἓνα κοριτσάκι δέκα χρονῶ.

Τὴν εἶχε κρατήσῃ γιὰ τελευταῖα, γιατί αὐτὴ τὸν ἔκανε νὰ τρομάξῃ.

Τέλος πάντων χτύπησε τὸ κουδοῦνι τοῦ παλιοῦ μεγάρου, κι' ἔμεινε τόσο πολὺ μέσα, ὥστε ἡ Κλοτίλδη ποὺ σουλάτσαρε,

κάτω ἀπ' τὰ δέντρα ἄρχισε ν' ἀνησυχῇ.

Τέλος, ὅταν ξαναφάνηκε, ἔπειτα ἀπὸ μισὴ ὥρα, ἡ νέα ἄρχισε νὰ τὸν πειράζῃ.

—Μὰ τί λοιπόν; Δὲν εἶχε ψιλὰ;..

—Φαντάσου!—Τῆς εἶπε αὐτός, γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν ἀργοπορία του—...ἡ μικροῦλα εἶναι ἄρρωστη. Φοβοῦμαι πὼς εἶναι ἡ ἀπαρχὴ βλαιώδους πυρετοῦ.. Τὸ λοιπὸν θέλησε νὰ μοῦ τὴ δείξῃ, καὶ τὴν ἐξέτασα!

"Ἐνα ἀκανίκτη χαμόγελο, ἀνέβαινε στὰ χεῖλη τῆς Κλοτίλδης.

—Καὶ τῆς ἄφισες μιὰν κοῦρα;

—Φυσικά! Μποροῖσα νὰ κάμω κι' ἄλλοις;

Τοῦπιασε τὸ μπράτσο πολὺ συγκινημένῃ, κι' ἐννοίωσε πὼς τοῦ ἔσφιγγε δυνατὰ στὴν καρδιά της πάνω.

Γιὰ κάμποσο, περπάτησαν ἔτσι, στὴν τύχη.

Τελείωσε! Δὲν τοὺς ἔμενε παρὰ νὰ γυρίσουν σπῖτι μ' ἄδεια χέρια. "Ομως ἐκεῖνος ἀρνιότανε. Ἐπέμενε νὰ θέλῃ γι' αὐτὴν, κατὶ ἄλλο ἀπ' τὶς πατάτες καὶ τὸ νερό, ποὺ τοὺς περιέμεναν.

"Ὅταν ἐφθασαν στὴν ἄκρη τῆς πλατείας Σωβαίρ, ἔστριψαν ἀριστερὰ πρὸς τὴ νέα συνοικία. Καὶ φαινότανε πὼς ἡ δυστυχία σὰ νὰ τοὺς καταδίωκε βῆμα βῆμα.

—"Ἀκουσε—εἶπε τέλος ἐκεῖνος—"Ἐχω μιὰ ιδέα... "Ἀν πήγαινα στὸν Ραμόν! Θὰ μᾶς δάνειζε ἑυχαρίστως χίλια φράγκα ποὺ θὰ τοῦ τὰ ξαναδίναμε μόλις θὰ σιάζαν τὰ πράματα.

Αὐτὴ, δὲν ἔδωσε ἀμέσως ἀπάντησιν. Τὸ Ραμόν ποὺ εἶχε διώξει. "Ἦταν τώρα παντρεμμένος, ἐγκαταστημένος σ' ἓνα σπῖτι τῆς νέας συνοικίας, ἦταν ὁ ὠραῖος γιατρὸς τῆς μόδας καὶ κέρδιζε περιουσία ὀλόκληρη!

Τὸν ἤξαιρε, εὐτυχῶς, ντόμπρο στὴ σκέψιν του καὶ γεναιόκαρδο. "Ἀν δὲν εἶχε ἔρθῃ νὰ τοὺς δῇ, αὐτὸ σίγουρα τὸ εἶχε κάνει ἀπὸ διάκριση. "Ὅταν τοὺς συναντοῦσε τοὺς χαιρετοῦσε μὲ ὕφος τόσο ἑυθαμβο, τόσο εὐχαριστημένος γιὰ τὴν εὐτυχία τους!

—Μήπως σὲ στενοχωρεῖ αὐτό! ρώτησε ὁ Πασκάλ, ποὺ θὰ εἶχε ἀνοίξει στὸ νέο γιατρὸ τὸ σπῖτι του, τὸ βαλαντιό του, τὴν καρδιά του.

Τότε ἐκείνη βιάστηκε ν' ἀπαντήσῃ

—"Ὁχι! Ὁχι! Δὲ στάθηκε ποτὲ ἀνάμεσά μας ἄλλο παρὰ συμπάθεια καὶ εἰλικρίνεια.

Πιστεύω πὼς τὸν λυπᾶσαι πολὺ, ὅμως θὰ μ' ἔχει συχωρέσει... "Ἐχεις δίκιο, δὲν ἔχουμε ἄλλο φίλο, στὸ Ραμόν πρέπει ν' ἀπευθυνθοῦμε.

"Ἡ κακοτυχία τοὺς κυνηγοῦσε. "Ο Ραμόν ἀπουσίαζε σ' ἓνα ἱατρικὸ συμβούλιο στὴ Μασσαλία, καὶ δὲν θὰ γυρνοῦσε παρὰ τὴν ἄλλη μέρα τὸ βράδυ.

Τοὺς δέχθηκε ἡ κυρία Ραμόν, μιὰ παλιὰ φίλη τῆς Κλοτίλδης, κάπου τρία χρόνια πρὶν τὴν ἐκείνη. Φάνηκε ἀρκετὰ στεναχωρημένη, ὡς τόσο φέρθηκε εὐγενικά. Φυσικά, ὁ γιατρὸς, δὲ ζήτησε τίποτα, καὶ περιορίστηκε νὰ τῆς ἐξηγήσῃ τὴν ἐπίσκεψή του λέγοντας πὼς εἶχαν ἀποθυμίσει τὸ γιατρό.

Σὰν ξαναβρέθηκαν πάλι στὸ δρόμο ὁ Πασκάλ κ' ἡ Κλοτίλδη, ἐνοιωσαν ξεμοναχισμένο τὸν ἑαυτό τους, καὶ σὰν νὰ χανόντανε.

Ποῦ νὰ τραβήξουν τώρα. Τί διάβημα νὰ κάνουν;

Καὶ ξανάρχισαν νὰ περπατοῦν στὴν τύχη.

—Μαίτρε, δὲν σοῦ εἶπα...—τόλμησε νὰ μουρμουρίσῃ ἡ Κλοτίλδη—φαίνεται πὼς ἡ Μαρτίνη ἀντάμωσε τὴν γιαγιά... Ναί! "Ἡ γιαγιά εἶχε ἀνησυχήσει γιὰ μᾶς, τὴν ρώτησε γιατί δὲν πᾶμε νὰ τὴ δοῦμε, ἂν εἴμαστε στὴν ἀνάγκη... Καί, νὰ ἡ πόρτα τῆς ἐκεῖ κάτω...

Πραγματικά, βρισκόντανε στὴν ὁδὸ τῆς Μπαίν, καὶ φαινότανε ἡ γωνιά τῆς πλατείας τῆς Ὑπονομαρχίας.

"Ὅμως ἐκεῖνος εἶχε καταλάβει καὶ τὴν ἀποστόμωσε:

—Ποτέ!... "Ἀκοῦς;... Ὅυτε κ' ἐσὺ δὲ θὰ πατήσῃς ἐκεῖ! Μοῦ τὸ λὲς αὐτό, γιατί χολοσκᾶς ποὺ μὲ βλέπεις ἔτσι στοὺς πέντε δρόμους! Καὶ μένα μοῦ σφίγγει ἡ καρδιά, ὅσο βάζω στὸ νοῦ μου πὼς ὑποφέρεις καὶ σὺ. Ἀλλὰ πρὶν καλὰ νὰ ὑποφέρουμε, παρὰ νὰ κάνουμε κατὶ ποὺ θὰ τὸ μετανιώναμε σ' ὅλη μας τὴ ζωὴ.

"Ἀφῆσαν τὴν ὁδὸ τῆς Μπαίν καὶ τράβηξαν γιὰ τὴν παλιὰ συνοικία.

—Προτιμῶ χίλιες φορὲς νὰ χτυπήσω ἔξενες πόρτες... Ἴσως ἀκόμη νὰ ἔχουμε φίλους, ὅμως αὐτοὶ θὰ βρίσκονται ἀνάμεσα

στοὺς φτωχοὺς... φτωχοὶ κι' αὐτοί.

Καὶ ἔχοντας ἀνάγκη κατάντησε τὴν ἐλεημοσύνη, ὁ Δαυὶδ, ποὺ συνέχισε τὴ πορεία του στὸ μπράτσο τῆς Ἀβισαίγ. "Ο γέρο βασιλῆας ὡσαύτως, πῆγε ἀπὸ πόρτα σὲ πόρτα ἀκουμπισμένος στὸν ὦμο τῆς ἐρωτευμένης ὑποταχτικῆς του, ποὺ ἡ νειότη της ἔμενε μόνο του στήριγμα.

"Ἦταν κοντὰ ἔξη ἡ ὥρα, ἡ μεγάλη ζέστη ἔπεφτε, οἱ στενοὶ δρόμοι γέμιζαν κόσμο. Καὶ στὴ λαϊκὴ συνοικία τοὺς ἀγαποῦσαν, τοὺς χαιρετοῦσαν, τοὺς χαμογελοῦσαν.

Λίγος οἶκος ἦταν φανερός, μέσα στὸ θαυμασμὸ ποὺ τοὺς εἶχαν, γιατί κανεὶς δὲν ἀγνοοῦσε τὴν καταστροφή.

"Ὡς τόσο φαινότανε ἀκόμη πρὶν ὑπέροχα ὁμορφοί, ἐκεῖνος ὀλόλευκος, αὐτὴ ὀλόξανθη, ἔτσι σὰ νὰ τοὺς εἶχε χτυπήσῃ τ' ἀστροπελέκι.

Τοὺς ἐνοιώθαν τώρα ἀκόμη πρὶν πολὺ ἐνωμένους, ἔτσι ποὺ τοὺς ἔβλεπαν ἴσιους καὶ περήφανους γιὰ τὸν ἔρωτά τους ποὺ στραφτοκοποῦσε. Περνοῦσαν ἐργάτες μὲ τὴ μπλούζα, καὶ ποὺ εἶχαν στὴν τσέπη τους περισσότερα λεπτὰ ἀπ' αὐτοὺς.

Κανεὶς δὲν τόλμησε νὰ τοὺς προσφέρῃ τὴν πεντάρρα ποὺ κανεὶς δὲν τὴν ἀρνιέται σ' ἐκείνους ποὺ πεινοῦν.

Στὴν ὁδὸ Κάνκουϊν, θέλησαν νὰ σταματήσουν στῆς Τιγκρώντ. Εἶχε πεθάνει κι' αὐτὴ μὲ βδομάδα πρὶν.

Δυὸ ἄλλες ἀπόπειρες, ποὺ εἶχαν κάμει ἀπότυχαν.

"Ἀπ' ἐδῶ καὶ μπρὸς, εἶχαν καταντήσῃ νὰ ὀνειροπολοῦν κανένα δάνειο, δέκα φράγκα. Τρεῖς ὥρες τώρα ποὺ περιφερόντανε στὴν πόλη.

Καὶ ἀναγκάστηκαν τέλος, νὰ γυρίσουν δίχως τίποτα στὴ Σουλειάδα κ' οἱ δυὸ τους, ὁ γέρος βασιλῆας ἐπαίτης καὶ ἡ ὑπάκουη ὑποταχτικὴ του, ἡ Ἀβισαίγ, στὸν ἀνδρὸς τῆς νειότης της, ξαναφέροντα πίσω τὸ Δαυίδ, ποὺ γερνοῦσε, ἀπογυμνωμένο ἀπ' τ' ἀγαθὰ του, κατὰσκοπο, γιατί ἔτρεξε τοὺς δρόμους.

"Ἦταν ὀκτὼ ἡ ὥρα. "Ἡ Μαρτίνη ποὺ τοὺς περιέμενε, κατάλαβε πὼς κείνο τὸ βραδι δὲ θὰ εἶχε νὰ μαγειρέψῃ. Ἐπέμεινε πὼς εἶχε δειπνήσῃ, κι' ἔτσι ὅπως φαινότανε ἀδιάθετη ὁ Πασκάλ τὴν ἔστειλε νὰ πᾶ ἡ

πλαγιάση.

—Δὲ θὰ μᾶς χρειαστῆς—τοὺς ἐπαναλάμβανε ἡ Κλοτίλδη—ἀφοῦ οἱ πατάτες εἶναι στὴν φωτιά, θὰ τίς πάrouνε μόνοι μας.

Ἡ ὑπηρέτρια, κακόκεφη, ὑποχώρησε. Μασοῦσε ἀκατάληπτα λόγια. Κ' ἔπειτα, πρὶν πάη νὰ κλειστῇ στὸ δωμάτιό της εἶπε:

—Κύριε! Δὲν ὑπάρχει πιά κριθάρι γιὰ τὸ Χορατατζή! Δὲ μοῦ καλοφάνηκε ἀπόψε, καὶ ὁ κύριος θάπρεπε νὰ πάη νὰ τὸν δῇ.

Ἀμέσως ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη ἀνησύχησαν κ' ἔτρεξαν στὸ σταῦλο. Πραγματικὴ τὸ ἄλογο ἦτανε ξιπλωμένο καὶ βυθισμένο σὲ ὑπνῆλεια. Ἐδῶ κ' ἔξη μῆνες τώρα δὲν τὸ εἶχαν βγάλει, ἐξ αἰτίας τὰ πόδια του, ποὺ εἶχαν ρευματισμούς.

Καὶ τώρα εἶχε ὅπως διόλου τυφλωθῇ. Κανεὶς δὲν καταλάβαινε, γιατί ὁ γιατρός τὸ φύλαγε αὐτὸ τὸ γέρινο ζῶο. Ἡ ἴδια ἡ Μαρτίνη καταντοῦσε νὰ λέη πῶς θάπρεπε νὰ τὸ σκοτώσουν ἀπὸ ἄτλὸ οἶκτο. Ὅμως ὁ Πασκάλ καὶ ἡ Κλοτίλδη βίζαν τίς φωνές, συγκινημένοι, σὰ νὰ τοὺς λέγαν νὰ σκοτώσουν κάποιον ἄρρωστο συγγενῇ, ποὺ δὲν ἔλεγε νὰ πεθάνη ἀρκετὰ γρήγορα.

—Ὁχι! Ὁχι!.. Τοὺς εἶχεν ὑπηρετήσει παραπάνω ἀπὸ εἰκοσιπέντε χρόνια, θάπρεπε νὰ πεθάνη κοντά τους, μὲ τὸν ὅροιο θάνατο, σὰν ἄξιο παλληκάρι ποὺ σταθηκε.

Καὶ τὸ βράδυ ἐκεῖνο ὁ γιατρός, δίχως περιφρόνησι, ἐξέταξε ζῶο σοβορά.

Τοῦ ἀνασήκωσε τὰ πόδια, ἐξέτασε τὰ οὖλα, ἔκρινε τὴν καρδιά.

—Ὁχι! καὶ μὲν μου γέρο! Δὲν τρέχουμε πιά στοὺς δρόμους μαζί!

Ἡ σκέψι, πῶς τοῦ ἔλειπε τὸ κριθάρι βασάνιζε τὴν Κλοτίλδη.

Ὅμως ὁ Πασκάλ τὴν καθησύχαζε. Χρειαζότανε τόσο λίγο, γιὰ ἓνα τόσο γέρινο ἄλογο, ποὺ δὲν ἐργαζότανε πιά.

Πῆρε μιὰ χούφτα χόρτα ἀπὸ χάμω καὶ ἦταν μεγάλη χαρὰ καὶ γιὰ τοὺς δύο τους, σὰν εἶδαν πῶς ὁ χαρτατζής, ἀπὸ ἀπλὴ φιλία, ἔφαγε τὸ χόρτο αὐτὸ μέσα στὸ χέρι της.

—Ἐ, μά! Ἐσὺ ἔχεις ἀκόμη ὄρεξη—εἶπε ἐκεῖνη γελώντας.—Μὴ μᾶς κάνεις λοιπὸν νὰ σὲ λυπόμαστε... Καλὸ βράδυ!... Καὶ νὰ κοιμηθῆς ἡσυχά.

Καὶ τὸν ἄφισαν νὰ κοιμηθῇ, ἀφοῦ κατὰ

τὴν συνήθεια τους, τὸν φίλησαν κ' οἱ δύο τους στὰ χοντρά του ρουθούνια.

Ἡ νύχτα ἔπερνε.

Τοὺς ἦρθε ἡ σκέψι, γιὰ νὰ μὴ μείνουν κάτω στὸ ἄδειο σπῆτι, νὰ κλείσουν τίς πόρτες, καὶ νὰ πάρουν τὸ δειπνο τους στὸ δωμάτιό τους. Πεταχτὰ ἀνέβασε τὴν πιατέλλα τίς πατάτες μὲ τ' ἄλατι καὶ πῆρε μαζὺ της μιὰν ὥραία καράφα καθαρὸ νεράκι. Ἐνῶ ἐκεῖνος, φορτωθῆκε ἓνα καλάθι σταφύλια, τὰ πρῶτα ποὺ μποροῦσε νὰ κόψῃ ἀπ' τὴν πρῶτη δρόνα τῆς ταράτσας.

Κλειδώθηκαν κ' ἔστρωσαν σ' ἓναν μικρὸ τραπεζάκι, βάζοντας στὴ μέση τίς πατάτες ἀνάμεσα στὴν ἀλατιέρα καὶ στὴν καράφα.

Καὶ ἦταν ἓνα ὑπέροχο γεῦμα, ποὺ τοὺς ξαναθύμησε τὸ ὑπέροχο ἐκεῖνο γεῦμα, ποὺ εἶχαν κάνει τὴν ἐπαύριο τῆς νύχτας τῶν γάμων τους, ὅταν ἡ Μαρτίνη πεισμώθηκε καὶ δὲν τοὺς ἀπαντοῦσε. Νοιώθινε τὴν ἴδια γοητεία, μένοντας μόνοι, τρώγοντας ὁ ἓνας δίπλα στὸν ἄλλο τους, ἀπ' τὸ ἴδιο πιάτο.

Ἡ βραδυὰ ἐκεῖνη τῆς μαύρης φτώχειας, ποὺ εἶχαν κάμει τὸ πᾶν γιὰ νὰ τὴν ἀποφύγουν, τοὺς ἔδινε τώρα τίς πιὸ γλυκὲς ὥρες τῆς ζωῆς τους.

Ἀπὸ τὴ στιγμή ποὺ βρισκότανε μέσα στὸ μεγάλο αὐτὸ φιλικὸ δωμάτιο, σὰν ἐκατὸ λεῦγες μακρὰ ἀπ' τὴν ἀδιάφορη ἐκεῖνη πόλη, ποὺ τὴν εἶχαν διατρεῖ, ἡ θλίψη καὶ ὁ φόβος ἔσβυναν, ἴσαμὶ τὴν ἀνάμνηση ἀκόμη γιὰ τὸ κακὸ ἐκεῖνο ἀπογευμα, ποὺ τὸ εἶχαν χάσει, σ' ἀνώφελα τρεχάματα.

Τοὺς εἶχε κυριέψει πάλι ἡ ξενοιασιά τους, γιὰ κάθε τι ποὺ δὲν ἦταν ἔρωτας καὶ τρυφερότητα.

Δὲν ἤξαιραν πιά ἂν ἦτανε φτωχοί, ἂν ἔπρεπε τὴν ἐπαύριο νὰ ψάξουν γιὰ κάποιον φίλο γιὰ νὰ δειπνίσουν τὸ βράδυ.

Τί νὰ τρομάζουν τὴ φτώχεια καὶ νὰ λυποῦνται τόσο, ἀφοῦ γιὰ νὰ εἶναι εὐτυχισμένοι, ἦταν ἀρκετὸ τὸ ὅτι βρισκότανε οἱ δύο τους μονάχοι!

Ἐκεῖνος, ὡς τόσο τρώμαζε:

—Θέ μου!... τὴ φοβόμασταν τόσο αὐτὴ τὴ βραδυὰ! Τάχα εἶναι λογικὸ, νὰ εἶμαστε ἔτσι εὐτυχισμένοι; Ποιὸς ξαίρει τί μᾶς ἐπιφυλάσσει ἡ αὔριο; Ἀλλὰ ἐκεῖνη,

τοῦ ἔβαλε τὸ κεράκι της στὸ στόμα.

—Ὁχι! ὄχι! Αὐριο θ' ἀγαπιόμαστε πάλι, ὅπως ἀγαπιόμασε ἀπόψε...

Ἀγάπα με μ' ὅλη σου τὴ δύναμι, ὅπως σ' ἀγαπῶ!

Καὶ ποτὲ δὲν εἶχαν δειπνήσει τόσο χαρούμενα.

Ἐκεῖνη ἔδειχνε τὴν καλὴ της ὄρεξη, σὰν κορίτσι μὲ γερὸ στομάχι. Δάγκωνε ἀχόρταγα τίς πατάτες γελώντας, ἔλεγε πῶς ἦταν θ' υμᾶσιες, καὶ καλλίτερες ἀπ' τὰ πιὸ παινιευέ' α φαγητά.

Καὶ κεῖνος ἐπίσης ξαναβρῆκε τὴν ὄρεξη, ποὺ εἶχε στὰ τριάντα του χρόνια.

Μεγάλες ποτηριές νερὸ τοὺς φαινότανε θεσπέσιες.

Ἐπειτα τὰ σταφύλια νὰ φροῦτο, τοὺς γοῆτευαν· τὰ τσαμπιά ἐκεῖνα τὰ τόσο δροσερά, τὸ αἶμα αὐτὸ τῆς γῆς, ποὺ τὸ εἶχε χουσίσει ὁ ἥλιος.

Ἐτρώγαν πάρα πολύ. Εἶχαν ζαλιστεῖ ἀπ' τὸ νερὸ τὰ φροῦτα, πρὸ παντὸς ἀπ' τὴν εὐθυμία τους. Δὲν θυμόνταν νὰ εἶχαν κἀνὴ τέτοιο πλουσιοπύροχο γεῦμα.

Ἀΐωση καὶ τὸ πρῶτο τους γεῦμα, μὲ τὸ λοῦσο ἐκεῖνο, τίς μπριζόλες, τὸ ψωμί, τὸ κρασί, δὲν εἶχε αὐτὴν τὴ μεθὴ, αὐτὴν τὴ εὐτυχία τῆς ζωῆς ὅπου τοὺς ἦταν ἀρκετὴ ἡ χαρὰ τῆς μοναξιάς τους. καὶ τὸ γεγονός ποὺ βρισκότανε μαζὺ ἔφθανε, μετέβαλλε τὴ φαῖναι σὲ μαλαματένια πιατέλλα, τὴν ἄθλια τροφὴν σὲ ἀμβροσία, τέτοια ποὺ οὔτε οἱ Θεοὶ δὲν εἶχιν γευθεῖ.

Εἶχε πιά γίνεи τέλεια νύχτα, καὶ δὲν ἀναψαν λάμπα. Εὐτυχισμένοι βιάστηκαν νὰ πλαγιάσουν στὸ κρεβάτι ἀμέσως. Μὰ τὰ παραθύρα μένανε ὀρθάνοιχτα, σὺν ἀπεραντο καλοκαιριᾶτικο οὐρανὸ, ὁ βραδυνὸς ἀέρας ἔμπαινε, ζεστὸς ἀκόμη μὲ κάποιαν ἀπόμακρη μυρουδιά λεβάντας. Στὸν ὀρίζοντα εἶχε ἀνατεῖλει τὸ φεγγάρι, τόσο γεμάτο, τόσο μεγάλο, ποὺ ὀλόκληρο τὸ δωμάτιο περεχύθηκε μὲ τὸ ἀσημένιο φῶς, ἔτσι ποὺ ἔβλεπε ἓνας τὸν ἄλλο τους, σ' ἓνα μὴν ὀνειρεμένη λάμψη, ἄπειρα φωτοβόλα καὶ γλυκεῖα.

Τότε μὲ γυμνὰ μπράτσα, γυμνὸ λαιμὸ, γυμνὸ στῆθος, ἀποτέλειωσε αὐτὴ τὸ συμπόσιο ποὺ τοῦ ἔδινε, κάνοντάς του τὸ βασιλικὸ δῶρο τοῦ κορμιοῦ της.

Τὴν προηγούμενη νύχτα εἶχαν τὴν πρῶ-

τὴ τους ἀνατριχίλα τῆς ἀνησυχίας, ἔναν ψυχρόρητο τρόμο, ὅσο πλησίαζε ἡ ἀπειλικὴ δυστυχία.

Καὶ τώρα, γιὰ μιὰν ἀκόμη φορὰ, φαινότανε ὅλος ὁ ὑπόλοιπος κόσμος σὰν ξεχασμένος. Ἦταν σὰ μιὰ ὑπέροχη νύχτα μακαριότητας, πρὶν τοὺς χάϊξῃ ἡ καλὴ φύση, ἀποτυφλώνοντάς τους γιὰ τὸ κάθε τι, ποὺ δὲν ἦταν ἔρωτας τους.

Εἶχε ἀνοίξει τὰ μπράτσα της, παραδινότανε, δινότανε ὀλόκληρη.

—Μαίτρο, μαίτρο! Θέλω νὰ δουλέψω γιὰ σένα, κ' ἔμαθα πῶς δὲν εἶμαι ἄξια γιὰ τίποτα, ἀνίκανη νὰ κερδίσω μ' ἓνα μπουκιὰ ψωμι ποὺ τρῶς. Δὲν μπορῶ παρὰ νὰ σ' ἀγαπῶ, νὰ σοῦ δίνουμαι, νὰ εἶμαι ἡ εἰχαρίστησή σου τῆς στιγμῆς... Καὶ μοῦ εἶναι ἄρκετο, μαίτρο, νὰ μὴν εἶμαι ἄλλο παρὰ ἡ ἡδονή σου!

Ἄν ἤξαιρες, πόσο εἶμαι εὐχαριστημένη, ποὺ μὲ βρίσκεις ὁμορφη, μιὰ καὶ μπορῶ νὰ σοῦ κάνω δῶρο τὴν ὁμορφιά μου αὐτὴ! Δὲν ἔχω παρὰ μόνο αὐτὴ, καὶ εἶμαι τόσο εὐτυχισμένη, ποὺ σὲ κάνω εὐτυχῇ.

Τὴν ἔσφιγγε γοιτευμένος, στὴν ἀγκαλιά του καὶ ψιθύρισε:

—Ὁ! ναί! ὁμορφη! Ἡ πιὸ ὁμορφη κ' ἡ πιὸ λαχταριστή!.. Ὅλα αὐτὰ τὰ φτωχὰ στολίδια, ποὺ σοῦ φέρεσα, τὸ χρυσάφι, τὰ πετροῦδια, δὲν ἀξίζουν τὴν προαιμικὴ γωνία τοῦ ματῆνιου δερματός σου. Ἐνα σου νύχι, μιὰ σου τρίχα, εἶναι ἀνεκτίμητα πλοῦτη. Θὰ φιλήσω εὐλαβικά ἓνα ἓνα τὰ μαοισίνουρά σου.

Καί, μαίτρο, ἀκούῃ καλά... Ἡ χαρὰ μου εἶναι ποὺ εἶσαι ἡλικιωμένος καὶ εἶμαι νεα, γιατί τὸ δῶρο τοῦ κορμιοῦ μου σὲ γοητεύει περισσότερο. Ἄν ἦσουν νέος σὰν κ' ἐμένα, τὸ δῶρο τοῦ κορμιοῦ μου θὰ σ' εὐχαριστοῦσε λιγώτερο, κ' ἐγὼ θὰ εἶχα λιγώτερη εὐτυχία. Γιὰ τὴ νεότητά μου, γιὰ τὴν ὁμορφιά μου δὲν εἶμαι περήφανη, παρὰ μονάχι γιὰ σένα. Δὲν θριαμβεύω, παρὰ μονάχι σὰ τὰ προσφέρω.

Τὸν εἶχε πιᾶσει τρεμούλα, τὰ μάτια του βοίγκωναν, νοιώθοντάς τὴν δική του σὲ τέτοιο βαθμὸ, τόσο λατρευτὴ, τόσο πολύτιμη.

Μὲ κάνεις νὰ εἶμαι ὁ πιὸ πλούσιος ἀφέντης, ὁ πιὸ δυνατός, μὲ γεμίζεις μ' ὅλα τ' ἀγαθὰ, μοῦ τὰ παρέχεις μὲ τὴν πιὸ θε-

σπασία ήδονή, πού μπορεί νά γεμίση μιάν ανθρώπινη καρδιά.

Κι' αὐτὴ δινότανε ἀκόμη περισσότερο, δινότανε ὡς τὸ αἷμα τῆς καρδιάς της.

—Πᾶρε με λοιπόν, μαίτρο, γιὰ νὰ ξεφαι-
νιστώ, νὰ ἐκμηδενιστώ μέσα σου.. Πᾶρε τὴ
νειότη μου, ἀρτην ὅλην μαζί. μονομιᾶς σ'
ἓνα μόνο φιλή και πῆς μονορούφι, ἐξάντλη
σέ την, νὰ μείνη μόνο λίγο μέλι στὰ χεί-
λη σου. Θὰ μὲ κάνης τόσο εὐτυχισμένη, και
πάλη ἐγὼ θὰ σοῦ χρωστῶ εὐγνωμοσύνη...
Μαίτρο! Πᾶρε τὰ χεῖλη μου, ἀφοῦ εἶναι δρο-
σερά, πᾶρε τὴν ἀνάσα μου, ἀφοῦ εἶναι ἀγνή,
πᾶρε τὸν λαιμό μου, ἀφοῦ εἶναι ἀπαλὸς στὸ
στόμα πού τὸν φιλεῖ, πᾶρε τὰ χέρια μου,
πᾶρε τὰ πόδια μου, πᾶρε ὅλο τὸ κορμὶ ἀφοῦ
εἶναι ἓνα μπουμπούκι, πού μόλις ἔσκασε,
ἓνα λεπτὸ μετάξι, ἓνα ἄρωμα πού σὲ μεθᾶ..
'Ακοῦς, μαίτρο; Νὰ εἶμαι μιὰ ζωντανὴ ἀν-
θοδέσμη και νὰ μὲ μυρίζης. Ναι εἶμαι τρο-
φαντὸς γλυκὸς καρπὸς και νὰ μὲ γεύεσαι!
Νὰ εἶμαι τὸ χάδι τὸ ἀτέλειωτο και νὰ λού-
ζεσαι σ' ἐμένα μέσα... Εἶμαι τὸ κτῆμα σου,
τὸ ἄνθος πού βλάστησε στὰ πόδια σου, γιὰ
νὰ σὲ εὐφράνη, τὸ νερὸ τὸ γαργαλιστὸ γιὰ
νὰ σὲ δροσίξη, ὁ χυμὸς πού κοχλάζει γιὰ νὰ
σοῦ δώση νειάτα. Και δὲν εἶμαι τίποτα,
μαίτρο, ἀν δὲν εἶμαι δική σου.

Τοῦ δόθηκε και τὴν πῆρε.

Τὴ στιγμὴν ἐκείνη, μιὰ ἀναλαμπὴ τοῦ
φεγγαριοῦ τὴ φώτισε μέσα στὴν ὑπέρροχη
γύμνια της. Φάνταζε σὰν ὁλόκληρη ἡ ὁμορ-
φία τῆς γυναίκας, στὴν ἀθάνατη ἀνοιξή της.

Ποτὲ δὲν τὴν εἶχε δῆ, τόσο νέα, τόσο
λεπτὴ, τόσο θεῖα!

Και τὴν εὐχαριστοῦσε γιὰ τὸ δῶρο τοῦ
κορμιοῦ της, σὰν νὰ τοῦ εἶχε δώσει ὅλους
τοὺς θησαυροὺς τῆς γῆς. Κανένα δῶρο δὲν
εἶναι δυνατὸ νὰ συγκριθῇ, μ' ἐκεῖνο τῆς
νέας γυναίκας πού δίνεται και πού χα-
ρίζει τὸ κῆμα τῆς ζωῆς, ἴσως ἀκόμη και
τὸ παιδί.

Μίλησαν γιὰ τὸ παιδί, και ἡ εὐτυχία
τοὺς αὐξήθηκε ἀκόμη παραπάνω μέσα στὸ
βασιλικὸ αὐτὸ συμπόσιο τῆς νειότης πού τὸν
σερβίριζε ἡ νέα και πού βασιλιάδες θὰ τὸ
ζήλευαν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ XI

Ὅμως ἀπ' τὴν κατοπινὴ νύχτα ξανά-

χισε ἡ ἀνήσυχη αὐπνία.

Οὔτε ὁ Πασκάλ οὔτε ἡ Κλοτίλδη λέγα-
νε ὁ ἓνας στὸν ἄλλο τους τὸν καὶ τοῦ τους.

Και μέσα στὸ σκοτάδι τοῦ θλιμμένου
δωματίου, ἔβλεπαν ὥρες ὁλάκαιρες ὁ ἓνας
δίπλα στὸν ἄλλο τους, προσποιούμενοι ὅτι
κοιμοῦνται, κι' ὁ νοῦς τους ἦταν ὅλο στὴν
κατάσταση πού χειροτέρευε.

Ὁ καθεὶς τους ξεχνοῦσε τὴ δική του
ἀπόγνωση κι' ἔτρεφε γιὰ τὸν ἄλλο

Ἐγινε ἀνάγκη νὰ ὑποχρεωθοῦν σὲ
χρῆ.

Ἡ Μαρτίνη ἔπαιρνε βρεσέ τὸ ψωμί, τὸ
κρασί, λίγο κρέας, ντυοπισμένη ἐξ ἄλλου,
ἀναγκασμένη νὰ λήη ψέμματα και νὰ προ-
σέχη πολὺ, γιὰτι κανεὶς δὲν ἀγνοοῦσε τὴν
καταστροφὴ τοῦ σπιτιοῦ

Τοὺς εἶχεν ἔρθει βέβαια ἡ σκέψη νὰ ὑ-
ποθηκεύσουν τὴ Σουλειάδα. Μόνο πού αὐτὸ
θὰ ἦταν ὁ ὕστατος πόρος τους μιὰ κι' ὁ
γιατρός δὲν εἶχε ἄλλο κτῆμα Τὴν εἶχαν ἐκ-
τιμήσει γιὰ εἴκοσι χιλιάδες φράγκα, και δὲ
θᾶήτανε ἴσως οὔτε δεκαπέντε ἀν τὴν που-
λοῦσε. Ἐπειτα ἀπ' αὐτὸ ἄρχισε ἡ μαύρη ἀ-
θλιότητα. θὰ βρισκόντανε στὸ σοκάκι, και
οὔτε μιὰ δική τους πέτρα, γιὰ ν' ἀκουμπή-
σουν τὸ κεφάλι τους.

Γι' αὐτὸ ἡ Κλοτίλδη τὸν ἰκέτευε νὰ
περιμένη, νὰ μὴν δοθῇ σὲ καμμιά ἀνέκλητη
πράξη. ὅσο τὰ πράγματα δὲ θὰ ἐρχότανε
στὴν ἀπελπισία.

Τρεῖς τέσσερες μέρες περάσαν ἔτσι.

Ἐμπαιναν τὸ Σεπτέμβριο, και δυστυ-
χῶς ὁ καιρὸς χαλοῦσε. Εἶχαν ξεσπάσει τρο-
μαχτικὲς καταιγίδες, πού σάρωναν τὴν ἐ-
ξοχή. Ἐνα ντουβάρι τῆς Σουλειάδας εἶχε
πέσει κ' ἐπειδὴ δὲν μπόρεσαν νὰ τὸ ξανα-
φτιασουν, ἐπακολούθησε ὁλόκληρη κατάρ-
ρευσις πού ἄφισε ὀρθάνοιχτες σχισμές.

Ἡ δὴ ὁ ψωμᾶς ἄρχισε νὰ γίνεται βάρ-
βαρος. Ἐπειτα ἓνα πρωτὶ, πού ἡ ὑπηρετρία
ἔφερε ἓνα βραστό, ἄρχισε νὰ κλαίη, λέγον-
τας πὼς ὁ χασάπης τῆς ἔδινε ὅλο κατημά.

Ἀκόμη λίγες μέρες και θὰ ἦταν ἀδύ-
τατο πιά νὰ πάρουν βρεσέ. Ἐπρεπε τὸ δί-
χως ἄλλο νὰ βρεθοῦν πόροι, γιὰ τὰ καθη-
μερινὰ μικροῦξοδα.

Μιὰ Δευτέρα, ἔτσι ὅπως ἄρχισε μιὰ και-
νούργια ἀνατριχιαστικὴ βδομάδα ἡ Κλοτίλδη
ἦταν ταραγμένη ὁλόκληρη τὸ πρωτὶ. Ἐπειτα
ἀπὸ τὸ γεῦμα, ὅπου ὁ Πασκάλ ἀρνήθηκε

νὰ φάη τὸ λίγο κρέας του, πῆρε μιὰν ἀπό-
φαση...

Και πολὺ ψύχραιμη, μὲ ὕφος ἀποφασι-
στικό, βγήκε μαζί μὲ τὴ Μαρτίνη, ἀφοῦ
ἔβαλε μέσα στὸ καλάθι τῆς ὑπηρετρίας
ἡσυχὰ ἡσυχὰ, διάφορα ροῦχα, πού ἤθελε
—ὅπως ἔλεγε—νὰ τὰ χαρίσῃ

Ὅταν ξαναγύρισε, δύο ὥρες ἀργότερα
ἦταν χλωμή. Ὅμως τὰ μεγάλα της μάτια,
τὰ τόσο διανυγῇ, τὰ τόσο εἰλικρινῇ, στρα-
φτοκοποῦσαν.

Εὐθὺς ἀμέσως, πλησίασε τὸ γιατρό,
τὸν κοίταξε κατὰ πρόσωπο και ξεμολογή-
θηκε:

—Ἐχω νὰ σοῦ ζητήσω συγγνώμην,
μαίτρο, γιὰτι παράκουσα τὸ λόγο σου. Ἀ-
σφαλῶς θὰ σὲ λυπήσω πάρα πολὺ.

Αὐτὸς δὲν καταλάβαινε και ἀνησύχησε.

—Τί ἔκαμες λοιπόν;

Ἀργά, δίχως νὰ πάψῃ νὰ τὸν κοιτᾶ
ἔβγαλε μέσα ἀπ' τὴν τσέπη της ἓνα φά-
κελλο, και τράβηξε ἀπ' ἐκεῖ μέσα χαρτονο-
μίσματα.

Ξαφνικά, ἐκεῖνος μάντευσε και ξεφώ-
νησε:

—Ὡ Θε μου!.. Τὰ κοσμήματα, ὅλα τὰ
δῶρα!..

Κι' αὐτὸς, πού ἦταν πάντα τόσο καλός,
τόσο γλυκός, ἀγρίεψε τώρα ἐξωργισμένος.
Τῆς εἶχε πιάσει τὰ δύο χέρια, βάνουσα και
τῆς τσάκιζε τὰ δάχτυλα, πού κρατοῦσαν τὰ
χαρτονομίσματα.

—Θέ μου! Τί ἔκαμες ἐκεῖ, δυστυχι-
σμένη... Πούλησες ὁλόκληρη τὴ καρδιά
μου. Ὅλοκληρη ἡ καρδιά μου βρισκότανε
σ' αὐτὰ τὰ κοσμήματα και πῆγες και τᾶ-
δωσες γιὰ λεφτά!.. Κοσμήματα, πού σοῦ
εἶχα δώσει, ἐνθύμια ἀπ' τὶς ὥρες μας τὶς
πιδ γλυκές, τὴν παρουσία σου τὴν ὁλόδική
σου, πὼς θέλεις λοιπόν νὰ τὰ πάρω αὐτὰ
τὰ λεφτά και νὰ ὀφελῇθω ἀπ' αὐτὰ! Εἶναι
δυνατὸ αὐτό; Συλλογίστηκες τὴ λύπη πού
μου προξενεῖς.

Γλυκά, γλυκά, ἐκείνη τοῦ ἀποκριθῆκε:

—Και σὺ μαίτρο, φαντάστηκες, λοιπόν,
πὼς θὰ μποροῦσα ν' ἀφίσω νὰ ἐξακολουθή-
σουμε μέσα σ' αὐτὴν τὴν κατάστασι, ὅπου
βρισκόμαστε δίχως ψωμί, ὅταν εἶχα ἐδῶ
αὐτὰ τὰ δαχτυλίδια, αὐτοὺς τοὺς κολλιέ-
δες, αὐτὰ τὰ σκουλαρίκια, πού κοιμόντανε
στὸ βάθος τοῦ συρταριοῦ;

Μὰ ὁλόκληρο τὸ εἶναι μου ἐπαναστα-
τοῦσε. Θὰ πίστευα τὸν ἐαυτὸ μου τσιγκού-
να, ἐγωίστρια, ἀν τὰ κρατοῦσα περισσότε-
ρο... Καὶ ἀν μοῦ ἔκανε θλίψη ὁ ἀποχωρι-
σμός τους... ναί! Τ' ὁμολογῶ, τέτοιον πό-
νο, πού κόντευα νὰ μὴν ἔχω τὸ θάρρος,
εἶμαι ὡς τόσο σίγουρη, πὼς ἔκαμα ὅτι ἔ-
πρεπε σὰ γυναίκα, πού σὲ ὑπακούει πάντα
και σὲ λατρεῖ.

Ἐπειτα, ἔτσι ὅπως δὲν τῆς ἄφησε τὰ
χέρια, δάκρυα ἀνάβλυσαν ἀπ' τὰ μάτια της,
κ' ἐπρόσθεσε μὲ τὴν ἴδια γλυκειὰ φωνή:

—Σφίγγε με λίγο πιὸ μαλακά, γιὰτι μὲ
πονᾶς.

Τότες ἔκλαψε κι' αὐτός, γιὰτι τὸν πῆρε
τὸ παράπονο.

—Εἶμαι κτήνος νὰ θυμῶνω ἔτσι... Δὲν
μποροῦσε νὰ κάνης ἄλλοιῶς... καλὰ ἔκανες.
Μὰ συγχώρεσέ με, μοῦ ἦταν τόσο σκληρὸ
νὰ σὲ δῶ ἔτσι ξεγυμνωμένη... Δὸς μου τὰ
χεράκια σου, τὰ καὶμένα τὰ χεράκια νὰ τὰ
γιατρέψω..

Τῆς πῆρε τὰ χέρια ἀπὸ τὰ και τῆς τὰ
φιλοῦσε. Τῆς τᾶβρισκε ἀνεκτίμητα, τώρα
ἔτσι γυμνά, τόσο λεπτὰ, δίχως δαχτυλίδια.

Τώρα, ξελαφρωμένη, τοῦ διηγότανε τὸ
πὼς ξέφυγε, τὸ πὼς εἶπε στὴ Μαρτίνη τὸ
μυστικὸ της, και πὼς κ' οἱ δύο τους εἶχαν
παῖε στὴς ἐμπόρισσας, σ' ἐκείνην πού εἶχε
πουλήσει τὴ δαντέλλα τῆς Ἀλανσόν. Τέ-
λος, ἔπειτα ἀπὸ μιὰ καλὴ ἐξέτασι, ἀπὸ ἓνα
παζάρεμα ἀτέλειωτο, ἡ γυναίκα ἐκείνη ἔ-
δωσε ἕξη χιλιάδικα, γιὰ ὅλα τὰ κοσμήματα.

Ξανά πάλι ἐκεῖνος βαστήχτηκε νὰ μὴ
φωνάξῃ: ἕξη χιλιάδες φράγκα, ὅταν αὐτὰ
εἶχαν στοιχίσει παραπάνω ἀπ' τὰ τριπλά,
εἴκοσι τοῦλάχιστον χιλιάδες φράγκα!

—Ἀκουσε! τῆς εἶπε τέλος, τὰ πέρνω
αὐτὰ τὰ λεφτά, ἀφοῦ εἶναι ἡ καλὴ σου καρ-
διά, πού μοῦ τὰ φέρνει, ὅμως, σύμφωνοι
πὼς εἶναι μόνο δικὰ σου λεφτά. Σοῦ ὀρκί-
ζομαι πὼς στὸ ἕξῃς θὰ εἶμαι πιὸ τσιγγού-
νης κι' ἀπ' τὴ Μαρτίνη. Δὲ θὰ τῆς δίνω
παρὰ τὰ ἀπολύτως ἀναγκαῖα γιὰ τὰ καθη-
μερινὰ ἔξοδα, και τ' ἄλλα θὰ τὰ βρίσκω
στὸ συρτάρι, κι' ἀν ἀκόμη ὑποθέσουμε πὼς
δὲ θὰ μπορέσω νὰ συμπληρώσω τὸ ποσό.

Κάθισε και τὴν κρατοῦσε στὰ πόδια
του, ἀγκαλιάζοντάς την, μ' ἀκόμη μεγαλύ-
τερη τρεμούλα.

Ἐπειτα χαμηλώνοντας τὴ φωνὴ τῆς

είπε στ' αὐτί :

—Καὶ τὰ πούλησες ὅλα; τὰ πούλησες ὅλα;

Δίχως νὰ μιλήσῃ, ἀποτραβήχθηκε λίγο καὶ ἔψαξε μὲ τὰ δάχτυλά της στὸ στῆθος της, μὲ τὸ ὠραῖο της κόμμο.

Κοκκινίζοντας χαμογέλασε.

Τέλος τράβηξε τὴν ἄλυσανδρίτσα, ὅπου στραφοκοποῦσαν τὰ ἑπτὰ μαργαριτάρια. Καὶ σὰν τοῦ ἔδειχνε λίγο ἀπ'τὴν ἀπόκρυφη γυμνότητά της, ἀνάβλισε ὅλο τὸ ἄρωμα τοῦ εἶναι της.

Ἀμέσως τὰ ξανάκουσε στὸν κόρφο της.

Κοκκινίζοντας κι' αὐτὸς, ὅπως καὶ κείνη, ἔνιωσε τὴν καρδιά του νὰ σπαρταρᾷ ἀπὸ χαρὰ. Καὶ τὴ φίλησε σὰν τρελλός.

—Ἀ! Τί καλὴ πού εἶσαι!.. Καὶ πόσο σ' ἀγαπῶ!

Ὅμως ἀπ' τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ, ἡ θύμιση τῶν στολιδιῶν, τοῦ ξισχίσε τὴν καρδιά καὶ δὲν μπορούσε πιά νὰ βλέπῃ τὰ λεφτὰ στὸ συρτάρι του δίχως πόνο.

Ἡ φτώχεια ἡ σύντομη, ἡ ἀναπότρεπτη, τὸν τρώαζε. Κι' αὐτὴ σκέψη ἀκούη πιὸ τρομαχτική, ἡ σκέψη τῆς ἡλικίας του, τὰ ἐξῆντά του χρόνια, τὸ νὰ μὴν μποοῖ πιά νὰ κερδίσῃ τὴν εὐτυχισμένη ζωὴ μιᾶς γυναίκας, τὸν ἔκανε νὰ ξυπνᾷ στὴν τρομαχτικὴ πραγματικότητα, ἀπ' τὸ ἀπατηλὸ ἐκεῖνο ὄνειρο τοῦ αἰωνίου ἔρωτα.

Ζαφνικά ξανάπεφτε στὴν ἀθλιότητα κι' ἔνωθε τὸν ἑαυτὸ του γέρο. Αὐτὸ τὸν πάγωνε, τὸν ἔκαμε νὰ μετανοιῶνῃ, τὸν ἐξόργιζε, ἐνάντια στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, ὡς ἂν ἀπ' ἐδῶ καὶ μπρὸς νὰ εἶχε μιὰν κακὴ πράξη στὴ ζωὴ του.

Ἐτεῖτα ἔγινε μέσσα του ἓνα τρομαχτικὸ φῶς.

Ἐνα πρωτὶ, πού ἦταν μόνος στὸ σπῆτι, πῆρε μιὰν ἐπιστολὴ μὲ γραμματόσημο ἀπ' τὸ ἴδιο τὸ Πλασάν. καὶ ξαφνίστηκε μὴν ἀναγνωρίζοντας τὸ γράμμα.

Ἡ ἐπιστολὴ αὐτὴ δὲν εἶχε ὑπογραφή. Καὶ ἀπ' τίς πρώτες κι' ὅλας γράμμές, ἔκαμε μιὰ χειρονομία νὰ τὴν ξεσκίσει.

Ὅμως κάθισε τρέμοντας κι' ἀναγκάστηκε νὰ τὴ διαβίῃ ὡς τὸ τέλος.

Ἐξ ἄλλου τὸ ὕψος κρατοῦσε μιὰ τέλεια λεπτότητα, οἱ φράσεις ξετυλιγόντανε προσεχτικὰ καὶ μὲ πολλὴ φρόνησι, σὰν φράσεις διπλωμάτου, πού δὲν ἔχουν ἄλλο σκοπὸ

παρὰ νὰ πείσουν.

Τοῦ ἀπόδειχναν μὲ πλῆθος ἐπιχειρήματα πῶς τὸ σκάνδαλο τῆς Σουλειάδας παρατράβηξε. Ἐὰν τὸ πάθος ὡς ἓνα βαθὺ ἐξηγοῦσε τὸ σφάλμα, ἓνας ἄντρας στὴν ἡλικία του καὶ στὴν κατάστασή του, γινότανε ἀπόλυτα αἰσχρὸς ἐξακολουθώντας νὰ καταστρέφῃ μιὰ νέα συγγένισά του, πού τὴν εἶχε διαφθεῖρει κάνοντας κατάχρηση ἐμπιστοσύνης.

Κανεὶς δὲν ἀγνοοῦσε τὴν ἐπιρροὴ πού εἶχε πάνω της, κι' ὅλοι παραδεχόντανε πῶς ἡ νέα τὸ νόμιζε δόξα της νὰ θυσιάζεται γι' αὐτόν.

Μὰ δὲν ἦταν χρέος δικό του νὰ καταλάβῃ πῶς ἡ νέα δὲν ἦταν δυνατὸ ν' ἀγαπᾷ ἓνα γέρο, πῶς δὲν αἰσθανότανε παρὰ μόνον οἶκτο κι' εὐγνωμοσύνη, καὶ ὅτι ἦταν πιά καιρὸς νὰ τὴν ἀπολυτρώσῃ ἀπ' τοὺς γεροντικούς ἔρωτές του. ἀπ' τοὺς ὁποίους δὲ θὰ γλύττωνε αὐτὴ παρὰ μόνον ἀτιμασμένη, ξεπεσμένη, οὔτε σύζυγος, οὔτε μητέρα;

Ἀφοῦ δὲν μπορούσε πιά κἂν νὰ τῆς ἀφήσῃ μιὰ μικρὴ περιουσία, ἔλπιζαν πῶς θὰ φαινότανε τίμιος ἄντρας, βρίσκοντας τὴ δύναμι νὰ τὴν ἀποχωριστῇ, γιὰ νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν εὐτυχία της, ἂν ὑπῆρχε, ἀκόμη καιρὸς.

Καὶ ἡ ἐπιστολὴ τελείωνε μὲ τὴ σκέψη πῶς οἱ κακὲς πράξεις τιμωροῦνται κάποτε.

Ἀπ' τὴν πρώτη κι' ὅλας φράση ὁ Πασκάλ κατάλαβε πῶς ἡ ἀνώνυμη αὐτὴ ἐπιστολὴ ἐρχότανε ἀπ' τὴ μητέρα του. Ἡ γριὰ μαντὰ Ρουγκὼν θὰ τὴν εἶχε ὑπαγορεύσει, κι' ἄκουε ἀκόμη καὶ τὴν φωνή της. Ὅμως, ἀφοῦ ἄρχισε τὴν ἀνάγνωση μὲ θυμὸ τὴν ἀποτέλειωσε χλωμὸς καὶ τουρτουρίζοντας μὲ μιὰν ἀνατριχίλα, πού θὰ τὸν ἔπιανε πιά ἀπ' ἐδῶ καὶ μπρὸς κάθε στιγμῇ.

Τὸ γράμμα εἶχε δίκιο, τοῦ ἔδειχνε καθαρά ὅτι τὸ κρῖμα του ἦταν νὰ εἶναι γέρος, νὰ εἶναι φτωχός, καὶ νὰ θέλῃ νὰ κρατήσῃ τὴ νέα.

Σηκώθηκε στάθηκε μπρὸς τὸν καθρέφτη ἔμεινε ὦρα πολλήν, μὲ μάτια πού σιγὰ σιγὰ ὅλο καὶ βουρκώναν, ἀπελπισμένος γιὰ τίς ρυτίδες του, καὶ γιὰ τ' ἄσπρα του γένητα.

Τὸ θανατοῦ ἐκεῖνο κοῦο, πού τὸν πάγωνε, ἦταν πῶς τώρα πιά ὁ ἀποχωρισμὸς γινότανε ἀναπότρεπτος, ἐπιτακτικὸς καὶ

μοιραῖος. Ἀπόσπρωχνε αὐτὴν τὴν λύση, καὶ δὲν μπορούσε νὰ φαντασθῇ πῶς στὸ τέλος θὰ τὴν ἀποδεχότανε.

Ὅμως ἡ σκέψη αὐτὴ ἔμελλε νὰ τοῦ ξανάρχεται διαρκῶς, νὰ τὸν βασανίζῃ ὁλοένα ὡς τὸ φρικτὸ ἐκεῖνο βράδυ, πού μὲ δάκρυα καὶ μὲ πόνο θὰ εἶχε ὑποκύβῃ.

Τότες αὐτὸς ἰδεασμένος πιά ἀπ' τὸ γράμμα, πολεμοῦσε νὰ πείσῃ τὸν ἑαυτὸ του ὅτι ἡ νέα δὲν τὸν ἀγαποῦσε πιά, ὅτι εἶχε γι' αὐτὸν μόνον οἶκτο καὶ εὐγνωμοσύνη.

Ἐτεῖτα ξαφνικὰ φανταζότανε πῶς εἶχε πεθάνει, καὶ πῶς τὴν ἄφινε μόνη στὸ δρόμο περιφρονημένη.

Κι' οἱ δὲ θὰ τὴ συμμάζευε. Θάτρεχε στοὺς δρόμους, δὲ θὰ εἶχε πιά οὔτε ἄντρα, οὔτε παιδιὰ.

Ὅχι!.. Ὅχι!.. Δὲν μπορούσε, γιὰ τίς μερικὲς ἐκεῖνες μέρες τῆς δικῆς του εὐτυχίας, νὰ μὴν τῆς ἀφίσῃ γιὰ κληρονομία, παρὰ τὴ ντροπὴ καὶ τὴ φτώχεια.

Ἐνα πρωτὶ πού εἶχε βγεῖ ἡ Κλοτίλδη γιὰ νὰ πάῃ κάπου ἐκεῖ κοντά, γύρισε πίσω ταραγμένη, χλωμὴ καὶ μ' ἀνατριχίλα. Καὶ μόλις ἀνέβηκε πάνω σχεδὸν λιποθύμησε στὴν ἀγκαλιά τοῦ Πασκάλ, τραύλιζε λέξεις δίχως νόημα:

—ὦ Θεέ μου!.. ὦ Θεέ μου!.. αὐτὲς οἱ γυναῖκες!

Ἐκεῖνος τρομαγμένος, τὴν βίαζε νὰ τοῦ ἀποκριθῇ.

—Ἐλα, πές μου, τί συμβαίνει;

Τότες τὸ αἷμα ἀνέβηκε στὸ πρόσωπό της. Τὸν ἀγκάλιασε κι' ἔκρυψε τὸ πρόσωπό της στὸν ὄμο του.

—Εἶναι αὐτὲς οἱ γυναῖκες!.. Περνώντας στὴ σκιά ἔκλεινα τὴν ὀμπρέλλα μου, καὶ κατὰ δυστυχία ἔρριξα ἓνα παιδάκι!..

Καὶ μοῦ ρίχτηκαν ἔλεες τους, καὶ μοῦ φώναζαν πράγματα... ὦ! κάτι πράγματα!.. πῶς δὲ θάχω ἐγὼ ποτὲ παιδί, πῶς τὰ παιδιὰ δὲ φουτρώνουν σὲ γυναῖκες τῆς δικῆς μου κατάντιας... Κι' ἄλλα πράγματα. Θεέ μου... κι' ἄλλα πράγματα ἀκόμη, πού δὲν μπορῶ νὰ τὰ ξαναπῶ καὶ πού δὲν τὰ κατάλαβα!..

Ἐκλαιγε. Εἶχε γίνεῖ κατάχλωμη. Ἐκεῖνος δὲν εὗρισκε νὰ τῆς πῇ τίποτα, καὶ τὴ φιλοῦσε μόνον τρελλά, κλαίοντας ὅπως κι' αὐτὴ.

Ἐβλεπε στὴ φαντασία του τὴ σκηνή,

τὸ πῶς τὴν βρίζανε, τὴ λερώνανε, τὴν κυνηγοῦσαν.

Κ' ἔπειτα μουρμούρισε :

—Εἶναι δικό μου φταίξιμο! ὑποφέρετε ἐξ αἰτίας μου! Ἄκου: Θὰ φύγουμε μακριὰ, πολὺ μακριὰ... κάπου ὅπου νὰ μὴ μᾶς ξαίρουν... ὅπου θὰ σὲ χαρετοῦν, θὰ εἶσαι εὐτυχισμένη.

Ὅμως αὐτὴ μόλις τὸν εἶδε νὰ κλαίῃ, ἀνασηκώθηκε θαρρετὰ κι' ἔπνιξε τὰ δάκρυά της.

—Ἀχ! εἶναι ἄνανδρο αὐτὸ πού ἔκαμα! Ἐγὼ πού εἶχα ὑποσχεθῇ στὸν ἑαυτὸ μου νὰ μὴ σοῦ πῶ τίποτα! Κι' ἔπειτα, σὰν ἦρθα σπῆτι μας, μοῦ ξεσχίστηκε τόσο ἡ καρδιά πού δὲν μπόρεσα νὰ κρατηθῶ... Βλέπετε; ὅλα τελείωσαν!.. Μὴ χολοσκᾶς, σ' ἀγαπῶ!..

Χαμογελοῦσε, τὸν εἶχε πάρει γλυκὰ στὴν ἀγκαλιά της, τὸν φιλοῦσε τώρα κι' αὐτὴ σὰν ἀπελπισμένη, πού τῆς εἶχαν κοιμήσει τὸν πόνο.

—Σ' ἀγαπῶ καὶ σ' ἀγαπῶ τόσο... πού αὐτὸ μὲ πρηγορεῖ γιὰ ὅλα. Μόνον σὺ στὶν κόσμο ἐνδιαφερεῖς... Τί μὲ νοιάζει ὅτι δὲν εἶσαι σὺ! Εἶσαι τόσο καλός, μὲ κάνεις τόσο εὐτυχισμένη!

Μὰ ἐκεῖνος ἔκλεισε πάντα καὶ ξανάρχισε πάλι κι' αὐτὴ νὰ κλαίῃ, καὶ κράτησε γιὰ πολὺ ἡ ἄπειρη αὐτὴ θλίψη, καὶ σμίξαν γιὰ πολὺ τὰ φιλιά τους καὶ τὰ δάκρυά τους.

Ὅταν ὁ Πασκάλ ἔμεινε μόνος ἔκρινε πῶς ἦταν ἓνας ἀληθῆριος.

Δὲν μπορούσε νὰ κάνῃ γιὰ πολὺ ἀκόμη τὴ δυστυχία τοῦ παιδιοῦ αὐτοῦ, πού τ' ἀγαποῦσε τόσο. Καὶ τὸ βράδυ τῆς ἴδιας μέρας ἔγιν' ἐνὶ περιστάσει, πού τοῦ ἔφερε τὴ λύση...τὴ λύση πού τὴ ζητοῦσε ἀπὸ τόσο καιρὸ, τρέμοντας μὴ τὴν βοῇ.

Μετὰ τὸ δεῖπνο ἡ Μαρτίνη τὸν ξεμονάχιασε μὲ μεγάλο μυστήριο.

—Ἡ κυρία Εὐτυχία, πού τὴν εἶδα, μοῦ εἶπε νὰ σᾶς δώσω αὐτὸ τὸ γράμμα, κύριε... κ' ἔχω τὴ διαταγὴ νὰ σᾶς πῶ, πῶς θὰ σᾶς τῷφρονε ἡ ἴδια, ἂν ἡ ὑπόληψή της δὲν τὴν ἐμπόδιζε νάρθῃ ἐδῶ χάμω. Σᾶς παρακαλεῖ νὰ τῆς ξαναστείλετε τὸ γράμμα τοῦ κυρίου Μάξιμου μαζί μὲ τὴν ἀπάντησή της δεσποινίδας.

Ἦταν πραγματικὰ ἓνα γράμμα ἀπ' τὸ Μάξιμο.

Ἡ Εὐτυχία, χαρούμενη πὺν τὸ πῆρε, τὸ ἐκμεταλλευόταν· εἶχε τόσο μάταια περιμένει ἀπάντηση στὴν ἀθλία ἐπιστολή της, ἣ στὸ νὰ τῆς παραδόσῃ ἡ φτώχεια τὸ γυιό της.

Ἀφοῦ οὔτε ὁ Πασκάλ, οὔτε ἡ Κλοτίλδη δὲν ἐρχότανε νὰ τῆς ζητήσουν βοήθεια καὶ νὰ προσπέσουν, ἄλλαξε σχέδιο γιὰ μιὰ ἀκόμη φορά, καὶ ξανάπαιρνε τὴν πρώτη της σκέψη νὰ τοὺς χορήγη.

Καὶ τοῦτε μάλιστα τῇ φορὰ ἡ εὐκαιρία φαινότανε ἀποφασιστική· Ἦρθε τὸ γράμμα τοῦ Μάξιμου πρὸς τὴν γαϊγιά του, πὺν τὴν παρακαλοῦσε νὰ μεσολαβήσῃ στὴν ἀδελφή του.

Ἡ ἀταξία εἶχε κιόλας ἐκδηλωθῇ, καὶ δὲν περπατοῦσε πιά παρὰ στὴν γυμνότητα τοῦ μπράτσο ἐνὸς ὑπηρέτη. Μὰ πρὸ παντὸς πλάνταζε γιὰ ἓνα σφάλμα πὺν εἶχε κάνει, μπάζοντας μέσα στὸ σπῖτι του μιὰ νόστιμη μελαχροινὴ κοπέλλα... Ἔτσι πὺν θ' ἄφινε τώρα στὴν ἀγκαλιά της τὸ ὑπόλοιπο μεδοῦλι του.

Καὶ τὸ χειρότερο ἦτανε πὺν εἶχε πιά τώρα τὴ βεβαιότητα ὅτι ἡ ἀντροπαλία γυναικα, ἦτανε ἓνα ὄρωα τοῦ πατέρα του. Ὁ Σαγκόρ τοῦ τὴν εἶχε ὑποτιμώτατα στείλλει, γιὰ νὰ ἐπιταχύνῃ τὴν κληρονομιά.

Γι' αὐτὸ κι' ὅταν τὴν ἔδωξε, ὁ Μάξιμος κλειδαμπαρώθηκε στὸ σπῖτι του, τρέμοντας μὴ τὴν δῇ κανένα πρῶτ' νὰ μπαίνει αὐτὴ ἀπ' τὸ παράθυρο.

Ἡ μοναξιά τὸν τρώμαζε καὶ ζητοῦσε ἀπελπισμένα τὴν ἀδελφή του. Τὴν ἤθελε σὰν φρούριο ἐναντίον στίς ἀπαίσιες ἀπόπειρες, σὰν γυναῖκα τέλος πάντων γλυκεῖα καὶ τίμια πὺν θὰ τὸν φρόντιζε.

Ἡ ἐπιστολὴ ἄφινε νὰ ἐννοηθῇ πὺν ἂν αὐτὴ φερότανε καλὰ μαζί του, δὲν θὰ τὸ μετάνιωνε. Καὶ τέλειωνε θυμίζοντας στὴν νέα τὴν ὑπόσχεση, πὺν τοῦ εἶχε δώσει, τότες στὸ ταξεῖδι του στὸ Πλασσάν, λέγοντάς του πὺν θὰ πῆγαινε μαζί του ἂν πραγματικὰ εἶχε μιὰ μέρα τὴν ἀνάγκη της.

Ὁ Πασκάλ εἶχε παγώσει. Παρουσιαζότανε τώρα ἡ εὐκαιρία τοῦ χωρισμοῦ, παραδεχτὴ γι' αὐτόν, εὐτυχισμένη γιὰ τὴν Κλοτίλδην, τόσο εὐκολή, τόσο φυσική, πὺν θ' ἄφινε νὰ τὴν δεχθοῦν ἀμέσως.

Καὶ παρὰ τὴν προσπάθεια πὺν ἔκαμε τὸ λογικὸ του, ἐννοιωθε τὸν ἑαυτὸ του τόσο λίγο σταθερό, τόσο λίγο σίγουρο, ὥστε ἂν

ναγκάσθηκε γιὰ μιὰ στιγμή νὰ καθῆται, γιὰ τὸ τρέμανε τὰ πόδια.

Ὅμως ἤθελε νὰ εἶναι ἡρωϊκὸς καὶ φώναξε τὴ συντροφιστριά του :

— Νὰ διάβασε αὐτὸ τὸ γράμμα, πὺν μοῦ στέλνει ἡ γαϊγιά σου.

Μὲ πολλὴ προσοχὴ ἡ Κλοτίλδην διάβασε τὸ γράμμα δίχως μιὰ λέξη, δίχως μιὰ χειρονομία.

— Ἐ, λοιπὸν θ' ἀπαντήσῃς, δὲν εἶναι ἔτσι ;... Ἀρνοῦμαι.

Αὐτὸς ἔκαμε μεγάλη προσπάθεια γιὰ συγκρατηθῇ, καὶ νὰ μὴν τοῦ ξεφύγῃ μιὰ κραυγὴ. Ὅμως σὰν ἓνας ἄλλος ἄνθρωπος νὰ μιλοῦσε τώρα μὲ τὸ στόμα του καὶ εἶπε :

— Ἀρνίεσαι ; Δὲν εἶναι δυνατό. Πρέπει νὰ τὸ σκεφθοῦμε. Ἄς περιμένουμε ὡς αὐριο γιὰ τὴν ἀπάντηση κι' ἂς μιλήσουμε τώρα. Θέλεις ;

Ὅμως ἐκείνη ξαφνιζότανε, ἐρθεῖν ἔλεγε :

— Νὰ χωριστοῦμε ! καὶ γιατί ;... Ἀλήθεια λοιπὸν ἐσὺ θὰ τὸ δεχόσῃς... Τί τρέλλαι !... Ἀγαπιόμαστε καὶ νὰ χωριστοῦμε καὶ ἐγὼ νὰ πάω ἐκεῖ κάτω !... ὅπου κανεὶς δὲ μάγαπᾷ... Μὰ τί λές ; Τὸ καλοσκέφτηκες αὐτό ; Ὅθ' ἦταν ἡλίθιο !

Ἐκεῖνος ἀπόφυγε νὰ τὴν ἀκαλουθήσῃ σ' αὐτὸ τὸ δρόμο, πὺν εἶχε πάρει. Τῆς μίλησε γιὰ τὴν ὑπόσχεση πὺν εἶχε δώσει, γιὰ τὸ καθῆκον.

— Θυμήσου, ἀγαπημένη μου, πόσο συγκινημένη ἦσουν ὅταν σοῦ εἶχα πεῖ ὁ Μάξιμος πὺν ἦταν στὰ πρόθυρα τῆς ἀρρώστιας. Σήμερα νὰ πὺν τὸν ἔρριξε ἡ ἀρρώστια σ' ἀκάτη, δίχως κανένα σιμά του καὶ σὲ καλεῖ νὰ πᾶς... Δὲν μπορεῖς νὰ τὸν ἀφίσης σ' αὐτὴν τὴν θέση. Ἐχεις νὰ κάνῃς ἓνα καθῆκον.

— Ἐνα καθῆκον ; φώναξεν ἐκείνη. Μήπως ἔχω κανένα καθῆκον ἀπέναντα ἐνὸς ἀδελφοῦ, πὺν δὲν ἔκαμε τίποτα γιὰ μένα ;... Τὸ μόνο μου καθῆκον εἶναι ἐκεῖ ὅπου βρίσκεται ἡ καρδιά μου !...

— Μὰ ὑποσχέθηκες ! Ἐχω ὑποσχεθῇ γιὰ σένα !... Εἶπα πὺν εἶσαι γνωστικὸ κορίτσι... Δὲ θὰ μὲ διαψεύσῃς βέβαια !...

— Γνωστικὸ ; Ἐσὺ δὲν εἶσαι γνωστικὸς ! Εἶναι ἔξω φρενῶν νὰ χωριστοῦμε, ὅταν καὶ ὁ ἓνας κι' ὁ ἄλλος θὰ πεθαίνομε ἀπ' τὸν

καμμό.

Καὶ μὲ μιὰ χειρονομία ἔκοψε κάθε συζήτηση.

— Ἐξ ἄλλου γιατί νὰ συζητοῦμε ;... Τίποτα τὸ πῶ ἀπλό... Μιὰ λέξη φτάνει : Θεὸς νὰ μὲ διώξῃς ;

Ἐβγαλ' ἐκεῖνος μιὰ κραυγὴ :

— Ἐγὼ νὰ σὲ διώξω ; ὦ Θεέ μου !

— Ἐ ! λοιπὸν... Ἄν δὲ μὲ διώχῃς ἐγὼ μένω.

Τώρα γελοῦσε. Ἐτρεξε στὸ γραφεῖο κι' ἔγραψε μὲ κόκκινο μολύβι πάνω στὸ γράμμα τοῦ ἀδελφοῦ της : Ἀρνοῦμαι.

Φώναξε τὴν Μαρτίνην κι' ἐπέμενε νὰ στείλῃ ἀμέσως τὴν ἐπιστολή.

Ἐκεῖνος γελοῦσεν ἐπίσης, πλημμυρισμένος ἀπὸ μιὰ τέτοια εὐτυχία, ὥστε νὰ μὴ μπορῇ πιά νὰ τὴν ἐμποδίσῃ. Ἡ χαρά, πὺν ἐννοιωθε κρατόντας της, τοῦ ἔπαιρνε τὸ λογικόν.

Ὅμως τὴ νύχτα ὅταν ἐκείνη ἀποκοιμήθῃ, πόσο τὸ μετάνιωσεν πὺν στάθηκεν τόσο ἄνανδρος.

Ὅμως οὔτε στιγμή πιά πέρασεν ἀπὸ τότες δίχως τὸν ἀδιάρκοτο ἀγῶνα.

Ἦταν μιὰ ἀδιάκοπη ἐξόρμησι τρυφερότητας, μιὰ συνεχὴς λησμονία, μὲ τὴν μοναδικὴν ἀνάγκη τοῦ καθενός, γιὰ τὴν εὐτυχία τοῦ ἄλλου.

Μὰ αὐτός, ἂν ἀπ' τὴν μιὰ ἐννοιωθε νὰ τοῦ ξεσιζέται ἡ καρδιά, ὅσο τὴν ἔβλεπε τρυφερὴ καὶ ἀφοσιωμένη ἄλλο τόσο καταλάβαινε, ὅλο καὶ πῶ πῶν κάθε μέρα, πὺν ἦταν ἐπιτακτικὸς ἐντὸς ὁ χωρισμός.

Εἶχε πιά πάρει ὀριστικὴν ἀπόφαση. Μόνο πὺν ἔτρεμε, μὴ ξαίροντας ποῖο μέσο νὰ μεταχειρισθῇ.

Καὶ οἱ μέρες περνοῦσαν ἔτσι.

Ἐκεῖνη συχνὰ τὸν πείραζε, μὲ τρυφερὴν εἰρωνία :

— Μαίτρε ! εἶσαι πάρα πολὺ καλὸς ! δὲ θὰ μὲ διώξῃς !...

Ὅμως αὐτὸ τὸν ἔκανε νὰ θυμῶνῃ.

— Ὅχι ! Ὅχι !... Μὴ μιλάς γιὰ τὴν καλὴ σὺνῃ μου... Ἄν ἦμουν πραγματικὰ καλός, ἀπὸ πολλὴν καιρὸ θ' ἄφρινε νὰ ἦσουν ἐκεῖ κάτω... στὴν ἄνεση καὶ στὸ σεβασμό, μὲ ἓνα ὄρωα μέλλον μπροστά σου, ἀντὶ νὰ ἐπιμένῃς, ἐδῶ περιφρ νημένη, φτωχὴ καὶ δίχως ἐλπίδα, μένοντας ἡ θλιβερὴ συντροφιστριά ἐνὸς γέρο τρελλοῦ ὅπως ἐγώ... Ὅχι ! δὲν

εἶμαι παρὰ ἓνας ἄνανδρος, ἓνας ἄτιμος ἄντρας !

Ἀπότομα ἐκείνη τοῦ ἔλεγε νὰ σωπάσῃ.

Ἐνα πρῶτ', πὺν ἐκεῖνος εἶχε ξυπνήσει στίς ἑπτὰ, ἡ νέα ξαφνίστηκε πολὺ σὰ μπεῖκε στὴ σάλλα καὶ τὸν εἶδε νὰ κάθεται στὸ τραπέζι. Ἀπὸ βδουάδες ὁλόκληρες δὲν εἶχε πιάσει πέννα κι' οὔτε εἶχεν ἀνοίξει βιβλίον.

— Τί κάνεις ; Δουλεύεις ;

Δὲν σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τῆς ἀποκρίθηκε βυθισμένος :

— Ναι ! Αὐτὸ τὸ γενεαλογικὸ δέντρο δὲν τὸχω κἂν ἐνημερώσει !

Ἐπὶ κάμποσο ἐκείνη ἔμεινε ὄρθια κοιτάζοντάς τον πρὸ δουλεύει. Συμπλήρωνε τίς σημειώσεις τῆς θείας Ντίντ, τοῦ Μακάρ καὶ τοῦ μικροῦ Κάρλου. Ἐγραφε τοὺς θανάτους των, κι' ἔβαζεν ἡμερομηνίες. Ἐπειτα, καθὼς δὲν κουνιότανε ἀπ' τὴν θέση του, μιὰ καὶ ἀγνοοῦσε τὴν παρουσία της, ἡ νέα πὺν περιέμενε τὰ φιλιὰ καὶ τὰ γέλια, ὅπως κάθε πρῶτ', πῆγε ὡς τὸ παράθυρο κι' ἔμεινε δίχως νάχη νὰ κάνῃ τίποτα.

— Λοιπὸν ! Σοβαρά ;... Δουλεύουμε ;...

— Ἐ ! Βέβαια !... Βλέπεις πὺν ἀπ' τὸν περασμένο μῆνα θ' ἄφρινε νὰ τὴν εἶχα κάμει αὐτὴ τὴ δουλειά. Κ' ἔχω ἓνα σωρὸ πράγματα πὺν περιμένουν.

Τὸν κοίταζε κατάματα, σὰ νὰ τὸν ρωτοῦσε νὰ μάθῃ κάποιο μυστικὸ του.

— Καλὰ !... ἂν ἐργασθοῦμε !... Ἄν ἔχεις τίποτα ἐρευνῇς ἡ ἀντίγραφα δώσε μου νὰ τὰ κάμω.

Κι' ἀπὸ τὴν ἡμέραν ἐκείνη καμωνότανε πὺν εἶχεν ἀφιερωθῇ ὁλόκληρος τὴ δουλειά.

Ἦταν ἄλλως τε ἡ θεωρία του, πὺν ἡ ἀπόλυτη ἡρεμία δὲν ὀφειλοῦσε ποτὲ καὶ δὲ θ' ἄφρινε μάλιστα νὰ τὴ συμβουλεύῃ κανεὶς, οὔτε κἂν στοὺς ἀρρώστους.

Αὐτὴν καὶ τίς ἄλλες θεωρίες του ὁ Πασκάλ, ὅρες ὁλόκληρες τίς εἶχεν ἐξηγήσει στὴν Κλοτίλδην, μ' ἓναν πυρετώδη ἐνθουσιασμό. Δὲς καὶ τὸν εἶχε ξαναπιάσει ὁ ἔρωτας αὐτὸς τῆς ἐπιστήμης, πὺν ὡς τὴν ἐποχὴ τοῦ πάθους του γιὰ κείνην, εἶχε καταβροχθίσει ὁλόκληρη τὴ ζωὴ του.

Τῆς ἐπανελάμβανε πὺν δὲν μπορούσε ν' ἀφίση ἀτέλειωτο τὸ ἔργο του, πὺν εἶχε νὰ κάνῃ ἓνα σωρὸ πράγματα ἀκόμη. Ἄν ἤθελε νὰ ἀνεγείρῃ ἓνα μνημεῖο, πὺν νὰ διαρκέσῃ !

Τώρα, κάθε φορὰ πὺν καθότανε στὸ

τραπέζι γκορνιάζε. Ποτέ δὲ θὰ εἶχε μπροστά του ἄρκετά χρόνια γιὰ νὰ τελειώσῃ.

— Ἡ ζωὴ εἶναι πάρα πολὺ μικρὴ!.

Θὰ νόμιζε κανεὶς, πὼς δὲν μπορούσε πιά νὰ χάσῃ οὔτε στιγμή.

Κι' ἔνα πρωτὶ, σήκωσε ἀπότομα τὸ κεφάλι καὶ εἶπε στὴ συντροφιά του, πού ἀντέγραφον κἀνὶ ἐκεί διπλά του:

— Ἀκου καλά, Κλοτίλδη! ἂν πέθαινα..

Ἐκείνη ἔμεινε καὶ διαμαρτυρήθηκε:

— Μὰ τί ἰδέεες!..

— Ἄν πέθαινα, ἄκου καλά!.. Θὰ κλείσῃς τίς πόρτες. Θὰ κρατήσῃς τοὺς φακέλους γιὰ σένα μόνο. Καὶ όταν θὰ μαζέψῃς καὶ τ' ἄλλα χειρόγραφα μου θὰ τὰ δόσης αὐτὰ στὸ γιατρὸ Ραμόν. Τ' ἀκούς; Αὐτὲς εἶναι οἱ τελευταῖες μου θελήσεις!..

Μὰ ἐκείνη τοῦ ἔκοβε τὴν ὁμιλία καὶ δὲν ἤθελε νὰ τὸν ἀκούσῃ ἄλλο.

— Ὁχι! Ὁχι! Λες ἀνοησίες!..

— Κλοτίλδη, ὁρκίσου μου πὼς θὰ φυλάξῃς τοὺς φακέλους καὶ θὰ τὰ δώσης ὅλα τ' ἄλλα τὰ χαρτιά στὸ γιατρὸ Ραμόν.

Τέλος πάντων, τοῦ ὁρκίσθηκε αὐτὴ, σοβαρῇ καὶ μὲ βουρκαμένα μάτια.

Τὴν πῆρε στὴν ἀγκαλιά του, πολὺ συγκινημένος κι' αὐτὸς ἐπίσης, φιλώντας την, σὰ νὰ εἶχε ξανανοῦξη ξαφνικὰ ἡ καρδιά του.

Ἐπειτα ἠρέμησε, μίλησε γιὰ τοὺς φόβους του.

Ἀπὸ τότε πού προσπάθησε πάλι νὰ ξαναδουλέψῃ, τὶν εἶχαν κυριεύσει. Ἐκανε περιπολίες γύρω ἀπ' τὴ ντουλάπα κι' ἔλεγε πὼς εἶχε δεῖ τὴν Μαρτίνη νὰ φέρνῃ βόλτες.

Τάχα, δὲν ἦταν εὐκόλο, νὰ παρακινήσουν τὴ θρησκοληψία αὐτῆς τῆς γριᾶς, λέγοντάς της πὼς ἔτσι θὰ λύτρωνε τὸν κύριο της!

Στὴν ἀπειλὴ τῆς μοναξιάς, πού τὸν περρίμενε, ξανάβρισκε πάλι τὸ μαρτύριό του, κατατρεγμένος ἀπ' τοὺς δικούς του, στὸ σπίτι του, στὴ σάρκα του, στὸ μυαλό του.

Ἐνα βράδυ, πού ξαναμιλοῦσε γι' αὐτὰ μὲ τὴν Κλοτίλδη, ἄφισε νὰ τοῦ ξεφύγῃ:

— Καταλαβαίνεις; Ὅταν δὲν θὰ εἶσαι πιά ἐδῶ!

Ἐκείνη ἔγινε ἄσπρη σὰν τὸ πανί, βλέποντάς τον, πὼς εἶχε σταματήσει μὲ τρεμουῖα.

— Ὁ μαῖτρο! Ἐχεις λοιπὸν πάντα στὸ νοῦ σου αὐτὸ τὸ ἀποτρόπαιο πρᾶμα; Τὸ

βλέπω καλὰ στὰ μάτια σου, πὼς μοῦ κρύβεις κἀνὶ, πὼς ἔχεις μὴν σκέψῃ, πού δὲν εἶναι πιά δική μου... Μά, ἂν ἐγὼ φύγω, κι' ἂν ἐσὺ πεθίνῃς, ποιὸς θὰ εἶναι ἐδῶ γιὰ νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ ἔργο σου;

Αὐτὸς νόμιζε πὼς ἡ νέα ἄρχισε κιόλας νὰ συνηθίζῃ στὴ σκέψῃ τοῦ φευγικοῦ. Καὶ εἶχε τὴ δύναμη νὰ τῆς πῇ ἡθυσία:

— Μὰ φαντάζεσαι λοιπὸν, πὼς θ' ἀφίσω νὰ πεθάνω δίχως νὰ θελήσω νὰ σὲ δῶ;.. Θὰ σοῦ γράψω, ὦ δαίμονα! Ἐσὺ θὰ εἶσαι, πού θ' ἀρθῇς νὰ μοῦ κλείσῃς τὰ μάτια!

Τώρα αὐτὴ ἔκλαιε, πεσμένη σὲ μιὰ καρέκλα.

— Θέε μου! Εἶναι δυνατό;.. Θέε, αὐριο νὰ μὴν εἴμαστε πιά μαζί, ἔμεις, πού δὲ χωρίζουμε οὔτε στιγμή, πού ζοῦσαμε ὁ ἓν ἐν στὴν ἀγκαλιά τοῦ ἄλλου! Κι' ὥς τόσο, ἂν εἶχε ἔρθῃ τὸ παιδί!..

— Ἀ! Μὲ καταδικάζεις, τὴν διέκοψε ἀπότομα. Ἄν εἶχε ἔρθῃ τὸ παιδί, ποτέ δὲν θ' ἄφηνες. Δὲν βλέπεις λοιπὸν πὼς εἶμαι πάρα πολὺ γερὸς καὶ πὼς περιφρονῶ τὸν ἴδιο τὸν ἑαυτό μου; Μαζύ μου θ' ἄμηνες, γιὰ πάντα στείρα, θὰ εἶχες τὸν πόνο νὰ μὴν εἶσαι τὸ πᾶν: γυναῖκα, μητέρα!

— Πήγαινε λοιπὸν, ἀφοῦ δὲν εἶμαι πιά ἄντρας!

Μάταια προσπαθοῦσε νὰ τὸν ἠρεμήσῃ.

— Ὁχι! Δὲν ἄγνοῶ, αὐτὸ πού ἔχεις στὸ νοῦ σου. Τὸ εἴπαμε εἴκοσι φορές. Ἄν τὸ παιδί δὲν εἶναι σκοπός, ὁ ἔρωτας δὲν εἶναι παρὰ μιὰ αἰσχροτήτα.. Ἄ ὁρριψες προχθὲς τὸ βράδυ, τὸ μυθιστόρημα ἐκεῖνο πού διάβαζες, γιατί οἱ ἥρωες του, ξαφνιασμένοι, γιατί εἶχαν κάμῃ παιδί, δὲν ξαίρανε πὼς νὰ τὸ ξεφορτωθοῦνε.. Ἀχ! Ἐγὼ πού τὸ περρίμενα, πόσο θὰ τ' ἀγαποῦσα, ἓνα δικό σου παιδί!..

Τὴ μέρα ἐκείνη, ὁ Πασκάλ, φάνηκε σὰ νὰ εἶχε βυθιστεῖ ἀκόμη περισσότερο στὴν ἐργασία.

Δουλοῦσε, τώρα συνεχῶς τέσσερες καὶ πέντε ὥρες, πρωῒνὰ ὁλόκληρα, κι' ὁλόκληρα ἀπογεύματα, δίχως νὰ σηκώσῃ κεφάλι. Ἄπαγόρευε νὰ τὸν ἐνοχλήσουν καὶ δὲν ἤθελε ν' ἀκούσῃ νὰ τοῦ ποῦν οὔτε λέξη.

Κι' όταν καμμιά φορὰ ἡ Κλοτίλδη, ἔβγανε στὶς ἄκρες τῶν ποδιῶν της, ἔχοντας νὰ δώσῃ διαταγὰς κάτω ἢ νὰ βγῇ γιὰ ψώνια, ἐκεῖνος, βεβαιωνότανε πρῶτα πὼς ἡ

νέα δὲν ἦταν πιά ἐκεῖ, κι' ἔπειτα τσακισμένος, ἔρριχνε τὸ κεφάλι του στὴν ἄκρῃ τοῦ γραφείου του.

Κι' ἐνῶ εἶχε τὸ μάγουλο ἀκουμπισμένο στὸ τραπέζι, κι' ἔμενε δίχως δυνάμεις σὰν τσακισμένος, ὀνειρευότανε πὼς ἦταν τριάντα χρονῶ, καὶ ἀντλοῖσε ἀπ' τὸ λαιμὸ τῆς Κλοτίλδης τίς δυνάμεις, γιὰ νὰ ξαναρχίσῃ τὴ δουλειά του, τὴν ἄλλη μέρα.

Καὶ τὰ δάκρυα τρέχανε στὰ λευκά του γένεια, καὶ τὴν ἄκουε πού ξανανέβαινε. Τότες, βιαστικά, ξανασυγκρατοῦν ὅταν ξανάβρισκε στὸ χέρι του τὴν πέννα, γιὰ νὰ τὸν ξαναβρῇ αὐτὴ, ὅπως τὸν εἶχεν ἀφίσει, μὲ ὕψος σὰν βυθισμένος σὲ βαθιὲς σκέψεις, πού στὸ βάθος τους, δὲν ἦταν παρὰ κενὲς καὶ ἀνατριχιαστικές.

Ἦταν στὰ μέσα τοῦ Σεπτεμβρίου, δυὸ ἀτέλειωτες βδομάδες εἶχαν περάσει σ' αὐτὴν τὴν ἀδυναμία μέσα, δίχως νὰ φέρουν λύση, ὅταν ἡ Κλοτίλδη ἔνα πρωτὶ, εἶδε πολὺ ξαφνισμένη, τὴν γιαγιά της ν' ἀρχειται.

Τὴν παραμονή, ὁ Πασκάλ, τὴν εἶχε συναντήσει στὸ δρόμο, καὶ ἀνυπόμονος ν' ἀποτελειώσῃ τὴ θυσία του, μὴ βρίσκοντας στὸν ἑαυτό του τὴ δύναμη τοῦ χωρισμοῦ, ἐμπιστεύθηκε σ' αὐτήν, παρὰ τὸν ἀποτροπισμὸ του, παρακαλῶντάς την ν' ἀρθῇ τὴν ἑαυτοῦ στὸ σπίτι.

Ἀκριβῶς, εἶχε πάρει αὐτὴ, μιὰν νέα ἐπιστολὴ ἀπὸ τὸ Μάξιμο, πού ἦταν ὅλος διόλου ἀπελπισμένος καὶ παρακαλοῦσε.

Στὴν ἀρχή, ἡ γριά, ἐξήγησε τὴν παρουσία της.

— Ναί! Εἶμαι ἐγὼ, μικρούλα μου, καὶ γιὰ νὰ ξαναπατῶ ἐδῶ μέσα, πρέπει νὰ τὸ καταλάβῃς πὼς μοῦ τὸ ἐπιβάλλουν σοβαροὶ λόγοι.. Ὅμως ἀλήθεια τρελλάθηκες, δὲν μπορῶ νὰ σ' ἀφίσω ἔτσι νὰ καταστρέψῃς τὴ ζωὴ σου, δίχως νὰ σὲ διαφωτίσω μιὰν τελευταία φορὰ.

Διάβασε ἀμέσως τὸ γράμμα τοῦ Μαξιμου μὲ φωνὴ συγκινημένη.

Ἦταν καρφωμένος στὴν πολυθρόνα του, τὸν εἶχε χτυπήσει καλπάζουσα ἀταξία, πολὺ ὀδυνηρή.

Γι' αὐτὸ, ἀπαιτοῦσε μιὰν ὀριστικὴ ἀπάντησι ἀπ' τὴν ἀδελφὴ του, ἐλπίζοντας ἀκόμη πὼς θὰ πήγαινε.

Κι' ὅταν τελείωσε τὸ γράμμα, τῆς ἔδωσε νὰ καταλάβῃ, πόσο κακὸ θὰ ἦταν ν'

ἄφινε τὴν περιουσία νὰ πάῃ σὲ ξένα χέρια. Μὰ πρὸ παντός, τῆς εἶπε γιὰ τὸ καθήκον πού ἔχει κανεὶς γιὰ τοὺς συγγενεῖς του.

— Μικρούλα! Γιὰ δές!.. Θυμήσου καλὰ. Τοῦ εἶπες πὼς ἂν εἶχε κάποτε τὴν ἀνάγκη σου, θὰ πήγαινες μαζί του. Σ' ἀκούω ἀκόμη νὰ τὸ λές!.. Φέμματα, γιέ μου;

Ὁ Πασκάλ ἀπὸ τὴ στιγμή πού εἶχεν ἔρθῃ ἡ μητέρα του σώπαινε καὶ εἶχε καρφωμένα τὰ μάτια του χάμω.

Κατάχλωμος δὲν ἀποκρίθηκε παρὰ μὲ μιὰ κίνηση τοῦ κεφαλοῦ, σὰ νὰ συγκατένευε.

Ἐπειτα ἡ Εὐτυχία ἐπανελάβε ὅλα τὰ ἐπιχειρήματα πού εἶχε πῇ ὁ γιὸς της: τὸ φοικαλέο σκάνδαλο, πού προκαλοῦσε τίς ὑβρεις, τὴν ἀπειλητικὴ φτώχεια, τόσο βαριά καὶ γιὰ τοὺς δύο τους, τὸ ἀδύνατο νὰ ἐξακολουθήσῃ ἡ κακὴ αὐτὴ ζωὴ, ὅπου αὐτὸς πού γενοῦσε ἔχανε τὴν ὑγεία του, αὐτὴ πάλι, τόσο νέα, κατάστρεψε ὁλόκληρη τὴ ζωὴ της. Τί μέλλον μπορούσαν νὰ ἐλπίζουν τώρα πού ἦρθε ἡ φτώχεια; Ἦταν ἡλίθιο καὶ σκληρὸ νὰ ἐπιμένουν ἔτσι.

Ἀκαμπτῇ καὶ μὲ αἰνιγματώδη ὄψη ἡ Κλοτίλδη δὲν ἔλεγε τίποτα. Ἀρνιότανε μάστιχα καὶ νὰ συζητήσῃ.

Μὰ ἐπειδὴ ἡ γιαγιά της τὴν πίεζε εἶπε ἐπὶ τέλους:

Ἀκόμη μιὰ φορὰ δὲν ἔχω κανένα καθήκον γιὰ τὸν ἀδελφό μου. Τὸ καθήκον μου εἶναι ἐδῶ. Μπορεῖ νὰ διαθέσῃ ὅπως θέλει τὴν περιουσία του. Ἐγὼ δὲν τὴν θέλω. Ὅταν θὰ εἴμαστε πιά πάρα πολὺ φτωχοί, ὁ μαῖτρο θὰ διώξῃ τὴ Μαρτίνη καὶ θὰ μὲ κρατήσῃ ὡς ὑπηρέτρια.

Ἡ γριά μαντὰμ Ρουγκὸν κούνησε τὸ κεφάλι:

— Πρίν γίνῃς ὑπηρέτριά του, θὰ ἦταν καλλίτερα ν' ἀρχίζες ἀπὸ τοῦ νὰ εἶσαι γυναῖκα του... Γιατί δὲν παντρεύτηκες; Αὐτὸ ἦταν πολὺ πιὸ ἀπλὸ καὶ πολὺ πιὸ παστοικό.

Τῆς θύμισε πὼς μιὰ μέρα εἶχεν ἔλθει γιὰ νὰ ἀπαιτήσῃ αὐτὸ τὸ γάμο, γιὰ νὰ καταινίξῃ τὸ σκάνδαλο, πού ἦταν στὴν ἀρχὴ του. Καὶ ἡ νέα εἶχε τότε ξαφνιστεῖ λέγοντας πὼς οὔτε αὐτὴ οὔτε ὁ γιατρός τὸ εἶχανε σκεφθῇ αὐτό, μὰ πὼς ἂν ἦταν ἀνάγκη

θὰ παντρεύοντανε μιὰ μέρα, ἀργότερα, ἀφοῦ τίποτα δὲν τὴν βίαζε.

—Νὰ παντρευτοῦμε, εὐχαρίστως!... — κραύγασεν ἡ Κλοτίλδη.

Ἔχεις δίκιο γιαγιά..

Καὶ εἶπεν ἔπειτα στὸν Πασκάλ;

—Ἐκατὸ φορὲς μοῦ ἔχεις πει πὼς θὰ κἀνης διὰ θέλω;.. Ἀκοῦς; Ἀκοῦς; Παντρέφουμε! Καὶ θὰ εἶμαι ἡ γυναῖκα σου! Μιὰ γυναῖκα δὲν ἀφίνει ποτὲ τὸν ἄντρα της.

Μὰ ἐκεῖνος δὲν τῆς ἀποκρίθηκε παρὰ μὲ μιὰ χειρονομία σὰν νὰ φοβότανε μὴ καὶ τὸν προδόσῃ ἡ φωνή του, καὶ νὰ μὴ δεχθῇ μὲ μιὰ κραυγὴ εὐγνωμοσύνης, τὸν αἰώνιο δεσμὸ πού τοῦ πρότεινε.

Ἡ χειρονομία του μποροῦσε νὰ σημαίνει μιὰν ἀμφοταλάντευση, μιὰν ἄρνηση.

Σὲ τί θὰ ὀφελοῦσε πιά αὐτὸς ὁ ἐπιθανάτιος γάμος ὅταν πιά ὅλα τώρα τάτρεαν;

—Τὸ δὶχως ἄλλο, εἶπεν ἡ Εὐτυχία, αὐτὰ εἶναι καλὰ αἰσθήματα. Τὰ διορθῶνεις πολὺ ὥραία στὸ κεφάλι σου. Μὰ δὲ θὰ εἶναι ὁ γάμος πού θὰ σοῦ φέρῃ εἰσοδήματα. Καὶ στὸ ἀναμεταξὺ τοῦ στοιχίζεις ἀκριβὰ, εἶσαι τὸ πιὸ μεγάλο βάρος του.

Τὸ ἀποτέλεσμα τῆς φράσης αὐτῆς ἦταν καταπληκτικὸ στὴν Κλοτίλδη, πού πλησίασε ἀπότομα τὸν Πασκάλ, μὲ ξαναμένα μάγουλα, μὲ βουρκωμένα μάτια.

—Μαίτρο! Μαίτρο! Ἀλήθεια εἶναι αὐτὸ πού λέει ἡ γιαγιά; Ἐφθασες ἀλήθεια στὸ σημεῖο νὰ λιπαῖσαι τὰ λεφτὰ πού μοῦ ἐοδεύεις;

Ἐκεῖνος εἶχε χλωμιάσει ἀκόμη περισσότερο, καὶ δὲν κουνήθηκε ἀπ' τὴ θέσι του.

Μὰ μὲ μιὰν ἀπόμακρη φωνὴ σὰ νὰ μιλοῦσε στὸν ἴδιο τὸν ἑαυτὸ του, εἶπε σιγανά:

—Ἐχω τόση πολλὴ δουλειά! θὰ ἤθελα τόσο πολὺ νὰ ξαναρχίσω τὴν ἐργασία μου, νὰ ξαναπιάσω τὰ χειρόγραφα μου, τοὺς φακέλους μου! καὶ νὰ τελειώσω τὸ ἔργο τῆς ζωῆς μου!.. Ἄν ἤμουν μόνος ἴσως νὰ μποροῦσα νὰ τὰ διορθώσω ὅλα. Θὰ πουλοῦσα τὴ Σουλειάδα, ὦ! γιὰ ἓνα κομμάτι ψωμί, γιατί δὲν ἀξίζει πολλὰ. Θὰ πῆγαινα μ' ὅλα μου τὰ χαρτιά σ' ἓνα μικρὸ δωματιάκι, θὰ δούλευα ἀπ' τὸ πρωῒ ὥς τὸ βράδυ, θὰ προσπαθοῦσα νὰ μὴν εἶμαι πολὺ δυστυχῆς.

Μὰ ἀπόφευγε νὰ τὴν κοιτάξῃ καὶ στὴν

κατάστασι πού ἦταν αὐτῇ, τὸ ὀδυνηρὸ αὐτὸ μουρμουρητὸ δὲν μποροῦσε νὰ τῆς ἦταν ἀρετό. Ἀπὸ στιγμὴν σὲ στιγμὴ ἦταν ὅλο καὶ πιὸ τρομαγμένη, γιατί αἰσθανότανε καλὰ πὼς δὲν ἀργοῦσε τὸ ἀναπότρεπτο.

—Κοίταξέ με, μαίτρο! Κοίταξέ με στὸ πρόσωπο!.. Καὶ σ' ἐξορκίζω νὰ φανῇς ἀνδρεῖος. Διάλεξε ἓνα ἀπ' τὰ δυό: τὸ ἔργο ἢ ἡ ἐμένα; Γιατί φαίνεται σὰ νὰ λὲς πὼς μὲ διώχνεις, γιὰ νὰ ἐργασθῇς καλλίτερα!

Ἡ στιγμὴ τῆς ἡρωϊκῆς ψευτιάς εἶχε φθάσει. Ἐκεῖνος σήκωσε τὸ κεφάλι καὶ τὴν κοίταξε κατάματα, καὶ μ' ἓνα χαμόγελο ἀνθρώπου πού χαροπαλεύει καὶ πού βρίσκει τὸ θάνατο. Τῆς εἶπε μὲ τὴ φωνὴ τῆς θέας καλωσύνης του:

—Μὴν ταράζεσαι! Δὲν μπορεῖς λοιπὸν νὰ κἀνης καὶ σὺ τὸ καθήκόν σου, ὅπως ὅλοι;.. Ἐχω πολλὴ ἐργασία, ἔχω ἀνάγκη νὰ εἶμαι μόνος. Καὶ σὺ, ἀγαπημένη, πρόχει νὰ πᾶς τὸν ἀδελφὸ σου. Πῆγαινε λοιπὸν ὅλα τέλειωσαν.

Ἐγινε μιὰ τρομερὴ σιωπὴ γιὰ μερικὰ λεφτά. Τὸν κοίταξε πάντα κατάματα μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ λιποψυχοῦσε αὐτός.

Τάχα νάλεγε τὴν ἀλήθεια; Δὲν θυσιάζοτανε ἄραγε γιὰ νὰ τὴν κάμῃ εὐτυχισμένη; Γιὰ μιὰ στιγμὴ εἶχε τὴ λεπτὴ διαίσθησιν, ὥς ἂν μιὰ πνοὴ δική του νὰ τὴν εἶχεν προειδοποίησιν.

Καὶ μὲ διώχνεις γιὰ πάντα; Καὶ δὲ θὰ μ' ἀφίνεις νὰ ξαναρθῶ αὐριο;

Ἐμεινε γενναῖος, καὶ τῆς ἀποκρίθηκε μ' ἓνα χαμόγελο, σὰ νὰ τῆς ἔλεγε πὼς δὲ φεύγουν γιὰ νὰ ξανάρθουν ἔτσι.

Κι' ἀπ' τὴ στιγμὴν ἐκείνη ὅλα μερὲς δέφτηκαν. Αὐτὴ πίστευε πὼς προτιμοῦσε τὴν ἐργασία του, σὰν ἄνθρωπος τῆς ἐπιστήμης.

Εἶχε γίνῃ πολὺ χλωμὴ, καὶ περιέμενε ἀκόμη λίγο μέσα στὴ φοβερὴ σιωπῇ. Ἐπειτα ἀργὰ ἀργὰ, μὲ τὸ ὕφος τῆς τρυφερῆς καὶ ἀπόλυτης ὑποταγῆς, εἶπε:

—Καλὰ, μαίτρο! Θὰ φύγω, ὅταν τὸ θελήσῃς! Καὶ δὲ θὰ ξανάρθω, παρὰ τὴν ἡμέρα πού θὰ μὲ ξαναφωνάζῃς!

Τότες ἔπεσε ἡ μεταξὺ τους τσεκουριά. Τὸ ἀναπότρεπτο εἶχε συντελεσθῇ. Εὐθὺς ἀμέσως ἡ Εὐτυχία, ξαφνιασμένη γιατί δὲν εἶχε νὰ πῇ περισσότερα, θέλησε νὰ ὀρίσουν τὴν ἡμερομηνίαν τοῦ φευγιοῦ. Κο-

λακευότανε μὲ τὴν ἐπιμονή της, καὶ νόμιζε πὼς εἶχε κερδίσει τὴν ὑπόθεσιν μὲ δεινὸ ἀγῶνα.

Ἦταν Παρασκευή. Συμφωνήθηκε νὰ φύγῃ ἡ Κλοτίλδη τὴν Κυριακὴν. Ἐστειλαν μάλιστα καὶ τηλεγράφημα στὸ Μάξιμο.

Ἐδῶ καὶ τρεῖς μέρες τώρα φυσοῦσε ὁ μαϊστοράλης Μὰ πρὸς τὸ βράδυ ἀγρίεψε ἀκόμη παραπάνω.

Ἡ Μαρτίνη εἶχε ἀναγγεῖλει, πὼς θὰ βαστοῦσε ἄλλες τρεῖς μέρες τοῦλάχιστον, σύμφωνα μὲ τὴν λαϊκὴν προλήψιν. Οἱ ἄνεμοι τοῦ τέλους Σεπτεμβρίου, τὴν κοιλάδα τῆς Βῶν εἶναι τρουεροί. Γι' αὐτὸ κι' ἀνέβαινε σ' ὅλα τὰ δωματία, γιὰ νὰ βεβαιωθῇ πὼς τὰ παντζούρια ἦταν καλὰ μανταλωμένα.

Ὅταν φυσοῦσε ὁ μαϊστοράλης, εὗρισκε τὴ Σουλειάδα, πού ἦταν στὸ μικρὸ ὄροπέδιο, ψηλότερα ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα σπίτια τοῦ Πλασάν. Καὶ σὰ μανιασμένος ὁ ἀέρας, ἔσειε ὁλόκληρον τὸ σπίτι. Τὰ κερατιδία πετοῦσαν, οἱ μάνταλοι καὶ οἱ μεντεσέδες ξεριζωνότανε ἐνῶ ἀπ' τὰ παράθυρα ὁ ἀέρας εἰσχωροῦσιν, ἀπ' τὴν χαομαῖδες μ' ἓνα ξετρελλαμένο ροχαελιτὸ, πού ἔμοιαζε σὰν παράπονο, καὶ μὲ τὴν παραικρὴ λησιμοσύνη οἱ πόρτες χτυποῦσαν βουερά σὰ ν' ἀπεφτε κανόνι.

Λὲς καὶ ἦταν ὁλόκληρη πολιορκία, μέσα στὴ βουή, στὴ κοσμοχαλασὰ καὶ στὴν ἀγωνία.

Τὴ δευτέρῃ μέρᾳ, στὸ θλιβερὸ αὐτὸ σπίτι, πού τὸ δονοῦσε ὁ δυνατὸς ἀέρας, ὁ Πασκάλ θέλησε ν' ἀπασχοληθῇ μὲ τὴν Κλοτίλδη, γιὰ τὴν προετοιμασίαν τοῦ φευγιοῦ.

Ἡ γριὰ μαντὰμ Ρουγκόν, δὲ θὰ ξαναρχόταν παρὰ μόνον τὴν Κυριακὴν, τὴν ὥρᾳ τοῦ ἀποχαιρέτισμοῦ.

Ὅταν ἡ Μαρτίνη ἔμαθε τὸ σύντομο αὐτὸ φευγιό, ξαφνίστηκε, ἔμεινε βουβὴ κι' ἀμίλητη, καὶ στὰ μάτια τῆς στραφτοκοποῦσε μιὰ μικρὴ φλογίτσα.

Κ' ἐπειδὴ τὴν εἶχαν διώξῃ ἀπ' τὸ δωματίον λέγοντάς της πὼς δὲν τὴν χρειαζόνταν, αὐτὴ εἶχε πάει στὴν κουζίνα τῆς, ἄρχισε τὰς συνηθισμένους δουλειὰς τῆς, καὶ καμωνότανε σὰν νὰ μὴν καταλάβαινε τὴν καταστροφή, πὺ εἶχε βρῇ αὐτὸ τὸ τριπρόσωπο ἀντρόγυνο..

Μὰ μὲ τὸ παραικρὸ πού τὴν φώναζε ὁ Πασκάλ, ἔτρεχε ἀμέσως τόσο πρόθυμα, μὲ πρόσωπο τόσο φωτερό, πού λὲς κ' ἔμοιαζε

κορίτσι.

Ἐκεῖνος δὲν ἄφινε τὴν Κλοτίλδη οὔτε μιὰ στιγμὴ, βοηθώντας τὴν καὶ θέλοντας νὰ πεισθῇ πὼς θ' ἀπαιρνε μαζί της τὸ κάθε τί, πού θὰ τῆς χρειαζότανε.

Δυὸ μεγάλα μπαούλα ἦταν ἀνοιχτὰ κατὰ μεσοτῆς στὴν κάμαρᾳ, ὅπου βασίλευε μεγάλη ἀταξία. Πακέτα καὶ ροῦχα ἦταν παντοῦ ριγμένα.

Ὅμως, ἔμεναν κ' οἱ δύο τους σταθεροί, μ' ὅλο πού σπάραινε ἡ καρδιά τους.

Θέ μου, ἦταν, λοιπὸν ἀλήθεια, πὼς ἔπαιναν κι' ὅλα νὰ εἶναι μαζί;

Κι' ἀκούαν τότε τὸν ἀέρα, τὸν τρομερὸ ἀέρα, πού ἀπειλοῦσε νὰ ξεκολλήσῃ τὸ σπίτι.

Τὸ βράδυ, ἔπειτα ἀπὸ ἓνα σκυθρωπὸ δεῖπνο, μέσα στὴ φωτερὴν τραπεζαρία, ὁ Πασκάλ εἶπε νὰ πλαγιασούν νωρίς.

Ἡ Κλοτίλδη ἔπρεπε νὰ φύγῃ τὸ πρωῒ μὲ τὸ τραῖνο στὴς δέκα καὶ τέταρτο κι' αὐτὸν ἀνησυχοῦσε πολὺ, γιατί ἦταν μακρὸν τὸ ταξίδι: εἰκοσι ὥρες μὲ τὸ σιδηρόδρομο.

Ἐπειτα, σὰν ἦρθε ἡ ὥρα νὰ πλαγιασῇ, τὴ φίλησε, ἐπέμεινε ἀπ' τὸ ἴδιο ἐκεῖνο βράδυ νὰ πλαγιασῇ μόνος, νὰ ξαναπάῃ στὸ δωματίον του.

Ἡθελε, τὸ δὶχως ἄλλο —ἔλεγε— νὰ ἀναπαυθῇ καλὰ αὐτῇ. Ἄν ἔμεναν μαζί, οὔτε ὁ ἓνας, οὔτε ὁ ἄλλος τοὺς δὲ θάκλειναν μάτι.

Μάτια τὸν ἰκέτευσεν μὲ τὰ μεγάλα τρυφερά της μάτια, τοῦ ἄπλωσε τὰ θεσπέσια μπράτσα της. Ἐκεῖνος βοήθησε τὴν ἀπίστευτὴ δύναμι κι' ἀποτραβήχτηκε νὰ τῆς φιλήσῃ τὰ μάτια, σὰν παιδί κουκουλώνοντάς τὴν καλὰ μὲ τὰ σκεπάσματα, καὶ συστήνοντάς της νὰ εἶναι ὠρόνιμη καὶ νὰ κοιμηθῇ καλὰ.

Τάχα δὲν εἶχε ἤδη συντελεσθῇ ὁ χωρισμός;

Θὰ τοῦ βάραινε τὴν καρδιά ἡ μετάνοια καὶ ἡ ντροπὴ, ἂν τὴν ἀπολάμβανε ἐκείνη τὴ νύχτα, ἀφοῦ πιά δὲν ἦτανε δική του.

Μὰ τί φοικαλέα ἐπιστροφή, μέσα στὸ ὕψος ἐκεῖνο δωματίον τὸ ἐγκαταλειμμένο, ὅπου τὸν περιέμενε πάλι τὸ κρύο κρεβάτι τοῦ ἐργένῃ! Τοῦ φάνηκε πὼς ξαναχύνεται μέσα στὰ γράματά του.

Δυὸ φορὲς σηκώθηκε, πῆγε κ' ἀφουγκράστηκε στὴν πόρτα τῆς Κλοτίλδης, καὶ

δέν ακουσε τσιμουδιά.

Καμιά δεκαριά φορές ήταν έτοιμος να πηδήξει απ' το κρεβάτι του και να πάει να την ξαναπάει και να την κρατήσει.

Η φοβερή κοίσις κράτησε ως το πρωί, μέσα στο μανιασμένο εκείνο άερα, που δούσε δλόκληρο το σπίτι.

Ήταν έξη ή ώρα, όταν η Μαρτίνη νόμισε πως ο κύριός της την είχε καλέσει χτυπώντας με το πόδι του, κ' έτρεξε άμέσως ζωηρά κι' αλαφιασμένη, όπως ήταν απ' την παραμονή. Όμως έμεινε σαν ξυλιασμένη, σαν τον είδε μισοντυμένο πάνω στο κρεβάτι του, σε κακὰ χάλια, δαγκάνοντας το μαξιλάρι του, για να πνίξει τα αναφυλητά του.

Θέλησε να σηκωθεί, να ντυθεί άμέσως τον έπιασε όμως μια σαν κρίση, σκοτοδύνη και παλμοί.

Μόλις άνοιξε τα μάτια του απ' τη λιποθυμία, άρχισε να τραυλίζει:

— Όχι!.. Όχι! Δεν μπορώ πιά! Πονώ πάρα πολύ!.. Πιο καλὰ να πεθάνω, να πεθάνω τώρα

Ός τόσο, άναγνώρισε τη Μαρτίνη και άφησε τον έαυτό του, και της ξεμολόγηθηκε:

— Καυμένο μου κορίτσι, υποφέρω πάρα πολύ... Η καρδιά μου πάει να σπάει.. Αυτή πέρνει μαζί της την καρδιά μου, παίρνει φεύγοντας δλόκληρο το είναι μου... Κόντευα να πεθάνω άπόψε τη νύχτα. Δεν μπορώ πιά να ζήσω δίχως αυτή!.. Θα ήθελα να πεθάνω πριν φύγει, για να γλυτώσω απ' τον πόνο του χωρισμού μας... Ω! Θεέ μου, φεύγει, και δεν θα την δω πιά. Θα μείνω μόνος... μόνος... μόνος!

Η υπηρέτρια, που ήταν τόσο χαρούμενη, σαν άνέβαινε, έγινε τώρα άσπρη σαν το κερί, με σκληρό και πονεμένο πρόσωπο. Για μια στιγμή, τον κοίταξε να τραβά με τα σφιγμένα χέρια του τα σεντόνια και να δαγκώνει τα σκεπάσματα.

Έπειτα, λές και της ήλθε η άπόφαση με μιάν άπότομη προσπάθεια:

— Μά κύριε, δεν είναι λογικό να χολοσκάτε έτσι! Είναι γελοίο!..

Άφού είναι έτσι κι' άφού δέ μπορείτε να κάμετε δίχως τη δεσποινίδα, θα πάω να της πω σε τί χάλια γίνεται.

Βίαια, ή φράσι αυτή τον έκαμε να ση-

κωθεί, τρικλίζοντας ακόμα και μη μπορώντας να κρατηθεί στην καρέκλα.

— Σας το άπαγορεύω αυτό, Μαρτίνη.

— Ναί! Κ' εγώ θ' ακούσω τάχα τον κύριο!.. Όχι! Όχι! Εγώ θα πάω να τα πω της δεσποινίδας.

Μα της είχε πιάσει το χέρι, και δεν την άφινε, θυμωμένος πολύ.

— Σας διατάζω να καθήσετε ήσυχα!

Άκούτε; Άλλοιώς θα φύγετε και σεΐς μαζί της!.. Γιατί μπήκατε εδώ μέσα! Σαν να ήμουν άρρωστος εξ αίτίας αυτός ο άερας! Κανείς να μη νοιάζεται γι' αυτό!

Έπειτα τον έπιασε η συγκίνηση, υποχωρόντας στη συνηθισμένη του καλωσύνη. Τέλος χαμογέλασε:

— Καυμένη μου κόρη Τα καταφέρατε να με θυμώσετε. Άφήστε με λοιπόν να κάμω όπως ξαίρω εγώ, για την ευτυχία όλων μας!

Τώρα κι' η Μαρτίνη, προσπαθούσε να συγκρατήσει τα χοντρά της δάκρυα.

Ήταν καιρός να σωφρωνιηθεί, γιατί η Κλοτίλδη έμπαινε κείνη τη στιγμή, μιὰ και βιαζότανε να ξαναδὴ τον Πασκάλ, ελπίζοντας δίχως άλλο πως αυτός θα την κρατούσε ως την τελευταία στιγμή

Και τα δικά της βλέφαρα ήταν βαρεία, γιατί κι' αυτή δεν είχε κοιμηθεί δλόκληρη νύχτα. Τον κοίταξε με τα ερωτηματικά της μάτια

Όμως εκείνος ήταν ακόμη τόσο ταραγμένος που αυτή άνησύχησε.

— Όχι! Δεν είναι τίποτα σε βεβαιώ!.. Θα είχα μάλιστα κοιμηθεί καλά. αν δεν ήταν αυτός ο μαϊστράλης Έ, Μαρτίνη! Τα ίδια δέ σας έλεγα;

Η υπηρέτρια, με μιὰ κίνησι του κεφαλιού τον δικαίωσε.

Και η Κλοτίλδη και αυτή υπάκουη και δεν είπε τί φοβερὴ νύχτα είχε περάσει.

Οι δυο γυναίκες, υποταχτικές, τον υπάκουαν τώρα και τον βοηθούσαν στην λησμονιάν αυτήν του ίδιου του έαυτού του.

— Στάσου! της έλε, άνοίγοντας το γραφείο του. Έχω εδώ κάτι για σένα... Νά! Υπάρχουν εφτακόσια φράγκα μέσα σ' αυτό το φάκελλο...

Και μ' όλο που αυτή έβαλε τις φωνές, και δεν ήθελε με κανένα τρόπο, εκείνος της έδωσε τους λογαριασμούς.

Άπ' τις έξη χιλιάδες φράγκα απ' τα κοσμήματα, μόλις διακόσια είχαν ξοδεύσει και κρατούσε ένατό, για να πάει ως το τέλος του μηνός, με μεγάλη οικονομία. Τώρα τον είχε πιάσει φοβερὴ ταιγκουνιά.

Έπειτα θα πουλούσε την Σουλειάδα, το δίχως άλλο, θα πάλευε, θα τα κατάφερνε.

Μα δεν ήθελε ν' άγγίση τις πέντε χιλιάδες φράγκα που έμεναν, γιατί αυτά ήταν δικά της, και θα τα ξανάβρισκε μέσα στο σιρτάρι

— Μαίτρο! Μαίτρο! Μοῦ προξενείς μεγάλο πόνο!..

Τὴν διέκοψε:

— Το θέλω! Κ' εσύ θα μοῦ ξεσκίσεις την καρδιά αν δεν τα πάρης... Άς είναι, χτυποῦνε εφτάμιση Πίω να δέσω τα μπαούλα, μιὰ κι' είναι κλειστά

Όταν η Κλοτίλδη και η Μαρτίνη βρέθηκαν μόνες, ή μιὰ απέναντι στην άλλη, κοιτάχτηκαν μιὰ στιγμὴ σιωπηλές. Άπ' τη νέα κατάσταση κι' εδώ, είχαν νοιώσει τον ανταγωνισμό τους τον κρυφό. Τη φωτοβολό θρίαιβο της νεαρῆς οικοδομοτόινης, τη σκοτεινὴ ζήλεια της γριάς υπηρέτριας, γύρω απ' το λατρευτὸ άφέντη.

Σήμερα φαινότανε, πως η υπηρέτρια έμεινε ή νικήτρια. Όμως, στο τελευταίο έκει ο λεπτός, ή κοινή τους συγκίνηση τις πλησίαζε.

— Μαρτίνη, δεν πρόπει να τον άφίσετε να τρέφεται σ' ν φτωχός! Μοῦ υπόσχου πώς θα ή ντρασι και κρέας κάθε μέρα;

— Μη φοβάστε δεσποινίς!

— Και ξαίσεις!.. Τα πέντε χιλιάδες φράγκα που κοιμούνται εκεί, είναι δικά του. Δέ θὰ πεθάνετε πιστεύω της πείνας, δίπλα σ' αυτά. Έ; Οίλω να τον περιποιήθε πολύ.

— Σας επαναλαμβάνω πως ξαίρω τη δουλειά μου δεσποινίς, και πως ο κύριος δέ θα στερηθεί τίποτα.

Έγινε νέα σιωπή. Ξανακοιτάχτηκαν.

— Έπειτα, έχε το νοῦ σου, να μη δουλεύη πάρα πολύ. Φύγω πολύ άνήσιχη. Η υγεία του δεν είναι τόσο καλή, τώρα τελευταία. Νά τον περιποιείσαι! Ναί;

— Θα τον περιποιούμαι! Νά είσθε ήσυχη, δεσποινίς.

— Τέλο σου τον εμπιστεύομαι. Τώρα πιά δέ θα ή ντρασι παρα μόνο σένα, και κείνο

που με καθησυχάζει λίγο, είναι ότι τον άγαπᾷ πολύ. Άγάπα τον μ' όλη σου τη δύναμη. Άγάπα τον και για τις δυό μας

— Ναί! Δεσποινίς!.. Όσο θ' μπορώ.... Τα μάτια τους βούρκωσαν και πάλι, και η Κλοτίλδη είπε:

— Θέλεις να με φιλήσης, Μαρτίνη;

— Ω Δεσποινίς! Πολύ ευχαρίστως!..

Ήταν ή μιὰ στην άγκαλιά της άλλης όταν μπήκε μέσα ο Πασκάλ.

Καυώθηκε σὰ να μην τις είδε, για να μην συγκινηθεί και πάλι.

Είχε δεσει τα μπουύλα, κι' ο μπάρομπα Ντεριέ, τα είχε πάρει στ' άμάξι του. Εὰ τα ξανάβρισκαν στο σταθμό.

Ήταν ακόμη ή ώρα οχτώ, και είχαν ακόμη μπροστά τους δυο δλόκληρες ώρες: δυο θανατερές ώρες, γεμάτες άγωνία.

Κιθόντανε, σηκώνοντανε.

Τα μάτια, δεν έφευγαν απ' το ρολόι. Τα λεπτά φινότανε αιώνια, σαν άγωνία μέσα στο πένθιμο εκείνο σπίτι.

— Ά! Τί άερας.. — Είχε πη ή Κλοτίλδη, σε μιὰ σπηλιάδα του μαϊστράλη που νταγνάνανε δλόκληρο το σπίτι.

Ο Πασκάλ πλησίασε στο παράθυρο, και κοίταξε τα δέντρα, που παράδερναν μέσα στη υπόρα.

— Άπ' το πρωί είχε δυναμώσει, ακόμη παραπάνω. Σε λίγο θα πρόπει να φροντίσω για τη σκεπή, γιατί έχουν φύγει όλα τα κεραμίδια.

Ήδη οι δυο τους δεν ήταν πιά μαζί. Δεν άκουαν παρα το φοβερό εκείνο άερα, που τα ρήμαζε όλα και σάρωνε τη ζωή τους.

Τέλος, στις οχτώ και μισή, ο Πασκάλ, είπε άτλως:

— Είναι ώρα Κλοτίλδη!

Σηκώθηκε απ' τη καρέκλα της. Πότε πότε ξεχνούσε πως επρόκειτο να φύγει. Ξαφνικά της ξανάρθε ή φοικαλέα βεβαιότητα. Τον κοίταξε μίον τελευταία φορά, ενώ εκείνος δεν άνοιξε την άγκαλιά του, για να μιν την άφίση να φύγει

Τελείωσε!

Και ή όψη της, έγινε σαν πεθαμένης, σὰ να την είχε χτυπήσει αστροπελεκί.

Στην άοχή είπαν, κούφια λόγια:

— Θα μοῦ γράφης, έ;

— Βέβαια! Μα και σὺ δίνε μου νέα σου,

όσο τὸ δυνατό πὶο συχνά.

— Πρὸ πάντων, ἂν εἶσαι ἄρρωστος, φώναξέ με ἄμέσως!

— Στὸ ὑπόσχομαι, μὰ μὴ φοβᾶσαι. Εἶμαι γερός.

Ἐπειτα, τῇ στιγμῇ πού θὰ ἐγκατέλειπαν τὸ ἀγαπημένο ἐκεῖνο σπίτι ἡ Κλοτίλδη τὸν ἀγκάλιασε μὲ ἕνα τρεμουλιαστὸ βλέμμα. Καὶ σωριάσθηκε στὸ στήθος τοῦ Πασκάλ, τὸν ἔσφυξε στὰ μπράτσια της, τραυλίζοντας:

— Θέλω νὰ σὲ φιλήσω ἐδῶ... Θέλω νὰ σὲ εὐχαριστήσω... Μαίτρο, ἐσὺ πού μ' ἔκαμες αὐτὸ πού εἶμαι! Ὅπως μοῦ τὸ εἶπες συχνά, διόρθωσες τὴν κληρονομικότητά μου. Τί θὰ γινόμουν ἐκεῖ, στὸ περιβάλλον ὅπου μεγάλωσε ὁ Μάξιμος!... Ναί. Ἄν ἀξίζω κάτι τὸ χροστώ σ' ἐσένα, σ' ἐσένα, πού μὲ ξαναφύτεψες μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπίτι τῆς ἀλήθειας καὶ τῆς ὁμορφιάς, ὅπου μ' ἔκαμες νὰ βλαστήσω, ἄξια τῆς ἀγάπης σου. Σήμερα, ἀφοῦ μὲ πῆρες καὶ μὲ γέμισες μὲ τ' ἀγαθὰ σου, μὲ διώχνεις! Ἄς γίνη τὸ θέλημά σου. Εἶσαι ὁ ἀφέντης μου καὶ σὲ ὑπακούω. Σ' ἀγαπῶ ὡς τόσο, θὰ σ' ἀγαπῶ πάντα!...

Τὴν ἔσφιξε στὴν καρδιά του καὶ τῆς ἀποκριθῆκε:

— Δὲν ἐπιθυμῶ παρὰ τὸ καλὸ σου! Ἀποτελειῶν τὸ ἔργο μου...

Καὶ μέσα στὸ τελευταῖο φιλή, τὸ φιλή πού ξέσκιζε τὶς καρδιές, ἐκείνη ἀναστένανε καὶ τοῦ εἶπε πολὺ σιγανά:

— Ἀχ! Ἄν ἐρχότανε τὸ παιδί!

Ἀκόμη πὶο χαμηλά, μέσα σ' ἕνα λιγμό, τῆς φάνηκε πὼς τῆς ἔλεγε ἐκεῖνος:

— Ναί! Τὸ ἰδανικὸ ἔργο... Τὸ μόνο ἀληθινὸ καὶ καλὸ, τὸ ἔργο πού δὲν μπόρεσα νὰ κάμω... Συγχώρεσέ με προσπάθησε νὰ εὐτυχίσης!

Ἡ γριὰ μαντὰμ Ρουγκόν ἦταν στὸ σταθμό, πολὺ χαρούμενη, πολὺ ζωερὴ παρὰ τὰ ὀγδόντα της χρόνια.

Θριάμβευε, καὶ πίστευε πὼς τώρα πιά εἶχε τὸν Πασκάλ στὴν ἀπόλυτη διάθεσή της.

Ἐπειδὴ τοὺς εἶδε νὰ τᾶχουν χαμένα ἐκεῖνοι, φρόντισε αὐτὴ γιὰ ὅλα.

Πῆρε τὸ εἰσιτήριο, κατὰγραψε τὰ μπαούλα, ἐγκατάστησε τὴν ταξειδιώτισα σ' ἕνα διαμέρισμα γυναικῶν μόνων.

Ἐπειτα μίλησε πολλὰ γιὰ τὸ Μάξιμο ἔδωσε ὁδηγίες, ἀπαίτησε νὰ εἶναι πάντα

καλὰ πληροφορημένη.

Μὰ τὸ τραῖνο δὲν ἔφρευγε, καὶ πέρασαν ἀκόμη πέντε φρικτὰ λεπτά, ὅπου ἔμεναν αὐτοὶ πρόσωπο μὲ πρόσωπο, δίχως νὰ λένε πιά τίποτα.

Τέλος ὅλα κατέρρευσαν, φιλιὰ, μεγάλη βουή, οἱ ρόδες, μαντήλια στὸν ἀέρα.

Ξαφνικὰ ὁ Πασκάλ, ἀντελήφθηκε πὼς ἦταν μόνος στὸ λιθόστρωτο· ἐνῶ ἐκεῖ κάτω τὸ τραῖνο εἶχεν ἐξαφανισθῇ σ' ἕναν ἀγῶνα τῆς γραμμῆς.

Τότε δὲν ἄκουε πιά τὴν μητέρα του καὶ πῆρε τρεχάλα τὸν ἀνήφορο διασκέλισε τὰ ξερὰ λιθάρια, καὶ μέσα σὲ τρία λεπτά τῆς ὥρας βρέθηκε στὴν ταράτσα τῆς Σουλειάδας.

Ὁ μαῖστράλης λυσσομανοῦσε καιοὶ σπηλιάδες του λυγοῦσαν τὰ αἰωνόβια κυπαρίσια σὰν ἄχυρα.

Στὸν ξεθωριασμένο οὐρανό, ὁ ἥλιος φαινότανε λὲς κουρασμένος ἀπ' ὅλον αὐτὸν τὸ ἀέρα, πού ἡ ὁρμή του, ἐδῶ κ' ἔξη μέρες τοῦ ἔδερε τὴν ὄψη.

Καὶ σὰν τὰ ξεχειρβαλωμένα δέντρα, ὁ Πασκάλ ἀντιστεκότανε, μὲ τὰ ρούχα του, πού χτυποῦσαν σὰν παντιέρες, μὲ τὰ γένεια καὶ τὰ μαλλιά του, πού τᾶπαιρνε καὶ τὰ καμτσίκωνε ἡ μπόρα.

Μὲ κομμένη ἀνάσα, μὲ τὰ δυὸ του χέρια πᾶν στὸ στήθος του, γιὰ νὰ συγκρατήσῃ τοὺς παλμούς τῆς καρδιάς του, κοίταξε μακριὰ κ' ἔβλεπε τὸ τραῖνο πού ἔφυγε μέσα στὸ γυμνὸ κάμπο, ἕνα τραῖνο μικρούτοικο, πού λὲς καὶ τὸ σέρνει ὁ μαῖστράλης, σὰν κλωνιὲς ξερὰ φύλλα.

XII

Ἀπ' τὴν ἐπαύριο ὁ Πασκάλ κλείστηκε στὸ βάθος τοῦ μεγάλου ἄδειου σπιτιοῦ.

Δὲν ἔβγαине πιά διόλου, ἔπαψε τὶς σπάβες ἐπισκέψεις πού ἔκανε, κ' ἔζησε ἐκεῖ μὲ κλειστὲς πόρτες καὶ παραθύρα, σὲ μιὰν ἀπόλυτη μοναξιά καὶ σιωπή.

Καὶ εἶχε δώσει ρητὴ ἐντολὴ στὴ Μαρτίνη, νὰ μὴν ἀφίστη νὰ μπῇ κανεῖς, μὲ καμμιὰ πρόφαση.

— Μὰ κύριε, τὴ μητέρα σας, τὴν κυρία Εὐτυχία;

— Τὴν μητέρα μου λιγώτερο ἀκόμη ἀπὸ κάθε ἄλλον.

Ἐχω τοὺς λόγους μου... Θὰ τῆς πῆτε πὼς ἐργάζομαι, πὼς ἔχω ἀνάγκη νὰ συσπειρωθῶ, καὶ πὼς τὴν παρακαλῶ νὰ μὲ συγχώρησῃ.

Τρεῖς φορὲς ἀπαντᾶ παρουσιάστηκε ἡ γριὰ μαντὰμ Ρουγκόν. Ἐκαμε ἄνω κάτω τὴν εἴσοδο, τὴν ἄκουσε πού φώναζε, πού ἐκνευρίζονταν, πού ἤθελε νὰ παραβιάσῃ τὴ διαταγὴν της.

Ἐπειτα ὁ θόρουβος ἡσύχαζε καὶ δὲν ἄκουε πιά, παρὰ ἕνα μουρμουρητό: παράπονα καὶ συνωμοσία, αὐτὴ μὲ τὴν ὑπηρετρία.

Καὶ οὔτε μιὰ φορὰ αὐτὸς δὲν ὑπεχώρησε, δὲν ἔσκυψε ἀπ' τὸ σκαλοκέφαλο γιὰ νὰ τῆς φωνάξῃ ν' ἀνέβῃ.

Μὰ μέρα ἡ Μαρτίνη ριψοκινδύνευσε αὐτὰ τὰ λόγια:

— Εἶναι ὡς τόσο σκληρὸ, κύριε, ν' ἀρνεῖται ν' ἀνοίξῃ κανεῖς τὴν πόρτα τοῦ σπῆς τοῦ Πολὺ παραπάνω μάλιστα πού ἡ κυρία Εὐτυχία ἐρχεται μὲ καλὲς προθέσεις, γιὰ τὴν ἐξαιρετικὴν μεγάλη στεναχώρια τοῦ κυρίου καὶ ἐπιμένει νὰ τὸν ἐξυπηρετήσῃ.

Ἐξωρισμένος φώναξε τότες αὐτὸς:

— Χρήματα δὲ θέλω!.. Ἀκούτε; θὰ ἐργασθῶ!.. θὰ κερδίσω τὴ ζωὴ μου, τί, δαίμονα!..

Ὡς τόσο τὸ ζήτημα αὐτὸ τὸ χρηματικὸ δὲ σήκωνε ἀναβολή. Ἐκεῖνος ἐπέμενε νὰ μὴν παίρῃ οὔτε πεντάρα, ἀπ' τὶς πέντε χιλιάδες φράγκα πού εἶχε στὸ σουτάρι. Τώρα πού ἦταν μόνος, εἶχε μιὰν ἀπόλυτη ἐξουσία γιὰ τὴν ὑλικὴ ζωὴ. Θὰ τὸν ἔφτανε ψωμί καὶ νερό.

Καὶ κάθε φορὰ πού ἡ ὑπηρετρία τοῦ ζητοῦσε λεφτά, γιὰ ν' ἀγοράσῃ κρασί, κρέας, κανένα γλυκὸ, ἐκεῖνος σήκωνε τοὺς ὤμους. Τί νὰ τὰ κάνῃ;

Ἐμενε κάποιο γωνιαδι ἀπ' τὴν παραμονή. Τάχα δὲν ἦταν ἀρκετὸ αὐτό;

Ὅμως αὐτὴ μὲ τὴν τρυφερότητα πού εἶχε γι' αὐτὸν τὸν ἀφέντη, πού τὸν ἐννοίωθε νὰ ὑποφέρει, πλάνταζε γιὰ τὴν τσιγγουνιά του, πού ἦταν ἀκόμη χειρότερη κ' ἀπ' τὴ δική της.

Στὶς λαϊκὲς συνοικίες ζοῦσαν πολὺ καλλίτερα ἀπ' αὐτὸν οἱ ἐργάτες.

Γι' αὐτὸ ὁλόκληρη μιὰ ἡμέρα βολοδερότανε μέσα στὴν ἀγωνία ἐνὸς ἐσωτερικοῦ ἀγῶνα πού ἐννοίωθε μέσα της.

Ἡ ἀγάπη της, ἀγάπη πιστοῦ σκύλου

πού τοῦ εἶχε πάλαι ἐνάντια στὸ πάθος της γιὰ τὸ χρῆμα τὸ συναγμένο πεντάρα πεντάρα κρυμμένο κάπου, καὶ πού γεννοβολοῦσε, ὅπως ἔλεγε ἡ ἴδια. Θὰ προτιμοῦσε νὰ δώσῃ τὴ σάρκα της παρὰ τὰ λεφτά της.

Ὅσο ὁ κύριός της, δὲν ὑπόφερε μόνος του, δὲν τῆς εἶχε κἂν ἔρθῃ ἡ σκέπη νὰ θίξῃ τὸ θησαυρὸ της.

Καὶ ἦταν ἕνας ἀφάνταστος ἡρωϊσμός, ἐκεῖνο ὅπου μὴ ἀντέχοντας πιά, βλέποντας τὸ μαγειρείό της κρούει καὶ τὸ μπουφέ της ἄδειο, χάθηκε γιὰ καμμιὰ ὥρα κ' ἔπειτα γύρισε μὲ ψῶνια καὶ μὲ ρέστα ἀπὸ ἕνα ἐκατοστάριχο.

Ἀκριβῶς τῇ στιγμῇ ἐκείνῃ κατέβαινε ὁ Πασκάλ καὶ ξαφνίστηκε, τὴν ὁρτοῦσε ἀπὸ πού ἐρχόντανε αὐτὰ τὰ λεφτά, ἔξω φρενῶν κ' ὅλας καὶ ἐτοιμος νὰ τὰ πετάξῃ ὅλα στὸ δρόμο, πιστεύοντας, πὼς ἡ Μαρτίνη, εἶχε πᾶει στὶς μητέρας της.

— Μὰ ὄχι! Μὰ ὄχι!.. κύριε, τραύλιζεν αὐτὴ, δὲν συμβαίνει διόλου τέτοιο πρᾶμα...

Καὶ εἶπε τέλος τὸ ψέμμα πού εἶχε προετοιμάσει.

— Φαντασθῆτε πὼς, οἱ λογαριασμοὶ σιάζουν στοῦ κυρίου Γκρανγκιγιό, ἡ τουλάχιστο ἔτσι φαίνεται... Μοῦ ἦρθε ἡ σκέψη σήμερα νὰ πᾶω νὰ δῶ, καὶ μοῦ εἶπαν πὼς τὸ δίχως ἄλλο κάτι θὰ πέσῃ καὶ στὸ δικό μας μερδικό, καὶ πὼς μπορούσα νὰ πάρω ἑκατὸ φράγκα... Ναί! Καὶ περιορίστηκαν μάλιστα σὲ μιὰ δική μου ἀπόδειξη. Θὰ τὸ κανονίστε σεῖς αὐτὸ ἀργότερα.

Ὁ Πασκάλ φάνηκε πὼς μόλις ξαφνίστηκε. Ἐκείνη ἔλπιζε πὼς δὲ θάβγαине αὐτός, γιὰ νὰ διαπιστώσῃ τὴν ἀλήθεια.

Ὡς τόσο, τὴν ἐσλάφρωσε πολὺ ὅταν εἶδε μὲ τί εὐκολία ἐξουσίαστη παραδεχότανε τὴν ἱστορία της.

— Ἀ! Τόσο τὸ καλλίτηρο, εἶπε. Ἐγὼ τῷλεγα πὼς δὲν πρέπει ν' ἀπελπίζεται κανεῖς ποτέ. Αὐτὸ θὰ μοῦ δώσῃ καιρὸ νὰ ὀργανώσω τὶς ὑποθέσεις μου.

Οἱ ὑποθέσεις αὐτές, ἦταν ἡ πώλησις τῆς Σουλειάδας, πρᾶμα πού τὸ εἶχε στὸ νοῦ του ἀπὸ καιρὸ.

Μὰ τί τρομερὴ θλίψη, ν' ἀφίστη αὐτὸ τὸ σπίτι ὅπου εἶχε μεγαλώσει ἡ Κλοτίλδη, ὅπου εἶχε ζήσει σχεδὸν δεκαοχτὼ χρόνια μαζί της.

Παραχωροῦσε στὸν ἑαυτό του, ἕνα ἔπε-

ριθώριο, δύο τρεῖς βδομάδες για να τὸ σκεφθῇ καλλίτερα.

Όταν εἶχε τὴν ἐλπίδα, πὼς θὰ ξανάπιανε ἓνα μέλος ἀπ' τὰ λεφτά του. οὔτε πιά τὸ ξανασυλλογίστηκε διόλου. Ἀφινε καὶ πάλι τὸν ἑαυτό του, ἔτρωγε ὅτι τοῦ δινε ἡ Μαρτίνη δὲν ἀντιλαμβάνότανε κἄν μὴν κάποια ἀνέσι, πού τὸν βόλευε αὐτὴ, λατρεύοντάς τον μ' ὅλο πού τῆς ξεσχιζότανε ἡ καρδιά, νὰ θίγῃ τὸ μικρὸ τῆς θησαυροῦ, ὅπως τόιο εὐτυχισμένη πού τὸν ἔτρωπε τώρα, δίχως κἄν νὰ υποψιάζεται αὐτὸς, πὼς ἡ ζωὴ του προερχότανε ἀπ' αὐτὴν.

Ἐνα βράδυ, πού εἶχε πάλι ἀκούσει τὴν μητέρα του νὰ κουβεντιάζῃ ἀτέλειωτα στὸ βάθος τῆς κουζίνας, τὸν ἐπιασε τρομερὸς θυμὸς.

— Ἀκούστε με καλὰ Μαρτίνη, δὲν θέλω νὰ ξανάρθῃ πιά στὴ Σουλειάδα... Ἄν τὴν δεχθῆτε ἀκόμη μιὰ φορὰ κάτω θὰ σᾶς δώσω!

Ξαφνισμένη αὐτὴ, ἔμεινε σίξυλη. Ποτέ, ἀπὸ τριάντα ὁλόκληρα χρόνια πού τὸν ὑπηρετοῦσε, δὲν τῆς εἶχε πῆ καμμιά φορὰ πὼς θὰ τὴν ἀπολύσῃ.

— ὦ! κύριε... Ὅθ' εἶχατε αὐτὸ τὸ θάρρος;.. Μὰ ἐγὼ δὲ θάφευγα, θὰ ξαπλωνόμουν ἀπάνω στὸ κατώφλι τῆς πόρτας.

Ἐκεῖνος ἔρχισε κίβλας νὰ ντρέπεται για τὸ θιμὸ του καὶ ἔγινε πιὸ ἥπιος.

— Εἶναι γιατί ξαίρω καλὰ τί συμβαίνει! Ἐρχεται νὰ σᾶς νουθετήσῃ, για νὰ σᾶς βιάξῃ ἐναντίον μου. Ψέματα; Ναί! Καίρωφλαχτεῖ τὰ χαρτιά μου. Ὅθ' ἤθελε νὰ μὴν τὰ κλέψῃ ὅλα, νὰ καταστρέψῃ ὅλα ὅσα ὑπάρχουν καὶ πάνω στὴ ντουλάπα. Τὴν ξαίρω... τὴν θέλει κάτι τὸ θέλει ὡς ἐκεῖ πού δὲν παίρνει! Ἐ λοιπόν! Μπορεῖτε νὰ τῆς πῆτε πὼς ἐπαγουπνῶ καὶ πὼς δὲ θὰ τὴν ἀφίσω νὰ πλησιάσῃ κἄν τὴ ντουλάπα. Ἐφ' ὅσον θὰ ζῶ. Κ' ἔπειτα τὸ κλειδί τῶς στήν τσέπη μου.

Πραγματικά, τοῦ εἶχε ξανάρθῃ ὅλος ὁ τρόμος τοῦ καταδικωμένου σοφοῦ. Ἐνοίωνε πὼς ξανάρχισε ὁ κίνδυνος, πὼς ἐξακολουθοῦσε τὸ καρτέρι, πού τοῦ ἔστηναν στὸ σκεῖνο.

Ὁ Πασκάλ, ἀπὸ τότε, πού εἶχε φύγει ἡ Κλοτίλδη, εἶχε ριχτῇ στὴ δουλειὰ καὶ προσπαθοῦσε νὰ πνιγῇ ἐκεῖ μέσα.

Ἄν δὲν ἔβγαине πιά, ἂν δὲν πῆγαινε κἄν οὔτε στὸν κῆπο του, ἂν εἶχε τὴ δύναμι νὰ πῇ ὅχι, ὅταν μιὰ μέρα ἡ Μαρτίνη τοῦ ἀνάγγελε τὸ γιατρὸ Ραμόν, ὅλα αὐτὰ δὲν εἶχαν ἄλλο σκοπὸ, παρὶ νὰ τον ἐκμηδενίσουν μέσα στὴν ἀδιάκοπη ἐργασία.

Τὸν κ' ὑμένο ἐκεῖνο Ραμόν, πὼς θὰ τὸν φιλοῦσε εὐχαρίστως, γιατί μάντευσ τὸ λεπτο αἶθμα, πού τὸν ἔκανε νὰ τρέξῃ νὰ παρηγορήσῃ τὸ δάσκαλό του. Μὰ γιατί νὰ χάσῃ μὴν ὥρα;

Γιατί νὰ ριψοκινδυνεύσῃ δίκονα καὶ συγκινήσεις, ἀπ' τίς ὁποῖες θάβγαине πιὸ ἀνανδρός;

Ἄπ' τὴν ἡμέρα πού εἶχε στρωθῇ στὴ δουλειὰ, περνοῦσε ὅλο του τὸν καιρὸ, ὡς τὴ νύχτα μὲ τὴ λάμπα.

Ἦθελε νὰ ἐφαρμόσῃ τὸ παλιὸ του σχέδιο. Νὰ ξαναρχίσῃ τὴν ὅλη θεωρία του, για τὴν κληρονομικότητα πάνω σὲ σχέδιο, νὰ χρησιμοποιήσῃ τοὺς φακέλλους, τὰ δοκιμὲντα πού τοῦ ἔδινε ἡ οἰκογένειά του, για νὰ διατυπώσῃ πῶς σὲ ποιὸν νόμους, σὲ ποιὰν ομάδα ὄντων μοιράζεται ἡ ζωὴ, καὶ ὁδηγεῖ κατὰ μαθηματικὸ τρόπο ἀπ' τὸν ἕναν ἄνθρωπο στὸ ἄλλον παίρνοντας ὑπ' ὄψιν τὰ περ βίλλοντα. Ἀπέραντη Β βλὸς Γενέσεως τῶν οἰκογενειῶν, τῶν κοινωνιῶν τῆς ἀνθρωπότητος ὁλόκληρης.

Καὶ ὅτι κ' ἂν ἔπαιρνε μὲ πάθος τὴ δουλειὰ του αὐτὴ, δὲν κατάφερνε παρὰ νὰ κουράσῃ τὸ κορμὶ του καὶ τὸ μυαλό του, ἀφηρημένος ὡς τόσο μὲ δίχως καρδιά, ὅλο καὶ πιὸ ἄρρωστος καὶ πιὸ ἀπελπισμένος ἀπὸ μέρα σὲ μέρα.

Νὰ ἦταν τίχια αὐτὸ ἡ ὀριστικὴ χρεωκοπία τῆς ἐργασίας;

Μέσα στὴν πείσμονη αὐτὴ ἐργασία του, ὁ Πασκάλ εἶχε μὴν ὀδυνηρὴ χαρά: Τὰ γράμματα τῆς Κλοτίλδης. Τοῦ ἔγραφε τακτικά, δύο φορὲς τὴν ἡμέρα, μεγάλες ἐπιστολές, ὀκτὼ καὶ δέκα σελίδες, ὅπου τοῦ διηγότανε τὴν καθημερινή του ζωὴ.

Δὲν φαινότανε νὰ εἶναι εὐτυχισμένη στὸ Παρίσι.

Ὁ Μάξιμος πού δὲν μπορούσε πιά νὰ σηκωθῇ ἀπ' τὴν πολυθρόνα του, φαίνεται ἀπαιτοῦσε ἀπ' αὐτὴν πρῶτα κακομαθημένου καὶ ἄρρωστου παιδιοῦ. Τὴν ἀνάγκαζε νὰ ζῇ σαν ἀσκητής, νὰ εἶναι διαρκῶς κοντά του, νὰ μὴν μπορῇ νὰ πλησιάσῃ κἄν

στὸ παράθυρο για νὰ ρίξῃ ἓνα βλέμμα στὴ λεωφόρο, ὅπου περνοῦσε τὸ κοσμικὸ κύμα τῶν περιπατητῶν τοῦ Δάσους τῆς Βουλώνης.

Καὶ ἀπὸ μερικές τῆς φράσεις, φαινότανε πὼς ὁ ἀδελφός της, πού τὴν εἶχε ζητήσῃ τόσο ἀνυπόμονα, τώρα τὴν ὑποψίαζότανε, ἄρχισε νὰ δυσπιστῇ, ἀκόμη καὶ τὴν ἐχθρευότανε, ὅπως ὅλα τὰ πρόσωπα πού τὸν ὑπηρετοῦσαν καὶ πού φοβότανε αὐτὸς μήπως τὸν γδύσουν καὶ τὸν ληστεύουν.

Δυὸ φορὲς εἶχε δεῖ τὸν πατέρα της, πού ἦταν πολὺ εὐθυμος, ὅλο δουλειὰς προσηλωμένος τώρα στὴ Δημοκρατία, σὲ πλήρη θόρυβο πολιτικὸ καὶ οἰκονομικὸ.

Ὁ Σακκάρ τὴν εἶχε πάρει κατὰ μέρος για νὰ τῆς πῇ πόσο ἀνυπόροος εἶχε γίνῃ ὁ Μάξιμος καὶ πὼς θάπρεπε νὰ τὴν θάρρος ἂν ἤθελε νὰ γίνῃ θύμα του.

Κι' ἐπειδὴ δὲν ἦταν δυνατό νὰ τὰ κάμῃ ὅλα αὐτὰ, τῆς εἶχε στείλει τὴν ἀνέσφιὰ τοῦ κουρέα του, μιὰ μικρούλα δεκαοχτὸ χρονῶν, για νὰ τὴν βοηθῇ.

Ἐξ ἄλλου ἡ Κλοτίλδη δὲν παραπονιότανε, καὶ καμωνότανε πὼς συνήθιζε. Τὰ γράμματά της ἦταν γεμάτα θάρρος, δίχως παράπονα, δίχως καμμιά ἀπελπισμένη ἐκκλήση, νὰ τὴν ξαναπάρῃ ὁ Πασκάλ.

Ὅμως ἀνάμεσα στίς γραμμὲς τὴν ἐνοίωθε νὰ ἀπαρταρᾷ, ὁλόκληρη δική του, ἔτοιμη νὰ κάνῃ τὴν τρέλλα νὰ ξαναγυρίσῃ, ἀμέσως στὴν παραμικρὴ λέξη πού θὰ τῆς ἔγραφε!

Καὶ τὴν λέξη ἀκριβῶς αὐτὴν δὲν ἤθελε νὰ τῆς γράψῃ ὁ Πασκάλ. Τὰ πράματα θὰ ἔσιαζαν. Ὁ Μάξιμος θα συνήθιζε τὴν ἀδελφή του, ἡ θυσία ἔπρεπε νὰ συντελεσθῇ μέχρι τέλους, τώρα πού εἶχε ἀρχίσει. Μιαν καὶ μόνη γραμμὴ ἂν ἔγραφε αὐτὸς σὲ στιγμὴ ἀδυναμίας, ὅλο τὸ κέρδος τῆς προσπάθειας θα πῆγαινε χαμένο.

Ἡ ἀθλιότητὰ θα ξανάρχισε. Ποτέ δὲν τοῦ χρειάστηκε τοῦ Πασκάλ τόσο θάρρος, ὅσο ὅταν ἔγραφε στὴν Κλοτίλδη.

Μέσα σ' αὐτὲς τίς τόσο θερμὲς νύχτες χτυπιόταν καὶ τὴν φώναζε μὲ μανία. Ξανασηκώνονταν νὰ γράψῃ, για νὰ τὴ φωνάξῃ ἀμέσως μ' ἓνα τηλεγράφημα.

Ὑστερα σὺν ξημέρωνε κ' ἀφοῦ εἶχε κλάψῃ πολὺ ὁ τυρετὸς τοῦ ἔπεφτε καὶ ἡ ἀπάντησί του ἦταν πάντα πολὺ σύντομη σχεδὸν ψυχρή.

Πρόσεχε τὴν κάθε του φράσι, ξανάρχιζε, ὅταν νόμιζε πὼς ἦταν δυνατόν νὰ μὴ τὸν παρασύρῃ τὸ αἶσθημά του.

Μὰ τί μαρτύριο αὐτὲς ἡ φοιχτὲς ἐπιστολές! Τόσο σύντομες! Τόσο πνιγμένες! Τόσο ἀντίθετες πρὸς τὰ αἰσθήματά του! Μονάχα για νὰ τὴν ἀποσπάσῃ ἀπ' αὐτόν, για νὰ πάρῃ ἐπάνω του ὅλα τὰ ἄδικα αὐτὸς καὶ νὰ τὴν κάνῃ νὰ πιστεύσῃ πὼς μπορούσε νὰ τὸν ξεχάσῃ, ἀφοῦ τὴν ξεχνοῦσε κ' αὐτός.

Όταν τέλειωνε, ἦταν τσακισμένος, λουμένος στὸν ἰδρώτα, ὅπως ὕστερα ἀπὸ μιὰ κοπιαστικὴ πρᾶξι ἡρωϊσμοῦ.

Βρίσκονταν στίς τελευταῖες μέρες τοῦ Ὀκτώβρη. Ἀπὸ ἓνα μῆνα ἡ Κλοτίλδη εἶχε φύγει, ὅταν ὁ Πασκάλ, ἓνα πρωτὶ, εἶχε κάτι σὰν ἄσθμα ἀπότομο. Πολλὲς φορὲς ἤδη εἶχε δοκιμάσει τέτοιες μικρὲς ἀσφυξίες, ἀλλ' αὐτὴ τὴν φορὰ τὰ συμπτώματα φάνηκαν τόσο καθαρά, πού δὲν μπορούσε νὰ γελαστῇ.

Ἐνας πόνος σουβλερὸς στὴ καρδιακὴ χώρα, πού διασκορπίζονταν σ' ὅλο τὸ στήθος καὶ κατέβαινε στὸ μῆκος τοῦ ἀριστεροῦ χειρὸς, μιὰ φοιχτὴ αἶσθησις ἀγωνίας, ἐνῶ ἓνας ἥυλος ἰδρὼς τὸν πλημυροῦσε.

Ἦταν μιὰ κρίση ἐξαφνικὴ στὸ στήθος. Ἡ κρίση αὐτὴ δὲν διήρκεσε πάρα πάνω ἀπὸ ἓνα λεφτό καὶ στήν ἀρχὴ περισσότερο ξαφνίστηκε παρὰ τρώμαζε.

Μ' αὐτὴ τὴν τύφλωσι, πού οἱ γιατροὶ διατηροῦν κάποτε, ὡς πρὸς τὴν κατάστασι τῆς δικῆς των ὑγείας, οὐδέποτε εἶχε ὑποπτευθεῖ ὅτι ἡ καρδιά του μπορούσε νὰ εἶχε προσβληθεῖ.

Καθὼς συνήρχετο, ἡ Μαρτίνη ἀνέβηκε νὰ τοῦ ἀναγγεῖλῃ ὅτι ὁ γιατρός Ραμόν ἦτο κάτω καὶ ὅτι ἐπέμενε πάλι νὰ γίνῃ δεκτός. Καὶ ὁ Πασκάλ ὑποχωρώντας ἴσως σὲ μιὰν ἀσυνείδητὴ ἀνάγκη νὰ μάθῃ, φώναξε.

— Καλὰ, ἂς ἀνέβῃ ἀφοῦ ἐπιμένει. Ὅθ' μ' εὐχαριστήσῃ.

Οἱ δύο ἄντρες ἐχαιρετήθηκαν θερμά, καὶ δὲν ἔγινε καμμιά κουβέντα για τὴν Κλοτίλδη, πού ἡ ἀναχώρησίς της εἶχε ἀδειάσει τὸ σπίτι.

Μετὰ τὸ χαιρετισμὸ, ὁ γιατρός Ραμόν εἶπε:

— Δὲν ξαίρεται γιατί ἔρχομαι; Εἶναι για χρηματικὸ ζήτημα. Μάλιστα, ὁ πεθερός μου, ὁ κ. Λεβέκ, μοῦ μίλησε ἀκόμα

λευκή σελίδα, σάν έπιασε την πέννα στο χέρι του, τόν κυρίεψε μιὰ τύψη και μιὰ δυσανεξία ενάντια στον ίδιο τόν έαυτό του.

Μήπως αυτή ή σκέψη τών φακέλλων του, τó ώραίο σχέδιο νά τούς δώση μιὰ φύλακα και νά τούς περισώσει, μήπως δέν ήτανε μιὰ πρόφαση για νά δικαιολογήση την αδυναμία του και νά ξαναδη την Κλοτίλδη;

Κατά βάθος ήταν έγωϊσμός—είπε μέ τó νού του Συλλογιότανε τόν έαυτό του κι' όχι αυτήν. Την φαντάστηκε νά ξαναμπαίνει σ' αυτό τó σπῆτι τó φτωχό και πρό παντός καταδικασμένη νά περιποιείται ένα γέρο άρρωστο. Την φαντάστηκε στον πόνο στον τρόμο, πού θά προκαλούσε ή αγωνία του, όταν θά της έσπαζε τή χολή κάποια μέρα, πέφτοντας σάν κεραυνόπληκτος μπροστά της.

“Οχι! “Οχι! Τή φρικιαστική αυτή στιγμή ήθελε ίσα ίσα νά τήν αποφύγη.

Θά πέθαινε μέσα στην τρύπα του, εύτυχισμένος γιατί θά την ήξαιρε εύτυχισμένη.

“Όσο για τὰ χειρόγρατά του, θά σκεπτόταν, αν είχε τή δύναμη νά τὰ αποχωριστή, δίνοντάς τα στο γιατρό Ραμόν.

“Ακόμη, κι' αν έπρεπε νά χαθούν όλα του τὰ χαριτιά, τó παραδεχότανε κι' αυτό, και ήθελε νά μὴν μείνει τίποτα πιά απ' αυτόν, και ούτε ή σκέψη του, άρκει μόνο, τίποτα από έδω και μπρός νά μὴν τάραζε την ύπαρξη της αγαπημένης γυναίκας.

“Έπιασε λοιπόν ο Πασκάλ κι' έγραψε μιάν απ' τις συνηθισμένες απαντήσεις.

“Η Κλοτίλδη στο τελευταίο της γράμμα, δίχως νά παραπονιέται για τó Μάξιμο, άφινε νά έννοηθῇ ότι ο άδελφός της, άδιαφορούσε πιά τώρα γι' αυτήν. Τόν διασκέδαζε περισσότερο ή Ρόζα, ή άνεψιά του κουρέα τού Σακκάρο, αυτή ή πολύ ξανθιά νέα μέ τó άθώο ύφος της.

Και μυριζότανε τώρα ο Πασκάλ κάποια μανούβρα, μιὰ σατανική παγίδα γύρω απ' την πολυθρόνα τού σακκάτη, πού τὰ βίτσια του, τόσο πρώιμα άλλοτε τού ξαναρχόντανε πάλι ώρα στα πρόθυρα τού θανάτου.

“Όμως παρά την ανησυχία του έδινε συμβουλές καλές στην Κλοτίλδη, έπαναλαμβάνοντάς της, πώς τó καθῆκον της ήταν νά θυσιασθῇ μέχρι τέλους.

“Όταν υπόγραψε, δάκρυα τού σκόπισαν

τά μάτια.

Τού φάνηκε πώς υπόγραψε, τόν ίδιο τó θάνατό του, θάνατο γέρικου ζώου και ξεμοναχιασμένου, δίχως ένα φίλο.

“Έπειτα τού ἤρθαν άμφιβολίες.

Τάχα νά είχε δικιο, άφίνοντάς την εκεί κάτω, σ' εκείνο τó κακό περιβάλλον, όπου έννοιωθε γύρω της ένα σωρό αίσχρότητες.

Στή Σουλειάδα κάθε πρωτῆ ο γραμματοκομιστής τού έφερνε τις έφημερίδες και τις έπιστολές του, κι' ο Πασκάλ τόν παραμόνευε; για νά τού δώση στο χέρι του τὰ γράμματα, πού έγραφε στην Κλοτίλδη.

Μά εκείνο τó πρωτῆ. Ξαφνίστηκε πάρα πολύ, όταν δίνοντας αυτός τó γράμμα του, είδε νά τού δίνη ο γραμματοκομιστής ένα άλλο γράμμα της νέας, μ' όλο πού δέν ήταν ή μέρα της.

“Ως τόσο άφησε νά φύγη ή δική του έπιστολή.

“Έπειτα άνέβηκε ξανακίθησε μπρός στο τραπέζι κ' έσχισε τó φάκελλο.

Κι' απ' τις πρώτες γραμμές πού διάβασε ξαφνίστηκε κι' έμεινε σύξυλος.

“Η Κλοτίλδη τού έγραφε πώς ήταν έγγυος δύο μηνών.

“Αν άλογησε τόσο νά τού τó γράψη, ήταν γιατί ήθελε κι' ή ίδια νάχη την άπολυτή βεβαιότητα.

Τώρα δέν ήταν πιά δυνατό ν' άπατᾶται. “Η σύλληψη μπορούσε νά χρονολογῆται απ' τόν εύτυχισμένο ύπνο, πού τού είχε δώσει τó βασιλικό συμπόσιο της νεότητος της, τó βράδυ της μέρας εκείνης, όπου είχαν κάνει τó γυρο της αθλιότητος από πόρτα σέ πόρτα.

“Έπειτα τόν πρώτο μήνα, μόλις είχε φθάσει στο Παρίσι, είχε άμφιβολίες, πιστεύοντας σέ κάποια καθυστέρηση, σέ κάποια άδιαθεσία πολύ φυσική μέσα στην ταραχή και στις θλίψεις τού χωρισμού.

Μά μὴ βλέποντας ακόμη τίποτα τó δεύτερο μήνα, είχε περιμείνει ακόμη μερικῆς μέρας και ήταν πιά σήμερα σίγουρη για την έγκυμοσύνη της, πού την έπεβεβαίωναν έξ άλλου όλα τὰ συμπτώματα.

Τό γράμμα ήταν λιγόλογο λέγοντας άπλούστατα τὰ γεγονότα, γεμάτο ως τόσο μιὰ φλογερή χαρά μιὰ άπειρη τρυφερότητα στον πόθο τού άμεσου γυρισμού.

“Αλαλιασμένος, μέ τó φόβο μήπως δέν καλοκατάλαβε, ο Πασκάλ ξαναδιάβασε τó

γράμμα.

“Ένα παιδί, τó παιδί, για τó όποιο περιφρονούσε τόν έαυτό του, την ήμέρα εκείνη πού φουσούσε ο μαϊστράλης και πού ήταν κίόλας πραγματικότητα, πού τó έπαιρνε μαζί της φεύγοντας αυτή, όταν αυτός κύταξε από μακριά τó τραίνο, πού έφευγε στη γυμνή πεδιάδα.

“Α! Αυτό ήταν τó αληθινό έργο, τó μόνο καλό, τó μόνο ζωντανό, εκείνο πού τόν γιόμιζε περιφάνια και εύτυχία.

Τὰ έργα του, οί φόβοι του, για την κληρονομικότητα είχαν εξαφανισθῇ.

Τί παιδί θά γενιότανε. Τί έσήμαινε τó τί θά γινότανε αυτός; Φτάνει πού ήταν ή συνέχιση, ή κληροδοτημένη και διαιωνιζόμενη ζωή, ο άλλος έαυτός του!

“Ένοιωσε τή συγκίνηση ως τὰ σπλάχνα του, σ' ένα τρυφερό ρίγος όλόκληρου τού είναι του.

Γελούσε, μιλούσε δυνατά, μιλούσε στο γράμμα.

“Όμως, άκουσε βήματα και ήρέμισε. Γύρισε τó κεφάλι και είδε τή Μαρτίνη.

—Κύριε, ο γιατρός Ραμόν είναι κάτω!

—“Α! “Ας άνέβῃ! “Ας άνέβῃ!

“Ήταν ακόμη ή εύτυχία πού κατάφθανε. “Ο Ραμόν, απ' τó κατῶφλι της πόρτας φώναξε έσθυμος:

—Νίκη! Μαίτρο, σᾶς φέρνω όλα τὰ χρήματά σας... “Οχι όλα, αλλά ένα σημαντικό μέρος!

Και διηγῆθηκε τὰ πράματα. Μιὰ περιπαισι άπρόοπτη και εύτυχισμένη, πού ο πεθερός του κύριος Λεβέκ την είχε ανακαλύψει.

Οί άποδείξεις τών εκατόν εἴκοσι χιλιάδων, πού καθιστούσαν τόν Πασκάλ προσωπικό πιστωτή τού Γκραγκιγιό δέ χρησίμευαν σέ τίποτα, μιὰ και κείνος κεί ήταν άφερέγγυος.

“Η σωτηρία ήταν στο πληρεξούσιο τού γιατρού πού τού είχε δώσει μιὰ μέρα, γιατί τού τó είχε ζητήσει μέ σκοπό νά χρησιμοποιήση ένα μέρος απ' όλα τὰ χρήματά του σ' ένυπόθηκα δάνεια.

“Έπειδή τó όνομα τού έξουσιοδοτούμενος είχε μείνει έν λευκῷ, ο συμβολαιογράφος, έτσι όπως γίνεται κάποτε αυτό, έβαλε τ' όνομα κάποιου απ' τούς γραμματεῖς του. Και θγδόντα χιλιάδες φράγκα ξαναβρισκό-

ταν έτσι τοποθετημένα σέ καλές υποθήκες δια μέσου ενός τίμιου ανθρώπου πού ήταν όλως διόλου έξω απ' τις βρωμοδουλειές τού κυρίου του,

“Αν ο Πασκάλ είχε ενεργήσει, αν πήγαινε στην εισαγγελία, θά είχε ξεκαθαρίσει αυτό πολὺ πιά γρήγορα.

Τέλος πάντων τέσσερες χιλιάδες γερά εισοδήματα τού ξανάμπαιναν στην τσέπη.

Είχε πιάσει τὰ χέρια τού νέου, και τᾶσφιγγε ένθουσιασμένος.

—“Αχ φίλε μου!... “Αν ξεύρατε πόσο είμαι εύτυχισμένος! Τό γράμμα αυτό της Κλοτίλδης μου φέρνει μιὰ μεγάλη εύτυχία.

Ναί! Θά την καλούσα πάλι κοντά μου, μὰ ή σκέψη της φτώχειας μου, αἰ στερήσεις πού θά της επέβαλα, μου χαλούσε τή χαρά της εύτυχίας μου... Και νά πού ξανάρχεται ο πλούτος, ή τουλάχιστον κάτι πού νά μπορώ, νά εγκαταστήσω τó μικρό μου κόσμο.

Στην έκρηξη αυτή της χαρᾶς του, είχε δώσει την έπιστολή στο Ραμόν, και τόν άνάγκασε νά τή διαβάση.

“Έπειτα, όταν ο νέος τού την ξανάδωσε χαμογελώντας, συγκινημένος γιατί τόν αισθανότανε τόσο ξαναμένο, υπέκυψε σέ μιάν ανάγκη τρυφερότητας, τόν πήρε στα δυο μεγάλα μπράτσα του, σά σύντροφο, σάν άδελφό του.

Οί δυο άντρες, φιλήθηκαν δυνατά, στα μάγουλα.

—“Αφού σᾶς στέλνει ή εύτυχία, θά σᾶς ζητήσω ακόμη μιάν εκδούλευση. Ξαίρεται πώς φυλάγουμε απ' όλον τόν κόσμο έδω, ακόμη κι' απ' την υπηρέτριά μου. “Εσείς θά πάτε τó τηλεγράφημά μου στο ταχυδρομείο.

Κάθησε πάλι στο τραπέζι κ' έγραψε απλώς «Σέ περιμένω. Φύγε άπόψε».

—Είμαστε—ξαναείπε—σήμερα στις 6 Σεπτεμβρίου. Ψέματα ;... Είναι σχεδόν δέκα ή ώρα... Θάχη τó τηλεγράφημά μου τó μεσημέρι. Αυτό της δίνει όλον τόν καιρό νά έτοιμάση τὰ μπισόλα της και νά πάρη άπόψε τó έξπρες τών οχτώ, πού θά την έχει αύριο τó μεσημέρι στη Μασσαλία για τó γεῦμα. Μά επειδή δέν υπάρχει τραίνο, πού νά συνεχίση άμέσως, δέ θά μπορεί νά είναι έδω αύριο 7 Σεπτεμβρίου παρά μόνο μέ τó τραίνο την 5.

‘Αφού δίπλωσε τὸ τηλεγράφημα τοῦ τῶδωσε.

—Θέ μου, στίς πέντε αὔριο!... Τί μακρὰ πὺ εἶναι ἀκόμη... Τί θὰ κάνω ἐγὼ ὡς τότε ;...

“Επειτα τὸν κυρίεψε μιὰ σκέψη καὶ σοβαρεύτηκε.

—Ραμόν ! σύντροφέ μου.., θέλετε νὰ μοῦ κάνετε τὴ μεγάλη χάρι, νὰ εἰσθε εἰλικρινῆς μαζί μου ;

— Πῶς αὐτό, μαίτο;

—Ναί! Μὲ καταλαβαίνετε καλά... Προχθὲς μὲ ἐξετάσατε. Φαντάζεσθε πὼς μπορῶ νὰ πάω ἀκόμη κανένα χρόνον ;

Καὶ κρατοῦσε τὸ νέο κοιτόντας τὸν κατάρματα, τὸν ἐμπόδιζε νὰ στρέψη ἄλλοῦ τὰ μάτια του.

“Ὡς τόσο αὐτὸς προσπάθησε νὰ ξεφύγῃ ἀσπιευόμενος Ἀλήθεια ἕνας γιατρός ἔθετε μιὰ τέτοια ἐρώτησι ;

—Σὰς παρακαλῶ, Ραμόν, ὡς εἴμαστε σοβαροί.

Τότε ὁ Ραμόν, εἰλικρινέστατα ἀποκρίθηκε πὼς μποροῦσε πολὺ καλά, κατὰ τὴ γνώμη του, νὰ ἔχῃ τὴν ἐλπίδα πὼς θὰ ζοῦσε ἕνα χρόνο.

Ἐξηγοῦσε τοὺς λόγους του. Ἡ σχετικὰ περιορισμένη ἀκόμη πρόοδος τῆς σκληρώσεώς του, ἡ τελεία ὑγεία τῶν ἄλλων ὀργάνων. Βέβαια, ἔπρεπε νὰ ληφθῇ ὑπ’ ὄψιν καὶ τὸ ἄγνωστο, ἐκεῖνο πὺ δὲν μποροῦσαν νὰ ξεύρουν, γιατί τὸ ἀπότομο δυστύχημα ἦταν πάντα δυνατὸ νὰ συμβῇ.

Καὶ οἱ δύο τοὺς ἔφθασαν στὸ σημεῖο νὰ συζητοῦν τὴν περίπτωσι τόσο ἥρεμα, σὰ νὰ βοισκόντανε σὲ ἰατρικὸ συμβούλιο, στὸ κρεββάτι ἐνὸς ἀρρώστου, ζυγίζοντας τὰ ὑπὲρ καὶ τὰ κατὰ, δίνοντας ὁ καθεὶς τοὺς τὰ ἐπιχειρήματά του, προσδιορίζοντας προκαταβολικὰ τὸ μοιραῖο τέρας, ἀναλόγως τὶς ἐνδείξεις, τὶς καλλίτερα διαπιστωμένες καὶ τὶς πὺ γνώστικες.

“Ὁ Πασκάλ, σὰ νὰ μὴν ἐπρόκειτο γιὰ τὸν ἴδιο, εἶχε ξαναβρῇ τὴν ψυχραιμία του καὶ τὴν τέλεια λησμονία τοῦ ἑαυτοῦ του.

—Ναί! —μουρμούρισε τέλος — ἔχετε δικιο, ἕνας χρόνος ζωὴ εἶναι πιθανό. Ἀχ! βλέπετε. φίλε μου, ἐκεῖνο πὺ θὰ ἤθελα θὰ ἦτανε δύο χρόνια, μιὰ τρελλὴ ἐπιθυμία βέβαια, μιὰ αἰωνιότητα γραῶς...

Καὶ συνεπαρμένος ἀπ’ τὸ ὄνειρο εἰς τὸ σκεπάζτηκε μ’ ἕνα σάλι, κι’ ἀνέβηκε μὲ τὸ

τοῦ μέλλοντος :

Τὸ παιδί θὰ γεννηθῇ πρὸς τὰ τὰ τέλη τοῦ Μαΐου... Θὰ ἦταν τόσο καλὸ, νὰ τὸ βλεπα λίγο νὰ μεγαλώνῃ ἴσα μὲ ἐνάμισυ χρόνῳ... εἴκοσι μηνῶ, νὰ ! ὅχι παραπάνω... Δὲν ζητῶ πολλά, θὰ ἤθελα νὰ τὸ δῶ νὰ περπατῇ, κ’ ἔπειτα θέ μου, ἔπειτα...

Καμάρωσε τὴ σκέψι του μὲ μιὰ χειρονομία. “Υστερα, συνεπαρμένος ἀπ’ τὴν αὐταπάτη.

—Μὰ τὰ δύο χρόνια, δὲν εἶναι ἀδύνατο... Εἶχα μιὰ περίπτωσι πολὺ περιέργη... Ἕνας καραγωγέας, ἔζησε τέσσαρα χρόνια διαψεύδοντας ὅλες τὶς προβλέψεις.. Δυὸ χρόνια, θὰ τὰ ζήσω... Πρέπει νὰ τὰ ζήσω...

“Ὁ Ραμόν, πὺ εἶχε σκύψει τὸ κεφάλι, δὲν ἀπαντοῦσε πιά.

Τὸν ἔπιανε στεναχώρια, γιατί εἶχε φανῇ πολὺ αἰσιόδοξος. Καὶ ἡ χαρὰ τοῦ μαίτο τὸν ἀνησχοῦσε, τοῦ γινότανε ὀδυνηρὴ, ὡς ἂν αὐτὸς ὁ ἴδιος ὁ ἐνθουσιασμός νὰ θόλωνε τώρα ἕνα μυαλό, πὺ ἦταν ἄλλη φορὰ τόσο γερό, νὰ τὸν προειδοποιῶσε γιὰ ἕναν ὑποῦλο κίνδυνο πολὺ κοντινὸ.

—Δὲ θέλατε νὰ στείλετε αὐτὸ τὸ τηλεγράφημα ἀμέσως;

—Ναί! ναί!... Νὰ πᾶτε γρήγορα καλὲ μου Ραμόν καὶ σὰς περιμένω μεθαύριο. Θὰ εἶναι ἐδῶ, καὶ θέλω νὰ τρέξετε νὰ μᾶς φιλήσετε...

Ἡ ἡμέρα ἦταν ἀτέλειωτη. Καὶ κείνη τὴ νύχτα, καθὼς ὁ Πασκάλ εἶχ’ ἐπὶ τέλους ἀποκοιμηθῇ ἔπειτα ἀπὸ μιὰν εὐτυχισμένη αὐπνία, γεινᾶτῃ ἐλπίδες καὶ ὄνειρα, ξύπνησε ἀπότομα ἀπὸ μιὰν τρομαχτικὴ κρίση.

Τοῦ φάνηκε σὰν ἕνα πελώριο βάρος, τὸ σπῖτι ὀλόκληρο νὰ τοῦ ἔπρεσε στὸ στήθος, σὲ βαθμὸ πὺ ὁ θώραξ, βαθουλιασμένος, ἀγγίζε τὴ σπονδυλικὴ στήλη. Γιατὶ δὲν ἀνάπνευε πιά.

Ἐξ ἄλλου ἡ διάνοιά του ἦταν διαυγής. Πρὶν φθάσῃ ἡ κρίσι στὴν ὀξεία τῆς περιόδου εἶχε τὴν δύναμι νὰ σηκωθῇ νὰ χτυπήσῃ τὸ τὸ πάτωμα μ’ ἕνα μπαστοῦνι γιὰ ν’ ἀνέβῃ ἡ Μαρτίνη.

Ἐπειτα ξανάπεσε στὸ κρεββάτι, μὴν μπορῶντας πιά οὔτε νὰ μιλήσῃ οὔτε νὰ κουνηθῇ, ἐνῶ τὸν περνοῦσε κρῦος ἰδρώς.

Ἡ Μαρτίνη, εὐτυχῶς μέσα στὴ μεγάλη σιγὴ τοῦ σπιτιοῦ εἶχε ἀκούσει. Ντύθηκε,

σιγῇ τοῦ σπιτιοῦ εἶχε ἀκούσει. Ντύθηκε, σκεπάζτηκε μ’ ἕνα σάλι, κι’ ἀνέβηκε μὲ τὸ

κερί τῆς. Ἡ νύχτα ἦταν ἀκόμη βαθειά. Σὲ λίγο θὰ ξημέρωνε.

Καὶ ὅταν ἡ Μαρτίνη εἶδε τὸν κύριό τῆς, πὺ μόνο τὰ μάτια του ἐξακολοῦσαν νὰ ζοῖν, καὶ πὺ τὴν κύτταζε μὲ σφιγμένα δόντια, μὲ πρόσωπο ἀναστατωμένο ἀπ’ τὴν ἀγωνία, τρώμαξε, ἔμεινε σύζυλη, δὲν μπόρεσε παρὰ νὰ ριχτῇ πρὸς τὸ κρεββάτι φωνάζοντας:

—Θέ μου! Θέ μου! Κύριε τί ἔχετε... Ἀποκριθῆτε μου, κύριε μὲ τρομάζετε.

Γιὰ ἀρκετὲς στιγμὲς ὁ Πασκάλ πνιγότανε ἀκόμη περισσότερο, μὴ κατορθώνοντας νὰ ξαναβρῇ τὴν ἀνάσα του. Ἐπειτα ἄρχισε νὰ ξεσφίγγῃ ἡ μεγκέννη, πὺ συνέθλιβε τὶς πλευρὲς του, καὶ μουρμούρισε πολὺ σιγὰ:

—Οἱ πέντε χιλιάδες φράγκα στὸ γραφεῖο εἶναι τῆς Κλοτίλδης... Θὰ τῆς πῆτε πὼς διορθώθηκαν στοῦ συμβολαιογράφου, πὼς θὰ βρῇ ἐκεῖ ὅτι τῆς χρειάζεται γιὰ νὰ ζήσῃ...

Τότες ἡ Μαρτίνη πὺ τὸν εἶχε ἀκούσει σὰ χαζή, ἀπελπίστηκε, ξεμολογήθηκε τὸ ψέμμα τῆς, μιὰ καὶ ἀγνοοῦσε τὶς καλὲς εἰδήσεις, πὺ εἶχε φέρει ὁ Ραμόν.

—Κύριε! Πρέπει νὰ μὲ συχωρέσετε... Εἶπα ψέμματα. Μὰ θὰ ἦταν κακὸ νὰ πῶ τώρα κι’ ἄλλα ψέμματα... Ὅταν σὰς εἶδα μόνο, τόσο δυστυχισμένο, πῆρα ἀπ’ τὰ λεφτά μου.

—Κακομοῖρα μου! τὸ κάνατε αὐτό ;

—ὦ ! ἐγὼ πάντα ἔλπιζα πὼς ὁ κύριος θὰ μοῦ τὰ ξανάδινε πάλι μιὰ μέρα. Ἡ κρίσι περνοῦσε καὶ μπόρεσε αὐτὸς νὰ γυρίσῃ τὸ κεφάλι καὶ νὰ τὴν κοιτάξῃ.

Ἦταν κατάπληκτος καὶ συγκινημένος. Τί εἶχε λοιπὸν συμβῇ μέσα στὴν καρδιά τῆς ταιγκοῦνας αὐτῆς γεροντοκόρης καὶ πὺ ἐπὶ πενήντα χρόνια εἶχε μὲ τόση σκληρότητα μαζέψει τὸ θησαυρό τῆς, πὺ δὲν εἶχε πάρει ποτὲ πεντάρα, οὔτε γι’ αὐτὴν οὔτε γιὰ τοὺς ἄλλους ;

Δὲν καταλάβαινε ἀκόμη. Ἦθελε ὅμως νὰ φανῇ εὐγνώμων καὶ καλός.

—Εἶστε μιὰ καλὴ γυναῖκα, Μαρτίνη, ὅλα αὐτὰ θὰ σὰς ἀποδοθοῦν... Πιστεύω ἀσφαλῶς πὼς θὰ πεθάνω.

Δὲν τὸν ἄφισε νὰ ἀποτελειώσῃ, κι’ ἀναστατώθηκε μ’ ὀλόκληρο τὸ εἶναι τῆς, μὲ μιὰν κραυγὴ διαμαρτυρίας.

—Νὰ πεθάνετε ; Σεῖς, κύριε ; Νὰ πεθάνετε πρὶν ἀπὸ μένα!... Δὲν τὸ θέλω ! Θὰ κάνω τὸ πᾶν καὶ θὰ τὸ ἐμπογίσω αὐτό !

Καὶ εἶχε ριχθῇ στὰ γόνατα μπρὸς στὸ κρεββάτι, τὸν εἶχε πιάσει μὲ τὰ τρεμουλιαστά τῆς χέρια, πασπατεύοντας γιὰ νὰ βρῇ πὺ πονεῖ, κρατώντας τον, σὰ νὰ ἔλπιζε πὼς δὲ θὰ τολμοῦσαν νὰ τῆς τὸν πάρουν !

—Πρῶτα νὰ μοῦ πῆτε τί ἔχετε ! Θὰ σὰς περικοιμηθῶ, θὰ σὰς σώσω... Ἄν εἶναι ἀνάγκη νὰ σὰς δώσω τὴ δική μου τὴ ζωή, κύριε, θὰ σὰς τὴ δώσω... Μπορῶ ἀκόμη νὰ περάσω μερόνυχτα στὸ πῶδι, κύριε... Εἶμαι γερό, θὰ εἶμαι πὺ δυνατὴ ἀπ’ τὸ κακό σας... θὰ τὸ δῆτε !.. Νὰ πεθάνετε ; Νὰ πεθάνετε ; Ἄ ! ὅχι, αὐτὸ δὲν εἶναι δυνατό !

“Ὁ Πασκάλ, τὴν ἄκουε, τὴν κοιτάζε, καὶ σὰ μιὰ λάμψη φώτισε τὸ μυαλό του.

Μὰ τὸν ἀγαποῦσε λοιπὸν αὐτὴ ἡ ἄθλια γεροντοκόρη. Τὸν εἶχε πάντα ἀγαπήσει !

Θυμότανε τώρα τὸ τριάντα ὀλόκληρα χρόνια, πὺ τοῦ ἦταν τυφλὰ ἀφοσιωμένη, τὴ βουβὴ λατρεία πὺ τοῦ εἶχε ἄλλοτε, ὅταν τὸν ὑπηρετοῦσε γονατιστὴ καὶ ἦταν νέα, ἀργότερα τὴ κρυφὴ τῆς ζήλεια ἐνάντια στὴν Κλοτίλδη, πὺ τὴν ὑπόφερε ἀσυναίσθητα σ’ ἐκείνην τὴν ἐποχὴ.

Κ’ ἦταν ἐκεῖ, ἀκόμη γονατιστὴ σήμερα μπρὸς στὸ ἐπιθανάτιο κρεββάτι του, μὲ τὰ γκριζὰ τῆς μαλλιά, μὲ τὰ σταχτιά τῆς μάτια, μὲ τὴν ὄψη τὴν πανιασμένη, τὴν ἀποβλακωμένη ἀπ’ τὴ γεροντοκοριτοσύνη τῆς ζωῆς τῆς.

Καὶ τὴν αἰσθανότανε ἀνήξαιρη σ’ ὅλα, ἀγνοώντας ἀκόμη καὶ μὲ τί ἔρωτα τὸν ἀγαποῦσε, μὴ ἀγαπώντας τον παρὰ γιὰ νὰ νοιώθῃ τὴν εὐτυχία τῆς ἀγάπης, τὴν εὐτυχία νὰ εἶναι μαζί του καὶ νὰ τὸν ὑπηρετῇ.

Δάκρυα κ’ ἔλυσαν πάνω στὰ μάγουλα τοῦ Πασκάλ.

Ἕνας ὀδυνηρὸς οἶκτος, μιὰ ἀνθρώπινη τρυφερότητα ἀπέραντη, ἐξεμίλιζε τώρα ἀπ’ τὴν καρδιά του τὴ μισοσπασμένη.

Τῆς μίλησε στὸν ἐνικό.

—Καὶμένη μου κόρη!... Εἶσαι τὸ καλλίτερο κορίτσι... Νά, φίλησέ με... ὅπως μ’ ἀγαπᾷς, μ’ ὅλη σου τὴ δύναμη !

Ἐκλαίει κι’ αὐτὴ.

Ἄφισε νὰ πέσῃ πάνω στὸ στήθος τοῦ ἀφέντη τῆς, τὸ γκριζὸ τῆς κεφάλι. Σὰν τρελλὴ τὸν φίλησε, βάζοντας σὲ τοῦτο τὸ

φιλή, δλόκληρη τη ζωή της.

Καλά! "Ας μὴ συγκινούμαστε τώρα... Γιατί βλέπεις, ὅτι κι' ἂν κάνουμε, θὰ εἶνε ὡς τόσο τὸ τέλος... "Αν θῆς νὰ σ' ἀγαπῶ πρέπει νὰ μὲ ὑπακούσης!

Πρῶτα-πρῶτα, ἐπέμεινε νὰ μὴ μείνη στὸ δωμάτιό του. Τοῦ φαινότανε παγωμένο, ψηλοτάβανο, ἀδειο, σκοτεινό. Τοῦ εἶχε ἔλθει ἡ ἐπιθυμία νὰ πεθάνη στὸ ἄλλο τὸ δωμάτιο, στῆς Κλοτίλδης, σ' ἐκεῖνο ὅπου εἶχαν ἀγαπηθῇ αἱ δύο τους, ὅπου δὲν ἔμπαινε πιά παρὰ μὲ ἱερὸ ρίγος.

Καὶ χρειάστηκε νάχη ἡ Μαρτίνη κι' αὐτὴ ἀκόμη τὴν ἔσχατη αὐταπάρνησι, νὰ τὸν τὸν βοηθήσῃ νὰ σηκωθῇ, νὰ τὸν κρατήσῃ, νὰ τὸν οδηγήσῃ τρικλίζοντα ὡς τὸ κρεβάτι, πού ἦταν ἀκόμη χλιαρό.

Εἶχε πάρει κάτω ἀπ' τὸ μαξιλάρι τοῦ τοῦ κλειδί τῆς ντουλάπας, πού τὸ φύλαγε ἐκεῖ κάθε νύχτα. Καὶ ξανάβαλε τὸ κλειδί αὐτὸ κάτω ἀπ' τὸ ἄλλο μαξιλάρι, γιὰ νὰ τὸ προσέχῃ, ὅσο θὰ ἦταν ζωντανός.

Ἀρχίζε νὰ γλυκοχαράζῃ κ' ἡ ὑπερέτρια ἀκούμπισε τὸ κερί πάνω στὸ τραπέζι.

—Τώρα, πού πλάγιασα καὶ πάω λίγο καλλίτερα, θὰ μοῦ κάνῃς τὴ χάρη νὰ τρέξῃς νὰ φωνάξῃς τὸ γιατρὸ Ραμόν... Νὰ τὸν ξυπνήσῃς καὶ νὰ τὸν φέρῃς μαζί σου!

Ἐκεῖνη ἔφευγε, ὅταν τὸν εἶχε πιάσει ἕνας φόβος.

Καὶ τῆς εἶπε :

—Πρὸ παντὸς σοῦ ἀπαγορεύω νὰ πᾶς νὰ εἰδοποιήσῃς τὴν μητέρα μου.

Σὲ ἀμνηχανία ἱκετευτική, τὸν ξανασίμωσε :

—ὦ, κύριε! Ἡ κυρία Εὐτυχία μ' ἀνάγκασε τόσες φορὲς νὰ τῆς ὑποσχεθῶ... Ὅμως ἔμεινε ἄκαμπτος. Σ' ὁλόκληρη τὴ ζωὴ του εἶχε δείξει σεβασμὸς πρὸς τὴ μητέρα του, καὶ πίστευε πὼς εἶχε πιά ἀποχτίσει τὸ δικαίωμα νὰ ὑπερασπισθῇ ἐναντίον της τὴ στιγμή τοῦ θανάτου του.

Ἀρνιότανε νὰ τὴ δῇ.

Ἡ ὑπερέτρια ἀναγκάστηκε νὰ τοῦ ὑποσχεθῇ πὼς δὲ θὰ ξεστομίσει λέξη. Τότε μόνον ξαναχαμογέλασε :

—Τρέχα γρήγορα!.. ὦ θὰ μὲ ξαναδῇς, δὲν πρόκειται νὰ πεθάνω ἀμέσως...

Εἶχε τέλος χαράξει μιὰ θλιμμένη μέρα, ἕνα χλωμὸ πρωὶ τοῦ Νοεμβρίου. Ὁ Πασκάλ, εἶχε πεῖ τῆς ὑπερετρίας ν' ἀνοίξῃ

τὰ παντζούρια. Καὶ ὅταν ἔμεινε μόνος, κοίταξε τὸ φῶς αὐτό, πού ὅλο καὶ πλήθαινε, τὸ φῶς τῆς τελευταίας του μέρες προφανῶς.

Τὴν παραμονὴ εἶχε βρέξει. Ὁ ἥλιος ἔμεινε συνεφιασμένος κι' ὡς τόσο ἀκόμη χλιαρός. Ἀπ' τὰ γειτονικά πλατάνια ἄκουε τὸ ξύπνημα τοῦ πουλιοῦ, ἐνῶ πολὺ μακριὰ στὸ βάθος, τῆς κοιμισμένης ἑξοχῆς μιὰ λοκομοτίβα σφύριζε ἕνα ἀδιάκοπο παραπονιαρικό σφύριγμα.

Ὡς τόσο ὁ Πασκάλ, ἂν καὶ εἶχε περᾶσει ἡ κρίση του, ποנוῦσε ἀκόμη τρομερά. Ἕνας στιγνὸς πόνος ἔμενε ἀκόμη στὸ βάθος τοῦ στήθους του.

Στὴν ἀτέλειωτη ἀναμονὴ τῆς βοήθειας, πού εἶχε πᾶει νὰ τοῦ φέρῃ ἡ Μαρτίνη, εἶχε συγκεντρώσει ὅλη του τὴν προσοχὴ πάνω σ' αὐτὸν τὸν πόνο, πού φώναζε ἡ σάρκα του.

Καὶ ὑπόμεινε καρτερικὰ καὶ δὲν εὐρίσκε, ὅπως ἄλλη φορὰ, τὴν ἀνταρσία, πού ἐνωθε μέσα του μπρὸς τὸν πόνο τὸ φυσικό. Ἄλλοτε τὸν ἐπαναστατοῦσε αὐτὸ σὰ μιὰ σκληρότητα τερατώδους καὶ ἀνώφελης. Ἐπειτα ἀπ' ὅλες τὶς ἀμφιβολίες του, δὲν περιποιοῦτανε πιά τοὺς ἀσθενεῖς του, παρὰ γιὰ νὰ καταπολεμᾷ ἴσα ἴσα αὐτὸν τὸν πόνο.

Τώρα ὁ ἥλιος ἀνέτελε.

Ὁ Πασκάλ ἀναμασοῦσε ἀόριστα μακρινὰς ἐλπίδες, μέσα στὴν ἀποχαύνωση τῆς ἀρρώστειας του, ὅταν ἐνίωσε μιὰ νέα κρίση στὸ βάθος τοῦ στήθους του, καὶ εἶχε μιὰν σιγμὴ φρικτῆς ἀγωνίας.

Τάχα νὰ ἦταν τὸ τέλος; Θὰ πέθαινε λοιπὸν ὁλομόναχος;

Ὅμως, ἴσα ἴσα τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη, γρήγορα βήματα ἀνέβαιναν τὶς σκάλες, ὁ Ραμόν μπῆκε ἀκολουθούμενος ἀπ' τὴ Μαρτίνη. Καὶ ὁ ἄρρωστος βρῆκε τὸν καιρὸ νὰ τοῦ πῇ πρὶν πνιγῇ :

—Κάνετέ μου ἔνεση! Κάνετέ μου ἀμέσως ἔνεση μὲ σκέτο νερό, καὶ δύο ἐνέσεις μάλιστα, τοὐλάχιστον δέκα γραμμάρια!..

Δυστυχῶς ὁ γιατρὸς ἦταν ἀναγκασμένος νὰ ψάξῃ γιὰ τὴ μικρὴ σύριγγα, καὶ νὰ τὰ ἐτοιμάσῃ ὅλα.

Αὐτὸ κρατοῦσε μερικὰ λεπτά, καὶ ἡ κρίση ἦταν τρομαχτική.

Τὴ φορὰ ἀκόμη τούτη, ξέφυγε τὴ κα-

ταστροφὴ.

Ὅμως, μόλις ὁ Πασκάλ ἔπαυσε νὰ πνίγεται, ἔρριξε στὸ ρολόι ἕνα βλέμμα καὶ εἶπε μὲ φωνὴ ἡρεμὴ καὶ σιγανή :

—Φίλε μου, εἶναι ἑφτά ἡ ὥρα... Σὲ δώδεκα ὥρες, στίς ἑπτὰ ἀπόψε, θὰ ἔχω πεθάνει...

Κι' ἐπειδὴ ὁ νέος ἤθελε νὰ διαμαρτυρηθῇ, ἔτοιμος γιὰ τὴ συζήτηση, ἐκεῖνος τοῦ εἶπε :

—Ὅχι! Μὴν ψεύδεσθε... Παραβρεθῆκατε στὴ κρίση, εἴστε τόσο καλὰ πληροφορημένος ὅσο κι' ἐγώ. Ὅλα ἀπ' ἐδῶ κ' ἐμπρὸς θὰ συμβοῦν μὲ μαθηματικὴν ἀκρίβεια. Καὶ ὥρα μὲ ὥρα θὰ μποροῦσα νὰ σᾶς περιγράψω τὶς φάσεις τοῦ κακοῦ...

Σταμάτησε γιὰ νὰ ἀναπνεύσῃ μὲ δυσκολία καὶ ἔπειτα ἐπανέλαβε :

—Ἐξ' ἄλλου ὅλα εἶναι καλὰ! Εἶμαι εὐχαριστημένος... Ἡ Κλοτίλδη θὰ εἶναι ἐδῶ στίς πέντε. Δὲ ζητῶ παρὰ νὰ τὴ δῶ καὶ νὰ πεθάνω στὴν ἀγκαλιά της.

Σὲ λίγο ὡς τόσο ἐνοιωσε πολὺ καλλίτερα τὸν ἑαυτό του. Τὸ ἀποτέλεσμα πού εἶχαν οἱ ἐνέσεις, ἦταν πραγματικὸ θαῦμα. Καὶ μπόρεσε νὰ καθίσῃ στὸ κρεβάτι, ἀκουμπώντας τὴ ράχη του στὸ μαξιλάρι.

Ἡ ὁμιλία του ξανάγινε εὐκολὴ καὶ ποτὲ ἡ διάνοιά του δὲν ἦταν τόσο διαυγής.

—Ξαίρετε, μαίτρο, εἶπεν ὁ Ραμόν, ὅτι δὲν θὰ σᾶς ἀφήσω. Εἰδοποίησα τὴ γυναῖκα μου. Θὰ περάσουμε μαζί τὴν ἡμέρα. Καὶ ὅτι κι' ἂν λέτε, ἐλπίζω πὼς δὲ θὰ εἶναι ἡ τελευταία.. Ψέμματα; Ἐπιτρέπετε νὰ ἐγκατασταθῶ σὰ στὸ σπῆτι μου;

Ὁ Πασκάλ χαμογελοῦσε. Ἐδῶσε διαταγὰς τῇ Μαρτίνῃ γιὰ τὸ γεῦμα καὶ τῆς εἶπε πὼς ἂν τὴ χρειαστῇ θὰ τὴν φωνάξῃ.

Καὶ οἱ δύο ἄντρες ἔμειναν μόνοι σὲ μιὰ καλὴ ἐπιστηθείότητα, συζητώντας μετὰξὺ τους, ἐκεῖνος ξαπλωμένος μὲ τὰ δόλεια γένεια του, μιλώντας σὰ σοφός, ὁ ἄλλος καθισμένος στὸ κρεβάτι, ἀκούοντας μὲ σεβασμὸ μαθητοῦ.

—Ἀλήθεια! εἶπε ὁ μαίτρο, σὰ νὰ μονολογοῦσε—εἶναι πολὺ περίεργο....

Ἐπειτα ὑψώνοντας τὴ φωνή, σχεδὸν εὐθύμα :

—Φίλε μου Ραμόν, δὲν εἶναι ἴσως μεγάλο δῶρον αὐτὸ πού θὰ σᾶς κάνω, μὰ σᾶς ἀφήνω τὰ χειρόγραφα μου. Ναί, ἡ

Κλοτίλδη ἔχει ἐντολή, ὅταν δὲν θὰ εἶμαι πιά, νὰ σᾶς τὰ δώσῃ... Θὰ σκαλίζετε ἐκεῖ μέσα καὶ θὰ βρῆτε ἴσως πράγματα ὅχι ἄσκημα. Ἄν κάποια μέρα βγάλετε ἀπ' αὐτοῦ κάποια καλὴν ιδέα...ἔ, τόσο τὸ καλλίτερο γιὰ ὅλον τὸ κόσμο.

Καὶ ξεκινώντας ἀπ' ἐκεῖ, ἔδωσε τὴν ἐπιστημονικὴν του διαθήκην.

Ἐπειτα ἄρχισε νὰ μιᾷ εἰλικρινά :

—Καλὰ! Νάμαι πάλι πού ξανάειψα κ' ἐγώ, πού θαρρῶ πὼς ἡ μοναδικὴ σοφία εἶναι νὰ μὴ ἐπεμβαίνῃ καίς ν' ἀφήνῃ τὴ φύση νὰ δρᾷ! Ἀχ! τί ἀδιόρθωτος γέρο τρελλός.

Μὰ ὁ Ραμόν τοῦ εἶχε πιάσει τὰ δύο χέρια μὲ μιὰν ἑξάρση τρυφερότητας καὶ θαυμασμοῦ.

—Μαίτρο! Μαίτρο!...Μὲ τὸ πάθος, μὲ τὴν τρέλλα σὰν τὴ δική σας, γίνονται οἱ μεγαλοφυΐες! Μὴ φοβᾶστε, σᾶς ἄκουσα, θὰ προσπαθήσω νὰ βγῶ ἄξιος τῆς κληρονομίας σας. Καὶ πιστεύω, ὅπως καὶ σεῖς : ἴσως τὸ μεγάλο αὐριό. Ἐπειτα τὴ στιγμὴ πού ἔπινε λίγες γουλιὲς γάλα ὁ Πασκάλ, σάπασε. Ὁ γιατρὸς εἶχε πάρει νὰ φάῃ ἕνα ἀχλάδι.

—Μήπως ὑποφέρετε περισσότερο.

—Ὅχι! Ὅχι! ἀποτελείωσε..

Μὰ δὲν μπόρεσε νὰ πῇ ψέμματα. Ἦταν πάλι μιὰ κρίση, καὶ μάλιστα τρομαχτική. Τοῦ ἦρθε σὰν κεραυνός, καὶ μελάνο τὸν ἔρριξε πάνω στὸ μαξιλάρι.

Καὶ δέκα ὁλόκληρα λεπτά ψυχομαχοῦσε.

Ἀμέσως ὁ Ραμόν τοῦ ἔκαμε μιὰν ἔνεση. Τὸ ξελάφρωμα εἶχε ἀργήσει, ἡ ἀποτελεσματικότητά ἦταν μικρότερη.

Χοντρά δάκρυα κύλισαν στὰ μάγουλα τοῦ Πασκάλ, μόλις μπόρεσε νὰ συνέλθῃ. Δὲν μιλοῦσε πιά. Μόνο ἔκλαιγε.

Ἐπειτα, κοιτάζοντας καὶ πάλι τὸ ρολόι μὲ τὰ θολὰ τοῦ μάτια :

—Φίλε μου!.. Θὰ πεθάνω στίς τέσσερες. Δὲν θὰ τὴν ξαναδῶ.

Κ' ἐπειδὴ ὁ Ραμόν, γιὰ νὰ διασκεδάσῃ τὴ σκέψη του, βεβαίως ἐνάντια σὲ κάθε βεβαιότητα πὼς τὸ τέλος δὲν ἦταν σύντομο, ἐκεῖνος κυριεύτηκε πάλι ἀπ' τὸ πάθος τοῦ ἐπιστήμονος καὶ θέλησε νὰ δώσῃ ἕνα τελευταῖο μάθημα στὸ νεαρό του συνάδελφο.

Είχε παρακολουθήσει πολλές περιπτώσεις σαν τη δική του, και θυμότανε προ παντός ότι είχε ανατάμει στο νοσοκομείο την καρδιά ενός γέροντος φτωχού που έπασχε από σκλήρωση.

—Τη βλέπω τη καρδιά μου... Τό χρώμα της είναι σαν κιτρινωμένο φύλλο... Οί τρεις είναι εϋθραυστες. Θα νόμιζε κανείς πως έχει λιγνέψει, μ' όλο που έχει αυξήσει λίγο ο όγκος της... Η φλόγωση την έχει σκληράνει. Θα την έκοβαν πολύ δύσκολα.

Συνέχισε με πιο χαμηλή φωνή. Πριν από λίγο έννοιωσε καλά την καρδιά του, πού είχε απομαλθακωθεί και πού οι συστολές της γινόντανε μαλθακές και αργές. Αντί να εκπέμπεται κανονικό αίμα, τώρα δεν έβγαине από την άορτη παρά ένα κόκκινο σάλιο.

Πίσω, οι φλέβες ήταν μπουκωμένες από μαύρο αίμα. Τό πνίξιμο αυξάνει όσο πήγαινε ή απορροφητική και εκπνευτική αντίληση πού ρύθμιζε την όλη μηχανή.

Και μετά την ένεση, παρά τόν πόνο του, είχε παρακολουθήσει τό προοδευτικό ξύπνημα του οργάνου, την καμτσιλιά, πού την είχε ξαναβάλει μπρός, σαρώνοντας τό μαύρο αίμα στις φλέβες, δίνοντας και πάλι δύναμη με τό κόκκινο αίμα στις άορτηριές.

Μά ή κρίση θα επαναλαμβανόντανε, μόλις θα έπαυε ή μηχανική συνέπεια των ένεσεων.

Μπορούσε να την προβλέψει κατά λίγα λεπτά ως έγγιστα.

Χάρη στις ένεσεις, θα είχε ακόμη τρεις κρίσεις. Η τρίτη θα τόν αποτελείωνε.

Θα πέθαινε στις τέσσερες ή ώρα.

Έπειτα, με φωνή όλο και πιο αδύνατη είχε ένα τελευταίο ένθουσιασμό, για την ανδρεία της καρδιάς, για τόν εργάτη αυτό, τόν προσηλωμένο στη ζωή, πού δουλεύει αδιάκοπα στο κάθε δευτερόλεπτο, ακόμα και κατά τόν ύπνο, όταν τα άλλα τεμπέλικα όργανα αναπαύονται.

—Α! Αντρειομένη καρδιά! Πώς αλωνίζεσαι ήρωικά!.. Τί πιστή, τί μεγαλειό τοῦ μυός, πού δεν κουράζεται ποτέ!.. Αγάπες πάρα πολύ!.. Χτυπούσες πάρα πολύ και γι' αυτό τώρα τσακίζεσαι! Ανδρεία καρδιά, πού δε θέλεις να πεθάνεις κ' επαναστατείς για να χτυπήσεις ακόμη!

Μά ή πρώτη κρίση πού την πρόβλεπε,

ήρθε.

Σαν πέρασε, τη φορά τούτη ο Πασκάλ έμεινε λαχανιασμένος με φωνή σφυριχτή και δύσκολη.

Παρά τό θάρος του, υπόκωφα παρόνα του ξέφευγαν:

—Θεέ μου! Αυτό τό μαρτύριο δεν θα τέλειωνε λοιπόν; Και ως τόσο, δεν είχε πια παρά μία φλογερή επιθυμία: να παρατείνει την αγωνία του, να προφθάσει να την φιλήσει μία τελευταία φορά την Κλοτίλδη.

Αν είχε άπατηθί, όπως επέμενε ο Ραμόν!.. Αν μπορούσε να πάη ως τις πέντε.

Τα μάτια του ήταν στραμμένα στο ρολόι, δεν άφινε απ'τό βλέμμα του τούς δείκτες, δίνοντας στα λεπτά τη σημασία αιωνιότητας.

Έλεγε τρεις ή ώρα. Έπειτα τρισήμισι.

—Δυό ώρες ζωή μόνο!.. Ακόμη δυό ώρες ζωή, Θεέ μου!

Ο ήλιος έγερνε στον ορίζοντα, μία μεγάλη ήρεμία, άπλωνότανε απ'τό χλωμό χειμωνιάτικο ουρανό.

Κι' άκουε πότε πότε τις μακρινές λοκομοτίβες, πού σφύριζαν μέσα στο γυμνό κάμπο.

Τό τραίνο εκείνο, ήταν αυτό πού περνούσε απ' την Τυλέτ.

Τό άλλο, αυτό πού έρχότανε απ' τη Μασσαλία, δε θάφθανε λοιπόν ποτέ;

Στις τέσσερες παρά είκοσι, ο Πασκάλ έκαμε νόημα στον Ραμόν να πλησιάσει. Δεν μιλούσε πια αρκετά δυνατά, δεν μπορούσε ν' άκουστή.

—Έπρεπε για να ζήσω ως τις έξι ή ώρα, να ήταν χαμηλότερος ο σφυγμός. Έλπιζα ακόμη, μα τελείωσε...

Και σ' έναν ψίθυρο, είπε τό όνομα της Κλοτίλδης.

Ήταν ένας αποχαιρετισμός, πού τραύλιζε ξεσχίζότανε ή καρδιά από τη θλίψη πού ένιωθε, γιατί δεν την ξανάβλεπε.

Έπειτα, τόν έπιασε ή φροντίδα για τα χειρόγρατά του.

—Μή μ' αφήνετε!.. Τό κλειδί είναι κάτω απ' τό μαξιλάρι. Θα πήτε στην Κλοτίλδη να τό πάρη. Έχει έντολές.

Στις τέσσερες παρά δέκα, μία νέα ένεση δεν έδωσε κανένα αποτέλεσμα.

Και θα κτυπούσαν τέσσερες, όταν ήρθε ή δεύτερη κρίση.

Απότομα, αφού πνίγηκε πετάχθηκε έξω απ' τό κρεβάτι του, θέλησε να περπατήσει μ' ένα ξύπνημα των δυνάμεών του. Τόν έσπρωχνε ή ανάγκη να πάη προς τό διάστημα, προς τό φως. Έπειτα ήτανε μία ακατανίκητη πρόσκληση της ζωής, όλόκληρης της ζωής του, πού την άκουε να του έρχεται από τό βάθος της σάλλας της γειτονικής.

Και έτρεχε προς τα εκεί, τρικλίζοντας, σκυμένος προς τ' άριστερά, ακουμπώντας στα έπιπλα.

Ο γιατρός Ραμόν ώρμησε ζωηρά, για να τόν συγκρατήσει.

—Μαίτρο! Μαίτρο! Ξαναπλαγιαστείτε σās ίκετεύω!

Όμως ο Πασκάλ επέμενε με πείσμα.

Τό πάθος της ζωής, ή ήρωϊκή σκέψη της εργασίας, επέμεναν και τόν συνέπερναν.

—Όχι, όχι!... Εκεί! Εκεί!...

Ο φίλος του, τόν στήριξε κι' έτσι σύρθηκε τρικλίζοντας και πελιδνός ως τό βάθος της σάλλας, κι' έπεσε σε μία καρέκλα, μπροστά στο τραπέζι του, όπου είχε άρchiσει μία σελίδα, πού ήταν ριγμένη μέσα στην ακαταστασία των χαρτιών και των βιβλίων.

Έκεί, για μία στιγμή αναστέναξε και τα βλέφαρα του έκλεισαν.

Σε λίγο τα ξανάνοιξε, ένω τα χέρια του πασπάτευαν την εργασία.

Βρήκε τό γενεαλογικό Δέντρο, ανάμεσα στις άλλες ανάκατες σημειώσεις. Την προ παραμονή ακόμη, είχε διορθώσει τις χρονολογίες.

Τό αναγνώρισε, τό πήρε, τ' άπλωσε:

—Μαίτρο! Μαίτρο!.. Σκοτώνετε τόν εαυτό σας!.. Επαναλάμβανε με τρεμούλιαστη φωνή ο Ραμόν, συγχυσμένος από οίκτο και θανμασμό.

Ο Πασκάλ δεν άκουε πια. Είχε νοιώσει κάποιο μολύβι, πού κυλούσε ανάμεσα στη δάχτυλα του.

Τό κρατούσε, έσκυβε πάνω απ' τό Δέντρο ως αν τα μισοσβυσμένα του μάτια να μην έβλεπαν πια.

Και μία τελευταία φορά επιθεώρησε τα όνόματα των μελών της οικογενείας.

Τό όνομα του Μάξιμου τόν σταμάτησε. κι' έγραψε: «Πεθαίνει άταξικός στα

1873», σίγουρος πως ο άνειπός του δεν θα περνούσε τό χρόνο.

Έπειτα τό όνομα της Κλοτίλδης τοῦ έκαμε έντύπωση και συμπλήρωσε επίσης την σημείωση γράφοντας:

«Έχει, στα 1874 απ' τό θείο της Πασκάλ ένα γιό». Μά έψαχνε να βρή τόν εαυτό του με τέλεια εξάντληση.

Επί τέλους, όταν βρήκε και τό χέρι του έσφιξε, έγινε πιο σταθερό, και αποτέλειωσε με μία γραφή μεγάλη και γενναία: «Πεθαίνει από άρρώστεια της καρδιάς στις 7 Νοεμβρίου 1873».

Ήταν ή υπέρτατη προσπάθεια. τό άγγομαχητό του αυξάνε, πνιγότανε, όταν είδε πάνω απ' την Κλοτίλδη τό λευκό φύλλο. Τα δάχτυλά του δεν μπορούσαν να κρατήσουν τό μολύβι.

Ός τόσο, με τρεμουλιαστά γράμματα, όπου μαρτυρούσαν την μαρτυρική τρυφερότητα, την άπελπισμένη ακαταστασία της φτωχής καρδιάς του, πρόσθεσε ακόμη: «Τό άγνωστο παιδί, πού θα γεννηθί στα 1874. Τί θα είναι»;

Έπεσε.

Η Μαρτίνη και ο Ραμόν με πολὺν κόπο τόν ξαναπήγαν στο κρεβάτι του.

Η τρίτη κρίση ήρθε στις τέσσερες και τέταρτο.

Σ' αυτό τό τελευταίο πνίξιμο, τό πρόσωπο του Πασκάλ έδειχνε ένα τρομαχτικό πόνο.

Ός τό τέλος, έπρεπε να υποφέρει τό μαρτύριο του σοφού και του ανθρώπου.

Τα θολά του μάτια, λές κι' έψαχναν ακόμη τό ρολόι, για να βρούν την ώρα.

Και ο Ραμόν, βλέποντάς τον να κουνή τα χείλη, έσκυψε, και κόλλησε τ' αυτί του.

Πραγματικά, έλεγε λόγια τόσο ανάλαφρα πού λές κι' ήταν πνοές,

—Τέσσερες ή ώρα! Η καρδιά αποκοιμάται... Διόλου κόκκινο αίμα στην άορτή. Η βαλβίς μαλθακώνει και σταματά...

Ένας φρικαλέος ρόγχος τόν συνετάραξε. Η μικρή ανάσα φάνηκε ακόμη πιο ανάλαφρη, πιο απόμακρη.

—Χιτυπά πολὺ γρήγορα! Μή μ' αφήσετε... Τό κλειδί είναι κάτω απ' τό προσέφαλο... Κλοτίλδη! Κλοτίλδη!

Στα πόδια του κρεβατιού, ή Μαρτίνη είχε πέσει στα γόνατα και την έπνιγαν οι

λιγμοί.

Τόβλεπε καλά, πώς ο κύριος πέθαινε. Δεν είχε τολμήσει να πάη να φωνάξη κανέναν παπᾶ, μ' ὅλο πού τὸ λαχταροῦσε.

Κ' ἔλεγε ἡ ἴδια τις προσευχὲς τῶν αἰγίων των, παρακαλοῦσε φλογερὰ τὸν πανάγαθο Θεὸ γιὰ νὰ συγχωρήσῃ τὸν κύριο, καὶ γιὰ νὰ πάη ὁ κύριος κατ' εὐθείαν στὸν παράδεισο.

Ὁ Πασκάλ πέθαινε.

Ὁλόκληρη ἡ ὄψη του ἦταν μελανή. Ἐπειτα ἀπὸ μερικά δευτερόλεπτα, ἀπολυτὴ ἀκινήσι'α θέλησε νὰ ἀναπνεύσῃ.

Τέντωσε τὰ χεῖλη, ἄνοιξε τὸ φτωχό του στόμα, σὰ στόμα πουλιοῦ, πού προσπαθῇ νὰ ἀρπάξῃ μιὰ τελευταία γουλιὰ ἀέρα.

Καὶ ἦταν ὁ θάνατος πολὺ ἀπλός.

XIII

Μόνον ἔπειτα ἀπὸ τὸ φαγητό, στὴ μιὰν ἂπ' τὸ μεσημέρι, πῆρε ἡ Κλοτίλδη τὸ τηλεγράφημα τοῦ Πασκάλ.

Ἰσα ἴσα τὴ μέρα ἐκείνη, τῆς εἶχε κακί-
ώσει ὁ ἀδελφός της Μάξιμος, πού μὲ ὅλο καὶ πιὸ μεγάλη σκληρότητα τὴν ἔκανε νὰ ὑποφέρει μὲ τὰ ἀρρωστιάρικα καπρίτσια του καὶ τοὺς θυμούς του.

Ὅπωςδὴποτε, δὲν εἶχε ἐπιτύχει σιμά του.

Τὴν ἔβρισκε πολὺ ἀπλή, πολὺ σοβαρὴ γιὰ νὰ τὸν διασκεδάξῃ. Καὶ τώρα κλειδωνότανε μὲ τὴ νεορὴ Ρόζα, αὐτὴν τὴ μικρὴ ξανθοῦλα, μὲ τὸ ἀθῶο ἥφος, πού τὸν διασκεδάζε.

Ἀπὸ τότες, πού τὸν εἶχε ἀκινήσει καὶ ἀδυνατῇσει ἡ ἀρρώστεια ἔχανε τὴν ἐγωῖστικὴ του προφύλαξη ἂπ' τὶς ἡδονές, καθὼς καὶ τὴ δυσπιστία του πρὸς τὴ γυναῖκα, τὴν ἀντροροφίχτρα.

Γι' αὐτό, ὅταν ἡ ἀδελφὴ του θέλησε νὰ τοῦ πῇ πὼς ὁ θεῖος τους τὴν καλοῦσε καὶ πὼς ὅτι ἔφυγε, κατάφερε ἀρκετὰ δύσκολα νὰ τοὺς πείσῃ νὰ τῆς ἀνοίξουν, γιατί ἡ Ρόζα ἐκείνη τὴ στιγμὴ τοῦ ἔκανε ἐντριβές.

Εὐθὺς ἀμέσως ἐπιδοκίμασε τὸ ταξίδι, κι' ἂν τῆς εἶπε νὰ γυρίσῃ ἀμέσως μόλις τελειοῖται ἐκεῖ τις δουλειές της, θὰ ἐπέμενε καὶ τὸ εἶπε μόνο καὶ μόνο, γιὰ νὰ φανῇ εὐχάριστος.

Ἡ Κλοτίλδη, πέρασε τ' ἀπόγευμα κά-

νοντας τὶς ἀποσκευές της. Στὸν πυρετό της, στὴ ζάλη τῆς ἀπότομης ἀτόφαις, δὲν σκεπτότανε πιά καὶ τὴν εἶχε κυριεύσῃ ὁλόκληρη ὅλη ἡ μεγάλη χαρὰ τοῦ γυρισμοῦ.

Ἀλλὰ ἔπειτα ἀπὸ τὸ βιαστικὸ δεῖπνο, τοὺς ἀποχαιρετισμούς μὲ τὸν ἀδελφὸ της, τὴν ἀτέλειωτη κοῦρσα μὲ τ' ἀμάξι ἂπ' τὴ λεωφόρο τοῦ Δάσους τῆς Βουλώνης ὡς τὸ Σταθμὸ τῆς Λυόν, ὅταν βρέθηκε μόνη στὸ διαμέρισμα τῶν γυναικῶν τοῦ τραίνου, πού ἔφυγε στίς ὀχτὼ καὶ κυλοῦσε κι' ὅλας ἔξω ἂπ' τὸ Παρίσι, μέσα στὴ βροχερὴ καὶ παγωμένη νύχτα τοῦ Νοεμβρίου, ἐνοιώσε κρυφὲς ἀνησυχίες καὶ τὴν κυρίευσαν οἱ σκέψεις.

Μὰ γιατί αὐτὸ τὸ τηλεγράφημα, τὸ τόσο σύντομο, τόσο βραχύ :

«Σὲ περιμένω ! Φύγε ἀπόψε».

Τὸ δίχως ἄλλο, θὰ ἦταν ἡ ἀπάντησι στὴν ἐπιστολή, ὅπου τοῦ ἀνᾶγγελε τὴν ἐγκυμοσύνη της. Ἡξαίρε ὅμως πόσο ἐπιθυμοῦσε ὁ Πασκάλ νὰ μείνῃ αὐτὴ ἀκόμῃ στὸ Παρίσι.

Δὲν περίμενε τηλεγράφημα, ἀλλὰ ἐπιστολή. Μήπως ὑπῆρχε τίποτ' ἄλλο; Μιὰ ἀδιαθεοῖα ἴσως, μιὰ ἐπιθυμία, μιὰ ἀνάγκη νὰ τὴν δῇ;

Κι' ἂπ' τὴ στιγμὴ ἐκείνη ὁ φόβος αὐτὸς ριζώθηκε μέσα της, μὲ τὴ δύναμι προαισθήματος, μεγάλωσε, τὴν κυρίευσεν ὁλόκληρη.

Ὁλόκληρη τὴ νύχτα, μιὰ ραγδαία βροχὴ ἔδερνε τὰ παράθυρα τοῦ τραίνου.

Τὸ ὑπόλοιπο ταξίδι στάθηκε ἀνυπόφορα μακρὺ, ὅσο πλησίαζε. Τὸ χειρότερο ἦταν πού ἀποβιβάστηκε στὴ Μασσαλία ἂπ' τὸ μεσημέρι καὶ μισὴ καὶ δὲν μποροῦσε νὰ πάρῃ τὸ τραῖνο γιὰ τὸ Πλασσάν, παρὰ μόνο στίς τρεῖς καὶ εἴκοσι.

Τρεῖς ἀτέλειωτες ὥρες ἀναμονή.

Γευμάτισε στὸ μπουφὲ τοῦ σταθμοῦ, ἔφαγε βιαστικά, σὰ νὰ φοβότανε μὴ χάσῃ τὸ τραῖνο, ἔπειτα σύρθηκε μέσα στοὺς σκοτισμένους κήπους ἀπὸ παγκάκι σὲ παγκάκι, κάτω ἂπ' τὸν ἥλιο τὸ χλωμό, ἀκόμῃ χλιαρό, ἀνάμενα στὴ φασαρία, στὰ λεωφορεῖα καὶ στ' ἀμάξια.

Τέλος, ξεκίνησε καὶ πάλι, μὲ στάσεις κάθε τέταρτο τῆς ὥρας στοὺς μικροὺς σταθμούς. Ἐσκυβε ἂπ' τὸ παράθυρο, καὶ τῆς φαινότανε πὼς εἶχε φύγει πρὶν εἴκοσι χρό-

νια καὶ πὼς ὅλα εἶχαν ἀλλάξει.

—Τὸ τραῖνο ἔφυγε ἂπ' τὴ Σὰν-Μαράτ, ὅταν μὲ δυνατὴ συγκίνησι εἶδε σκύβοντας μακρὰ στὸν ὁρίζοντα τὴ Σουλειάδα μὲ τὰ δύο αἰωνόβια κυπαρίσσια τῆς ταράτσας πού φαινότανε ἀπὸ τρεῖς λεύγες μακρὰ.

Ἦταν πέντε ἡ ὥρα, κ' ἔπεφτε τὸ μούχρωμα. Τὸ τραῖνο σταμάτησε καὶ ἡ Κλοτίλδη κατέβηκε.

Ὅμως ἐνοιώσε ζωνηρὸ πόνο στὴν καρδιά, βλέποντας πὼς ὁ Πασκάλ δὲν ἦταν ἐκεῖ γιὰ νὰ τὴν περιμένῃ.

Τὸ εἶχε βάλει στὸ νοῦ της, ἂπ' τὴ Λυὼν ἀκόμῃ, καὶ τόλεγε ὁλοένα:

—Ἄν ὁ Πασκάλ δὲν ἦτο στὸ σταθμό, θὰ πῇ πὼς εἶναι ἀρρωστος.

Ὁρμησε στὴν ἐξοδο καὶ δὲ βοῆκε κεῖ παρὰ τὸν μπάριμπα Ντοριέ, τὸν ἀμαξᾶ πού μεταχειρίζοντανε συνήθως ὁ Πασκάλ.

Τὸν ρώτησε ζωνηρά.

Ὁ γέρος αὐτός, ἓνας σιωπηλὸς Προβηγιανὸς δὲ βιάστηκε νὰ τῆς ἀπαντήσῃ.

Ἐκείνη ἐπανάλαβε.

—Ὅλοι τους εἶναι καλὰ, μπάριμπα Ντοριέ;

—Μὰ βέβαια, δεσποινίς.

Ἐκείνη ἐπέμενε, γιὰ νὰ μάθῃ πὼς ἡ Μαρτίνη στίς 6 ἡ ὥρα τὴν παραμονὴ τοῦ εἶχε παραγγείλει νὰ βροῖσκειται στὸ σταθμὸ μὲ τ' ἀμάξι του, στὴν ὥρα τοῦ τραίνου.

Δὲν εἶχε δὴ κανένα. Τὸ γιατρὸ δὲν τὸν εἶχε πάρει τὸ μάτι του παρὰ πρὶν δυὸ μῆνες. Ἰσως μιὰ καὶ δὲν ἦταν ἐκεῖ, νὰ εἶχε κρεββατωθῇ. Γιατί, ἔτσι λέγανε στίς γειτονίες, πὼς δὲν ἦταν γερός.

—Περιμένετε νὰ πάρῃ τις ἀποσκευές, δεσποινίς. Ὑπάρχει γιὰ σᾶς μιὰ θέσι στὸ παγκάκι.

—Ὅχι μπάριμπα Ντοριέ... Θ' ἀργήσω πολὺ. Πιὸ καλὰ νὰ πάω πεζή.

Μὰ τὸ φοβερὸ χτύπημα, πού δέχτηκε ἡ Κλοτίλδη ἦταν ὅταν ἀναγνώρισε τὸ γιατρὸ Ραμόν, πού τὴν περίμενε στὸ κατώφλι τῆς πόρτας.

Ἦταν πολὺ χλωμὸς καὶ ἀναστατωμένος μ' ὅλο πού προσπαθοῦσε νὰ φανῇ θαρραλέος.

Δὲν εἶπε λέξη, περιμένοντας πρῶτα νὰ ἐρωτηθῇ. Μὰ κ' ἡ νέα πνιγότανε καὶ δὲν ἔβγαζε μιλιὰ. Καὶ μπῆκαν ἔτσι μέσα, τὴν πῆγε ὡς τὴν τραπεζαρία, ὅπου ἔμειναν πᾶ-

λι μερικὰ λεπτά, πρόσωπο πρὸς πρόσωπο βουβοί.

—Εἶναι ἀρρωστος; Ναι.

Ψιθύρισε ἐπὶ τέλους αὐτὴ ἡ γυναῖκα.

Ἐκεῖνος ἐπανάλαβε ἀπλῶς.

—Ναι! Ἀρρωστος...

—Καλὰ τὸ κατάλαβα, εἶπε αὐτὴ. Γιὰ νὰ μὴν τὸν δῶ στὸ σταθμὸ, θὰ πῇ πὼς εἶναι ἀρρωστος.

Τότε ἐπέμεινε.

—Εἶναι ἀρρωστος, πολὺ ἀρρωστος. ἔ;

Ἐκεῖνος δὲν τῆς ἀποκρίθηκε, μόνο πού χλωμαῖε περισσότερο, κι' αὐτὴ τὴν κοίταξε. Καὶ σὰ νὰ εἶδε πάνω του τὸ χάρο, στὰ χέρια του πού τρέμανε ἀκούη, στὴ πλαταγμένη ὄψι του, στὰ θολὰ του μάτια, πού εἶχαν ἀκούη τὴν ἀντανάκλασι τῆς ἀγωνίας, σ' ὅλη τὴν ἀκαταστασία ἐκείνη τοῦ γιατροῦ, πού ἀπὸ δώδεκα ὥρες ἀγωνιζότανε ἀδύναμος.

Τότε ἡ νέα κραύγασε.

—Μὰ πέθανε !.

Κλονίστηκε σὰν κεραυνόπληκτη κ' ἔπεσε στὰ χέρια τοῦ Ραμόν, πού τὴν ἀγκάλιασε ἀδελφικά μ' ἓνα λυγμό.

Στὸ λαιμὸ ὁ ἓνας τοῦ ἄλλου ἔκλαψαν.

Ἐπειτα ὅταν τὴν ἔβαλε νὰ καθήσῃ στὴν καρέκλα καὶ μπόρεσε νὰ μιλήσῃ τῆς εἶπε :

—Ἐγὼ χθὲς κατὰ τις δώδεκα καὶ μισὴ ἔδωσα τὸ τηλεγράφημα πού πήρατε. Ἦταν τόσο εὐτυχισμένος, τόσο γεμάτος ἐλπίδες ! Ἐκανε ὄνειρο γιὰ τὸ μέλλον: ἓνα χρόνο, δύο χρόνια ζωὴ... Καὶ σήμερὰ τὸ πρῶτ' στίς τέσσερες τὸν βοῆκε ἡ πρῶτη κρίσις. Ἐστειλε καὶ μὲ φῶναξε. Ἀμέσως εἶδε μόνος του πὼς χάνεται. Ἠλπίζε νὰ πάη ὡς τις ἔξη, νὰ ζήσῃ, ὡς πού νὰ σᾶς ξαναδῇ... Τὸ κακὸ πῆγε πολὺ γρήγορα. Μοῦ περιέγραψε τὴν ἐξελίξι του, λεπτο πρὸς λεπτό, σὰν καθηγητὴς πού ἀνατέμνει στὸ ἀμφιθέατρο. Πέθανε μὲ τὸ ὄνομά σας στὰ χεῖλη, ἥρεμος καὶ ἀπελπισμένος σὰν ἥρας.

Μὰ ἡ ἀπελπισία της πρὸ παντός ξεχείλισε, ὅταν ἡ Μαρτίνη μπῆκε μιὰ στιγμὴ καὶ εἶπε μὲ σκληρὴ φωνή:

—Ἄ! ἡ δεσποινίς ἔχει δίκιο νὰ κλαίῃ...

Γιατί ἂν πέθανε ὁ κύριος, εἶναι ἐξ αἰτίας τῆς δεσποινίδος.

Ἐβγαξε τὸ βάρος ἂπ' τὴν καρδιά της.

—Ναί! "Αν ο κύριος πέθανε, είναι γιατί είχε φύγει η δεσποινίς...

'Απ' τὸ βάθος τοῦ ἐκμηδενισμοῦ της ἡ Κλοτίλδη διαμαρτυρήθηκε.

—Μὰ ἐκεῖνος εἶχε θυμώσει, καὶ με εἶχε ξαναγκάσει νὰ φύγω...

—"Α! Χρειάστηκε νὰ γίνη πολὺ πρόσχαρη ἡ δεσποινίς, γὰρ νὰ μὴ μπορῇ ν' ἀνοίξῃ τὰ μάτια της... Τὴν προηγούμενη νύχτα τοῦ φευγικοῦ σας, βοήθα τὸν κύριο πού πνιγότανε στὸ κρεβάτι του... Τέτοιο πόνο εἶχε. Καὶ ὅταν θέλησα νὰ προειδοποιήσω τὴν δεσποινίδα αὐτὸς μ' ἐμπόδισε... "Επειτα, τὸν εἶδα μὲ τὰ μάτια μου ἐγὼ ἀπὸ τότες πού λείπει ἡ δεσποινίς. Κάθε νύχτα ξανάρχιζε. Δὲν ξαίρω κ' ἐγὼ πὼς κρατιότανε γὰρ νὰ μὴν πιάσῃ καὶ τῆς γράψῃ νῆλθη. Τέλος πάντων ἀπ' αὐτὸ πέθανε, κ' αὐτὴ εἶναι ἡ καθαρή ἀλήθεια!

Τώρα μάλιστα ἡ Κλοτίλδη καταλάβαινε, καὶ διαμαρτυροῦτανε πάλι:

—Μὰ πὼς μπορούσα νὰ ξαίρω... "Εγὼ ὑπάκουσα... "Εβαλα ὅλη μου τὴν τρυφερότητα στὴν ὑπακοή μου!

—"Α!—φώναξε καὶ πάλι ἡ Μαρτίνη.—"Αν ἤμουν ἐγὼ, θαρρῶ πὼς θὰ τὸ εἶχα μαντέψει;

Ὁ Ραμόν ἐπενέβη καὶ μίλησε ἡπια.

Εἶχε ξαναπιάσει τὰ χέρια τῆς φίλης του, καὶ τῆς ἐξήγησε πὼς ἡ θλίψη βέβαια ἐπιτάχυνε τὸ τέλος του, ἀλλὰ ἀπὸ ἀρκετὸ καιρὸ ἦταν ἤδη καταδικασμένος.

Ἡ ἀρρώστεια τῆς καρδιάς, ἀπ' τὴν ὁποῖα ὑπόφερε ἔπρεπε νὰ χρονολογεῖται ἀπὸ καιρὸ.

Πολλὴ ὑπερκόπωση, ἡ κληρονομικότητα τὸ δίχως ἄλλο, τέλος τὸ τελευταῖο του πάθος, καὶ ἡ καυμένη ἡ καρδιὰ ἔσπασε.

—"Ὡς ἀνεβοῦμε, εἶπε ἡ Κλοτίλδη. Θέλω νὰ τὸν δῶ!

"Επάνω στὸ δωμάτιο, εἶχαν κλειστὰ τὰ παντζούρια. Δύο κηρία ἀναβαν πάνω στὸ μικρὸ τραπέζι, μέσα σὲ καντηλιέζια στὰ πόδια τοῦ κρεβατιοῦ.

Καὶ φώτιζαν μὲ τὴν γλωμὴ τους ἀνλαμπὴ τὸν ξαπλωμένο Πασκάλ, πού εἶχε σφιγμένες τὴ μὴ μὲ τὴν ἄλλη τὶς γάμπες του, καὶ μισοσταυρωμένα τὰ χέρια του, στὸ στήθος του ἐπάνω.

Εὐλαβικά, τοῦ εἶχαν κλείσει τὰ μάτια. Τὸ πρόσωπο φαινότανε σὰ νὰ κοιμότανε

μελανιασμένο ἀκόμη κ' ὡς τόσο ἤδη ἦ-ρεμο μέσα στὸ ἀπλωμένο σῶμα, τ' ἄσπρα μαλλιά καὶ τὰ δολόλευκα γένεια.

Εἶχε πεθάνει μόλις πρὶν μιὰ μισητὴ ὥρα. Ἡ ἄπειρη ἡρεμία ἀρχίζε. Ἡ αἰώνια ἀνάπαυση.

Βλέποντάς τον ἔτσι, μὴ ἀκούοντάς τον πιά, ξαίροντας πὼς ἀπ' ἐδῶ καὶ μπρὸς ἦταν ὁλομόναχη, πὼς θὰ τὸν φιλοῦσε γὰρ τελευταῖα φορὰ κ' ἔπειτα θὰ τὸν ἔχανε γὰρ πάντα, ἡ Κλοτίλδη ἀναταράχθηκε ἀπὸ ἓνα φρικαλέο πόνο καὶ ῥίχθηκε πάνω στὸ κρεβάτι, μὴν μπορώντας νὰ ψελλίσῃ ἄλλο παρὰ τὴν κραυγὴ τῆς τρυφερότητας:

—ὦ μαῖτο! μαῖτο! μαῖτο!...

Τὰ χεῖλη της κολλήσαν πάνω στὸ μέτωπο τοῦ πεθαμένου, κ' ἐπειδὴ μόλις εἶχε κουώσει, γλισταρὸς ἀκόμη, ἐκεῖνη μπόρεσε νάχη τὴν αὐταπάτη, πὼς ἐννοιωθε τὸ τελευταῖο της χάδι, πού τὸ περίμενε ἀπὸ τόσον καιρὸ.

"Επειτα μέσα στοὺς λυγμούς της, ἔχασε τὸ κόσμο.

Ἡ Μαρτίνη ἔμπαινε μὲ μιὰ λάμπα στὸ χέρι πού τὴν ἀκούμπησε μακρὰ στὴ γωνιὰ τῆς σόμπας.

Καὶ ἄκουσε τὸ Ραμόν, πού πρόσεχε τὴν Κλοτίλδη, ἀνήσυχος, γιατί τὴν ἔβλεπε ἔτσι, στὴν ἐνδιαφέρουσα μάλιστα κατάστασί της.

—Θὰ σὰς πάρω σπῖτι, ἐὰν δὲν ἔχετε θάρρος. Σκεφθῆτε πὼς δὲν εἴσθε μόνη, πὼς ὑπάρχει τὸ ἀγαπημένο μικρὸ πλάσματάκι, γὰρ τὸ ὁποῖο μοῦ μιλοῦσε ἤδη μὲ τόση χαρὰ καὶ τρυφερότητα.

Κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἡμέρας ἡ ὑπηρέτρια εἶχε ἤδη ξαφνιστεῖ ἀπὸ μερικὲς φράσεις πού πῆρε τ' αὐτὴ της.

Ξαφνικά, κατάλαβε. Καὶ τὴ στιγμή πού ἦταν ἔτοιμη νὰ βγῇ ἀπ' τὸ δωμάτιο, στάθηκε καὶ ἄκουσε πάλι.

Ὁ Ραμόν μιλοῦσε σιγανά.

—Τὸ κλειδί τῆς ντουλάπας εἶναι κάτω ἀπ' τὸ προσκέφαλο. Μοῦ ἐπανάλαβε πολλὰς φορὲς νὰ σὰς εἰδοποιήσω... Ξαίρετε τί ἔχετε νὰ κάνετε;

Ἡ Κλοτίλδη προσπάθησε νὰ θυμηθῇ καὶ ν' ἀπαντήσῃ.

—Τί ἔχω νὰ κάμω; Γιὰ τὰ χαρτιά, ναί; Μάλιστα, μάλιστα, θυμοῦμαι, πρέπει νὰ κρατήσω τοὺς φακέλλους καὶ νὰ σὰς δώσω τ' ἄλλα χειρόγραφα... Μὴ φοβάστε! ἔχω τὸ

κεφάλι μου θὰ εἶμαι πολὺ γνωστικά. Μὰ δὲ θέλω νὰ τὸν ἀφίσω. Θὰ περάσω τὴ νύχτα ἐδῶ, πολὺ ἥσυχά σὰς τὸ ὑπόσχομαι...

Ἦταν τόσο πονεμένη, τόσο ἀποφασισμένη νὰ τὸν ξεφυγίσει, νὰ μείνῃ μαζί του, ὅσο δὲν τῆς τὸν ἔπαιρναν, ὥστε ὁ γιὰ τὸς ἀναγκάστηκε νὰ τὴν ἀφίσῃ νὰ κἀνῃ ὅτι ἤθελε.

—"Ε, λοιπὸν σὰς ἀφίσω! Θὰ με περιμένουν σπῖτι. "Επειτα, πρέπει νὰ γίνουν ἓνα σωρὸ διατυπώσεις: ἡ δὴλωσις, ἡ κηδεία, θέλω νὰ σὰς ἀπαλλάξω ἀπ' αὐτὰς τὶς φροντίδες. Μὴν ἀσχολῆσθε γιὰ τίποτα. Ἀῦριο τὸ πρῶτ' σὰ θὰ ξαναγυρίσω ὅλα θὰ ἔχουν τελειώσει.

Τὴν φίλησε καὶ πάλι κ' ἔφυγε.

Καὶ μόνο τότε ἡ Μαρτίνη ἐξαφανίστηκε κ' αὐτὴ κατόπι του, ἀφοῦ κλείδωσε κάτω τὴν πόρτα, κ' ἔτρεχε μέσα στὴ μαύρη νύχτα.

Τώρα στὸ δωμάτιο ἡ Κλοτίλδη ἦταν ὁλομόναχη, μὰ μὲ τὸν πεθαμένο Πασκάλ.

Μιὰ μόνο μετάνοια, μιὰ ἄπειρη μετάνοια γιὰ ὅλα ὅσα εἶχε κάμει τὴν κυρίως.

Γιατὶ εἶχε ὑπακούσει;

Γιατὶ ὑποχώρησε κ' ἔφυγε;

Ἦταν βυθισμένη στὶς σκέψεις της ὅταν ἀντιλήφθηκε νὰ μπαίνει κάποιος σὰν ἀνεμοστρόβιλος. "Αναγνώρισε τὴν γιὰ τὴν Εὐτυχία.

Μὰ δὲν κινήθηκε, δὲ μίλησε, τόσο ἦταν νευρωμένη ἀπ' τὸν πόνο.

Ἡ Μαρτίνη, προτρέχοντας τὴ διαταγὴ πού σίγουρα θὰ τῆς ἔδιναν, ἔτρεξε στὴς γυναικὲς μαντὰμ Ρουγκόν, γιὰ νὰ τῆς πῇ τὴ φριχτὴν εἶδός.

Κ' αὐτὴ, ξαφνισμένη πρῶτα ἀπ' τὴν τόσο ἀναπάντεχη καταστροφὴ, ταραγμένη ἔπειτα, ἔτρεχε γεμάτη θυροβόδινη θλίψη.

"Εκλαψε μπρὸς τὸ γιό της, φίλησε τὴν Κλοτίλδη, πού τῆς ἀνταπόδοσε τὸ φιλὶ της, σὰ νὰ δνευροῦτανε.

Κατὰ τὶς ἐννέα, θέλησε ὁπωσδήποτε νὰ πείσῃ τὴν ἐγγονή της νὰ φάῃ κάτι. Δυὸ φορὲς ἤδη τὴν εἶχε νουθετήσῃ μὲ σιγανὴ φωνή.

Τὴν πλησίασε πάλι καὶ τῆς εἶπε στ' αὐτὴ.

—Κλοτίλδη, ἀγαπημένη μου... Σὲ βεβαιῶ, ἔχεις ἀδικο! Πρέπει νὰ ἀναλάβῃς δυνάμεις, ποτὲ δὲ θὰ μπορέσῃς νὰ βαστάξῃς..

Μὰ, μ' ἓνα κίνημα τῆς κεφαλῆς ἡ νέα

ἐπέμενε εἰς τὴν ἀρνήσῃ της.

—Μὰ τί λὲς λοιπὸν. "Εφαγες τὸ μεσημέρι ἀρπαχτὰ στὸ μπουφέ τοῦ σταθμοῦ στὴ Μασσαλία. Ψέμματι; Καὶ δὲν πῆρες πιά τίποτα ἀπ' ἐκεῖνη τὴ στιγμή... Εἶναι λογικὸ αὐτό, Ἡ Μαρτίνη ἔχει ζωμό. Τῆς εἶπα νὰ κἀνῃ μιὰ ἐλαφριά σούπα καὶ νὰ προσθέσῃ ἓνα κοτόπουλο... Κατέβα νὰ φᾶς ἓνα κομμάτι, ἐνῶ ἐγὼ θὰ μένω ἐδῶ!

Μὲ τὸ ἴδιο πονεμένο ὕφος ἡ Κλοτίλδη ἀρνιότανε ὁλοένα. Στὸ τέλος ψιθύρισε:

—"Αφῆσέ με, γιὰ γιὰ, σὲ ἰκεῖνῳ!.. Δὲν μπορῶ... Θὰ μ' ἐπνιγε τὸ φαγητό!..

Καὶ δὲν ἔβγαλε πιά μιλιά.

Ὡς τόσο δὲν τὴν εἶχε πάρει ὁ ὕπνος. Εἶχε ὀρθάνοιχτα τὰ μάτια της καὶ κοίταξε νὰ καρφῶνῃ στὸ βλέμμα τὸ πρόσωπο τοῦ Πασκάλ.

Ἐπὶ ὥρες δὲν ἔκαμε τὴν παραμικρὴ κίνηση, σιωπηλή, ἀκαμπτη, σὰ νὰ ἔλειπε ἐκεῖ κάτω, πολὺ μακρὰ μαζί μὲ τὸν πεθαμένο.

Στὶς δέκα ἄκουσε κάποιον θόρυβο.

Ἦταν ἡ Μαρτίνη πού ξανάφερνε τὴν λάμπα.

Κατὰ τὶς ἔντεκα ἡ Εὐτυχία, ἔδειξε ἀνησυχία, βγῆκε ἀπ' τὸ δωμάτιο κ' ἔπειτα ξαναμπήκε πάλι.

"Απ' τὴ στιγμή ἐκεῖνη μαινοβγαίνει, ἔδειχνε ἀνυπομονησία, ἔφερνε βόλτες γύρω ἀπ' τὴ νέα, πού ἦταν πάντα ξυπνὴ μὲ ὀρθάνοιχτα μάτια.

Χτύπησαν μεσάνοιχτα.

Μιὰ πεισματάρικη σκέψη ἔμενε μόνο στὸ ἄδειο τῆς μυαλό, χωμένη σὰν καρφί.

Γιατὶ εἶχε ὑπακούσει;

"Αν εἶχε μείνει, θὰ τὸν εἶχε θερμάνει μὲ τὰ νειάτα της, καὶ δὲ θὰ τὸν ἄφινε νὰ πεθάνῃ.

Θὰ τὸν ἀγαποῦσε τόσο, θὰ τὸν χαίδευε τόσο, πού θὰ τὸν γιάτρεινε.

Κάθε βράδυ θὰ τὸν ἔπαιρνε στὴν ἀγκαλιά της γιὰ νὰ τὸν κοιμήσῃ, θὰ τὸν ζέστανε μ' ὅλα της τὰ νειάτα, θὰ τοῦ ἐμφυσοῦσε τὴ δική της ζωὴ μὲ τὰ φιλιὰ της.

Ὅταν δὲν θέλει κανεὶς νὰ τοῦ πάρῃ ὁ Χάρος ἓνα ἀγαπημένο πλάσμα, τότε τὸ κρατεῖ στὴν ἀγκαλιά του, τοῦ δίνει τὸ αἷμα του, καὶ διώχνει τὸ Χάρο.

Ἦταν δικό της τὸ φταίξιμο, πού τὸν

έχασε, πού δὲν μπορούσε τώρα μ' ἓνα της σφιχταγκάλισμα νὰ τὸν ξυπνήσῃ ἀπ' τὸν αἰώνιο ὕπνο. Κι' ἔβρισκε πὼς ἦταν ἡλίθια γιὰ νὰ μὴν καταλάβῃ, ἄνθρωπε, γιὰ νὰ μὴν ἀφοσιωθῇ, ἔνοχη καὶ τιμωριμένη γιὰ πάντα, ἐπειδὴ ἔφυγε, σὰν ὁ κοινὸς νοῦς λέει πὼς πρέπει νὰ καρφωθῇ αὐτοῦ στὸ καθήκον σὺν σὺν ὑποτακτικῇ ὑπάκουη, καὶ τρυφερῇ γιὰ νὰ ἐπαρκευθῇ πάνω ἀπ' τὸ βασιλεῖα της.

Χτύπησε πάλι τὸ ρολοῖ καὶ ἡ Κλοτίλδη ἀνατρίχασε μὲ τὸν ἄκουσε τοὺς ἐλαφροὺς ἐκείνους ἤχους μέσα στὴ μεγάλη σιωπῇ.

Ποιὸς μίλησε;

Θυμήθηκε, κύτταξε τὸ ρολοῖ πού εἶχε χτυπήσει ἄλλοτε τόσες χαρούμενες ὥρες. Κι' ἀπ' ὅλα τώρα τὰ ἐπιπλά τῆς ἐρχόντανε ἀναμνήσεις.

Τῆς φαινότανε πὼς ξαναζοῦν οἱ δύο τοὺς μέσα στὸ μεγάλο καθρέφτη.

Πόσα ψυχούλα τοῦ ἔρωτά τους δὲν ἔβρισκε στὸ μαρμάρينو κομῷ;

Τί γέλοια κάμανε πάνω στὴ σαιζ—λόγκ, ὅταν τὸν ἀγγάλιαζε καὶ τὸν πείραζε! Ἀκόμη κι' ἀπ' τίς παλιές λόγκιες ταπειταρίες πού εἶχαν ξεθωριάσει καὶ εἶχαν πάρει τώρα τὸ χυμὸ τῆς αὐγῆς, τῆς ἐρχόταν ἓνας ψίθυρος: πᾶν ὅτι εἶχαν πεῖ ἄλλη φορὰ τρυφερό, παιδιάστικο μέσα, στὸ πάθος του.

Καὶ τότες σὰ σταμάτησε τὸ ἀνάλαφρο τράνταγμα τοῦ ρολογιοῦ, πού εἶχε βαστάξει τόσο πολὺ μέσα στὴν καρδιά της, ἀνεσήκωσε καὶ πάλι τὰ μάτια της στὸ ἀκίνητο πρόσωπο τοῦ Πασκάλ καὶ λιποθύμησε.

Μέσα σ' αὐτὴν τὴν καταβροχθισμένη πού ὅλο καὶ αὖξανε, ἡ Κλοτίλδη, λίγα λεπτά ἀργότερον, ἄκουσε ἓνα θόρυβο, ξαφνικοὺς λυγμοίς.

Κόποιος εἶχε μπῆ σὰ σύφουνας, κι' ἀναγνώρισε τότες τὴν γαγιά της.

Μὰ οὔτε κοιμήθηκε, οὔτε μίλησε· τόσο ἦταν δίχως δυνάμεις. Ἀπ' τὴ στιγμή πού εἶχε ἔρθῃ ἡ εὐτυχία, καλοβολεύτηκεν ἀμέσως. Ὡς τόσο τίποτα δὲ βίαζε. Εἶχεν ὁλόκληρη τὴ νύχτα δική της,

Ὅμως ἤθελε δίχως ἀργοπορία νὰ πάρῃ τὴ Μαρίνη μὲ τὸ μέρος της. Καὶ ἤξαιρε καλὰ τί ἦταν τὸ δραστικὸ γι' αὐτὴν τὴν ἀπλοϊκὴν γεροντοκόρη· ἡ πίστη της στὴ στενὴ καὶ σκοτεινὴ θρησκεία.

Ἡ πρώτη της λοιπὸν φροντίδα ἦταν σὰν κατέβηκε κάτω στὴν κουζίνα μέσα στὴν ἀκαταστασία ἐκείνη, γιὰ νὰ δῇ τάχα πὼς ψήνεται τὸ κοτόπουλο, καμώθηκε πὼς πλάνταζε τρομερά, μαθαίνοντας ὅτι πέθανε ὁ γυιὸς της, δίχως νὰ συμφιλωθῇ μὲ τὴν ἐκκλησία.

Ρωτοῦσε πάνω σ' αὐτὸ τὴν ὑπηρετρία, ἀπαιτοῦσε λεπτομέρειες. Ὅμως ἐκείνη κουνούσε ἀπελπισμένα τὸ κεφάλι: Ὁχι! Κανένας παλᾶς δὲν εἶχεν ἔλθει. Ὁ κύριος δὲν εἶχε κάμει τὸ σταυρό του.

Μονάχ' αὐτὴ εἶχε γονατίσει, γιὰ νὰ πῇ τίς προσευχὰς τῶν ἀγωνιόντων, πρῶμα πού τὸ δίχως ἄλλο δὲν ἦταν ἀρκετὸ γιὰ νὰ σωθῇ ἡ ψυχὴ τοῦ κυρίου.

Μὲ τί θέρη ὥς τόσο εἶχε παρακαλέσει τὸν πανάγαθο Θεὸ γιὰ νὰ πάῃ ἀμέσως ὁ κύριός της στὸν παράδεισο!

Μὲ τὰ μάτια στὸ σουβλιστὸ κοτόπουλο πού γυρνοῦσε πάνω ἀπ' τὴ φωτιὰ ἡ Εὐτυχία ξαναεῖπε μὲ φωνὴ πολὺ πιὸ χαμηλή:

Ἀχ! καμμένη μου κόρη! ἐκείνο πού πρὸ παντὸς τὸν ἐμποδίζει νὰ πάῃ στὸν παράδεισο, εἶναι ἐκεῖνα τὰ ἀπαίσιμα χαρτιά πού ἔχει κλεωμένα στὴ ντουλάπα.

Δὲν μπορῶ ἀκόμη νὰ καταλάβω, πὼς δὲν ἔχει ἀκόμη πέσει κεραυνὸς νὰ τὰ κἀνὴ στάχτη ταῦτα τὰ χαρτιά;

Ἄν τ' ἀφίσουμε νὰ φύγουν ἀπ' ἐδῶ μέσα, θὰ μᾶς βρῇ ἡ πανούκλα, ἡ ἀτιμία, θὰ πᾶμε στὴν κόλασι γιὰ πάντα.

Κατάλωμη ἡ Μαρίνη τὴν ἄκουε.

—Τὸ λοιπὸν ἡ κυρία πιστεύει πὼς Θεοῦ θέλημα εἶναι νὰ τὰ καταστρέψουμε; γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ κυρίου;

—Μεγάλε Θεέ! Ἄν τὸ πιστεύω, λές;.. Μὰ ἂν τὰ εἴχαμε αὐτὰ τὰ φρικαλέα χαρτιά, νὰ ἐγὼ ἡ ἴδια μὲ τὸ χέρι μου θὰ τᾶρριχνα στὴ φωτιὰ. Ἀ! δὲν ἔχετε ἀνάγκη νὰ προσθέσετε ἄλλη χόβολη, μόνο μὲ κεῖνα κεῖ πάνω τὰ στρατσόχαρτα, θὰ ψήνατε τρία κοτόπουλα σὰν τοῦτο δῶ.

Ἡ ὑπηρετρία πῆρε ἓνα κουτάλι, γιὰ νὰ βρέξῃ τὸ πουλί. Τώρα φαινότανε κι' αὐτὴ συλλογισμένη.

—Μόνο πού δὲν τᾶχουμε !.. Μάλιστα ἄκουσα πάνω σ' αὐτό, μιὰν κουβέντα πού θαρρῶ πὼς μπορῶ νὰ τὴν ξαναπῶ στὴν κυρία: Ἦταν ὅταν ἡ δεσποινὶς Κλοτίλδη εἶχεν ἀνεβῇ στὸ δωμάτιο. Ὁ γιατρὸς Ραμὸν

τὴν εἶχε ρωτήσῃ ἂν θυμότανε τί διαταγὲς τῆς εἶχε δόσει ὁ κύριος, πρὶν φύγῃ τὸ δίχως ἄλλο. Καὶ τοῦ εἶπε πὼς θυμᾶται, πὼς αὐτὴ θᾶπρεπε νὰ κρατήσῃ τοὺς φακέλλους καὶ νὰ τοῦ δόσῃ τὰ χειρόγραφα τ' ἄλλα.

Ἡ Εὐτυχία, πού τὴν εἶχε πιάσει ὀϊγος δὲν μπόρεσε νὰ συγκρατήσῃ μιὰν ἀνήσυχη χειρονομία.

Φαντάσθηκε κι' ὅλας πὼς τῆς ξεφεύγουν τὰ χαρτιά. Καὶ δὲν ἤθελε μόνο τοὺς φακέλλους, μὰ ὅλα τὰ χειρόγραφα.

—Πρέπει νὰ δράσουμε, τῆς φώναξε. Νὰ δράσουμε τὴ νύχτα. Αὐριο ἴσως θὰ ἦταν πολὺ ἀργά.

—Ξαίρω καλὰ, πού εἶναι τὸ κλειδί τῆς ντουλάπας, εἶπε μὲ σιγανὴ φωνή, ἡ Μαρίνη. Ὁ γιατρὸς τὸ εἶπε στὴ δεσποινίδα.

Ἀμέσως ἡ Εὐτυχία τέντωσε τ' αὐτὴ της.

—Τὸ κλειδί; Ποῦ εἶναι λοιπόν;

—Κάτω ἀπ' τὸ προσκέφαλο.. Κάτω ἀπ' τὸ κεφάλι τοῦ κυρίου!

Παρὰ τὴ μεγάλη φωτιὰ πού φεγγοβολοῦσε, μιὰ παγερὴ πνοὴ εἶχε περάσει. Οἱ δύο γυναῖκες σὼπασαν.

Δὲν ἀκουγότανε πιὰ, παρὰ τὸ πάχος τοῦ πουλιοῦ, πού τσιρτσίζε στὴ φωτιὰ.

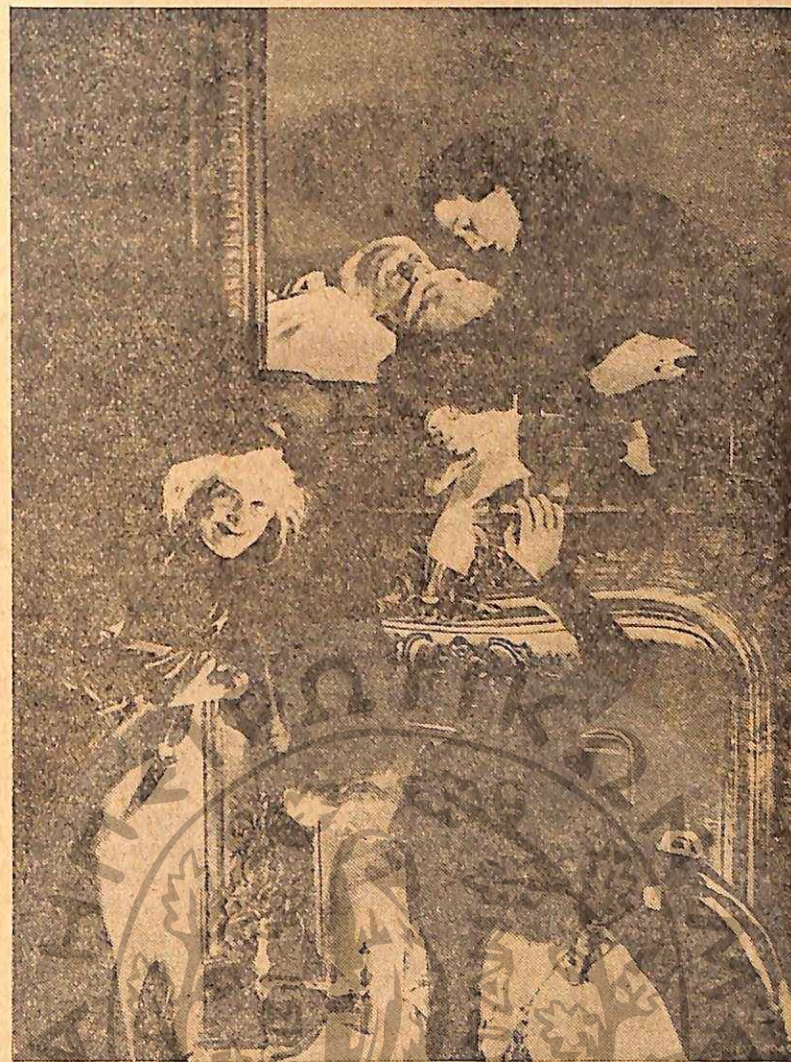
Μὰ ὅταν ἡ γοιὰ μαντὰμ Ρουγκὸν δειπνήσῃ μόνη καὶ βιαστικὰ, ξανανέβηκε πάνω μαζὺ μὲ τὴ Μαρίνη.

Ἀπ' τὴ στιγμὴν ἐκείνη, δίχως νὰ ποῦν πιὰ τίποτ' ἄλλο μετὰξὺ τους, ἡ συμφωνία εἶχε γίνῃ. Ἦταν ἀποφασισμένο νὰ πάρουν τὰ χαρτιά, πρὶν ξημερώσῃ ὅπως ὅπως..

Τὸ πιὸ ἀπλό, θι ἦταν, νὰ πάρουν τὸ κλειδί κάτω ἀπ' τὸ προσκέφαλο. Τὸ δίχως ἄλλο ἡ Κλοτίλδη θὰ κοιμότανε ἐπὶ τέλους.

Φαινότανε πολὺ ἐξαντλημένη καὶ θὰ τὴ ξάλιζεν ἡ κούραση.

Ἐπρεπε λοιπὸν νὰ περιμένουν.

Ἀρχισαν τότε νὰ κοινοποιοῦν, νὰ φέρουν βόλτες ἀπ' τὴ σάλλα στὸ δωμάτιο, κουφοκοιτάζοντας ἂν τέλος θάκλειναν τὰ ὀρθανόχια μάτια τῆς νέας.

Ἀδιάκοπα ἡ μιὰ πῆγαινε καὶ κοίταζε, ἐνῶ ἡ ἄλλη ἀνυπομονοῦσε μέσ' στὴ σάλλα, ὅπου κάπνιζε μιὰ λάμπα.

Αὐτὸ βάσταξε ἴσαμε περασμένα μεσάνυχτα.

Τὰ μάτια, τὰ βαθερά, γεμάτα σκιά κι'

ἀπειρή ἀπελπισία, ἔμεναν ὀρθάνοιχτα.

Κατὰ τὰ μεσάνυχτα, ἡ Εὐτυχία εἶχε βολευτεῖ σὲ μιὰν πολυθρόνα, στὰ πόδια τοῦ κρεβατιοῦ, ἀποφασισμένη νὰ μὴν ἀφίστη τῇ θέσῃ αὐτὴν ὅσο δὲν ἔπαιρνε ὕπνος τὴν ἐγγονὴν της.

Δὲν τὴν ἄφινε ἀπ' τὰ μάτια της, νευριασμένη γιατί ἡ νέα, μόλις ἀνοιγόκλεινε τὰ βλέφαρα, κρατοῦσε καρφωμένο τὸ βλέμμα συνεχῶς, μέσα στὴν ἀκαμψία ἐκείνη τῆς ἀπελπισίας.

Ἐπειτα πιάστηκε ἡ ἴδια στὸ παιχνίδι της, κι' ἐνοιωσε νὰ τὴν κυριεύῃ ἡ νύστα.

Ἐξω φρενῶν δὲν μπόρεσε πιά νὰ μείνῃ παραπάνω στὴ θέσῃ ἐκείνη. Καὶ ξαναπῆγε πάλι νὰ βοῇ τὴ Μαρτίνη.

— Ἀνώφελα! εἶπε. Δὲ θὰ κοιμηθῇ! Πρέπει νὰ βροῦμε κάτι ἄλλο.

Τῆς εἶχε κι' ὅλας ἔρρη ἡ σκέψη νὰ παραβιάσῃ τὴ ντουλάπα. Μὰ οἱ παλιές δρῦνες πόρτες φαινότανε ἀκλόνητες. Καὶ μὲ τί νὰ σπᾶσουν τὴν κλειδωνιά, δίχως νὰ λογαριάσῃ κιόλας κανεὶς τὴ βοῇ πού θ' ἄκανε.

Καρφώθηκε ὡς τόσο μπρὸς στίς πόρτες, τίς πασπάτευε μὲ τὰ χέρια της, κ' ἔψαχνε νὰ βοῇ τ' ἀδύνατα μέρη.

— Ἄν εἶχα ἓνα ἐργαλεῖο!..

Ἡ Μαρτίνη, λιγότερο παθιαῖρα, τῆς εἶπε:

— Ἀ, ὅχι κυρία! Θὰ μᾶς τσακώσουν! Περιομένετε... ἴσως νὰ κοιμᾶται ἡ δεσποινίς.

Ξαναγύρισε στὸ δωμάτιο, πατώντας στίς μύτες τῶν ποδιῶν της, καὶ ξαναρθε πάλι ἀμέσως.

— Μὰ ναί! κοιμᾶται... τὰ μάτια της εἶναι κλειστά. Δὲν κοινιέται διόλου.

Τότες πῆγαν καὶ τὴν εἶδαν κι' οἱ δυο, κρατώντας τὴν ἀνάσα τους.

Ἡ Κλοτίλδη πραγματικὰ εἶχε κοιμηθῇ, καὶ τὸ βῦθος τῆς φαινότανε τέτοιο, πού οἱ δυο γυναῖκες παίρνανε τώρα τόλμη.

Μὰ φοβόντανε ὡς τόσο μὴ τὴν ξυπνήσουν, ἂν τὴν ἀκουμποῦσαν, γιατί εἶχε βάλῃ τὴν καρέκλα τῆς ἀκουμπιστὰ στὸ κορβᾶτι. Κ' ἦταν ἐπιστὸς φοριχτὸ τὸ νὰ βάξουν τὸ χέρι τους καὶ νὰ κλέβουν τὸν πεθαμένο, πράγμα πού τις τρομάζεν ἐπίσης.

Τάχα δὲν θὰ τοῦ τάραζαν τὴν ἡσυχία; Δὲ θὰ κουνιότανε ἀπ' τὸ ἀνασκήκωμα;

Αὐτὸ τίς ἔκαμε νὰ χλωμαῖζουν.

Ἡ Εὐτυχία εἶχε κι' ὅλας προχωρήσει μὲ τεντωμένα χέρια, μὰ ἔκανε πίσω.

— Ὁχι, ὅχι! δὲν μπορῶ!.. Μοῦ φαίνεται πὼς θ' ἀνοίξῃ τὰ μάτια.

Καὶ τρέμοντας, πλανταγμένες στάθηκαν ἀκόμα μιὰ στιγμή στὸ δωμάτιο, τὸ γεμάτο σιωπὴ καὶ μεγαλεῖο τοῦ θανάτου, ἀπέναντι στὸν Πασκάλ, πού ἦταν ἀκίνητος γιὰ πάντα καὶ τὴν Κλοτίλδη, τὴν τσακισμένη ἀπ' τὸν πόνο της.

Ἐνας ἱερὸς τρόμος τίς ἔδιωχνε τώρα.

Ἡ Εὐτυχία πού ἄλλοτε δὲν ὀπισθοχώρησε οὔτε μπρὸς στὸ αἶμα, ἔφευγε τώρα σὰ νὰ τὴν κυνηγούσαν.

— Ἐλάτε!.. Ἐλάτε Μαρτίνη... θὰ προσπαθήσουμε κάτι ἄλλο... Νὰ βροῦμε ἓνα ἐργαλεῖο.

Σὰ βρέθηκαν στὴ σάλλα μέσα, πῆραν τὴν ἀνάσα τους.

Ἡ ὑπηρετρία θυμήθηκε τότε, πὼς τὸ κλειδὶ τοῦ γραφείου θὰ ἦταν πάνω στὸ κομὸ, ὅπου τὸ εἶχε τὴν παραμονή, τὴν ὥρα τῆς κρίσης τοῦ κυρίου.

Πῆγαν καὶ κοίταξαν. Ἡ μητέρα δὲν ἔνωσε καμμιὰν τύψη. Ἄνοιξε τὸ ἐπιπλο. Μὰ δὲ βρῆκε παρὰ τίς πέντε χιλιάδες φράγκα, πού τίς ἄφισε πάλι ἐκεῖ, γιατί τὸ χρῆμα δὲν τὴν ἀπασχολοῦσε.

Μάταια ἔψαξε νὰ βοῇ τὸ γενεαλογικὸ δέντρο, πού ἤξαιρε ὡς τόσο, πὼς βρισκότανε ἐκεῖ.

Θᾶρχιζε μὲ τόσην εὐχαρίστηση ἀπ' αὐτὸ τὸ καταστρεπτικὸ τῆς ἔργου!

Εἶχε μείνει στὸ τραπέζι τοῦ γιατροῦ, στὴ σάλλα καὶ δὲν μπορούσε φυσικὰ νὰ τ' ἀνακαλύψῃ, μὲ τὴν ταραχὴ καὶ μὲ τὸ πάθος, πού σκάλιζε.

Ξαναγύρισε πάλι μπρὸς στὴν ντουλάπα κι' ἀναστέναξε:

— Ἀχ! ἂν εἶχα ἓνα ἐργαλεῖο!.. Κι' ἔψαχνε πάλι τίς χαραμάδες, σὰ νὰ ἤθελε νὰ παρῶντα τίς πόρτες μὲ τὰ δάχτυλά της.

Ξαφνικὰ τὸ βλέμμα τῆς ἄστραψε. Εἶχε βρεῖ.

— Δὲ μοῦ, λέτε Μαρτίνη!.. Ἐχει ἓνα γάντισο, πού βαστᾷ ἀπὸ μέσα τὸ πρῶτο φύλλο τῆς πόρτας;

— Ναί! κυρία! Πιάνει στὸ μεσιανὸ ράφι..

Ἡ Εὐτυχία τότε ἔκαμε μιὰ χειρονομία, σὰ νὰ εἶχε σίγουρη τὴ νίκη.

— Ἐχετε ἓνα τρυπάνι; Ἐνα μεγάλο τρυπάνι; Δόστε μου γρήγορα ἓνα τρυπάνι!..

Γρήγορα ἡ Μαρτίνη κατέβηκε στὴ κουζίνα νὰ φέρῃ τὸ ἐργαλεῖο.

— Ἐτσι βλέπετε δὲν θὰ κάνουμε θόρυβο!

Εἶπεν ἡ γριὰ, ἀρχίζοντας τὴν ἐργασία.

Μὲ μιὰ περιέργη ἐνεργητικότητα, πού δὲ τὴν ὑποψιάζονταν κανεὶς γὰρ τὰ χέρια της, πού τὰ εἶχεν ἀποξηράνῃ ἡ ἡλικία, κάρφωσε τὸ τρυπάνι καὶ ἀνοίξε τὴν πρώτη τρύπα στὸ ὕψος, πού εἶχε πεῖ ἡ ὑπηρετρία. Μὰ ἦταν πολὺ χαμηλά. Ἐνωσε πὼς τὸ τρυπάνι ἔβρισκε στὸ ράφι. Μιὰ δεύτερη τρύπα τὴν ἔφερε κατ' εὐθείαν στὸ σίδερο τοῦ γάντιου.

Τοῦτῃ τῇ φορᾷ ἦτανε πάρα πολὺ ἴσα ἴσα. Κ' ἔκαμε πολλὰς τοῦπες, δεξιὰ κι' ἀριστερά, ὡς πού, μὲ τὸ ἴδιο πάλι τὸ τρυπάνι, μπόρεσε ἐπὶ τέλους νὰ βοῇ τὸ γάντιο καὶ νὰ τὸν σπρώξῃ.

Ἡ κλειδωνιά ἔπαιξε καὶ ἀνοίξαν κ' οἱ δυο οἱ πόρτες.

— Τέλος!.. Ἐσφώνησε ἡ Εὐτυχία, ἔξω φρενῶν.

Ἐπειτα ἀνήσυχη, ἔμεινε ἀκίνητη, μὲ τεντωμένο τ' αὐτί, μήπως ἡ Κλοτίλδη...

Μὰ δλόκληρο τὸ σπῆτι κοιμότανε, μέσα στὴ μαύρη σιγῇ.

Δὲν ἐρχότανε ἀπ' τὸ δωμάτιο, παρὰ ἡ μεγαλειώδης σιγὴ τοῦ θανάτου.

Καὶ ἡ ντουλάπα ἦταν ὀρθάνοιχτη, μὲ τὰ ράφια τῆς γεμάτα χαρτιά.

Τότε ἐκείνη χύμηξε κι' ἄρχισε τὸ ἔργο τῆς καταστροφῆς, μέσα στὴν ἱερὴ σκιά, τῆς ἀπειρῆς ἡσυχίας τοῦ πεθαμένου, πού τὸν ξενυχτοῦσαν.

— Τέλος!.. εἶπε. Τριάντα χρόνια τώρα, πού τὸ θέλω καὶ πού περιμένω! Γρήγορα! Μαρτίνη!.. Βοηθᾶτε με...

Εἶχε ἀρπάξῃ κιόλας μιὰ καρέκλα καὶ εἶχε ἀνέβει, γιὰ ν' ἀδειασῇ τὸ πάνω ράφι, γιατί θυμότανε πὼς ἐκεῖ βρισκόταν τὰ χαρτιά.

Μὰ ξαφνιασμένη, γιατί δὲ βρῆκε πὰ τοὺς φακέλλους μὲ τὸ χοντρὸ γαλάζιο χαρτί. Δὲν ὑπῆρχαν πιά ἐκεῖ, παρὰ στίβες χειρόγραφα, πού ἦταν ἀνέκδοτα ἔργα τοῦ γιατροῦ. Ἐργα μὲ ἀνυπολόγιστην ἀξία, ὅλες οἱ ἐρευνες, ὅλες οἱ ἀνακαλύψεις, τὸ μνημεῖο τῆς μελλουμένης δόξας του, πού τὸ

εἶχε κληροδοτήσῃ στὸν Ραμόν, γιὰ νὰ φροντίσῃ αὐτός.

Προφανῶς, λίγες μέρες πρὶν ἀπ' τὸ θάνατό του, ἔχοντας ὑπ' ὄψιν του ὅτι οἱ φάκελλοι μόνο διέτρεχαν κίνδυνο, καὶ πὼς κανεὶς στὸν κόσμον δὲ θὰ τολμοῦσε νὰ καταςτρέψῃ τ' ἄλλα του ἔργα, εἶχε κάμει μιὰν μετακόμιση, γιὰ νὰ τὰ προφυλάξῃ ἀπ' τὰ πρῶτα σκαλίσματα.

— Ἀ! τόσο τὸ χειρότερο... εἶπεν ἡ Εὐτυχία. Ὑπάρχουν τόσα!.. Ἄς ἀρχίσουμε ἀπ' ὅτι δῆποτε, γιὰ νὰ τελειώσουμε... Μιὰ καὶ εἶμαι ἐδῶ πάνω ἄς τὰ ξεπλύνουμε πρῶτα αὐτά.

Καὶ ἄδειασε τὸ ράφι, ρίχνοντας μάτσα μάτσα τὰ χειρόγραφα στὴν ἀγκαλιὰ τῆς ὑπηρετρίας, πού τ' ἀκουμποῦσε στὸ τραπέζι.

— Στὴ φωτιά! Στὴ φωτιά!.. Θὰ βροῦμε στὸ τέλος καὶ κεῖνα πού ζητῶ... Στὴ φωτιά! πρῶτ' αὐτά! Καὶ τὸ παραμικρὸ χαρτάκι στὴ φωτιά! ἂν θέλουμε νὰ εἶμαστε σίγουροι πὼς σκοτώνουμε τὴ διάδοσιν τοῦ κακοῦ!

Ἡ ἴδια μὲ τὸ χέρι της, μέσα στὸ φανατισμὸ τῆς καὶ στὸ μῖσος, πού ἔτρεφε γιὰ τὴν ἀλήθεια, στὸ πάθος τῆς νὰ καταστρέψῃ κάθε μαρτυρία τῆς ἐπιστήμης, ἔσχισε τὴν πρώτη σελίδα τοῦ χειρογράφου, τ' ἀναψὲ στὴ λάμπα, καὶ πῆγε κ' ἔρριξε τὸν ἀναμένο δαυλὸ στὸ μεγάλο τζάκι, ὅπου δὲν εἶχαν ἀνάψει φωτιά πρὶν εἴκοσι χρόνια.

Καὶ τροφοδότησε τὴ φλόγα, ρίχνοντας κομᾶτια-κομᾶτια τ' ἄλλα χειρόγραφα.

Ἡ ὑπηρετρία, ἀποφασισμένη ὅπως κι' αὐτή, ἦρθε καὶ τὴ βοηθοῦσε. Εἶχε πάρει ἓνα μεγάλο τετραδίου καὶ τὸ ξεφύλλιζε.

Ἀπ' τὴ στιγμή ἐκείνη, ἡ φλόγα δὲν κόπασε, τὸ μεγάλο τζάκι γέμισε λάμψη, μιᾶς πραγματικῆς πυρκαϊᾶς, πού ἂν κάποτε μικραῖναν οἱ φλόγες τῆς, ἦταν γιὰ νὰ θεογειέψουν ἀκόμη περισσότερα, σὰν πετοῦσαν καινούργια μάτσα χειρόγραφα.

Ὅσο προχωροῦσαν, τόσο πὺρ εὐκολὴ γινότανε ἡ δουλειὰ τους.

Στὴ βιάση τῆς νὰ πᾶν νὰ πάρῃ καινούργιο μάτσο, ἡ Εὐτυχία σκόνταψε πάνω σὲ μιὰ πολυθρόνα.

— ὦ!.. κυρία, προσέξτε!.. Ἄν ἐρχότανε;..

— Νάρρη ποιός; ἡ Κλοτίλδη; Κοιμᾶται.

ται ήσυχα τὸ κακόμοιρο τὸ κορίτσι!... Κ' εἴπεται ἂν ἔρθῃ σὺν θάχουμε τελειώσει, τὸ ἴδιο μοῦ κάνει. Μὴ σὲ νοιάζει!... Δὲ θὰ κρυφτῶ!... Θ' ἀφήσω τὴ ντουλάπα ἄδεια, καὶ ὀρθάνοιχτη. Θὰ τὸ φωνάξω πὼς ἐγὼ καθάρισα τὸ σπῖτι. Ὅταν δὲ θὰ ὑπάρχῃ πιά οὔτε ἴχνος ἀπ' αὐτὲς τὶς γραφές, ἄχ! Θέ μου πεντάρα δὲ δίνω ἄλλο.

Κοντὰ δύο ὥρες τὸ τζάκι ἔκαιε.

Εἶχαν ξαναπάει στὴ ντουλάπα καὶ ἀδειάσανε τὰ δυὸ ἄλλα ράφια. Δὲν ἔμενε πιά τὸ κάτω ποῦ φαινότανε μπουκωμένο μὲ ἀνάκατες σημειώσεις.

Μὰ τὴ στιγμή πού πήγαινε ν' ἀδειάσῃ κι' αὐτὸ, γραπώνοντας φρίδην-μίγδην τὰ χαρτιά, ἡ Εὐτυχία ἔβγαλε μιὰ πνιγμένη κραυγὴ θριάμβου:

— Ἀχ!... Νά τα!... Στὴ φωτιά! Στὴ φωτιά!

Εὗρισκε τέλος πάντων τοὺς φακέλλους.

Ὅπως διόλου στὸ βάθος, πίσω ἀπ' ὁλόκληρο πρόσωπο ἄλλα χειρόγραφα, ὁ γιὰ τὸς εἶχε κρύψει τοὺς φακέλλους μὲ τὸ γαλάζιο χαρτί. Καὶ ἔσπασε τότε ἡ μανία τῆς καταστροφῆς, ἡ λύσσα ἡ ἀσυγκράτητη

Ἀρπάξε τοὺς φακέλλους μὲ τὶς χεῖρες, τοὺς τραβοῦσε, τοὺς ἔρριχνε στὸ τζάκι, πού εἶχε παραγείσει καὶ κινδύνευε νὰ βάλῃ φωτιά στὸ σπῖτι.

— Καίονται!... Καίονται!... Τέλος καίονται!... Μαρτίνη! Κι' αὐτόν, κι' αὐτόν. Ἀ! Τί φωτιά!... Τί μεγάλη φωτιά!...

Μὰ ἡ ὑπηρετρία ἀνησυχοῦσε.

— Κυρία! Προσέξτε!... Θὰ κάψετε τὸ σπῖτι!... Δὲν ἀκοῦτε τὸ τρίζιμο;

— Ἀ! Τί μὲ νοιάζει!... Ὅλα μποροῦν νὰ καοῦν! Καίονται! Εἶναι τόσο ὠραίο. Ἀκόμῃ τρεῖς... ἀκόμῃ δύο... Κι' ὁ τελευταῖος!

Τὴν πῆραν τὰ γέλια. Ἀλαφιασμένη, τρομερή, κοίταξε τὰ μαῦρα κομμάτια στὴν καπνιά ἀπ' τὰ καμμένα χαρτιά. Τὸ βογγητὸ τῆς φωτιᾶς γινότανε τρομερό, ἡ γωνιά πού δὲν τὴν εἶχαν καθάρισε, ἄρχισε νὰ κορώνη.

Αὐτὸ λὲς καὶ τὴν ἐρέθιζε ἀκόμῃ περισσότερο, ἐνῶ ἡ ὑπηρετρία τὰ εἶχε χάσει κι' ἄρχισε νὰ ξεφωνίζει καὶ νὰ τρέχῃ γύρω στὴ σάλα.

Ἡ Κλοτίλδη κοιμότανε δίπλα στὸν πεθαιμένο Πασκάλ, μέσα στὴν ὑπέρτατη ἐκείνη ἡρεμία τοῦ δωματίου.

Κι' ἀπ' τὸ βάθος τοῦ βαρειοῦ καὶ δίχως ὄνειρα ὕπνου τῆς ἄκουσε ὥς τόσο σὰ μιὰν ὀχλοβοή, σὺν ἑνα καλπασμὸ ὅλο καὶ πιὸ ὀρμητικό, ἐνὸς ἐφιάλτη.

Ἐπειτα, σὺν ἄνοιξε τὰ μάτια. στὴν ἀρχὴ δὲν κατάλαβε.

Ποῦ βρισκότανε; Γιατί αὐτὸ τὸ τεράστιο βάρος, πού ἔπνιγε τὴ καρδιά της;

Ἀντιλήφθηκε τὴν πραγματικότητα μέσα στὸν τρόμο! Ξαναεἶδε τὸν Πασκάλ ξαπλωμένο, ἄκουσε τὰ ξεφωνητὰ τῆς Μαρτίνης δίπλα καὶ ὤρμησε μὲ ἀγωνία, γιὰ νὰ δῇ τί τρέχει.

Μὰ ἀπ' τὸ κατῶφλι κιόλας, ἡ Κλοτίλδη εἶδε ὁλόκληρη τὴ σκηνή. Καὶ ἡ κραυγὴ πού ἀνάβλισε ἀπὸ τὰ σωθικά της, ἦταν ἡ ἴδια κραυγὴ, πού εἶχε βγάλει ὁ ἴδιος ὁ Πασκάλ τὴ νύχτα τῆς μπόρας, ὅταν τὴν εἶχε τσακώσει νὰ τοῦ κλέβῃ τὰ χαρτιά.

— Κλέφτρες! Δολοφόνες!...

Ὁρμησε πρὸς τὸ τζάκι καὶ παρὰ τὸ φοβερὸ μουγκριτὸ τῆς φωτιᾶς, παρὰ τὴν ἀναμένη καπνιά, πού ἔπεφτε, μὲ κίνδυνο ν' ἀρπάξουν τὰ μαλλιά της καὶ νὰ καοῦν τὰ χέρια της, ἄρπαξε μὲ τὶς χεῖρες τὰ χαρτιά, πού δὲν εἶχαν ἀκόμῃ ὅλως διόλου καεῖ καὶ τ' ἄσβυσε μὲ γενναιότητα, σφίγγοντάς τα πάνω της.

Μὰ ἦταν τόσο λίγα. Μόλις κομμάτια ἀπὸ σελίδες. Οὔτε ἑνα χειρόγραφο ὁλόκληρο. Καὶ οὔτε ψυχουλᾶκια ἀπ' τὴν τεράστια ἐκείνη ἐργασία, ἀπ' τὸ ὑπομονετικὸ ἐκείνο ἔργο, τὸ κολοσσαῖο, μιᾶς ὁλόκληρης ζωῆς, πού τὸ εἶχε καταστρέψει ἡ φωτιά, σὲ δυὸ ὥρες μέσα.

Καὶ ἡ ὀργή της μεγάλωνε καὶ γινότανε κι' αὐτὴ ἔξω φρενῶν.

— Εἰστε δολοφόνες καὶ κλέφτρες!... Κάματε αὐτοῦ ἑνα ἀπαίσιο φόνο! Βεβηλώσατε τὸ θάνατο, σκοτώσατε τὴ σκέψη, δολοφονήσατε τὴ μεγαλοφυΐα!

Ἡ γριὰ μαντὰμ Ρουγκὸν δὲν ὀπισθοχωροῦσε διόλου. Ἀπεναντίας μάλιστα δίχως νὰ μετανιώσῃ διόλου, μὲ τὸ κεφάλι ψηλά, υπεράσπιζε τὴν καταστρεπτικὴ ἀπόφαση, πού εἶχε ἐκδόσει καὶ ἐκτελέσει ἡ ἴδια.

— Σ' ἐμένα μιλάς; Στὴ γιάγιά σου;... Ἐκανα ὅτι ὀφείλα νὰ κάνω. ὅτι ἤθελες νὰ κἀνῃς καὶ σὺ ἄλλοτε μαζί μου.

— Ἀλλοτε, μὲ εἶχατε τρελλάνει. Ὅμως

ἔζησα ἀπὸ τότε, ἀγάπησα, κατάλαβα... Κ' ἐξὸν ἀπ' αὐτό, ἦταν μιὰ ἱερὴ κληρονομία κληροδοτημένη στὸ θάνατος μου. Ἦταν ἡ τελευταία σκέψη ἐνὸς πεθαμένου, πᾶν ὅτι ἔμενε ἀπ' ἑνα μεγάλο μυαλό... Ναί, εἶσαι ἡ γιάγιά μου!... Καὶ εἶναι, σὰ νᾶχῃς κάψει τὸν ἴδιο τὸ γιό σου!

— Νὰ κάψω τὸν Πασκάλ ἐγώ, γιατί ἔκαψα τὰ χαρτιά του; Φώναξε ἡ Εὐτυχία. Ἐ, τί... λές! Ἐγὼ θάκαιγα τὴν πόλη ὁλόκληρη, γιὰ νὰ σώσω τὴ δόξα τῆς οἰκογενείας μας!

Προχωροῦσε, πάντα μαχητικὴ καὶ θριμβευτικὴ.

Καὶ ἡ Κλοτίλδη, πού εἶχε ἀφίσει πάνω στὸ τραπέζι τὰ μισοκαμμένα χαρτιά, πού τὰ εἶχε γλυτώσει, τὰ προστάτευε τώρα μὲ τὸ σῶμα της, γιατί φοβότανε μήπως τὰ ξαναπάρῃ ἐκείνη καὶ τὰ ρίξει στὶς φλόγες.

Ὅμως ἡ γριὰ, τὰ περιφρονοῦσε, δίχως νὰ νοιάζεται κἄν γιὰ τὴν πυρκαϊά, πού εὐτυχῶς ἄρχισε νὰ ἡμερεύῃ μόνη της, ἐνῶ ἡ Μαρτίνη μὲ τὸ φτιάρι ἔπνιγε τὴν καπνιὰ τὴν πυρκατωμένη καὶ τὶς τελευταῖες φλόγες.

Μὲ μιὰν μεγάλη χειρονομία ἡ γριὰ ἔδειξε τὴν ἄδεια ντουλάπα καὶ τὸ τζάκι, ὅπου ἀποτελείωνε τὸ κάψιμο.

— Τώρα τελείωσε! Ἡ δόξα μας γλύτωσε...

Τὰ ἀπαίσια αὐτὰ χαρτιά, δὲ θὰ μᾶς καθηγοροῦν πιά ἀπ' ἐδῶ κ' ἔμπρός, καὶ δὲν θ' ἀφίσω πίσω μου καμμιάν ἀπειλή... Οἱ Ρουγκὸν θριαμβεύουν.

Πλανταγμένη ἡ Κλοτίλδη, σήκωσε τὰ χέρια, σὰ γιὰ νὰ τὴν διώξῃ. Ἀλλὰ ἐκείνη ἔφυγε μόνη της, κατέβηκε στὴν κουζίνα, ἔπλυνε τὰ χέρια της καὶ ἔσιαξε τὰ μαλλιά της. Ἡ ὑπηρετρία θὰ τὴν ἀκολουθοῦσε, ὅταν γυρνώντας εἶδε τὴ χειρονομία τῆς νεαρᾶς ἀφέντισσας της.

Γύρισε ξέπισω.

— Ὡ ναί, δεσποινίς!... Θὰ φύγω μεθαύριο, ὅταν ὁ κύριος θὰ εἶναι στὸ νεκροταφεῖο.

Μεσολάβησε σιγὴ.

— Μὰ ἐγὼ δὲν σᾶς διώχνω, Μαρτίνη, τὸ ξαίρω καλὰ πὼς δὲν εἰστε ἡ πιὸ ἔνοχη... Τριάντα χρόνια τώρα ζῆτε μέσα σ' αὐτὸ τὸ σπῖτι... Μείνετε, μείνετε μαζί μου!

Ἡ γριὰ κούνησε τὸ ἄσπρο της κεφάλι

καὶ κατάχλωμη εἶπε:

— Ὁχι! Ὑπηρετήσα τὸν κύριο, δὲν θὰ ὑπηρετήσω κανένα ἄλλο ἔπειτα ἀπ' τὸν κύριο!

— Μὰ ἐμένα;

Ἐκείνη σήκωσε τὰ μάτια της, κοίταξε κατὰ πρόσωπο τὴ νέα, τὴν κορούλα αὐτὴν, πού τὴν μεγάλωσε στὰ χέρια της.

— Ἐσᾶς!... Ὁχι!

Τότε ἡ Κλοτίλδη βρέθηκε σὲ ἀμηχανία καὶ τῆς μίλησε γιὰ τὸ παιδί, πού εἶχε στὰ σπλάχνα της, τὸ παιδί αὐτὸ τοῦ κυρίου της, καὶ πού θὰ δεχότανε ἴσως νὰ τὸ ὑπηρετήσῃ. Τὸ εἶχε μαντέψει ἡ ὑπηρετρία. Ἡ Μαρτίνη θυμήθηκε τὴ συνομιλία, πού εἶχε πάρει τ' αὐτὴ της, κοίταξε τὸ γόνιμη ἐκείνη κοιλιά τῆς γυναίκας, ὅπου ἡ ἐγκυμοσύνη ἀκόμῃ δὲ φαινότανε. Γιὰ μιὰ στιγμή φάνηκε πὼς συλλογιέται. Ἐπειτα εἶπε καθαρά καὶ ξάστερα:

— Τὸ παιδί, ἔ;... Ὁχι!

Καὶ ἀποτελείωσε, δίνοντας τοὺς λογαριασμούς της, κανονίζοντας τὴν ὑπόθεσιν σὺν πρακτικὴν γυναίκα, πού ἤξαιρε τὴν ἀξία τοῦ χρήματος:

— Ἀφοῦ ἔχω τὰ μέσα, θὰ πάω νὰ φάω ἡσυχα ἡσυχα τὰ εἰσοδήματά μου σὲ κάποια γωνιά... Ἐσᾶς, δεσποινίς, μπορῶ νὰ σᾶς ἀφήσω γιατί δὲν εἰστε φτωχή. Ὁ κ. Ραμόν, θὰ σᾶς ἐξηγήσῃ αὐριο, πὼς γλύτωσαν τέσσερες χιλιάδες εἰσοδήματα ἀπ' τὸ συμβολαιογράφο.

Νὰ ἐν τῷ μεταξύ, τὸ κλειδί τοῦ γραφείου ὅπου θὰ βοήτε τὶς πέντε χιλιάδες φράγκα, πού ἄφισε ὁ κύριος... Ἡ ξαίρε καλὰ πὼς δὲ θάχουμε κακὰ ξεμπερδέματα μαζί. Ὁ κύριος δὲν μ' ἐπλήρωσε πιά ἐδῶ καὶ τρεῖς μῆνες. Ἐγὼ ἀποδείξεις του πού μαρτυροῦν. Ἐξὸν ἀπ' αὐτό, τώρα τελευταῖα, ἔδωσα ἀπ' τὴν τσέπη μου κοντὰ διακόσια φράγκα, δίχως αὐτὸς νὰ ξαίρῃ ἀπὸ πού ἐρχόντανε τὰ λεφτά. Ὅλα αὐτὰ εἶναι γραμμένα. Εἶμαι ἡσυχη. Ἡ δεσποινίς δὲ θὰ μ' ἀδικήσῃ, οὔτε μονόλεφτο... Μεθαύριο, ὅταν πιά ὁ κύριος δὲ θὰ εἶναι ἐδῶ, θὰ φύγω!

Κατέβηκε κι' αὐτὴ στὴ κουζίνα, καὶ ἡ Κλοτίλδη, παρὰ τὴ συνενοχὴ τῆς γυναίκας αὐτῆς σ' ἑνα τέτοιο ἐγκλημα, ἔνωσε θλίψη γι' αὐτὴ τὴν ἐγκατάλειψη.

Ὡς τόσο, ἔτσι, ὅπως μάζευε, τὰ ἀπομει-

νάγια του φακέλλου, χάρηκε σάν είδε πάνω στο τραπέζι το γενεαλογικό δέντρο, που δέν τὸ είχαν προσέξει οἱ δυὸ γυναῖκες.

Ήταν τὸ μόνο ἀκέραιο συντρίμι τῆς τρικυμίας, ἕνα ἱερὸ κειμήλιο.

Τὸ πῆρε, πῆγε καὶ τὸ κλείδωσε στὸ κομὸ τοῦ δωματίου τῆς, μαζὺ μὲ τ' ἄλλα μι-
σοκαμμένα χαρτιά.

Μὰ ὅταν βρέθηκε μέσα στὸ ἐπιβλητικὸ δωμάτιο, τὴν κυρίεψε μιὰ μεγάλη συγκί-
νησι.

Καὶ εἶδε τότε πὼς ἡ ὄψη τοῦ Πασκάλ
εἶχε γίνεи ὀλόλευκη ἀνάμεσα στὸ σκόρπιο
κῦμα, τὴν ἀσπρη γενειάδα του καὶ τὰ ὀλό-
λευκα μαλλιά του.

Κοιμότανε μέσα στὸ φῶς, μ' ἕνα φωτο-
στέφανο, ὑπέροχα ὠραῖος.

Ἐσκυψε, τὸν ξαναφίλησε, ἔνωσε στὰ
χεῖλη τῆς τὸ κορὸ τοῦ μαρμαρωμένου ἐκεί-
νου προσώπου, μὲ τὰ κλειστὰ βλέφαρα καὶ
ποῦ ὄνειρευότανε τὸ ὄνειρο τῆς αἰωνιό-
τητας.

Ὁ πόνος τῆς ἦταν τόσο μεγάλος, γιατί
δὲν μπόρεσε νὰ σώσῃ τὸ ἔργο, ποῦ τῆς εἶχε
ἀφήσει ἐκεῖνος, ὡς φύλακα του. Κ' ἔπεσε
στὰ γόνατα κλαίοντας.

Ἡ μεγαλοφυΐα εἶχε βιασθεῖ. Τῆς φά-
νηκε πὼς ὁ κόσμος ὅλος θὰ γκρεμοτσακι-
ζότανε σ' αὐτὴ τὴν ἀγρία ἐκμηδένιση, μιᾶς
ὀλόκληρης ζωῆς ἐργασίας.

XIV

Στὴ σάλλα τῆς ἐργασίας ἡ Κλοτίλδη
ξανακούμπωσε τὸ κορμάκι τῆς, κρατώντας
ἀκόμη στὰ γόνατά τῆς τὸ παιδί τῆς, ποῦ τὸ
εἶχε θηλάσει.

Ἐξω λὲς κι' ἀπλωνότανε, μὲ τοὺς ἡ-
χους τῆς καμπάνας, ἡ μεγάλη ἡρεμία τῆς
Κυριακῆς.

Κανέναν θόρυβο, δὲν ἀκουγότανε μέσα
στὸ ἄδειο σπιτί, ὅπου ἡ μητέρα καὶ τὸ παιδί
θὰ μένανε μόνοι εἰς τὸ δεῖπνο, μιὰ καὶ ἡ
υπηρετία εἶχε πάρει ἄδεια νὰ πάη νὰ δῇ
μιὰ ξαδέλφη τῆς, στὴ λαϊκὴ συνοικία.

Γιὰ μιὰ στιγμή, ἡ Κλοτίλδη ξανακοί-
ταξε πάλι τὸ παιδί τῆς, ἕνα μεγαλούτσικο
ἀγοράκι, ποῦ ἦταν κιόλας τριῶν μηνῶν.

Εἶχε ἐλευθερωθεῖ κατὰ τὰ τέλη Μαΐου
'Απὸ δέκα μῆνες τώρα, ἔφερε τὸ πένθος
τοῦ Πασκάλ, ἕνα ἀπλὸ μακρὸ μαῦρο φου-

στάνι, ποῦ τὴν ἔκανε θεσπέσια ὠραία, μὲ
τὸ πρόσωπο τῆς θλιμμένης νεότητος τῆς καὶ
μὲ τὰ θαυμάσια ξανθὰ μαλλιά τῆς.

Καὶ δὲν μπορούσε νὰ χαμογελάσῃ, ὅ-
μως ἔννοιωθε νὰ τὴν κυριεύῃ μιὰ γλύκα,
ἔτσι ὅπως κοίταζε τὸ ὠραῖο παιδί, παχου-
λό, ροδοκόκκινο, μὲ τὸ στόμα του ὑγρὸ ἀ-
κόμη ἀπ' τὸ γάλα τῆς, καὶ ποῦ τὸ βλέμμα
του εἶχε συναντήσει ἕνα μάτσο ἀκτίνες τοῦ
ἡλίου, ὅπου χόρευαν οἱ σκόνες.

Φαινότανε πολὺ ξαφνισμένο, καὶ δὲν
ἄφινε ἀπ' τὰ μάτια, ἐκείνη τὴ χρυσὴ λάμ-
ψη, ἐκεῖνο τὸ θαμβωτικὸ θαῦμα τοῦ φωτός.

Ἐπειτα τὸ πῆρε ὁ ὕπνος.

Ἀφισε νὰ πέσῃ πάνω στὸ μπράτσο τῆς
μαμᾶς τῆς, τὸ μικρὸ στοργυλὸ καὶ γυνὸ
κεφαλάκι του, ὅπου εἶχαν ἀρχίσει κιόλας
νὰ φαίνονται λίγα μαλλιάκια ξανθοπά.

Τότε, ἀγάλια ἀγάλια ἡ Κλοτίλδη ση-
κώθηκε καὶ τὸ πῆγε στὴ κουνίτσα του, ποῦ
βρισκότανε κοντὰ στὸ τραπέζι. Ἐμεινε γιὰ
νὰ πεισθῇ πὼς κοιμάται. Καὶ τράβηξε τίς
μεταξωτὲς κουρτίνες γύρω ἀπ' τὸ λίκνο.

Δίχως θόρυβο, μὲ χειρονομίες μαλακές,
μὲ βῆμα τόσο ἀνάλαφο, ποῦ λὲς καὶ μόλις
ἄγγιζε τὸ παρκέτο ἀσχολήθηκεν ἔπειτα
ταχτοποιώντας τὰ ἀσπρορουχάκια, ποῦ ἦταν
ἐπάνω στὸ τραπέζι. Καὶ τὴν ἡμέρα ἐκείνη
στὴ μοναξιά τῆς συλλογιόταν, τὸ χρόνο
ποῦ εἶχε περάσει. Στὴν ἀρχή, ἔπειτα ἀπ'
τὸ φρικτὸ κλονισμὸ τῆς κηδείας, ἦταν τὸ
ἄμεσο φευγικὸ τῆς Μαρτίνης, ποῦ πείσμο-
σε καὶ δὲν ἤθελε κἄν νὰ μείνῃ οὔτε τίς ὀ-
χτὼ μέρες τῆς. Εἶχε φέρει γιὰ ἀντικατα-
στάτρια τῆς, τὴ νεαρὰ ξαδέλφη μιᾶς ψω-
μάδισσας, μιὰ χοντρή μελαχροινὴ κόρη ποῦ
εὐτυχῶς ἔτυχε νὰ εἶναι ἀρκετὰ καθαρὴ καὶ
ἀφοσιωμένη.

Ἡ Μαρτίνη ζοῦσε τώρα στὴ Σαιντ-Μάρτ,
σὲ μιὰ χαμένη γωνιά, τόσο τσιγκούνικα, ὥ-
στε νὰ βάζει ἀκόμη καὶ στὴν πάντα ἀπ' τὸ
εἰσόδημα τοῦ μικροῦ θησαυροῦ τῆς.

Δὲν εἶχε κληρονόμο. Σὲ ποῖον λοιπὸν
θὰ ὀφειλοῦσε ἡ μανία τῆς τσιγκουνιάς τῆς;

Στοὺς δέκα μῆνες μέσα, δὲν εἶχε ξανα-
πατήσῃ οὔτε μιὰ φορὰ στὴ Σουλειάδα. Ὁ
κύριος δὲν ἦταν ἐκεῖ. Καὶ δὲν ὑποχωροῦσε
κἄν στὴν ἐπιθυμία νὰ δῇ τὸ παιδί τοῦ κυ-
ρίου.

Ἐπειτα, μέσα στὴν ὄνειροπόλησι τῆς
Κλοτίλδης, ξεπρόβαλε ἡ μορφὴ τῆς για-

γιᾶς Εὐτυχίας.

Αὐτὴ ἐρχότανε πότε πότε καὶ τῆς ἔκα-
νε ἐπίσκεψι, μὲ τὴ συγκατάβαση τοῦ πλου-
αίου συγγενῆ, ποῦ ἔχει τὴν καλωσύνη νὰ
συγχωρῇ τὰ σφάλματα ἔπειτα ἀπὸ τὸ σκλη-
ρὸ ἔξιλασμό.

Ἐρχότανε ξαφνικά, φιλοῦσε τὸ παιδί,
νουθετοῦσε, ἔδινε συμβουλές.

Καὶ ἡ νεαρὴ μητέρα, τηροῦσε ἀπέναντι
τῆς τὴν στάση τοῦ ψυχροῦ σεβασμοῦ, ποῦ
εἶχε πάντα ὁ Πασκάλ ἀπέναντι τῆς.

Ἐξ ἄλλου ἡ Εὐτυχία βρισκότανε στὸν
κολοφὸνα τοῦ θριάμβου τῆς.

Θὰ πραγματοποιοῦσε ἐπὶ τέλους τὴ
σκέψη ποῦ ἐβανκάλιζεν ἀπὸ καιρὸ, ἀφοῦ
τὴν κολομέτρησε καὶ ποῦ θὰ καθιέρωνε
μ' ἕνα μνημεῖο ἀκατάλυτο τὴν ἀγνὴ πιά
τώρα δόξα τῶν Ρουγκόν.

Ἡ ἰδέα αὐτὴ ἦταν νὰ μεταχειριστῇ τὴ
περιουσία τῆς, ποῦ εἶχε γίνεи σημαντικὴ,
γιὰ τὴν ἀνέγερση καὶ τὴν προικοδότηση ἑ-
νὸς Γηροκομείου, ποῦ θὰ ὀνομαζότανε:
Ἄσυλο Ρουγκόν.

Εἶχε κιόλας ἀγοράσει τὸ οἰκόπεδο, ἔξω
ἀπὸ τὴν πόλη, κοντὰ στὸ σταθμὸ.

Καὶ ἀκριβῶς, τὴν Κυριακὴ ἐκείνη, κατὰ
τίς πέντε ἡ ὥρα, ὅταν θᾶπεφτε ἡ κάψα θὰ
ἔθειαν τὸ θεμέλιο λίθο. μὲ πραγματικὴν ἐ-
πισιμότητα, ποῦ θὰ τιμοῦσαν διὰ τῆς πα-
ρουσίας τους καὶ οἱ ἀρχεῖς. Στὴν τελετὴ αὐ-
τῇ, θὰ ἦταν ἡ βασίλισσα ἡ τιμημένη, ποῦ
θὰ τὴν χειροκροτοῦσε ὁ πληθυσμὸς τῆς
πόλης, γιατί θ' ἀρχότανε κι' ὁ λαός.

Ἐξ ἄλλου ἡ Κλοτίλδη αἰσθανότανε κά-
ποιαν εὐγνωμοσύνη, γιὰ τὴ γιαγιά τῆς, ποῦ
εἶχε δείξει πραγματικὴν ἀνιδιοτέλεια, ὅταν
εἶχαν ἀνοίξει τὴ διαθήκη τοῦ Πασκάλ.

Αὐτὸς εἶχε καταστήσει τὴ νέα γενικὴ
κληρονόμο του. Καὶ ἡ μητέρα, ποῦ αὐτο-
δικαίως μπορούσε νάχη ἀπαιτήσεις γιὰ τὸ
ἕνα τέταρτο τῆς περιουσίας, δήλωσε πὼς
σεβότανε τίς τελευταῖες θελήσεις τοῦ γιοῦ
τῆς, καὶ δὲν ἐνδιαφέρθηκε γιὰ τὸ μερί-
διο τῆς.

Ἦθελε βέβαια νὰ ἀποκληρώσῃ τοὺς
δικούς τῆς, μὴν ἀφίνοντας τοὺς πεντάρα,
ἀλλὰ γιὰ νὰ τοὺς κληροδοτήσῃ τὴ δόξα.

Κι' αὐτὴ, ποῦ ἐπὶ μισὸ αἰῶνα φάνηκε
τόσο σκληρὴ γιὰ τὴ κατάκτηση τοῦ χρήμα-
τος, τώρα τὸ περιφρονοῦσε σάν ἐξαγνισμένη
ἀπὸ ἕνα ἀνώτερο πάθος.

Καὶ ἡ Κλοτίλδη χάρη σ' αὐτὴν τὴν γεν-
ναιοδωρία, δὲν ἀνησυχοῦσε πιά γιὰ τὸ μέλ-
λον τοῦ παιδιοῦ τῆς.

Θὰ τὸ ἀνάτρεφε, θὰ τὸ ἔκανε ἄντρα.

Μάλιστα, εἶχε τοποθετήσῃ στ' ὄνομα
τοῦ μικροῦ, ἐπὶ ἀνατοκισμῶ, τίς πέντε χι-
λιάδες φράγκα τοῦ γραφείου. Καὶ εἶχε ἀ-
κόμη καὶ τὴ Σουλειάδα, ποῦ ὅλοι τὴν συμ-
ζούλευαν νὰ τὴν πουλήσῃ.

Ὡς τόσο δὲν τὸ παίρνει ἀπόφαση. Ἴσως
νὰ μὴ τ' ἀποφασίζε ποτὲ αὐτὸ.

Ἡ Κλοτίλδη, ἐξακολουθοῦσε νὰ σιγυ-
ρίζῃ τὰ ρουχαλάκια πάνω στὸ τραπέζι, ὅ-
ταν τὸ βλέμμα τῆς ἔπεσε στὸ παστὲλ τοῦ
γέρου βασιλιά Δαυῖδ, ποῦ ἀκουμποῦσε τὸ
χέρι του πάνω στὸ γυνὸ ὅμο τῆς Ἀβι-
σαίγ, τῆς Σουναμίτσας. Κι' αὐτὴ, ποῦ εἶχε
πιά παύσει νὰ γελᾷ, ἔννοιωσε μιὰ μεγάλη
χαρὰ, καὶ φωτίστηκε τὸ πρόσωπό τῆς μὲ
τὴν τρυφερότητα ποῦ τὴν κυρίεψε.

Πὼς ἀγαπιόντανε! Πὼς ὄνειρευόντανε
τὴν αἰωνιότητα, τὴν ἡμέρα ποῦ εἶχε ἐμ-
πνευσθῇ αὐτὴ τὸ σύμβολο ἐκεῖνο, τὸ περή-
φανο καὶ τὸ τόσο τρυφερό!

Ὁ γέρο βασιλιάς, ντυμένος μεγαλό-
πρεπα μ' ἕνα μακρὸ «τζουμπέ» μαῦρο καὶ
βαρὺ ἀπ' τὰ πολύτιμα πετράδια ἔφερε τὸ
βασιλικὸ διάδημα πάνω στὰ χιονάτα μαλ-
λιά του.

Καὶ κείνη ἦταν ἀκόμη πιὸ μεγαλόπρε-
πη μόνο μὲ τὸ κρινένιο μετάξι τῆς ἐπιδερ-
μίδας τῆς, μὲ τὴ λυγρὴ τῆς κορμοστασιά,
μὲ τὰ στοργυλά καὶ εὐκαμπτα στήθια
τῆς, μὲ τὰ φειδίσια μπράτσα τῆς, μὲ τὴ
θεσπέσια χάρη τῆς.

Τώρα εἶχε φύγει, κοιμότανε μέσα στὴ
γῆ, ἐνῶ αὐτὴ, ντυμένη στὰ μαῦρα, ὀλό-
μαυρα, μὴ δείχνοντας πιά τίποτα ἀπ' τὴ
θριαμβευτικὴ τῆς γύμνια, δὲν εἶχε πιά παρὰ
μόνο τὸ παιδί, γιὰ νὰ ἐκφορᾷ τὴν ὠραία
τὴν ἡρεμίαν καὶ ἀπόλυτη προσφορὰ τοῦ κορ-
μοῦ τῆς, ποῦ τοῦ εἶχε κάμει, μὲ τὸν
συναγμένο λαό, στὸ φῶς τῆς ἡμέρας.

Ἀγάλια ἀγάλια ἡ Κλοτίλδη κάθισε
τέλος κοντὰ στὴν κουνίτσα τοῦ μωροῦ.

Οἱ σαῖτες τοῦ ἡλίου, ὅλο καὶ πιὸ λοξές
ἀπ' τὴν μὴν ἄκρη τῆς σάλλας στὴν ἄλλη,
ἡ κάψα τῆς φλογερῆς ἐκείνης μέρας ὅλο
καὶ γινότανε πιὸ βαρειά, πίσω ἀπ' τὰ
κλεισμένα παντζούρια.

Καὶ ἡ σιωπὴ τοῦ σπιτιοῦ λὲς κ' ἔγινε

ἀκόμη πιὸ μεγάλη.

Ἡ Κλοτίλδη χώρισε τὰ ρουχαλάκια, κι' ἄρχισε νὰ μαντάρη ποὺ καὶ ποῦ, δουλεύοντας ἥσυχά ἥσυχά τὸ βελόνι της, ἐνῶ τὴν ξανάπιανε πάλι ἡ ὄνειροπόληση.

Ἡ σκέψη της στὴν ἀρχὴ πῆγε πρὸς τὰ παστὲλ της, τὰ ἀκριβῆ ἀντίγραφα καὶ τὰ χιμερικά καὶ ἀναγνώριζε τώρα ὅτι ὅλος ὁ διαδισμός της βρισκότανε μέσα σ' αὐτὸ τὸ πάθος τῆς ἀλήθειας, ποὺ τὴν κρατοῦσε ὥρες ὁλόκληρες, καρφωμένη μπρὸς σ' ἓνα λουλουδί γιὰ ν' ἀντιγράφη μὲ ἀπόλυτη ἀκρίβεια, κ' ἔπειτα στὴν ἀνάγκη τοῦ Ὑπέρ Πέ- ραν, ποὺ ἄλλοτε πάλι τὴν ἔρριξε ἔξω ἀπὸ τὴν πραγματικότητα, τὴν συνέπαιρνε σὲ τρελλὰ ὄνειρα, σὶν παράδεισο τῶν λουλουδιῶν, ποὺ δὲν εἶχαν ποτὲ βλαστήσει.

Τέτοια ἦταν πάντα. Ἐνοιῶθε πὼς μέ- σα στὰ βάρη τοῦ εἶναι της ἔμενε σήμερα ἐκεῖνο ποὺ ἦταν καὶ χθές.

Ἄλλοτε, ὅταν ἦταν μικροῦλα, καὶ τὴν εἶχε ἀποτραβήξει αὐτὸς ἀπ' τὸ ἀπαίσιο πε- ριβάλλον, ὅταν τὴν πῆρε μαζύ του, τότες δὲν ἄκουε προφανῶς παρὰ τὴ φωνὴ τῆς κα- λῆς του καρδιάς.

Τὸ δὶχως ἄλλο ὁμῶς ἐνοιῶθε ἐπίσης τὴν ἐπιθυμία νὰ δοκιμάσῃ πάνω της τὸ πείραμα τοῦ πὼς θὰ μεγάλωνε αὐτὴ σ' ἓνα περιβάλλον γεμάτο ἀλήθεια καὶ τρυφερό- τητα.

Ἦταν γι' αὐτὸν μιὰ ἀδιάκοπη ἀπασχό- ληση, μιὰ παλιὰ θεωρία, ποὺ ἤθελε τώρα νὰ τὴν διαπιστώσῃ στὴν πραγματικότητα : Τὴν καλλιέργεια χάρις στὸ περιβάλλον, τὴν θεραπεία ἀκόμη, τὸ πλᾶσμα, τὸ λυτρωμένο καὶ τὸ τέλειο, τόσο ἀπὸ φυσικὴ ὥσο καὶ ἀπὸ ἠθικὴ ἄποψη.

Τοῦ ὄφειλε τὸ δὶχως ἄλλο τὸ καλλίτερο μέρος τοῦ ἑαυτοῦ της, μάντευε πόσο φαντα- σιόπληκτη καὶ πόσο βιαία θὰ γινότανε, ἐνῶ αὐτὸς δὲν τῆς ἔδωσε παρὰ τὸ πάθος τῆς ἀγάπης καὶ τὸ θάρρος.

Σ' αὐτὴ τὴν ἀντίσκη, μέσα στὸ φιλελεύθερο ἥλιο, ἡ ζωὴ κατάφερε στὸ τέλος νὰ τοὺς οἴξῃ τὸν ἓνα στὴν ἀγκαλιὰ τοῦ ἄλλου τους. Καὶ τάχα δὲν ἦταν, ὑπέρτατη προσπά- θεια τῆς καλωσύνης καὶ τῆς χαρᾶς, τὸ παι- δι ποὺ εἶχεν ἔλθει καὶ ποὺ θὰ τοὺς ἔκανε καὶ τοὺς δυὸ μαζὺ εὐτυχισμένους, ἂν δὲν τοὺς εἶχε χωρίσει ὁ Χάρος ;

Σ' αὐτὴ τὴν ἐπιστροφή πρὸς τὸ παρελ-

θόν, εἶχε τὴν καθαρὴ συναίσθηση τῆς μα- κρόχρονης ἐργασίας, ποὺ εἶχε συντελεστῇ μέσα της.

Ὁ Πασκάλ διόρθωσε τὴν κληρονομικό- τητά της, καὶ ξαναζοῦσε τώρα αὐτὴ, τὴν ἀργὴ ἐξέλιξη, τὸν ἀγῶνα μεταξὺ τῆς φαν- τασιοπληξίας καὶ τῆς πραγματικότητας.

Αὐτὸ ἄρχισε νὰ χρονολογεῖται ἀπὸ τότε, ἀπὸ τοὺς παιδιάστικους θυμούς της, ἀπὸ τὴν ἀνταρσία ποὺ κόχλαζε μέσα της, ἀπὸ κάτι τὸ ἀνισόρροπο, ποὺ τὴν ἔρριχνε σὲ ἀτέλειωτες ὄνειροπολήσεις.

Ἐπειτα ἐρχόντανε σὲ μεγάλες κρίσεις τῆς θρησκοληψίας, ἡ ἀνάγκη ποὺ ἐνοιῶθε γιὰ αὐταπάτες καὶ γιὰ ψέμματα, ἡ ἀνάγκη τῆς ἄμεσης εὐτυχίας καὶ ἡ σκέψη πὼς οἱ ἀ- νισότητες καὶ οἱ ἀδικίες τούτου τοῦ κόσμου, τοῦ κακοῦ, ἔπρεπε νὰ ἀποζημ- ωθοῦν μὲ αἰώνιες χαρὲς καὶ ἀπολαύσεις ἐνὸς μελλομένου παραδείσου.

Ἦταν ἡ ἐποχὴ τῶν ἀγώνων της μὲ τὸν Πασκάλ, τῶν ἀνησυχιῶν, ποὺ τὴν βασάνιζαν περιπολώντας νὰ σκοτώσῃ τὴν μεγαλοφυΐα του.

Σὰν βρισκότανε στὴν καμπὴ ἐκείνη τοῦ δρόμου, τὸν εὗρισκε δάσκαλό της, κατακτη- τή, μὲ τὸ τρομερὸ ἐκεῖνο μάθημα τῆς ζωῆς, ποὺ τῆς εἶχε δώσει κατὰ τὴ νύχτα τῆς μπό- ρας.

Ἀπὸ τὴν ἐποχὴν ἐκείνη, τὸ περιβάλλον εἶχεν ἐπιδράσει, ἡ ἐξέλιξη εἶχε βαδίσει ραγ- δαία. Εἶχε τέλος καταλήξει στὸ νὰ γίνῃ ἡ ζυγισμένη, ἡ ἰσορροπημένη, ἡ γνωστικὴ. Δεχότανε νὰ ζήσῃ τὴ ζωὴ, ὅπως ἔπρεπε, νὰ τὴ ζῇ κανεῖς, μὲ τὴν ἐλπίδα πὼς τὸ πρᾶν τῆς ἐργασίας τῆς ἀνθρώπινης θὰ λύτρωνε μιὰ μέρος τὸν κόσμον ἀπ' τὸ κακὸ καὶ ἀπὸ τὸν πόνο.

Τὸν εἶχεν ἀγαπήσει, εἶχε γίνῃ μητέρα ἀπ' αὐτόν, καὶ τὸν καταλάβαινε.

Ξαφνικά, θυμήθηκε τὴν νύχτα ποὺ εἶ- χαν περάσει καὶ οἱ δυὸ μαζὶ στὸν κάμπο.

Θυμήθηκε τὴ ψυχικὴ κατάστασί της :

Ἡ στιγμὴ φύση, ἡ ἄθλια ἀνθρωπότητα καὶ ἡ χρεωκοπία τῆς ἐπιστήμης καὶ ἡ ἀνάγ- κη νὰ σμίξῃ καὶ νὰ χαθῇ μέσα στὸ θεό, μέ- σα στὸ μυστήριο.

Ἐξῶ ἀπ' τὴν ἐκμηδένιση δὲν ὑπῆρχε διαρκὴς εὐτυχία.

Ἐπειτα τὸν ἄκουε νὰ τῆς ἐπαναλαμβά- νη τὸ «Πιστεύω» του, τὴν πρόοδο τῆς λο-

γικῆς χάρις τῆς ἐπιστήμης, τὸ μοναδικὸ δυ- νατὸ εὐεργέτημα τῆς ἀλήθειας ποὺ τόσο ἀρ- γοκατακτάται καὶ ποὺ εἶναι προσωρισμένη, νὰ δώσῃ τέλος στὸν ἀνθρώπο μιὰν ἀνυπο- λόγιστη ἐξουσία καὶ τὴν ἡρεμία ἂν ὄχι τὴν εὐτυχία.

Ὅλα αὐτὰ εἶχανε τὴν περίληψή τους μέσα στὴ φλογερὴ πίστη τῆς ζωῆς.

Ὅπως τὼλεγε ἐκεῖνος ἔπρεπε νὰ βαδίξῃ κανεῖς μαζὶ μὲ τὴ ζωὴ, ποὺ βάδιζε καὶ προ- χωροῦσε ὁλοένα.

Δὲν ὑπῆρχε ἐλπίδα γιὰ κανένα σταθμὸ, γιὰ κανένα ἀναπαμὸ, καμμιά εἰρήνη μέσα στὴν ἀποτελεμάτωση τῆς ἀγνοίας, κανένα ξαλάφρωμα στὴν ἐπιστροφή πρὸς τὰ πίσω.

Ἐπρεπε νάχη κανεῖς γερὸ μυαλό, καὶ τὴ μετριοφροσύνη νὰ ὁμολογῇ πὼς ἡ μόνη ἀμοιβὴ τῆς ζωῆς εἶναι νὰ ζῇ κανεῖς ἀν- τρωμένα καὶ γενναῖα, ἐκτελώνοντας τὰ κα- θήκοντα ποὺ ἐπιβάλλει αὐτὴ.

Τότες, τὸ κακὸ δὲν εἶναι πιά παρὰ μιὰ περίπτωση, ἀκόμη ἀγνοημένη καὶ ἡ ἀν- θρωπότητα φαίνεται ἀπὸ πολὺ ψηλά, σὰν ἓνας μηχανισμὸς τεράστιος, ποὺ λειτουργεῖ ἐργαζόμενος γιὰ τὸ αἰώνιο γίνεσθαι.

Γιατὶ τάχα, ὁ ἐργάτης ποὺ ἐξαφανίζο- τανε πρὶν ἀποτελειώσῃ τὸ μερόκαμά του, γιατί νὰ καταρασθῇ τὸ ἔργο του, γιατί δὲν μπορούσε νὰ δῇ οὔτε νὰ κρίνῃ τὸ τέλος του;

Μὰ κι' ἂν ἀκόμη δὲν ἐπρόκειτο νὰ ὑ- πάρξῃ ποτὲ τέλος, γιατί τάχα νὰ μὴ νοιώσῃ κανεῖς τὴ χαρὰ τῆς δράσης, τὸ ζωντανὸ ἀέ- ρα τῆς πορείας, τὴ γλύκα τοῦ ὕπνου ἔπειτα ἀπὸ μιὰ μεγάλη κούραση;

Τὰ παιδιά θὰ ἐξακολουθήσουν τὸ ἔργο τοῦ πατέρα. Δὲν γεννιοῦνται καὶ δὲν τ' ἀ- γαπᾷ κανεῖς, παρὰ μόνο καὶ μόνο γι' αὐτὸ καὶ γιὰ αὐτὸ τὸ ἔργο τῆς ζωῆς ποὺ τοὺς μεταδίνει, καὶ ποὺ θὰ μεταδώσουν κι' αὐτὰ μὲ τὴ σειρά τους.

Καὶ δὲν ὑπῆρχε ἀπὸ τὴ στιγμὴ ἐκείνη, παρὰ ἡ καρτερικότητα ἡ γενναία, γιὰ τὴ μεγάλη ὁμαδικὴ ἐργασία, δὶχως τὴν ἀνταρ- σία τοῦ ἐγώ, ποὺ ἀπαιτεῖ μιὰ δική του ἀπό- λυτη εὐτυχία.

Ἀναρωτήθηκε, δὲν ἐνοιῶσε τὴν ἀγω- νία, ποὺ τὴν βασάνιζε ἄλλοτε, ὅταν ἔβαζε μὲ τὸ νοῦ της, τὴν ἐπαύριο τοῦ θανάτου.

Ἡ ἔμμονη σκέψις γιὰ τὸ ὑπὲρ πέραν δὲν τῆς ἦταν πιά βρυκόλακας καὶ μαρτύριο.

Ἄλλοτε θὰ ἤθελε νὰ ξεριζώσῃ βίαια

ἀπ' τὸν οὐρανὸ τὸ μυστικὸ τοῦ πεπρωμένου. Ἐνοιῶθε μέσα της μιὰ ἄπειρη θλίψη γιατί ζῇ, μὴν ξαίροντας γιατί βρίσκεται στὸν κόσμον.

Τί ἐρχόμαστε νὰ κάνουμε πάνω στὴ γῆ; Ποιὸ ἦταν τὸ νόημα τῆς ἀποτρόπαιης ζωῆς; Δίχως ἰσότητα, δίχως δικαιοσύνη, ποὺ τίς φαινότανε σὰν ἐφιάλτης μιᾶς νύχτας παρα- ληρήματος;

Καὶ τὸ οἶγος της εἶχε καταπραυνθῇ, γιατί μπορούσε τώρα νὰ τὰ συλλογιέται ὅλα αὐτὰ δίχως τρόμο.

Ἴσως κίόλας νὰ εἶναι καὶ τὸ παιδί, αὐτὴ ἡ ἐξακολούθησι τοῦ ἴδιου τοῦ ἑαυτοῦ της, ποὺ τῆς ἔκρυβε ἀπὸ δῶ καὶ μπρὸς τὴ φρίκη τοῦ τέλους της. Ὑπῆρχε ὁμῶς σ' αὐ- τό, πολλὴ ἰσορροπία μέσα στὴ σκέψις τοῦ νὰ ζῇ γιὰ τὴν προσπάθεια τῆς ζωῆς, καὶ στὴ σκέψις πὼς ἡ μόνη δυνατὴ εἰρήνη σ' αὐ- τὸν τὸν κόσμον, ἦταν μέσα στὴ χαρὰ τῆς συντελουμένης προσπάθειας.

Ἐπαναλάμβανε συχνά, ἓνα λόγο τοῦ γιατροῦ, ὅταν αὐτὸς ἔβλεπε κανένα χωρικό, νὰ γυρνᾷ ἥσυχά ἥσυχά ἔπειτα ἀπὸ τὸ μερο- κάματό του.

—Νὰ ἓνας ποὺ ἡ συζήτηση γιὰ τὸ ὑπὲρ πέραν δὲ θὰ τὸν ἐμποδίσῃ νὰ κοιμηθῇ.

Ἦθελε νὰ πῇ μ' αὐτὸ πὼς ἡ συζήτηση τούτη δὲν ἀπλώνεται καὶ δὲν ἐκφυλίζεται, παρὰ μόνο στὸ ἐμπύρετο μυαλὸ μέσα ἐκεί- νων ποὺ τρυφελοῦν.

Ὅσοι ἔκαναν τὴ δουλειά τους, ὅλοι θὰ κοιμόντανε ἥσυχά.

Ἡ ἴδια εἶχε νοιώσει αὐτὴν τὴν εὐεργε- τικὴ παντοδυναμία τῆς ἐργασίας, μέσα στοὺς πόνους της καὶ στὸ πάθος της.

Ἀπὸ τότες, ποὺ τῆς εἶχε μάθει αὐτὸς νὰ χρησιμοποιοῦ τὴν κάθε της ὥρα, ἀπὸ τό- τες πρὸ πάντων ποὺ εἶχε γίνῃ μητέρα, ὁ- λοένα ἀπασχολημένη μὲ τὸ παιδί της, δὲν ἐνοιῶθε πιά νὰ τρέχῃ πάνω στὴ ραχοκο- καλιά της τὸ οἶγος, ποὺ τῆς προκαλοῦσε τὸ ἀγνώστο, σὰν παγερὴ πνοή.

Ἀπόδιωχνε δίχως ἀγῶνα πιά, τώρα τίς ἀνησυχαστικὲς ὄνειροπολήσεις. Καὶ ἂν ὥς τόσο ἓνας κάποιος τρόμος ἐξακολουθοῦσε νὰ τὴν ἀναταράξῃ πότε-πότε, ἂν κάποια ἀπ' αἱς καθημερινὲς πικρίες ἔπνιγε τὴν καρδιά της μέσα στὴν ἀηδία, εὗρισκε μιὰν ἀκατανίκητὴ δύναμη ἀντοχῆς, στὴν σκέψη πὼς τὸ παιδί της εἶχε μεγαλώσει κατὰ μιὰ

μέρα ακόμη, την ημέρα εκείνη, και πού θα μεγάλωνε κατά μιὰ ἄλλη ακόμη μέρα την ἐπαύριο, πὼς μέρα με τὴ μέρα, σελίδα με σελίδα, τὸ ἔργο της τὸ ζωντανὸ ἀποτελείω-
νε. Αὐτὸ τὴν ξεκούραζε γλυκὰ-γλυκὰ ἀπ' ὅλες τὶς ἀθλιότητες.

Εἶχε τώρα ἓνα λειτούργημα, μιὰν ἀποστολή, ἓνα σκοπὸ, καὶ τὸνοιωθε αὐτό, νοιώ-
θοντας τὴν εὐτυχισμένη της ἡρεμία. Ἐκα-
με ἀσφαλῶς αὐτὸ πὺν ἤλθε νὰ κάμῃ στὸν
κόσμο.

Ὡς τόσο, τὴν ἴδιαν ἐκείνη στιγμή, κατα-
λάβαινε καλὰ πὼς ἡ φαντασιόπληκτη δὲν
εἶχε ἀπονεκρωθῇ ὅλως διόλου μέσα της.

Ἐνας ἀνάλαφρος θόρυβος, λὲς νὰ
ἀκούστηκε μέσα στὴ βαθειὰ σιωπή, καὶ ἀνα-
σήκωσε τότες αὐτὴ τὸ κεφάλι της. Ποιὸς
ἦταν ὁ θεσπέσιος μεσάζων πὺν περνοῦσε ;

Ἰσως ὁ ἀγαπημένος νεκρός, πὺν τὸν
ἐκλαίει καὶ πὺν πιστεύει πὼς τὴν περιβάλλει.

Ἐμενε πάντα, τὸ εὐπιστο παιδί, πὺν
ἦταν ἄλλοτε, περιέργη γιὰ τὸ μυστήριον,
ἔχοντας ψυχρόμητη τὴν ἀνάγκη γιὰ λίγο
ἄγνωστο.

Ἐκανε τὴν ἀντιδιαστολή τῆς ἀνάγκης
αὐτῆς, καὶ τὴν ἐξηγοῦσε ἀκόμη καὶ ἐπιστη-
μονικά. Ὅσο μακρὰ κι' ἂν ἡ ἐπιστήμη
ἀποσπρώχνει τὰ ὅρια τῆς ἀνθρώπινης γνώ-
σης, ὑπάρχει ἀναμφίβολα ἓνα σημεῖο, πὺν
δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ τὸ ξεπεράσῃ Ἰσως ποτέ.
Καὶ αὐτοῦ ἀκριβῶς ὁ Πασκάλ τοποθετοῦσε
τὸ μοναδικὸ ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ ζωὴ. Στὴν
λαχτάρα ἀκριβῶς πὺν ἔχουμε νὰ ξαίρουμε
ὅλο καὶ περισσότερα.

Ἡ Κλοτίλδη ἀπ' τὴ στιγμή αὐτή, πα-
ραδεχότανε τὶς ἄγνωστες δυνάμεις, πὺν πε-
ριλοῦν τὸν κόσμον, μιὰν ἄπειρη ἔκταση
σκοτεινὴ, δέκα φορὲς πὺν πλατεῖα ἀπὸ τὸ
ἔδαφος πὺν ἔχει ἤδη κατακτηθῇ, ἓνα ἄπει-
ρο ἀκόμη ἀνεξερευνήτο πὺν ἀνάμεσά του
θ' ἀνέβαινε ἀτέλειωτα ἡ μελλούμενη ἀν-
θρωπότητα.

Βέβαια ἦταν αὐτοῦ ἓνα πεδῖον σκέψε-
ων ἀρκετὰ ἀπέραντο ὥστε νὰ χάνεται ἡ
φαντασία.

Στὶς ὥρες τῶν ὄνειροπολήσεων, ἱκανο-
ποιῶσε αὐτὴ τὴν ἀνώτερη δίψα, πὺν φαί-
νεται νᾶχῃ τὸ κάθε πλάσμα γιὰ τὸ ὑπερέ-
ραν, τὴν ἀνάγκη νὰ ξεφύγῃ ἀπ' τὸν κόσμον,
τὸν ὁρατό, νὰ ἱκανοποιήσῃ τὴν αὐταπάτη
τῆς ἀπόλυτης δικαιοσύνης καὶ τῆς μελουμέ-

νης εὐτυχίας.

Ἐκείνο πὺν τῆς ἔμενε ἀπ' τὶς παλιές
της ἀνησυχίες ἦταν οἱ τελευταῖες αὐτὲς ἐ-
ξάρσεις, μιὰ καὶ ἡ πονεμένη ἀνθρωπότητα
θὰ μπορεῖ νὰ ζήσει δίχως τὴν παρηγοριὰ
τῆς ψευτιάς.

Εὐτυχῶς ὅμως ὅλα συγχιζόντανε μέ-
σα της

Στὴν καμπὴ μιᾶς ἐποχῆς παρακουρα-
σμένης ἀπὸ ἐπιστήμη, ἀνήσυχης ὕστερ' ἀπ'
τὰ ἐρεῖπια πὺν εἶχε, τόσο, τρομαγμένης
μπρὸς τὸν καινούργιον αἰῶνα, με τὴν ξε-
τρελλασμένη ἐπιθυμία νὰ μὴν προχωρήσῃ
παρὰ πέρα καὶ νὰ ριχτῇ πρὸς τὰ πίσω, ἀ-
ποτελοῦσε αὐτὴ, τὴν ἐπιτυχὴ ἰσορροπία τοῦ
πάθους γιὰ τὴν ἀλήθεια, πὺν τὴν εὐρυνε
ἀκόμη περισσότερο ἡ φροντίδα γιὰ τὸ ἄ-
γνωστο,

Ἄν οἱ σοφοὶ σεκταριστὲς ἐκλείνουν
τὸν ὁρίζοντα, γιὰ νὰ ἐμμένουν ἀποκλειστι-
στικά στὰ φαινόμενα, αὐτὴ, εἶχε τὴν ἄ-
δεια, σὺν ἁπλῷ πλάσμα πὺν ἦτανε, νὰ
βγάλῃ τὴ μερίδα τοῦ ὅτι ἤξαιρε ἀπὸ τὸ
ὅτι δὲ θὰ μάθαινε ποτέ.

Καὶ ἂν τὸ «Πιστεύω» τοῦ Πασκάλ
ἦταν τὸ λογικὸ συμπέρασμα ὁλόκληρου τοῦ
ἔργου, τὸ αἰώνιον ζήτημα τοῦ ὑπερ-πέραν,
πὺν ἐξακολουθοῦσε παρ' ὅλα αὐτὰ νὰ θέτῃ
στὸν οὐρανὸ, ξανάνοιγε τὴν πόρτα τοῦ ἄ-
πειρου, μπρὸς τὴν ἀνθρωπότητα, πὺν βρι-
σκότανε σὲ διαρκῇ πορεία.

Ἀφοῦ διαρκῶς πρόπει νὰ μαθαίνει
κανεῖς με καρτερικότητα καὶ ξαίροντας
πὼς δὲν θὰ τὰ μάθουμε ποτέ ὅλα, μήπως
αὐτὸ δὲ σημαίνει ὅτι θέλουμε τὴν κίνησιν
τῆ ζωῇ τὴν ἴδια, ἔχοντας ὡς ἐφεδρεία τὸ
μυστήριον, τὴν αἰώνια ἀμφιβολία καὶ τὴν
αἰώνια ἐλπίδα ;

Ἐνας νέος θόρυβος, τὸ βελόνι πὺν
πέρασε, τὸ ἄγγιγμα ἐνὸς φιλοῦ πᾶνω στὰ
μαλλιά της, τὴν ἔκαμαν νὰ χαμογελάσῃ
τούτῃ τὴ φορὰ. Ἀσφαλῶς ὁ Πασκάλ θὰ
ἦτον ἐκεῖ !

Καὶ τὸ εἶναι της ὁλόκληρο, κατάληγῃ
σὲ μιὰν ἄπειρη τρυφερότητα, πὺν ἐρχότανε
ἀπ' ὅλες τὶς μεριές καὶ τὴν περσεχοῦσε ὁλό-
κληρη.

Τί καλός, τί εὐθυμος πὺν ἦτανε ! Καὶ
πὼς ἡ ἀγάπη γιὰ τοὺς ἄλλους, τοῦ ἔδινε
τὸ πάθος τῆς ζωῆς !

Ἰσως κι' αὐτὸς ὁ ἴδιος νὰ μὴν ἦτανε

κατὰ βάθος παρὰ ἓνας ὄνειροπόλος, γιὰτὶ
εἶχε κάνει τὸ πὺν ὁμορφο ὄνειρο: Αὐτὴ τὴν
τελικὴ πίστι, σ' ἓναν κόσμον ἀνώτερο, ὅταν
ἡ ἐπιστήμη θὰ περιέβαλλε τὸν ἀνθρωπο
με μιὰν ἀνυπολόγιστην ἐξουσία.

Νὰ παραδεχόμαστε τὸ πᾶν, νὰ μετα-
χειριζόμαστε τὸ πᾶν, προκειμένου γιὰ τὴν
εὐτυχία, νὰ ξαίρουμε τὸ πᾶν, τὸ πᾶν νὰ
τὸ προβλέπουμε, νὰ ὑποτάξουμε τὴ φύσιν,
σὲ βαθμὸ πὺν νὰ τὴν κάνουμε δοῦλα μας,
νὰ ζοῦμε στὴν ἡρεμία τῆς ἱκανοποιημένης
ἐξυπνάδας μας. Τέτοιο ὄνειρο.

Στὸ ἀναμεταξύ, ἡ ἀπαραίτητη ἐργασία
γι' αὐτὸν τὸ σκοπὸ, ἔφτανε γιὰ νὰ εἴμαστε
ὅλοι ὕγιεις. Ἰσως κι' ὁ πόνος ἀκόμη νὰ
μποροῦσε νὰ χρησιμοποιηθῇ μιὰ μέρα.

Καὶ μπρὸς τὸν τεράστιον ὄγκον τῆς ἐρ-
γασίας, μπρὸς τὴν μάζα αὐτὴ τῶν ζωντανῶν,
τῶν μοχθηρῶν καὶ τῶν καλῶν, θαυμαστοὶ
ὡς τόσο οἱ ἀνθρωποὶ γιὰ τὸ θάρρος τους
καὶ γιὰ τὶς προσπάθειές τους. Σ' αὐτοὺς ὅ-
λους δὲν ἐβλεπε ἡ νέα γυναῖκα ἄλλο, παρὰ
μιὰν ἀνθρωπότητα ἀδελφωμένη καὶ δὲν αἰ-
σθανότανε γι' αὐτὴν παρὰ μιὰν ἄπειρη κα-
λωσύνη καὶ ἐπιείκεια, ἓναν ἀπέραντο οἶκτον
καὶ ἓνα φλογερὸ ἔλεος!

Ἡ ἀγάπη, ὅπως ὁ ἥλιος, λούζει τὴ γῆ
καὶ ἡ καλωσύνη εἶναι τὸ μεγάλο ποιάμι, ὅ-
που πίνουν οἱ καρδιές.

Ἐδῶ καὶ δυὸ ὥρες τώρα ἡ Κλοτίλδη,
δούλευε τὸ βελόνι της, με τὴν ἴδια κανο-
νικὴ κίνησιν, ἐνῶ χανότανε στὴν ὄνειροπό-
λησίν της. Τὰ κορδονάκια ἦταν ραμένα τώ-
ρα, καὶ εἶχε κίχλας κεντήσει μάρκες στὰ
καινούργια σεντονάκια, πὺν εἶχε ἀγοράσει
τὴν παραμονή.

Σηκώθηκε, μιὰ κι' ἀποτελείωσε τὸ ρά-
ψιμό της, καὶ θέλησε νὰ ξανασυνυρίσῃ, τὰ
ρουχαλάκια. Ἐξω ὁ ἥλιος χαμῆλωνε, οἱ
χρυσὲς σαῖτες δὲν ἔμπαιναν πιά στὸ δωμάτιο
πέρα πολὺ ἀδύναμες καὶ ὅλως διόλου λοξὰ
ἀπ' τὶς χαρμάδες.

Μόλις μποροῦσε κι' ἐβλεπε. Πῆγε κι'
ἄνοιξε τὰ παντζούρια κι' ἔπειτα ξεχάστηκε
γιὰ μιὰ στιγμή μπρὸς τὸν ἀπέραντον ἐκεῖνον
ὁρίζοντα, πὺν ἀπλώθηκε ἀπότομα μπροστά
της.

Ἡ μεγάλη ζέστη ἔπεφτε. Ἐνα ἀεράκι
φυσοῦσε στὸν θαυμασιόν οὐρανὸ πὺν ἦταν
καταγάλαντος καὶ δίχως κηλίδες.

Ἀριστερά, διέκρινε καὶ τὰ πὺν μικρὰ

μπουκέτα τὰ πεῦκα, ἀνάμεσα στὰ κόκκινι
βράχια τῆς ρεματιάς. Ἐνῶ πρὸς τὰ δεξιὰ
ἔπειτα ἀπ' τὶς πλαγιές τῆς Σαιντ - Μάρτ,
φαινότανε ἡ κοιλάδα τῆς Βιόρν, ἄπειρο
πλατεῖα, ἔτσι ὅπως τὴ χρύσωνε τὸ ἥλιοβα-
σίλεμα.

Κοίταξε γιὰ μιὰ στιγμή τὸ καμπαναριὸ
τοῦ Ἀγίου Σατουρνίνου, ὁλόχρυσον κι' αὐτὸ
ἐπίσης, πὺν κυριαρχοῦσε πᾶνω στὴ ρόδινη
πόλιν. Καὶ ἦταν ἔτοιμη νὰ ἀποτραβηχθῇ,
ὅταν ἓνα θέαμα τὴν ξανάκαμε νὰ γυρίσῃ
πίσω, τὴν συγκράτησε ἀκουμπισμένη στὸ
παράθυρον ἀκόμη γιὰ πολλὴν ὥρα.

Ἦταν πέρα ἀπ' τὴ σιδηροδρομικὴ γραμ-
μὴ μιὰ ὄχλοβὴ καὶ μιὰ μυρμηκία
πλήθους, πὺν ὅλο καὶ αὖβαινε. Ἡ Κλοτίλ-
δη θυμήθηκε ἀμέσως τὴν τελετὴ, καὶ κατὰ
λαβε πὼς ἡ γιὰγιά της Εὐτυχία, θὰ ἔθετε
τὸ θεμέλιον λίθον τοῦ Ἀσύλου Ρουγκόν,
τοῦ μνημείου τῆς νίκης, πὺν ἦταν προχωρι-
σμένο νὰ φέρῃ τὴ δόξα τῆς οἰκογένειας ὡς
στὶς μελουμένες ἐποχές.

Τεράστιες προετοιμασίες εἶχαν γίνει
ἀπὸ ὀχτὼ μέρες τώρα. Μιλοῦσαν γιὰ ἓνα
ἀσημένιον μαστέλλο κι' ἓνα ἀσημένιον μυστοί,
πὺν θὰ χρησιμοποιοῦσε ἡ ἴδια ἡ γηραιὰ
κυρία, γιὰ νὰ στερεώσῃ τὸ θεμέλιον λίθον,
μιὰ καὶ ἐπέμενε νὰ φιγουράρῃ, νὰ θριαμ-
βεύσῃ, με τὰ ὀδόντα της χροῖνα.

Ἐκείνο πὺν τὴν παραφροῦσκωνε με μιὰν
βασιλικὴ ἀλαζονία ἦταν ὅτι ἀποτελεῖωσε
τὴν κατάκτησιν τοῦ Πλασάν, γιὰ τρίτη φο-
ρὰ. Γιατὶ ἐξανάγκαζε τὴν πόλιν ὁλόκληρη,
τὶς τορεῖς συνοικίες, νὰ ταχθοῦν γύρω της,
νὰ τῆς κάμουν παρόταξι, καὶ νὰ τὴν ζητω-
κραυγάσουν ὡς εὐεργέτρια. Θὰ εἶχε προ-
γματικά καὶ κυρίες ἐπὶ τῶν τιμῶν, διαλε-
γμένες ἀπ' τὶς πὺν ἀριστοκρατίσες τῆς συ-
νοικίας τοῦ ἁγίου Μάρκου. Ἐὰ εἶχε μιὰ ἐ-
πιτροπὴ ἀπὸ ἐκπροσώπους τῶν ἐργατικῶν
ὁργανώσεων τῆς λαϊκῆς συνοικίας. Τέλος,
θὰ ἦταν καὶ οἱ κάτοικοι οἱ πὺν εὐπόλη-
πτοι τῆς νέας συνοικίας, δικηγόροι, συμβο-
λαιογράφοι, γιατροί. Δίχως βέβαια νὰ λο-
γαριάσουμε καὶ τὸ λαουτζίκον, ἀνθρωποθά-
λασσα ὁλόκληρη, με τὰ γιορτερά τους, πὺν
θὰ πῆγαιναν νὰ στριμωχθοῦνε πατεῖς με
πατῶ σε, ὅπως σὲ πανηγύρι.

Καὶ μέσα σ' αὐτὸν τὸν ἀπέραντον θρίαμ-
βο, ἦταν Ἰσως ἀκόμη πὺν περίφανη, αὐτὴ,
μιὰ βασίλισσα τῆς Δεύτερης Αὐτοκρατορί-

ας, ή χήρα πού έφερε τόσο αξιοπρεπα τὸ πένθος τοῦ ανατραπέντος καθεστῶτος, γιατί νίκησε τή νεαρή Δημοκρατία καί τήν υποχρέωσε, σὸ πρόσωπο τοῦ ὑπονομάρχη, νὰρθῇ νὰ τήν χαιρετήσῃ καί νὰ τήν εὐχαριστήσῃ. Στὴν ἀρχὴ εἶχαν πῇ νὰ ἐκφωνήσῃ λόγo.

Ἀπὸ τόσο μαγνυά, ἡ Κλοτίλδη δὲν μποροῦσε νὰ διακρίνῃ παρὰ ἓνα πέλγος μαῦρες ρεντικότες, ἀνακατεμένες μὲ ἀνοιχτὲς τουαλέτες, μέσα σὸ λαμπερὸ τὸν ἥλιο.

Ἐπειτα ἀκούστηκαν οἱ μακρυσμένοι ἤχοι τῆς μουσικῆς, ἡ μουσικὸι τῶν μουσουλῶν τῆς πόλης, πού ὁ ἀέρας τῆς ἔφερνε ὡς τὸ παράθυρὸ τῆς τῆ χάλκινης ἀπήχησι.

Ἄφισε τὸ παράθυρὸ καὶ ἤρθε κ' ἀνοίξε τὴ μεγάλη δρῦνιν ντουλάπα, γιὰ νὰ τοποθετήσῃ τὴν ἐργασία τῆς, πού τὴν εἶχε ἀφίσει πάνω σὸ τραπέζι.

Σ' αὐτὴν τὴν ντουλάπα, πού ἦταν ἄλλη φορὰ τόσο γεμάτη ἀπὸ χειρόγραφα τοῦ γιαιτροῦ καὶ ἄδεια πιά σήμερo, ἔβαζε τὴν προικίτσα τοῦ παιδιοῦ τῆς.

Φαινότανε ἀχανής, ἀπέραντη, ἀβυσσo-λέα, καὶ δὲν εἶχε πιά τώρα νὰ φυλάξῃ παρὰ τὰ μαρδoπανα, τὰ σκουφάκια, τὰ ζιπουνάκια, τίς φασκιές, τίς σαλιάρες τοῦ μωροῦ, μιὰ πραγματικὴ στίβα ἄγνo πού-πουλα πουλιοῦ, σὸ βάθος μιᾶς φωλεᾶς.

Ἐκεῖ, πού τόσες ιδέες εἶχαν κοιμηθεῖ ἄλλοτε στοιβασμένες ἡ μιὰ πάνω στὴν ἄλλη, ἐκεῖ ὅπου ἐπὶ τριάντα χρόνια εἶχε συσσωρευθῇ ἡ πεισματάρικη ἐργασία ἑνὸς ἀνθρώπου, ἐκεῖ ὅπου ξεχειλοῦσαν τὰ χαρτιά καὶ τὰ χειρόγραφα, δὲν ἔμεινε τώρα παρὰ τὸ λινάρι ἑνὸς μικροῦ πλάσματος, πράματα πού μόλις μποροῦσε νὰ τὰ πῇ κανεῖς ροῦχα, τὰ πρῶτα ἀσπρόπανα, πού προστάτευαν τὸ μωρὸ γιὰ μιὰν ὥρo καὶ πού σὲ λίγον καιρὸ δὲ θὰ μποροῦσε πιά νὰ τὰ χρησιμοποιήσῃ. Τὸ χάος τῆς παλιᾶς ντουλάπας φαινότανε τώρα σὰ νὰ τὸ περεχοῦσε ἡ χαρὰ καὶ ἡ δροσιά.

Ὅταν ἡ Κλοτίλδη σιγῦρισε σ' ἓνα ράφι τ' ἀσπρόπανα, πῆρε τὸ μάτι τῆς, μέσα σ' ἓνα μεγάλο φάκελλο, τὰ λείψανα τῶν φo-κέλλων, πού τὰ εἶχε τοποθετήσει ἐκεῖ, ἀφοῦ τὰ γλύτωσε κ' ἔπειτα ἀπ' τὴ φωτιά.

Καὶ θυμῆθηκε μιὰν παράκληση πού τις εἶχε κάμει, ἀκόμη τὴν παραμονὴ ὁ γιαιτροῦς Ραμόν. Νάρθῃ, νὰ ψάξῃ ἀνάμεσα στὰ λεί-

ψανα αὐτά, ἂν βρισκότανε κάποιο ἀπόκομα, πού νὰ εἶχε ἀκόμη κάποια ἀξία ἐπιστημονική. Ἦταν ἀπελπισμένος γιὰ τὴν ἀπώλεια τῶν χειρογράφων, πού θὰ ἦταν ἀνεκτίμητα καὶ πού τοῦ τὰ εἶχε κληροδοτήσει ὁ μαίτρο.

Εὐθὺς ἀμέσως, μετὰ τὸ θάνατο, εἶχε προσπαθῇ νὰ συντάξῃ τὴ συνομιλία τὴν ὑπέρτατη πού εἶχαν κάμει μαζύ, ἐκεῖνο τὸ σύνολο τῶν μεγάλων θεωριῶν, πού εἶχε ἐκθέσει ὁ μελλοθάνατος μὲ μιὰν ἡρεμία τόσο ἡρωϊκή.

Μὰ δὲν κατάφερε παρὰ μόνο περιλήψεις. Τοῦ χρειζόντανε οἱ πλήρεις διατριβές, οἱ παρατηρήσεις πού εἶχαν γίνε ἀπὸ μέρα σὲ μέρα, τὰ ἀποδειγμένα συμπεράσματα καὶ οἱ διατυπωμένοι νόμοι.

Ἡ ἀπώλεια παρέμεινε ἀνεπανόρθωτη, ἦταν μιὰ ἐργασία πού ἔπρεπε νὰ ξαναρχίσῃ καὶ θρηνοῦσε τώρα, γιατί δὲν εἶχε παρὰ μόνο ἕνῃ τοῦ ὅλου ἔργου. Ἐλεγε πὼς εἶχε προκληθῇ τώρα γιὰ τὴν ἐπιστήμη, μιὰ ἀργοπορία τοῦλάχιστον εἴκοσι χρόνων, ὡς πού νὰ ἐπαναληφθοῦν καὶ νὰ χρησιμοποιηθοῦν οἱ ιδέες τοῦ ἐρημίτη ἀγωνιστή, πού μιὰ βάρβαρη καὶ ἡλίθια καταστροφὴ εἶχε ἐξοντώσει τὸ ἔργο του.

Τὸ γενεαλογικὸ δέντρο, τὸ μόνο ἀνέπαφο δοκομέντο ἦταν κ' αὐτὸ μέσα σὸ φάκελλο καὶ ἡ Κλοτίλδη τὰ πῆρε καὶ τᾶφανε ὅλα μαζύ πάνω σὸ τραπέζι, κοντὰ σὸ λίκνο.

Ὅταν ἔβγαλε τὰ λείψανα ἓνα ἓνα, διαπίστωσε ἐκεῖνο γιὰ τὸ ὁποῖο ἦταν σχεδὸν σίγουρη. Ὅτι δηλαδὴ δὲν ἔμεινε πιά, καὶ οὔτε μιὰ σελίδα χειρογράφου ὁλόκληρη, οὔτε μιὰ συμπληρωμένη σημείωση, πού νὰ εἶχε ἓνα κάποιο νόημα.

Δὲν ὑπῆρχαν παρὰ κομμίστια χαρτιά, μισοκαμμένα καὶ μαῦρα, δίχως σύνδεσμο καὶ δίχως ἀλληλοσχία. Ὅμως γι' αὐτὴν, ὅσο τὰ ἐξέταζε, ἀνάβλιζε ἓνα φλογερὸ ἐνδιαφέρον ἀπ' τίς ἀσυμπλήρωτες ἐκεῖνες φράσεις, ἀπ' τίς λέξεις ἐκεῖνες, πού τις εἶχε μισοκαταβροχθίσῃ ἡ φωτιά, ἀπ' τίς ὁποῖες κανεῖς ἄλλος δὲ θὰ εἶχε καταλάβει τίποτα.

Θυμότανε τώρα τὴ νύχτα τῆς μπόρας καὶ οἱ φράσεις συμπληρωνόντανε. Ἡ ἀρχὴ μιᾶς λέξης, τῆς θυμίζε τὸ πρόσωπο καὶ τὴν ἱστορία του.

Ἐτσι ἔπесε στὰ μάτια τῆς τὸ ὄνομα

τοῦ Μάξιμου καὶ ξαναεῖδε τὴ ζωὴ αὐτοῦ τοῦ ἀδελφοῦ, πού τῆς εἶχε μείνει ξένος καὶ πού ὁ θάνατός του, δυὸ μῆνες προτῆτερα τὴν εἶχε ἀφίσει σχεδὸν ἀδιάφορη.

Ἐπειτα μὴ μισοτελειωμένη γραμμὴ πού περιεῖχε τὸ ὄνομα τοῦ πατέρα τῆς τῆς προξένησε κάποια στεναχώρια. Γιατί εἶχε μάθει πὼς αὐτὸς τσέπωσε τὴν περιουσία καὶ τὸ μέγαρο τοῦ γιοῦ του χάρῃ στὴν ἀνεψιὰ τοῦ κουρέα, σ' ἐκεῖνη τὴ Ρόζα τὴν τόσο ἄθωα, πού πληρώθηκε γενναιοδωρo, μ' ἓνα τόσο τοῖς ἑκατό.

Ἐπειτα εἶδε ἀκόμη ἄλλα ὀνόματα. Ἐκεῖνο τοῦ θεῖου τῆς Εὐγενίου, τοῦ πρώην ἀντι-αυτοκράτορος, πού βρισκότανε σὲ νάρκη πιά τώρα, τὸ ὄνομα τοῦ ἐξαδέλφου Σέρ-που, τοῦ ἐφημέριου τοῦ Ἀγίου Εὐτροπίου, πού, ὅπως εἶχε μάθει, ἦταν φθισικὸς καὶ ψυχομαχοῦς.

Καὶ τὸ κάθε κομματάκι ἔπαιρνε ζωὴ, ἡ ἀποτρόπαια καὶ ἀδελφικὴ οἰκογένεια ξαναγεννιότανε ἀπ' ἐκεῖνα τὰ ψύχουλα, ἀπὸ ἐκεῖνες τίς μαῦρες στάχτες, ὅπου δὲν ὑπῆρχαν πιά παρὰ ἀσυνάρτητες φράσεις.

Τότε ἡ Κλοτίλδη εἶχε τὴν περιέργεια ν' ἀπλώσῃ πάνω σὸ τραπέζι τὸ γενεαλογικὸ δέντρο. Τὴν κυρίευσε ἡ συγκίνηση μπρὸς σ' αὐτὰ τὰ κειμήλια, καὶ ὅταν διάβασε τίς σημειώσεις, πού εἶχε προσθέσει μὲ τὸ μολύβι ὁ Πασκάλ λίγες στιγμὲς πρὶν ἐξηνίχισῃ, τῆς ἤρθαν δάκρυα στὰ μάτια.

Μὲ τί γενναιότητα εἶχε ἐγγράψῃ τὴν ἡμερομηνία τοῦ θανάτου του, καὶ πὼς ἔνοιωθε τώρα αὐτὴ τὴν ἀπελπισμένη λαχτάρα του γιὰ τὴ ζωὴ, στίς τρεμουλιαστὲς λέξεις, πού ἀνάγγελλαν τὸν ἐρχομὸ τοῦ παιδιοῦ.

Τὸ δέντρο ἀνέβαινε, ἄπλωνε τὰ κλωνιά του, ἀνοίγε τὰ φύλλα του, κ' αὐτὴ λησμονοῦσε τὸν ἑαυτὸ τῆς, καμαρώνοντάς το, ἐπαναλαμβάνοντας πὼς ὁλόκληρὸ τὸ ἔργο τοῦ μαίτρο συνοψιζότανε αὐτοῦ. Ἄκουε τὴν ὁμιλία του, ὅταν ἐξηγοῦσε τὴν κάθε κληρονομικὴ περίπτωση, θυμότανε τὰ μαθήματά του.

Μὰ πρὸ παντὸς τὰ παιδιά τὴν ἐνδιέφεραν. Ὁ συνάδελφος πού τοῦ εἶχε γράψῃ, ὁ γιαιτροῦς στὴ Νουμέα, γιὰ νὰ πάρῃ πληροφορίες γιὰ τὸ παιδί πού εἶχε γενηθῇ ἀπ' τὸ γάμο τοῦ Στέφανου στο κάτεργο, εἶχε ἐπιτέλους ἀπαντήσῃ. Ἀλλά, δὲν ἔλεγε παρὰ

μόνο τὸ φύλο: ἓνα κορίτσι, καὶ πού φαινότανε καλὰ στὴν υγεία του.

Ὁ Ὀκτάβιος Μουρὲ λίγο ἔλλειψε νὰ χάσῃ τὴ δικὴ του υγεία, ἐνῶ τὸ μικρὸ ἀγοράκι του ἐξακολουθοῦσε νὰ εἶναι ὑπέρροχο.

Ἐξ ἄλλου ἡ γωνιά τῆς καλῆς ὕψεως ἡ καταπληκτικὴ γονιμότητα ἦταν πάντα σὸ Δαλκεῦρo, σὸ σπῖτι τοῦ Γιάννη, πού ἡ γυναικα του μέσα σὲ τρία χρόνια εἶχε κἀνει δυὸ παιδιά καὶ ἦταν τώρα ἔγκυος γιὰ ἓνα τρίτο.

Τὸ παιδοθέμι βλάστεινε λεβέντικα σὸ μεγάλο ἥλιο, καταμεσῆς στὰ παχειὰ χωράφια, ἐνῶ ὁ πατέρας ὀργωνε καὶ ἡ μητέρα σὸ σπῖτι μαγεῖρεψε προκομμένα τὴ σούπα, καὶ σφουγγίζε τὰ μικρά. Ὑπῆρχεν αὐτοῦ, ἀρκετὸς νέος χυμὸς καὶ ἀρκετὴ ἐργασία, γιὰ νὰ γίνῃ μιὰ καινούργια φαιμελιά.

Ἡ Κλοτίλδη τὴ στιγμὴ ἐκεῖνη φαντάστηκε πὼς ἄκουσε τὴ φωνὴ τοῦ Πασκάλ.

— Ἀ! ἡ οἰκογένειά μας! Τί θ' ἀπογίνει; Σὲ τί εἶδους πλάσμα θὰ κατασταλάξῃ τέλος;

Τὸ δένδρο ἄπλωνε πρὸς τὸ μέλλον τὰ νέα κλωνιά του. Ποιδὸς ξαίρει ἀπὸ τοῦ θὰ βλάστεινε τὸ καινούργιο γερὸ κορμί;

Ἴσως ὁ σαρφῆς, ὁ δυνατὸς ἀναμενόμενος νὰ βρισκότανε ἐδῶ.

Μιὰ ἀνάλαφρη κραυγὴ, τράβηξε τὴν Κλοτίλδη ἀπὸ τὴν ὀνειροπόλησίν τῆς.

Οἱ μετὰξινες κουρτίνες τοῦ λίκνου πῆ-ραν ζωὴ μὲ μιὰν ἀνάσσο.

Ἦταν τὸ παιδί, πού εἶχε ξυπνήσει, φωνάζε κ' ἀνησυχοῦσε.

Ἀμέσως τὸ πῆρε στὴν ἀγκαλιά τῆς, τὸ σήκωσε ψηλὰ στὸν ἀέρα, γιὰ νὰ τὸ λούσῃ σὸ χρυσὸ τὸ φῶς τοῦ ἡλίου, πού βασιλεῦσε.

Τὰ μικρὰ ἀπλανῇ του ματάκια, γυροῦσαν, γυροῦσαν ἀπ' τὸ ἀντίθετο μέρος τοῦ οὐρανοῦ, ἐνῶ ἀνοίγε τὸ ρόδινο μικρὸ του ράμφο, σὰν πουλάκι διαρκῶς πεινασμένο.

Κ' ἔκλαιγε τώρα, τόσο δυνατὰ, ὥστε αὐτὴ, ἀποφάσισε νὰ τοῦ δώσῃ νὰ θυλάσῃ. Ἐξ ἄλλου ἦταν κ' ἡ ὥρα του. Εἶχαν περάσει τρεῖς ὥρες, πού δὲν εἶχε θηλάσει.

Ἡ Κλοτίλδη ἤλθε καὶ ξανακάθησε κοντὰ σὸ τραπέζι.

Τὸ εἶχε πάρει στὰ γόνατά τῆς, ὅπου δὲν καθότανε διόλου φρόνιμα, ξεφωνίζοντας ἀκόμη πιὸ δυνατὰ, γεμάτο ἀνυπομονησία.

Καὶ τὸ κοίταξε χαμογελώντας, ἐνῶ ξε-

ξουμπωνότανε. Φάνηκε τότες τὸ στήθος, τὸ λεπτοκαμωμένο καὶ ὀλοστρόγγυλο, ποὺ μόλις τὸ εἶχε φουσκώσει λίγο τὸ γάλα.

Ἐνας ἀνάλαφρος μόνο φωτοστέφανος περιέβαλλε τὴ ρόγα μέσα στὴ λεπτὴ ἀσπρίλα τῆς γυναικείας ἐκείνης γύμνιας, ποὺ ἦτανε θεσπέσια λυγρὴ καὶ νέα.

Τὸ παιδί, εἶχε κι' ὅλας ἀνασηκωθῆ, πασπάτευε μὲ τὰ χεῖλη του. Ὅταν ἐκείνη τοῦ τοποθέτησε τὸ στόμα, τότες αὐτὸ βόγγηξε ἀπὸ ἱκανοποίηση, ὥρμησε πάνω της, μὲ τὴν ὠραία καταβροχθητικὴ ὄρεξη κυρίου ποὺ θέλει νὰ ζήσει. Θήλαζε ἀχόρταγα, πατώντας τὰ οὐλα του.

Στὴν ἀρχὴ μὲ τὸ χεράκι του, ποὺ εἶχε μείνει ἐλεύθερο, χούφτιασε τὸ στήθος, σὰ γιὰ νὰ καθιερώσῃ τὸ κτῆμα του, νὰ τὸ ὑπερασπίσῃ καὶ νὰ τὸ φυλάξῃ. Ἐπειτα στὴ χαρὰ ποὺ τοῦ προξενοῦσε τὸ χλιαρὸ στάξιμο στὸ λαρύγγι, ἄρχισε νὰ σηκώνῃ τὸ μπράτσακι του στὸν ἄερα, ὀλόρθο σὰ σημαία.

Καὶ ἡ Κλοτίλδη ἐξακολουθοῦσε τὸ ἀσυναίσθητο χαμόγελό της, βλέπαντάς το τόσο ρωμαλέο, μὲ τὸ νὰ τῷ τρεφε αὐτὴ ἡ ἴδια.

Τὶς πρώτες ἐβδομάδες εἶχε ὑποφέρει πολὺ ἀπὸ ἓνα σκάσιμο τοῦ στήθους. Καὶ τώρα ἀκόμη τὸ στήθος ἔμενε εὐαίσθητο στὸν πόνο. Ὅμως αὐτὴ χαμαγελοῦσε ὡς τόσο, μὲ τὸ μακάριο ἐκεῖνο ὕφος, ποὺ ἔχουν οἱ μητέρες, εὐτυχισμένες γιὰ τὸ δίνουν τὸ γάλα τους, ὅπως θ' ἄδιναν τὸ ἴδιο τους τὸ αἷμα.

Τί θὰ γινότανε ἄραγε, σὰν θὰ μεγάλωνε καὶ θὰ τὸ δυνάμωνε, δίνοντάς του ὀλόκληρο τὸν ἑαυτὸ της;

Ἐνας σοφός, ποὺ θὰ δίδασκε στὸν κόσμο λίγη αἰώνια ἀλήθεια;

Ἐνας πολέμαρχος, ποὺ θὰ δόξαζε τὸν τόπο του;

Ἡ καλλίτερα ἀκόμη ἓνας ἀπὸ τοὺς γέτες ἐκείνους τῶν λαῶν, ποὺ κατευνά-

ζουν τὰ πάθη καὶ κάνουν νὰ βασιλεύῃ ἡ δικαιοσύνη;

Τὸ φανταζότανε πολὺ ὠραῖο, πολὺ καλὸ, πολὺ δυνατὸ.

Καὶ ὄνειρευότανε, ὅπως ὅλες οἱ μάννες, ὅτι γέννησε τὸν ἀναμενόμενο Μεσσία. Καὶ ὑπῆρχε ἐκεῖ σ' αὐτὴν τὴν ἐλπίδα, σ' αὐτὴ τὴν ἔμμονη πίστη κάθε μητέρας, γιὰ τὸ βέβαιο θρίαμβο τοῦ παιδιοῦ της, ἡ ἴδια ἡ ἐλπίδα ποὺ κάνει τὴ ζωὴ, ἡ πίστη ποὺ δίνει στὴν ἀνθρωπότητα τὴ δύναμη, ποὺ ἀδιάκοπα ἀναγεννιέται, τὴ δύναμη νὰ ζῇ ὁ κόσμος τὴ ζωὴ.

Ποῦ θὰ ἦταν ἄραγε τὸ παιδί αὐτό;

Καὶ κοίταζε καὶ προσπαθοῦσε νὰ τοῦ βρῇ ὁμοιότητα.

Τοῦ πατέρα του ἀσφαλῶς εἶχε τὸ μέτωπο καὶ τὰ μάτια. Κάτι τὸ ψηλὸ καὶ τὸ στερεὸ στὴν κατατομὴ τοῦ κεφαλιοῦ. Ἡ ἴδια ἀναγνώριζε τὸν ἑαυτὸ της στὸ πρόσωπό του, μὲ τὸ λεπτὸ στόμα καὶ τὸ κανονικὸ πηγούνη.

Ἐπειτα, ἀνομολόγητα ἀνήσυχη, ἄρχισε νὰ ψάχνῃ, ν' ἀναγυρεύῃ τοὺς ἄλλους, τοὺς τρομεροὺς προγόνους, ὅλους ἐκείνους ποὺ ἦτον γραμμένοι ἐκεῖ στὸ δέντρο, ἀπλώνοντας τὴ βλάστηση τῶν φύλλων τῆς κληρονομικότητος.

Καὶ ὡς τόσο ἤρεμοῦσε. Δὲν μπορούσε νὰ μὴν ἐλπίζῃ, τόσο ἡ καρδιά της ἦταν γσμᾶτη ἐλπίδα.

Ἡ πίστη πρὸς τὴ ζωὴ, ποὺ τῆς εἶχεν ἐμφυσήσει ὁ Μαῖτρο, ρίζωσε μέσα της, τὴν κρατοῦσε γενναῖα, ὀρθία, ἀκλόνητη.

Τί ἐνδιέφεραν οἱ ἀθλιότητες, οἱ πόνοι, οἱ ἀποτροπιασμοί;

Ἡ ὑγεία ἦταν στὴν παγκόσμια ἐργασία, στὴ δύναμη ποὺ γονιμοποιεῖ καὶ ποὺ τεκνοποιεῖ.

Τὸ ἔργο ἦταν καλὸ, ὅταν ὑπῆρχε ἓνα παιδί, ὅταν ὑπῆρχε τὸ παιδί ὡς κορωνίδα τοῦ ἔρωτα. Ἀπ' τὴ στιγμή αὐτὴ ξαναγεν-

νότανε ἡ ἐλπίδα, παρὰ τὸ μαῦρο πῖνακα τοῦ ἀνθρώπινου αἵσχους.

Ἦταν ἡ διαιωνιζόμενη ζωὴ, ἡ ζωὴ ποὺ τὴν ἀντικρύζουμε καὶ πάλι, ἡ ζωὴ ποὺ δὲν κουραζόμαστε νὰ τὴ ζοῦμε, ἀφοῦ τὴ ζοῦμε μὲ τόση ἐπιμονὴ ἀνάμεσα στὴν ἀδικία καὶ στὸν πόνο.

Ἡ Κλοτίλδη ἔρριξε ἓνα ἄθελο βλέμμα στὸ δέντρο τῶν προγόνων, ποὺ ἦταν ξεδίπλωτο ἀπέναντί της.

Ναί! Ἡ ἀπειλὴ ἦταν ἐκεῖ κοντά. Τόσα κακουργήματα! Τόσος βόρβορος! Τόσα δάκρυα! Τόσος πόνος!

Μὰ καὶ τόση πονεμένη καλωσύνη.

Ἐνα τόσο περίεργο κρᾶμα τοῦ ὑπέροχου μὲ τὸ ἀποτρόπαιο, μιὰ ἀνθρωπότητα σὲ μικρογραφίᾳ μὲ ὅλες τὶς πληγές της καὶ ὅλους τοὺς ἀγῶνες της!

Ἦταν ν' ἀναρρωτιέται κανεὶς ἂν μ' ἔναν κεραυνὸ δὲν ἦταν καλλίτερο νὰ σαρωθῇ αὐτὴ ἡ μυρμηκοφωλιά, ἡ χαλασμένη κ' σάπια.

Κι' ἔπειτα ἀπὸ τόσους τρομεροὺς Ρουγκόν, ἔπειτα ἀπὸ τόσους ἀπαίσιους Μακάρ γεννιότανε ἀπ' αὐτοὺς ἀκόμα ἓνας.

Ἡ ζωὴ δὲ φοβότανε νὰ δημιουργήσῃ ἀκόμη ἓναν ἀπ' αὐτοὺς, μὲ τὴ γενναῖα πρόκλησι τῆς αἰωνιότητάς της.

Ἐξακολουθοῦσε τὸ ἔργο της, ξαπλωνότανε σύμφωνα μὲ τοὺς νόμους της, ἀδιάφορη γιὰ τὶς θεωρίες καὶ ὑποθέσεις, ὅλο καὶ τραβώντας πρὸς τὸ ἄπειρο ἔργο της.

Μὲ κίνδυνο νὰ κάμῃ τέρατα ἦταν ὑποχρεωμένη νὰ ἐξακολουθῇ νὰ δημιουργῇ, ἀφοῦ παρὰ τοὺς τρελλοὺς καὶ τοὺς ἄρρωστους ποὺ δημιουργεῖ, δὲν παύει τὸ ἔργο τῆς ἀναδημιουργίας, μὲ τὴν ἐλπίδα ἵσως ὅτι οἱ φρόνιμοι καὶ οἱ ὑγιεῖς θὰ ἔλθουν ἔτσι ἡ ἄλλοιῶς μὴ μέρα.

Ὡ! ἡ ζωὴ, ἡ ζωὴ, ποὺ τρέχει σὰν χεῖμις, ποὺ ἐξακολουθεῖ καὶ ξαναρχίζει πρὸς τὸ ἄγνωστο τέρμα!...

Ἡ ζωὴ, ποὺ μᾶς περιλουζει!... ἡ ζωὴ μὲ τὰ ἄπειρα ρεύματά της καὶ τὰ ἀντίθετα, πάντα κινούμενη καὶ ἀπέραντη σὰ μιὰ θάλασσα, δίχως ἀκρογιάλι καὶ δίχως βυθό!...

Ἐνας παλμὸς γεμάτος ἔξαρση, ἀνάβλισε ἀπ' τὴ μητρικὴ καρδιά τῆς Κλοτίδης, ποὺ ἦταν εὐτυχισμένη, γιὰ τὴν ἐννοιωθε τὸ μικρὸ ἀδηφάγο στοματάκι νὰ τὴν πίνῃ ὀλόκληρη.

Ἦταν μιὰ προσευχή!... μιὰ ἐπὶ κληση!

Μιὰ προσευχὴ πρὸς τὸ ἄγνωστο παιδί, ὅπως πρὸς τὸν ἄγνωστο θεό!

Μιὰ ἐπὶ κληση πρὸς τὸ παιδί ποὺ θὰ ἦταν ἡ αὖριο, στὴ μεγαλοφυΐα ἴσως ποὺ γεννότανε, στὸ μεσσία ποὺ τὸν ἀνάμενε ὁ προσεχὴς αἰώνας, ποὺ θὰ τραβοῦσε, μπορεῖ τοὺς λαοὺς ἀπ' τὴν ἀμφιβολία καὶ τὸν πόνο.

Μιὰ κ' ἡ χώρα ὀλόκληρη ἔπρεπε νὰ ἀναδημιουργηθῇ, τάχα, δὲν ἐρχόταν αὐτὸς γιὰ τούτῃ τὴ δουλειά;

Θὰ ἐπανελάμβανε τὴν πεῖρα, θὰ ξανάχιζε τὰ κάστρα, θὰ ἐνέπνεε τὴ βεβαιότητα στοὺς ἀνθρώπους, ποὺ πασπατεύουν, ψάχνοντας καὶ ποὺ τρικλίζουν, θὰ ἔχιζε τὴν πολιτεία τῆς δικαιοσύνης, ὅπου μοναδικὸς νόμος ἡ ἐργασία, θὰ ἐξασφάλιζε τὴν εὐτυχία.

Στὶς ταραγμένες ἐποχὲς ὁ κόσμος πρέπει νὰ ἀναμένη τοὺς προφήτες.

Ἐξὸν κι' ἂν δὲν γίνῃ ὁ Ἀντίχρηστος, ὁ καταστρεπτικὸς δαίμονας, τὸ τέρας τῆς Ἀποκαλύψεως, ποὺ θὰ καθάριζε τὴ γῆ ἀπ' τὴ σάπιλα ποὺ παράγει!

Καὶ ἡ ζωὴ ἐξακολουθοῦσε παρ' ὅλα αὐτά. Μόνο ποὺ ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ὑπομονή, γιὰ χιλιάδες χρόνια ἀκόμη πρὶν παρουσιαστῇ καὶ πάλι τὸ ἄλλο παιδί, τὸ ἄγνωστο, ὁ εὐεργέτης.

Μὰ τὸ παιδί εἶχε ἀποστραγγίσει τὸ δεξιὸ στήθος. Κι' ἐπειδὴ ἄρχισε νὰ θυμῶνῃ, ἡ Κλοτίλδη τὸ γύρισε καὶ τοῦδωσε τὸ ἀριστερό της στήθος.

Ἐπειτα ξανάρχισε πάλι νὰ χαμογελά,

νοιώθοντας το χάδι τῶν μικρῶν λαίμαργων οὐλῶν.

Ὡς τόσο ἦταν ἡ ἐλπίδα !

Μιά μητέρα πού θηλάζει, δὲν εἶναι τάχα ἡ εἰκόνα τοῦ κόσμου, τοῦ ἀτέλειωτου καὶ τοῦ λυτρωμένου ;

Εἶχε σκύψει, ἀντίκρουσε τὰ μάτια του τὰ ὀλοκάθαρα, πού ἀνοίγαν γοητευμένα καὶ πού ἀναζητοῦσα τὸ φῶς.

Τί νὰ τῆς ἔλεγε τὸ μικρὸ πλασματάκι, γιὰ νὰ νοιώσῃ τώρα αὐτὴ τὴν καρδιά τῆς νὰ πάλλῃ κάτω ἀπ' τὸ στήθος πού ἐξαντλοῦσε αὐτό ;

Τί καλὸ λόγο νὰ τῆς εὐαγγελιζότανε μὲ τὸ ἀνάλαφρο βύζαγμα, πού ἔκανε τὸ στόμα του ;

Γιὰ ποιὸν ἀγῶνα θὰ ἔδινε τὸ αἷμα του ὅταν θὰ γινότανε ἄντρας δυνατός, χάρη σ' ὅλο αὐτὸ τὸ γάλα πού ἔπινε :

Ἴσως καὶ νὰ μὴ τῆς ἔλεγε τίποτα, ἴσως νὰ τῆς ἔλεγε κι' ὅλας ψέματα. Κι' ὡς τόσο ἦταν τόσο εὐτυχισμένη αὐτὴ !... Τόσο γεμάτη ἐμπιστοσύνη σ' αὐτό !...

Ἀπὸ μακρυνὰ ἀκούστηκαν πάλι τὰ χάλκινα ὄργανα τῆς φιλαρμονικῆς.

Θὰ ἦγαν τώρα ἡ ἀποθέωση, ἡ στιγμή ὅπου ἡ γιαιὰ Εὐτυχία μὲ τὸ ἀσημένιο μιστρί της θὰ τοποθετοῦσε τὸ θεμέλιο λίθο τοῦ μνημείου πού ὕψωνε στὴ δόξα τῶν Ρουγκόν.

Ὁ ἀπέραντος γαλάζιος οὐρανός, πού τὸν πλημμυροῦσε ἡ εὐθυμία τῆς Κυριακῆς, πανηγύριζε.

Καὶ μέσα στὴ χλιαρὴ σιωπὴ, στὴν ἐρημικὴ σιγαλιὰ τῆς σάλλας, ἡ Κλοτίλδη χαμογελοῦσε στὸ παιδί, πού θήλαζε ὀλοένα, μὲ τὸ μικρὸ του μπράτσο ὑψωμένο σὰ σημαία γιὰ τὸ προσκλητήριο τῆς ζωῆς !...

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΤΣΟΓΙΑΣ

ΙΑΤΡΟΣ

ΔΙΑΔΟΤΟΡ ΤΟΥ ΕΝ ΑΓΓΛΙΑ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟΥ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ

Τ Ε Λ Ο Σ

